EU Kids Online

1838
УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ

Ovaj projekat finansira Evropska unija
#ЕУ ЗА ТЕБЕ

Digitalna svakodnevica dece i mladih u Srbiji

Rezultati međunarodnog istraživanja Deca Evrope na internetu, 2026.

Dobrinka Kuzmanović, Dragan Popadić, Oliver Tošković i Tijana Milošević

oebs Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju
Misija u Srbiji

UNDP

Digitalna svakodnevica dece i mladih u Srbiji

Rezultati međunarodnog istraživanja Deca Evrope na internetu, 2026.

Dobrinka Kuzmanović, Dragan Popadić, Oliver Tošković i Tijana Milošević

Naslov publikacije:

Digitalna svakodnevica dece i mladih u Srbiji: rezultati međunarodnog istraživanja Deca Evrope na internetu, 2026.

Autori:

Dobrinka Kuzmanović, Dragan Popadić, Oliver Tošković i Tijana Milošević

Recenzenti:

Prof. dr Zoran Pavlović
Prof. dr Dijana Plut

Izdavač: Univerzitet u Beogradu – Filozofski fakultet

Beograd, 2026.

ISBN-978-86-6427-424-1

Preporučeni način citiranja:
Kuzmanović, D., Popadić, D., Tošković, O., & Milošević, T. (2026). *Digitalna svakodnevica dece i mladih u Srbiji: Rezultati međunarodnog istraživanja Deca Evrope na internetu, 2026*. Univerzitet u Beogradu – Filozofski fakultet.

Ova publikacija izrađena je uz finansijsku pomoć Evropske unije. Stavovi izrečeni u publikaciji pripadaju isključivo autorima i ne predstavljaju nužno zvaničan stav Misije OEBS-a u Srbiji, Evropske Unije i Programa Ujedinjenih nacija za razvoj u Srbiji. Svi pojmovi koji su u publikaciji upotrebljeni u muškom gramatičkom rodu obuhvataju muški i ženski rod lica na koja se odnose.

Sadržaj

Sažetak nalaza istraživanja 10

Pristup i aktivnosti na internetu 10

Korišćenje generativne veštačke inteligencije 11

Digitalne veštine i znanja 11

Uznemiravanje na internetu 12

Primanje seksualnih poruka 12

Izloženost štetnom sadržaju na internetu 13

Preterano korišćenje interneta 13

Pravila o korišćenju mobilnih telefona u školi 14

Roditeljsko posredovanje 14

Osećanje bezbednosti i dečje brige 15

Mentalna dobrobit dece i mladih 15

Digitalna budućnost i prava dece 16

Uvod 17

O istraživanju 17

Kratak osvrt na nalaze prethodnog ciklusa istraživanja 18

O mreži Deca Evrope na internetu 19

Podrška realizaciji istraživanja u Srbiji 20

Važnost empirijskih nalaza za informisane politike i zaštitu prava deteta 20

Metodologija istraživanja 23

Opis uzorka 23

Upitnici 24

Realizacija istraživanja 28

Čuvanje i obrada podataka 30

Pilotiranje upitnika 30

Etička provera i odobrenje 31

Rezultati istraživanja 32

Sociodemografske karakteristike ispitanika 32

Pristup internetu i korišćenje digitalnih uređaja 35

Aktivnosti dece na internetu 45

Korišćenje generativne veštačke inteligencije 51

Digitalne veštine i znanja 54

Uznemiravanje na internetu i strategije prevladavanja 63

Primanje seksualnih slika i poruka 74

Izloženost štetnim sadržajima 77

Preterana upotreba interneta 81

Osećanje bezbednosti i zabrinutosti oko upotrebe interneta i tehnologija 85

Roditeljsko posredovanje 95

Pravila o korišćenju mobilnih telefona u školama 101

Lične osobine i dobrobit dece 104

Digitalna budućnost i prava dece 113

Ključni nalazi i praktične preporuke 119

Literatura 135

Prilozi 143

Prilog 1. Upitnik za učenike 143

Lista grafikona

Grafikon 1. Subjektivno procenjen socioekonomski status porodice (%) 33
Grafikon 2. Poteškoće s kojima se deca suočavaju (%)..... 34
Grafikon 3. Prosečan broj digitalnih uređaja koji ispitanici koriste svakodnevno za pristupanje internetu, s obzirom na pol i izrast 37
Grafikon 4. Učestalost korišćenja digitalnih uređaja u različitim periodima dana, radnim danima (%) 39
Grafikon 5. Učestalost svakodnevnog i skoro svakodnevnog korišćenja ekrana radnim danima, prema uzrastu (%) 40
Grafikon 6. Učestalost svakodnevnog i skoro svakodnevnog korišćenja digitalnih uređaja radnim danima, prema polu (%) 40
Grafikon 7. Uobičajeno vreme buđenja danima kada deca idu u školu, s obzirom na uzrast (%) 43
Grafikon 8. Uobičajeno vreme odlaska na spavanje danima kada deca idu u školu, s obzirom na uzrast (%) 44
Grafikon 9. Učestalost različitih aktivnosti na internetu (13 aktivnosti) (%)..... 46
Grafikon 10. Učestalost različitih aktivnosti na internetu (9 aktivnosti) (%)..... 49
Grafikon 11. Korišćenje generativne veštačke inteligencije za različite aktivnosti (%)... 53
Grafikon 12. Samoprocena tehničkih i operativnih veština (%) 55
Grafikon 13. Prosečni skorovi samoprocene tehničkih i operativnih digitalnih veština, prema uzrastu..... 55
Grafikon 14. Samoprocena veština pretraživanja i procenjivanja informacija (%) 56
Grafikon 15. Prosečni skorovi samoprocene veština pretraživanja i procenjivanja informacija 56
Grafikon 16. Samoprocena veština komunikacije i interakcije na internetu (%) 57
Grafikon 17. Prosečni skorovi samoprocene veština komunikacije i interakcije, s obzirom na uzrast..... 58
Grafikon 18. Samoprocena veština kreiranja sadržaja (%) 59
Grafikon 19. Prosečni skorovi samoprocene veština kreiranja sadržaja, s obzirom na uzrast 59

Grafikon 20. Ukupan prosečan skor samoprocenjenih digitalnih veština, prema polu i uzrastu 60
Grafikon 21. Digitalna znanja učenika (%) 61
Grafikon 22. Ukupan broj tačnih odgovora na tvrdnjama kojima se procenjuje digitalno znanje (%) 62
Grafikon 23. Koliko je često nešto na internetu uznemirilo decu (%) 63
Grafikon 24. S kim deca razgovaraju kad ih nešto uznemiri na internetu, polne razlike (%) 66
Grafikon 25. Izloženost dece maltretiranju od strane drugih (%) 68
Grafikon 26. Osobe koje se prema deci ponašaju na uvredljiv i ružan način (%) 71
Grafikon 27. Razlozi ružnog ponašanja prema deci (%) 72
Grafikon 28. Primanje seksualnih poruka tokom poslednjih godinu dana, s obzirom na pol i uzrast (%) 75
Grafikon 29. Osobe od kojih deca dobijaju seksualne poruke (%) 76
Grafikon 30. Učestalost izloženosti različitim štetnim sadržajima na internetu u poslednjih godinu dana (%) 77
Grafikon 31. Percepcija bezbednosti i komunikacije na internetu (%) 85
Grafikon 32. Brige vezane za internet i društvene mreže (%) 89
Grafikon 33. Povezanost pola sa strahovima vezanim za internet i socijalne mreže 90
Grafikon 34. Brige povezane s drugim životnim događajima 91
Grafikon 35. Povezanost pola sa strahovima vezanim za životne događaje (%) 94
Grafikon 36. Koliko je deci lako da razgovaraju s roditeljima o stvarima koje ih uznemiravaju, s obzirom na pol i uzrast (%) 95
Grafikon 37. Postojanje pravila o upotrebi mobilnih telefona u školama i slaganje učenika s tim pravilima, razlike između osnovnih i srednjih škola (%) 102
Grafikon 38. Samoprocena tačnosti tvrdnji iz skale hiperaktivnosti/nepažnje (%).....106
Grafikon 39. Samoprocena tačnosti tvrdnji iz skale traženja uzbuđenja (%) 107
Grafikon 40. Samoprocena tačnosti tvrdnji iz skale generalne samoefikasnosti (%) ...108
Grafikon 41. Samoprocena mentalnog blagostanja (%) 109
Grafikon 42. Učestalost simptoma anksioznosti i depresivnosti kod adolescenata (%) 110
Grafikon 43. Pozitivni aspekti novih tehnologija (%).....114

Grafikon 44. Negativni aspekti novih tehnologija.....116

Lista tabela

Tabela 1. Struktura uzorka prema polu, uzrastu, regionu, veličini i tipu škole 23
Tabela 2. Učestalost svakodnevnog ili skoro svakodnevnog korišćenja interneta na više digitalnih uređaja, prema polu i uzrastu (%) 35
Tabela 3. Povezanost korišćenja ekrana u različitim periodima dana sa polom, uzrastom i SES-om 41
Tabela 4. Povezanost učestalosti različitih aktivnosti dece na internetu sa polom, uzrastom i socioekonomskim statusom 48
Tabela 5. Povezanost učestalosti različitih aktivnosti dece na internetu sa polom, uzrastom i socioekonomskim statusom 50
Tabela 6. Povezanost uznemirujućih iskustava sa karakteristikama učenika 65
Tabela 7. Povezanost izloženosti uvredljivom i ružnom ponašanju na internetu sa karakteristikama učenika 69
Tabela 8. Raširenost indikatora preterane upotrebe interneta (%) 81
Tabela 9. Povezanost preterane upotrebe interneta sa karakteristikama učenika 82
Tabela 10. Povezanost percepcije bezbednosti i komunikacije na internetu sa karakteristikama učenika 86
Tabela 11. Povezanost digitalnih briga i drugih životnih briga sa karakteristikama učenika 92
Tabela 12. Podrška i usmeravanje od strane roditelja tokom aktivnosti dece na internetu – razlike s obzirom na pol i uzrast (%) 97
Tabela 13. Primena tehničkih mera roditeljske kontrole – razlike s obzirom na pol i uzrast (%) 99
Tabela 14. Zabrane donošenja mobilnog telefona u školu i stavovi učenika (%) 101
Tabela 15. Deskriptivni pokazatelji skorova na psihološkim skalama 111
Tabela 16. Povezanost skorova na psihološkim skalama i sociodemografskih karakteristikama učenika 111
Tabela 17. Međusobne povezanosti skorova na psihološkim skalama 112

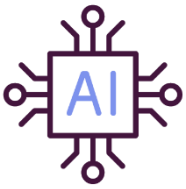
Sažetak nalaza istraživanja

U publikaciji su prikazani nalazi međunarodnog istraživanja Deca Evrope na internetu (engl. EU Kids Online), drugog ciklusa istraživanja sprovedenog u Srbiji krajem 2025. godine, na reprezentativnom uzorku od 1993 učenika uzrasta 11–17 godina, iz 37 osnovnih i 27 srednjih škola.

Pristup i aktivnosti na internetu

- Gotovo sva deca i mladi (95%) iz našeg uzorka svakodnevno pristupaju internetu putem mobilnog telefona, dok računar koristi nešto više od četvrtine učenika (28%).
- Ekrani su sastavni deo dnevnih rutina dece – svakodnevno ih najčešće koriste posle škole u popodnevnim satima (93%) i uveče pre odlaska na spavanje (79%); značajan broj dece koristi ekrane i nakon odlaska na spavanje (40%), tokom noći (30%) i za vreme obroka (17%).
- Većina učenika svakodnevno koristi mobilni telefon u školi – oko 80% tokom školskih odmora, a 60% tokom časova.
- Starija deca češće koriste digitalne uređaje od mlađe dece u gotovo svim delovima dana, pogotovu na časovima u školi i tokom školskih odmora.
- Najučestalije aktivnosti dece na internetu jesu slušanje muzike, gledanje video-snimaka na društvenim mrežama i komunikacija.
- Dve trećine dece gotovo nikada ne koristi internet za školske zadatke ili kreiranje i uređivanje digitalnog sadržaja.
- Dve trećine dece koristi društvene mreže u uzrastu mlađem od 13 godina, iako mnoge popularne platforme propisuju minimalni uzrast od 13 godina za otvaranje naloga.
- Većina dece, danima kada idu u školu, budi se između 6 i 8 časova ujutru, dok trećina, češće stariji, odlaze na spavanje posle ponoći, odnosno posle 1 ujutru.
- Mali broj dece, i to uglavnom retko, učestvuje u onlajn diskusijama o temama koje su im lično važne ili koristi internet u kontekstu građanskog aktivizma (npr. za uključivanje u kampanje i proteste ili potpisivanje onlajn peticija).
- Utvrđene su polne i uzrasne razlike u učestalosti igranja video-igara, i to u korist dečaka i mlađe dece; devojčice nešto češće od dečaka koriste internet za pretraživanje informacija u vezi s mentalnim zdravljem.

Korišćenje generativne veštačke inteligencije

- Većina dece u Srbiji (89%) koristila je alate zasnovane na generativnoj veštačkoj inteligenciji (GenVI).
- Najčešće ih koriste kao podršku u učenju i rešavanju školskih zadataka, pre svega za pisanje sastava (43%), a nešto ređe za pojašnjavanje i sažimanje dužih tekstova (31%).
- Oko petine dece koristi GenVI kao izvor saveta u vezi s ličnim brigama i fizičkim zdravljem, devojčice češće od dečaka (30% naspram 18%).
- Petina dece koristi alate GenVI za kreiranje slika i video-sadržaja, dečaci (26%) češće od devojčica (18%).
- S obzirom na vreme realizacije istraživanja i trendove u upotrebi GenVi, vrlo je verovatno da danas još veći procenat mladih koristi ove alate za širok raspon aktivnosti.

Digitalne veštine i znanja

- Učenici iz Srbije procenjuju vlastite digitalne veštine kao iznadprosečne – ukupan prosečni skor 3.8 (na skali od 0 do 5).
- Utvrđene su uzrasne razlike u pogledu samoprocenjenih digitalnih veština u korist starije dece, ali ne i polne razlike.
- Učenici se najsigurnije osećaju u pogledu veština komunikacije i interakcije u digitalnom okruženju, dok su kao najslabije ocenjene veštine pretraživanja i procenjivanja informacija i veštine kreiranja digitalnog sadržaja.
- Samo trećina učenika navodi da ume da koristi napredno pretraživanje i privatno pregledanje u okviru veb-pretraživača, a polovina učenika da zna da proceni da li se nekom veb-sajtu može verovati ili da kreira nešto novo kombinovanjem različitih digitalnih medija.
- Viši skor na samoproceni digitalnih veština povezan je sa učestalijim korišćenjem ekrana, generalnom samoefikasnošću i mentalnom dobrobiti dece i mladih.
- Kritičko digitalno znanje učenika pokazuje značajan prostor za unapređenje: kod polovine ili više učenika prisutna je nesigurnost u vezi s načinom funkcionisanja veb-pretraživača i prikazivanja sadržaja na društvenim mrežama.

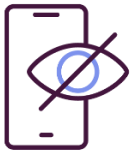
Uznemiravanje na internetu

- Svako četvrto dete bilo je, tokom poslednjih godinu dana, uznemireno zbog sadržaja ili komunikacije na internetu barem jednom mesečno, svako deseto najmanje jednom nedeljno, dok 3% takva iskustva doživljava svakodnevno.
- Učenici danas znatno češće nego u prethodnom ciklusu istraživanja navode da ih na internetu nešto uznemiri, rastuži ili učini da se osećaju neprijatno.
- O uznemirujućim iskustvima češće izveštavaju devojčice, starija deca i deca nižeg socioekonomskog statusa.
- Približno šestina učenika ne razgovara ni sa kim o uznemirujućim iskustvima; najviše dece razgovara s drugom/ drugaricom (42%) i sa roditeljima (36%), dok s nastavnicima razgovara samo 3% dece.
- Svaki šesti učenik iz uzorka doživeo je samo nasilje licem u lice, svaki deseti samo digitalno nasilje, dok je 9% doživelo oba oblika; oko polovine dece koja trpe nasilje na internetu istovremeno doživljava nasilje i uživo.
- Prema deci se najčešće ružno ponašaju vršnjaci (38%), a kao glavni povodi navode se fizički izgled, ponašanje, ali sve češće i stavovi i uverenja; svako peto dete koje prijavljuje ružno ponašanje navodi i nepoznatu osobu kao počinioca.
- Veća izloženost digitalnom nasilju povezana je sa izraženijom preteranom upotrebom interneta, anksiozno-depresivnim simptomima, traženjem uzbuđenja i hiperaktivnošću/nepažnjom, kao i sa nižim nivoom mentalne dobrobiti.

Primanje seksualnih poruka

- Tokom poslednjih godinu dana, poruke seksualnog sadržaja primila je petina ispitane dece, pri čemu je najviše onih koji su takve poruke primili svega nekoliko puta (13%). Ipak, 4% dečaka i 1% devojčica navodi da ih dobija svakog ili gotovo svakog dana.
- Učestalije primanje seksualnih poruka povezano je sa uzrastom, većom sklonošću ka traženju uzbuđenja i preteranoj upotrebi interneta, kao i sa izraženijim simptomima anksioznosti i depresivnosti.
- Trećina ispitane dece seksualne poruke dobijala je od nepoznatih osoba, pri čemu je takvo iskustvo bilo duplo češće među devojčicama nego među dečacima (46% naspram 21%); dečaci su češće od devojčica ovakve poruke dobijali od vršnjaka izvan škole (27% prema 13%) i iz svoje škole (16% prema 8%).

Izloženost štetnom sadržaju na internetu

- Između trećine i tri četvrtine ispitanih učenika tokom poslednjih godinu dana bilo je izloženo različitim vrstama štetnog sadržaja, uključujući sadržaje koji promovišu samopovređivanje, samoubistvo i poremećaje ishrane, iskustva sa narkoticima, slike krvi i nasilja, kao i opasne internet izazove koji mogu dovesti do ozbiljnog povređivanja.
- Deca iz uzorka najčešće se susreću na internetu s govorom mržnje i teorijama zavere.
- Skoro polovina dece (42%) na internetu se susretala sa opasnim internet izazovima.
- Starija deca češće su izložena svim vrstama štetnog sadržaja.
- Dečaci su češće od devojčica izloženi pornografskim sadržajima, dok su devojčice češće izložene sadržajima o tome kako biti izrazito mršav i o načinima samopovređivanja.

Preterano korišćenje interneta

- Približno desetina dece iz uzorka svakodnevno bezuspešno pokušava da provodi manje vremena na internetu, koristi internet i kada ih sadržaj ili aktivnost ne zanimaju i zanemaruje porodicu, prijatelje i školske obaveze zbog vremena provedenog onlajn.
- Svakodnevne teškoće povezane s količinom vremena provedenog na internetu prijavljuje manji deo učenika: 8% smatra da ima problem zbog vremena koje provodi onlajn, 5% ulazi u konflikte sa porodicom ili prijateljima, a oko 3% zanemaruje san ili ishranu.
- Preterana upotreba interneta povezana je sa izraženijim simptomima hiperaktivnosti, anksioznosti i depresivnosti.
- Impulsivnija deca i deca koja su iskusila onlajn uznemiravanje sklonija su preteranoj upotrebi.
- Viši nivo psihičke dobrobiti i opšte samoefikasnosti povezan je s manje izraženom preteranom upotrebom interneta.
- U odnosu na prethodni ciklus istraživanja, povećana je učestalost korišćenja interneta bez stvarnog interesovanja, kao i neuspešnih pokušaja da se smanji vreme provedeno na internetu.

Pravila o korišćenju mobilnih telefona u školi

- Približno trećini učenika (35%) zabranjeno je da donose mobilne telefone u školu, dok dve trećine navodi da u njihovoj školi nema takvog pravila.
- Najveći broj učenika, kako u osnovnim, tako i u srednjim školama navodi da u njihovoj školi postoji pravilo o zabrani upotrebe mobilnih telefona na časovima, ali ne i na odmorima, kao i da se slažu s tim pravilom.
- Među učenicima koji navode da je korišćenje mobilnih telefona zabranjeno na časovima, telefon tokom časa koristi 62% onih koji podržavaju ovo pravilo i 81% onih koji se s njim ne slažu.
- Učenici osnovnih škola češće izveštavaju o postojanju pravila o upotrebi mobilnih telefona u školi.

Roditeljsko posredovanje

- Većina ispitane dece navodi da im je lako da razgovaraju sa svojim roditeljem ili starateljem o stvarima koje ih uznemiravaju, ipak, jednom broju dece (19%) to pada teško.
- Skoro polovinu dece roditelji često ili veoma često podstiču da istražuju i uče na internetu, s druge strane, skoro četvrtina kaže da njihovi roditelji to nikada ne čine.
- Nešto više od trećine dece kaže da im roditelj često ili veoma često pomaže kada im neki sadržaj na internetu zasmeta.
- Manje od trećine dece navodi da roditelji s njima često razgovaraju o tome šta rade na internetu.
- Devojčice češće izveštavaju o pojedinim oblicima roditeljske podrške tokom korišćenja interneta nego dečaci, mlađa deca češće od starije.
- Tehničke mere roditeljske kontrole selektivno su zastupljene: češće se koriste za nadzor kupovina unutar aplikacija i igrica (38%), sadržaja koje deca gledaju ili aplikacija koje koriste (32%) i lokacije (23%), nego za ograničavanje vremena ispred ekrana (16%) ili komunikacije (9%)
- U odnosu na prethodni ciklus istraživanja, aktivna medijacija od strane roditelja nešto je opala, dok se tehničke mere zaštite u cilju osiguranja bezbednosti dece na internetu nešto češće primenjuju.
- Učestalost aktivnog posredovanja roditelja, kao ni primena tehničkih mera zaštite nisu povezani sa izloženošću dece uvredljivom i ružnom ponašanju, ni u interakciji uživo, niti preko interneta.

Osećanje bezbednosti i dečje brige

- Većina učenika (69%) navodi da zna kako da reaguje ako im se ne dopada nečije ponašanje na internetu, ali se znatno manje njih na internetu oseća bezbedno (49%), a još manje (15%) druge ljude na internetu doživljava kao ljubazne i spremne da pomognu.
- Među brigama povezanim s digitalnim okruženjem posebno se izdvajaju vreme provedeno pred ekranom, zloupotreba i manipulisanje fotografijama i lažne vesti, dok su među brigama iz drugih oblasti života naročito izražene brige za zdravlje porodice i školski uspeh.
- Učenici koji više brinu o problemima u svakodnevnom životu, uglavnom više brinu i o rizicima digitalnog okruženja.
- Devojčice izveštavaju o većem nivou zabrinutosti u gotovo svim ispitivanim oblastima.

Mentalna dobrobit dece i mladih

- Više od polovine učenika iz našeg uzorka izveštava o teškoćama s pažnjom, a više od trećine o impulsivnom ponašanju.
- Skoro polovina dece i mladih (48%) navodi da radi uzbudljive stvari, čak i kada su one opasne, stariji učenici češće od mlađih, a trećina da takve stvari radi iz zabave.
- Generalna samoefikasnost učenika je relativno visoka, pri čemu većina procenjuje da može da rešava probleme, snalazi se u novim situacijama i istrajava u ostvarivanju ciljeva.
- Mentalna dobrobit učenika, sudeći prema njihovim odgovorima, pretežno je pozitivna: najveći deo učenika oseća se voljeno, veselo i sposobno da donosi odluke, dok su optimizam u pogledu budućnosti, osećaj korisnosti i zainteresovanost za druge među slabije izraženim aspektima dobrobiti.
- O učestalim simptomima anksioznosti i depresivnosti izveštava između 16% i 33% učenika, u zavisnosti od simptoma; najčešće se navode umor, ubrzano lupanje srca u problematičnim situacijama, manjak energije i zabrinutost zbog budućih događaja.

- Viši socioekonomski status učenika povezan je s manjom hiperaktivnošću i nepažnjom, anksioznošću i depresivnošću, kao i s većom samoefikasnošću i mentalnom dobrobiti.
- Učestalije korišćenje ekrana na času, uveče pre spavanja i tokom noći povezano je sa izraženijom hiperaktivnošću/nepažnjom, simptomima anksioznosti i depresivnosti i većom sklonošću ka traženju uzbuđenja.

Digitalna budućnost i prava dece

- Stavovi učenika prema novim tehnologijama su podeljeni: približno dve trećine učenika izražava pozitivne stavove prema doprinosu tehnologije znanju, veštinama i svakodnevnom životu, dok sličan procenat pokazuje i određeni stepen zabrinutosti zbog mogućih negativnih posledica.
- Posebno je značajno da skoro dve trećine dece smatra da je u redu da internet platforme prikupljaju i koriste njihove lične podatke u komercijalne svrhe i veruje da ih tehnološke kompanije bezbedno čuvaju.
- Zabrinutost zbog negativnih posledica tehnologije nešto je izraženija kod starijih učenika i devojčica, a najdoslednije je povezana sa simptomima anksioznosti i depresivnosti, iako su te povezanosti slabog intenziteta i ne omogućavaju zaključivanje o uzročno-posledičnim odnosima.

Uvod

O istraživanju

U ovoj publikaciji prikazani su najvažniji rezultati međunarodnog istraživanja Deca Evrope na internetu (engl. EU Kids Online, skr. EUKO) koje je realizovano u školama u Srbiji tokom oktobra 2025. godine.

Glavni cilj istraživanja bio je da se prikupe kvalitetni naučni podaci o korišćenju interneta, društvenih mreža i veštačke inteligencije kod dece i mladih, kao i o njihovom psihičkom funkcionisanju i dobrobiti u kontekstu korišćenja digitalnih tehnologija. Dobijeni nalazi mogu pružiti empirijsku osnovu za razvoj politika i praksi usmerenih na zaštitu i unapređenje prava dece i mladih u digitalnom okruženju.

Ključna karakteristika ovog istraživanja jeste to što pruža uvid u brojne aspekte upotrebe digitalnih tehnologija kod dece: od učestalosti i svrhe korišćenja, preko digitalnih veština i pismenosti, do različitih rizika, kao što su vršnjačko nasilje, govor mržnje, zlostavljanje na internetu i deljenje seksualnih sadržaja. Posebna pažnja posvećena je i prekomernoj upotrebi interneta, ulozi roditelja u posredovanju i usmeravanju dečjeg korišćenja digitalnih tehnologija, školskom kontekstu, kao i povezanosti digitalnih iskustava sa mentalnim dobrobiti i psihološkim teškoćama kod dece i mladih u Srbiji.

Istraživanje je komparativnog karaktera, osim u Srbiji, sprovedeno je u još 18 evropskih zemalja: Austriji, Belgiji, Švajcarskoj, Češkoj, Estoniji, Španiji, Finskoj, Hrvatskoj, Irskoj, Italiji, Letoniji, Luksemburgu, Malti, Norveškoj, Poljskoj, Portugalu, Rumuniji i Slovačkoj. Ukupan međunarodni uzorak obuhvatio je 28465 dece uzrasta 10–16 godina. Pored kvantitativnog, sprovedeno je i kvalitativno istraživanje o upotrebi generativne veštačke inteligencije kod adolescenata uzrasta 13–17 godina u 15 evropskih zemalja (Staksrud et al., 2026a), a objavljen je i međunarodni izveštaj na osnovu kvantitativnih podataka o tome kako deca percipiraju zabrane pristupa društvenim mrežama na osnovu uzrasta i koje brige imaju u vezi sa ovim zabranama (Staksrud et al., 2026b). Srbija je učestvovala i u kvalitativnom istraživanju o upotrebi generativne veštačke inteligencije među adolescentima, čiji su nalazi pripremljeni za publikovanje (Milošević i Kuzmanović, 2026).

Kratak osvrt na nalaze prethodnog ciklusa istraživanja

Ovo je drugi ciklus međunarodnog istraživanja Deca Evrope na internetu u Srbiji. Prvi je sproveden krajem 2018. godine, a pored Srbije učestvovalo je još 18 evropskih zemalja (Smahel i et al., 2020). Anketa je sprovedena u 60 osnovnih i srednjih škola u Srbiji. Ovo anketno istraživanje predstavljalo je prvi pregled tako velikog broja tema iz oblasti upotrebe digitalnih medija kod dece i mladih uzrasta 9–17 godina na nacionalno reprezentativnom uzorku (Kuzmanović i dr., 2019). Istraživanje je pokazalo da su deca i adolescenti u Srbiji redovni korisnici digitalnih tehnologija i interneta, pri čemu je većina ispitanih učenika u Srbiji (86%) internet koristila na svakodnevnom nivou, u proseku više od tri sata dnevno. Deca su koristila internet uglavnom za zabavu (gledanje video-klipova i slušanje muzike), kao i za komunikaciju sa prijateljima i porodicom, dok je manji broj internet koristio za školske zadatke — čak 40% dece reklo je da nikada ili skoro nikada internet nije koristilo za školske zadatke. Preko dve trećine dece i mladih imalo je profil na nekoj društvenoj mreži ili platformi za video-igre, a Srbija je bila prva među anketiranim evropskim zemljama po broju dece uzrasta 9–11 godina (45%) koja su rekla da svakodnevno posećuju društvene mreže. Takođe je veoma zanimljivo da je većina učenika tada navela da nikada nije koristila internet u svrhe građanskog aktivizma (npr. za potpisivanje peticije ili podršku nekoj političkoj kampanji), niti za diskusije o nekom političkom ili društvenom problemu. Skoro trećina učenika prijavila je da ima neke probleme zbog količine vremena koje je provodila na internetu, recimo sukobe sa porodicom ili prijateljima, dok je nešto manje od polovine bezuspešno pokušavalo da provodi manje vremena na internetu. Dalje analize pokazale su da je intenzivna upotreba interneta bila prisutnija kod devojaka, mladih koji pokazuju neke forme antisocijalnog ponašanja, zatim, kod onih koji svoje digitalne veštine ocenjuju kao naprednije i čiji roditelji ne praktikuju restriktivne forme posredovanja (medijacije) upotrebom interneta svoje dece (Popadić et al., 2020).

Učenici u Srbiji su tada svoje digitalne veštine procenjivali kao iznadprosečne, iako treba napomenuti da postoji diskrepanca između osnovnih i naprednih veština: npr. dok većina učenika kaže da zna da preuzme aplikaciju, tek 53% je reklo da zna da prati troškove korišćenja aplikacije. Bitno je navesti da je pouzdaniji pokazatelj veština direktna

procena (recimo testiranjem), nego samoprocena, gde učenici zapravo iznose svoje mišljenje o tome da li nešto znaju da urade ili ne, i koliko dobro (Kuzmanović, 2018).

Brojna deca i adolescenti su tada navodili da su iskusili rizike i štetne sadržaje na internetu. Svako treće dete odnosno adolescent u uzorku doživeo je neko uznemirujuće iskustvo u toku prethodne godine; vršnjačko nasilje digitalnim putem prijavilo je 16% ispitanika. Između 30% i 50% dece uzrasta 11–17 godina bilo je izloženo različitim verzijama štetnog sadržaja na internetu, izloženost takvim sadržajima bila je češća kod starije dece, kao i kod devojčica. Skoro tri četvrtine učenica i više od polovine učenika uzrasta 14–17 godina videlo je slike krvi i nasilja prema drugim osobama ili životinjama na internetu, dok se oko 50% susrelo s govorom mržnje, a 57% učenica tog uzrasta videlo je sadržaje koji promovišu anoreksiju (Kuzmanović i dr., 2019). Srbija je bila prva po broju dece uzrasta 9–16 godina (50%) koja su izvestila da su na internetu videla neke slike seksualnog karaktera (Smahel et al., 2019). Istovremeno, Srbija je zemlja u kojoj su tada deca prijavila relativno ograničeno roditeljsko posredovanje (medijaciju) njihove upotrebe digitalnih tehnologija. Manje od polovine (44%) ispitanih učenika 9–17 godina izjavilo je da im roditelji često objašnjavaju kako da bezbedno koriste internet, a tek 41% reklo je da im roditelji pomažu kada im nešto zasmeta na internetu. Zapravo, deca su ta koja kažu da pomažu svojim roditeljima, kada nešto ne umeju da urade na internetu (Kuzmanović i dr., 2019).

Ovi nalazi su važni za razumevanje šireg konteksta, kao i za interpretaciju i poređenju s nalazima iz novog ciklusa. Posebno je značajno sagledati kako se situacija menja s razvojem novih tehnologija kao što je generativna veštačka inteligencija, o kojoj smo takođe postavili pitanje u anketi.

O mreži Deca Evrope na internetu

Deca Evrope na internetu[1] je međunarodna istraživačka mreža koja radi na unapređivanju znanja o tome kako internet i digitalne tehnologije utiču na rizike, bezbednost i prilike za razvoj među decom i mladima. Mreža se oslanja na različite istraživačke metode kako bi bolje razumela iskustva dece i roditelja u korišćenju interneta, digitalnih i mobilnih tehnologija kao i sve zastupljenije veštačke inteligencije,

[1] https://www.lse.ac.uk/media-and-communications/research/research-projects/eu-kids-online

a nalazi njenih istraživanja neretko informišu nacionalne i međunarodne politike i zakone. Mreža postoji od 2006. godine, a prvo međunarodno komparativno anketno istraživanje o dečijoj upotrebi interneta sprovela je 2010. godine u 25 evropskih zemalja, na nacionalno reprezentativnom uzorku dece uzrasta 9–16 godina (N = 25142) i njihovim roditeljima (Livingstone et al., 2011). Trenutno mrežu čine 34 evropske zemlje među kojima je od 2018. godine i Srbija, kada je sprovedeno gore pomenuto anketno istraživanje. Mreža takođe sarađuje na projektima koji istražuju iskustva dece, roditelja i nastavnika i u zemljama van Evrope, kao što je projekat Deca sveta na internetu (engl. Global Kids Online) u kome je Srbija učestvovala pre nego što se pridružila mreži (Popadić et al., 2016). Mreža je do sada sprovela tri ciklusa anketnih istraživanja u evropskim zemljama, na nacionalno reprezentativnim uzorcima dece i mladih, pri čemu su neke zemlje sprovodile i anketna istraživanja sa roditeljima (Livingstone et al., 2011; Smahel et al., 2020; Staksrud et al., 2026a, b, c).

Podrška realizaciji istraživanja u Srbiji

Istraživanje u Srbiji podržano je, finansijski i organizaciono, od strane Misije OEBS-a u Srbiji, preko projekta finansiranog od strane Evropske unije, kao i od kancelarije UNDP-a u Srbiji (United Nations Development Programme).

Važnost empirijskih nalaza za informisane politike i zaštitu prava deteta

Tema upotrebe digitalnih tehnologija, kao i veštačke inteligencije kod dece i mladih, izuzetno je osetljiva i izaziva veliku količinu oprečnih mišljenja kao i anksioznosti u društvu na globalnom nivou (Haidt, 2024; Tvengi, 2017).

Posebno se strahuje od negativnih posledica upotrebe društvenih mreža među decom i mladima, što zbog algoritamskog dizajna kome je cilj da korisnici što više vremena provedu na ovim platformama, što je posebno problematično u adolescenciji, što zbog negativnih sadržaja i iskustava kojima mladi mogu biti izloženi na mrežama (Chen et al., 2024; National Academies of Sciences, Engineering and Medicine, 2024). Iako je i sama naučna zajednica podeljena po pitanju interpretacije empirijskih nalaza o kauzalnoj vezi između upotrebe društvenih mreža, s jedne strane, i narušavanja mentalnog zdravlja

mladih ljudi, s druge (Coyne et al., 2020; Milosevic, 2025; Orben et al., 2022; Orben et al., 2026; Przybylski et al., 2021), sve više zemalja u svetu pokrenulo je uvođenje zakona i politika kojima se zabranjuje pristup društvenim mrežama mladim ljudima ispod određenje starosne granice, koja je često 15 ili 16 godina (Staksrud et al., 2026b). Dok je neosporno da decu i mlade treba zaštititi od negativnih posledica korišćenja tehnologije, postavlja se pitanje da li su ovakve blanko zabrane najbolje rešenje za njih. Dosadašnje evaluacije primene ovakvih zabrana pokazuju da ih je teško efikasno sprovesti u delo, jer, između ostalog, mladi ljudi i dalje nalaze načine da pristupe mrežama (Orben et al., 2026). Što je još važnije, nije izvesno koliko su one efikasne u dostizanju ciljeva zbog kojih su navodno uvedene, recimo poboljšanju mentalnog zdravlja i psihičkog blagostanja kod mladih, smanjenju incidencije vršnjačkog nasilja, poboljšanju koncentracije pri učenju i pažnje. Važno je napomenuti da upotreba društvenih mreža nema samo negativne posledice, već takođe može omogućiti deci i mladima da ostvare svoja prava, kao što je socijalizacija, odmor, učešće u javnom životu i pristup informacijama od javnog značaja (Livingstone & Third, 2017). Deca koja su na neki način ugrožena u svojoj porodici ili životnoj sredini, recimo zbog fizičkog ili psihičkog zlostavljanja, pomoć i zajednicu upravo mogu naći na internetu i neretko društvenim mrežama. Politike koje onemogućavaju njihov pristup istim ili traže da njihovi roditelji i drugi odrasli koji o njima brinu daju dozvolu da bi oni istim pristupili, zapravo mogu negativno uticati na ostvarenje njihovih prava. Blanko zabrane ne uzimaju u obzir razlike među decom, recimo činjenicu da su neka deca ugroženija od drugih, kao i da deca koja su inače na neki način ugrožena u fizičkom svetu, mogu takođe biti pod većim rizikom na internetu (Livingstone & Bulger, 2014). Zato mreža Deca Evrope na internetu savetuje oprez po pitanju blanko zabrana i naglašava neophodnost kontinuirane empirijske evaluacije učinkovitosti ovakvih politika (EU Kids Online, 2025).

Takođe je sve više zemalja u Evropi i svetu pokrenulo različite vidove zakona kojima se pokušava regulisati korišćenje mobilnih, odnosno pametnih telefona u školama, u vidu zabrana donošenja telefona u školu ili delimičnih zabrana kao što je zabrana korišćenja na času ili na odmoru. U Srbiji je predložen zakon o zabrani korišćenja telefona u školama koji je kritikovan od strane stručne zajednice (Savić, 2026). Na osnovu dostupnih empirijskih istraživanja na globalnom nivou, nalazi o efikasnosti ovakvih zabrana nisu konzistentni. Nije sasvim jasno da li one dovode do smanjenja ukupne upotrebe mobilnih

telefona kod dece, budući da pojedina istraživanja ukazuju na mogućnost da deca vreme koje ne provedu na telefonu u školi nadoknađuju po povratku kući. Neujednačeni su i nalazi o tome da li zabrane doprinose smanjenju vršnjačkog nasilja, poboljšanju školskog postignuća i pažnje, kao i unapređenju mentalnog zdravlja dece i adolescenata (Goodyear et al., 2025; Juhaňák et al., 2026; Reynolds et al., 2025).

Kada je u pitanju generativna veštačka inteligencija i alati koji omogućavaju stvaranje novih sadržaja u vidu teksta, slike ili videa (npr. ChatGPT, Copilot, Claude i drugi), istraživanja pokazuju da ih deca i mladi već uveliko koriste, i to bez dovoljno supervizije i regulacije. Neke zemlje, poput Norveške, opredeljuju se za zabranu upotrebe generativne veštačke inteligencije u osnovnim školama (Solsvik, 2026), dok druge zemlje, poput Estonije, sklapaju partnerstva s tehnološkim kompanijama radi uvođenja iste u školske sisteme u nadi da će unaprediti nastavu, smanjiti teret administrativnih obaveza kod nastavnika, a deci olakšati učenje (Anthropic, 2025). Dosadašnja istraživanja ukazuju na to da dok generativna veštačka inteligencija može imati neke pozitivne doprinose u smislu efikasnijeg rada i učenja, zabave i kreativnosti, rizici od preteranog oslanjanja na ovu tehnologiju za obavljanje školskih zadataka, različitih štetnih sadržaja koji se mogu koristiti za zlostavljanje ili pogrešne informacije, produbljivanje digitalnog jaza među decom, kao i negativne i potencijalno dugoročne posledice razvoja ovih tehnologija po životnu sredinu, nadmašuju pozitivne aspekte uvođenja ovakvih tehnologija (Staksrud et al., 2026a; Stoilova et al., 2025).

Nije jednostavno proceniti dobre i loše strane ovih odluka, kao ni rizike koje one mogu nositi. Kao što je ranije naglašeno, odluke bi trebalo donositi uz uvažavanje iskustava i stavova samih učenika, a upravo je to jedan od ciljeva ovog istraživanja.

Metodologija istraživanja

Opis uzorka

Istraživanje je sprovedeno na slučajnom uzorku, reprezentativnom za učenike uzrasta 11–17 godina u Srbiji, koji pohađaju 5, 6, 7. i 8. razred osnovne škole i 1, 2. i 3. razred srednje škole. Prvobitno je planirano da se istraživanje sprovede u maju 2025. godine, kada bi uzorak obuhvatio učenike od 4. razreda osnovne do 2. razreda srednje škole, međutim, zbog političke situacije u zemlji odloženo je za oktobar iste godine. Kako bi se očuvala uporedivost nalaza sa zemljama u kojima je istraživanje ranije sprovedeno na učenicima uzrasta 10–16 godina, u Srbiji je ciljani uzrast pomeren za jednu godinu.

U uzorku je ukupno 1993 učenika, 899 iz osnovnih, a 1057 iz srednjih škola, dok 37 učenika nije navelo koju školu pohađa. Uzorak je koncipiran kao stratifikovani klasterski, pri čemu je iz baze svih osnovnih i srednjih škola odabrano 37 osnovnih i 27 srednjih škola, proporcionalno raspoređenih u četiri regiona (Beograd, Vojvodina, Južna i Istočna Srbija i Šumadija i Zapadna Srbija). U uzorku je 28 velikih i 36 malih škola, a kada je reč o srednjim školama, 8 gimnazija i 19 srednjih stručnih škola.

Tabela 1. Struktura uzorka prema polu, uzrastu, regionu, veličini i tipu škole

	Osnovne škole		Srednje škole		Ukupno	
	N	%	N	%	N	%
Pol						
Dečaci	440	49	466	44	906	46
Devojčice	444	49	571	54	1 015	52
Drugo	15	2	20	2	35	2
Uzrast						
11–12 godina	505	57	7	1	512	26
13–14 godina	378	42	43	4	421	22
15–17 godina	7	1	1 003	95	1 010	52
Region						
Vojvodina	211	24	238	23	449	23
Beograd	238	26	262	25	500	26
Južna i Istočna Srbija	200	22	230	22	430	22
Šumadija i Zapadna Srbija	250	28	327	31	577	29
Veličina škole						
Velika	401	45	599	57	1000	51
Mala	498	55	458	43	956	49
Tip škole						
Gimnazija			323	31	323	31
Srednja stručna škola			724	69	724	69

U svakoj od odabranih škola ispitana su po dva odeljenja, pri čemu je u jednoj osnovnoj školi birano po jedno odeljenje petog i sedmog razreda, a u narednoj po jedno odeljenje šestog i osmog razreda. Na sličan način su i u srednjim školama odabrana su po dva odeljenja, s tim što su u jednoj školi testirani učenici prvog i drugog razreda, u narednoj školi odabrani drugog i trećeg itd. Na ovaj način obezbeđeno je da učenici svih razreda u svakom regionu budu uključeni u uzorak, dok su u svakoj pojedinačnoj školi testirana samo dva odeljenja. Budući da u manjim školama postoji samo jedno odeljenje po razredu (npr. 5-1, 7-1, odnosno I-1 i III-1), u svim školama ispitivana su prva odeljenja. Tokom planiranja istraživanja, sedam osnovnih i pet srednjih škola odbilo je da učestvuje (iz opravdanih razloga), te su zamenjene rezervnim školama predviđenim planom uzorkovanja. Za svaku školu uključenu u uzorak određene su po dve rezervne škole iz istog regiona, slične po tipu (osnovna ili srednja škola), veličini (velika ili mala) i stepenu urbanosti lokacije škole (urbana ili ruralna sredina).
Detaljnije informacije o uzorkovanju dostupne su u tehničkom izveštaju.

Upitnici

Mreža Deca Evrope na internetu pripremila je osnovni upitnik koji je korišćen u anketama u svim zemljama (Staksrud et al., 2025). Pored tih osnovnih pitanja, zemlje su mogle u svoje upitnike da uključe i dodatna pitanja koja je takođe mreža razvila. Sama struktura upitnika slična je onom korišćenom u prethodnom ciklusu istraživanja, iako su brojna pitanja izmenjena i dodata su nova. U Srbiji je korišćen osnovni upitnik koji se ovde nalazi (Prilog 1), za koji smo napravili četiri verzije: za starije dečake i mlađe dečake i starije devojčice i mlađe devojčice, i to zbog prirode srpskog jezika i lakše administracije (verzija upitnika gde se svaka relavantna rečenica rodno prilagođava bila bi suviše dugačka i teška za čitanje, pogotovo za mlađu decu). Takođe, neka pitanja u osnovnom upitniku namenjena su samo deci starijoj od 11 godina, tako da su učenici i učenice petog razreda dobili 38 pitanja, a svi stariji 42. Varijable pokrivene upitnikom uključuju 15 tematskih oblasti:

- Demografske karakteristike (pol, uzrast, samoprocenjeni socio-ekonomski status porodice, teškoće u razvoju i učenju);

- Pristup digitalnim medijima, uključujući alate zasnovane na generativnoj veštačkoj inteligenciji, učestalost i vremenska organizacija korišćenja ekrana tokom dana;
- Aktivnosti dece i mladih na internetu;
- Digitalne veštine i znanja;
- Uznemiravanje na internetu i strategije prevladavanja;
- Vršnjačko nasilje (digitalno i uživo);
- Primanje poruka i slika seksualnog sadržaja;
- Izloženost štetnim sadržajima;
- Izloženost govoru mržnje;
- Preterana upotreba interneta (engl. excessive Internet use);
- Osećanje bezbednosti i zabrinutosti oko upotrebe interneta i tehnologija;
- Roditeljska medijacija (posredovanje);
- Pravila o korišćenju mobilnih telefona u školi;
- Lične osobine i mentalna dobrobit (psihičko blagostanje);
- Dečija prava u digitalnom prostoru i percepcija budućnosti s digitalnom tehnologijom.

Kao što je spomenuto, većina pitanja u upitniku u vezi korišćenja digitalnih tehnologija razvijena je za potrebe ovog istraživanja, dok je za procenu pojedinih aspekata psihičkog funkcionisanja primenjeno nekoliko standardizovanih skala. Pre formiranja prosečnih skorova proverene su, na podacima iz ovog istraživanja, psihometrijske karakteristike skala – faktorska struktura i interna konzistentnost. Prikazaćemo ih uz kratak opis skala.

Hiperaktivnost/nepažnja. Hiperaktivnost i nepažnja procenjivane su pomoću pet stavki iz Upitnika snaga i teškoća (engl. Strengths and Difficulties Questionnaire – SDQ, Goodman et al., 1998), odnosno njegove podskale hiperaktivnosti/nepažnje. SDQ je kratak instrument za samoprocenu psiholoških karakteristika i teškoća kod dece i adolescenata uzrasta 11–17 godina, a podskala hiperaktivnosti/nepažnje obuhvata stavke koje se odnose na nemir, impulsivnost, pažnju i sposobnost da se započeta aktivnost dovrši. Analiza glavnih komponenti ukazala je na jednodimenzionalnu strukturu skale, dok je interna konzistentnost umerena ($\alpha = .65$). Prosečan skor na skali formiran je kao aritmetička sredina odgovora na pet stavki (uz prethodno obrnuto

kodiranje dve pozitivno formulisane stavke), dok su za izračunavanje skora bila potrebna najmanje tri validna odgovora.

Traženje uzbuđenja. Traženje uzbuđenja procenjivano je pomoću dve stavke (Stephenson et al., 2003). Zbog malog broja stavki faktorska struktura nije posebno ispitivana, dok je interna konzistentnost visoka (α = .84). Prosečan skor je računat kao aritmetička sredina odgovora na dve stavke, a računat je za ispitanike koji su imali najmanje jedan validan odgovor.

Generalna samoefikasnost. Generalna samoefikasnost procenjivana je pomoću Skale generalne samoefikasnosti (engl. General Self-Efficacy Scale – GSE; Schwarzer & Jerusalem, 1995), adaptirane za potrebe EU Kids Online istraživanja. Skala sadrži četiri stavke koje se odnose na istrajnost u ostvarivanju ciljeva, snalaženje u novim situacijama i sposobnost rešavanja problema. Analiza glavnih komponenti podržala je jednodimenzionalnu strukturu skale, a interna konzistentnost bila je zadovoljavajuća (α = .79). Prosečan skor na skali formiran je kao aritmetička sredina odgovora na četiri stavke, a izračunavan je za ispitanike koji su imali najmanje dva validna odgovora.

Mentalna dobrobit. Za procenu mentalne dobrobiti korišćena je Vorvik–Edinburg skala mentalne dobrobiti (engl. Warwick–Edinburgh Mental Wellbeing Scale – WEMWBS, Tennant et al., 2007). Skala obuhvata 14 pozitivno formulisanih stavki koje se odnose na emocionalne, psihološke i socijalne aspekte blagostanja. Analiza glavnih komponenti podržala je jednodimenzionalnu strukturu skale, dok je interna konzistentnost visoka (α = .93). Prosečan skor formiran je kao aritmetička sredina odgovora na 14 stavki, a izračunavan je za ispitanike koji su imali najmanje sedam validnih odgovora.

Anksioznost i depresivnost. Simptomi anksioznosti i depresivnosti procenjeni su pomoću kratke verzije Revidirane skale dečje anksioznosti i depresivnosti (engl. Revised Children's Anxiety and Depression Scale – RCADS; Radez et al., 2021). Analiza glavnih komponenti podržala je jednodimenzionalnu strukturu RCADS-11 skale. Na našim podacima skala je pokazala visoku internu konzistentnost (α = .89). Prosečan skor na skali formiran je kao aritmetička sredina odgovora na 11 stavki, a računat je za ispitanike koji su imali najmanje šest validnih odgovora.

Pored skorova na psihološkim skalama, za potrebe analiza računati su i prosečni skorovi na dodatnim grupama pitanja koja se tiču više aspekata korišćenja digitalnih tehnologija.

Preterana upotreba interneta. Za procenu preterane upotrebe interneta korišćeno je sedam pitanja koja se, uz minimalne izmene, koriste u više ciklusa istraživanja Deca Evrope na internetu (Smahel et al., 2020). Analiza glavnih komponenti podržala je jednodimenzionalnu strukturu skale. Skala je pokazala dobru internu konzistentnost (α = .84). Prosečan skor formiran je kao aritmetička sredina odgovora na sedam stavki, a računat je za ispitanike koji su imali najmanje četiri validna odgovora. Viši skor označavao je izraženiju preteranu upotrebu interneta.

Samoprocenjene digitalne veštine. Za procenu digitalnih veština korišćena je kratka verzija međunarodno validiranog instrumenta Indikator digitalnih veština mlasih (engl. Youth Digital Skills Indicator – yDSI), razvijenog u okviru projekta ySKILLS (Helsper et al., 2021). Faktorska analiza ukazala je na dve međusobno snažno povezane dimenzije digitalnih veština, uz izraženu dominantnost prvog faktora. Skala je na našim podacima pokazala visoku internu konzistentnost (α = .88). Za potrebe daljih analiza formiran je ukupan prosečan skor kao aritmetička sredina odgovora na 12 stavki, a računat je za ispitanike koji su imali najmanje sedam validnih odgovora. Viši skor označavao je viši nivo samoprocenjenih digitalnih veština.

Zabrinutost zbog problema povezanih sa internetom. Skor je formiran na osnovu šest pitanja o tome koliko su učenici zabrinuti zbog različitih problema povezanih sa internetom i digitalnim tehnologijama. Stavke su pokazale dobru internu konzistentnost (α = .80). Prosečan skor formiran je kao aritmetička sredina odgovora na šest stavki, a računat je za ispitanike koji su imali najmanje tri validna odgovora. Viši skor označavao je veću zabrinutost zbog problema povezanih sa digitalnim okruženjem.

Zabrinutost zbog drugih životnih problema. Skor je formiran na osnovu 14 pitanja o zabrinutosti zbog različitih problema koji nisu neposredno povezani sa internetom i digitalnim tehnologijama, kao što su porodica, zdravlje, škola, materijalni položaj i budućnost. Stavke su pokazale dobru internu konzistentnost (α = .89). Prosečan skor formiran je kao aritmetička sredina odgovora na stavke, a računat je za ispitanike koji su

imali najmanje polovinu validnih odgovora. Viši skor označavao je veću zabrinutost zbog drugih životnih problema.

Upitnik je preveden sa engleskog na srpski jezik prateći najbliže moguće TRAPD metod (engl. Translation, Review, Annotation, Pretest and Documentation), prema pravilima EUKO mreže. Angažovani profesionalni prevodilac radio je samostalno, dok su još tri člana istraživačkog tima radila nezavisno. Nakon toga je usledila diskusija o različitim prevodilačkim rešenjima i teškoćama, a takođe je konsultovana verzija upitnika koja je korišćena u prethodnom ciklusu istraživanja 2018. godine. Ovaj početni proces prevođenja odvijao se tokom juna i jula 2024. godine, neposredno pre pilotiranja upitnika. Ceo proces diskusije ponovljen je još jednom nakon što je upravljački tim u januaru 2025. godine dostavio konačnu verziju upitnika.

Realizacija istraživanja

Prikupljanje podataka odvijalo se u periodu od 15. do 29. oktobra 2025. godine. Sprovođenje istraživanja u školama koordinisao je nacionalni istraživački tim, koji čine autori ovog izveštaja, inače univerzitetski profesori na Univerzitetu u Beogradu.

U sprovođenju terenskog dela istraživanja bio je angažovan 71 saradnik iz škola uključenih u istraživanje, među kojima su bili školski psiholozi i pedagozi, nastavnici Informatike i računarstva i drugi nastavnici. Pre početka terenskog rada svi školski saradnici bili su u obavezi da pohađaju dvočasovnu onlajn obuku koju je sproveo istraživački tim projekta, tokom koje su detaljno upoznati sa upitnikom, etičkim i logističkim aspektima istraživanja. Od njih je zatraženo da sprovedu anketiranje učenika u gore navedenom vremenskom periodu i da u tabelu unesu tačan datum sprovođenja ankete. Nakon sprovedenog ispitivanja saradnici su bili u obavezi da popune onlajn izveštaje, kao i da popunjene obrasce informisane saglasnosti roditelja za učešće deteta u istraživanju dostave istraživačkom timu.

Terenski rad sproveden je u školama primenom CASI/CAWI metode (Computer-Assisted Self-Interviewing/Computer-Assisted Web Interviewing), odnosno samostalnim popunjavanjem onlajn upitnika uz pomoć računara i interneta. Sam upitnik bio je dostupan na veb-sajtu https://digitalnapismenost.rs/ a kreiran je uz pomoć alata

LimeSurvey. Članovi istraživačkog tima su tokom perioda predviđenog za prikupljanje podataka kontinuirano, na dnevnom nivou, pratili broj popunjenih upitnika, a imali su uvid i u izveštaje ispitivača, za slučaj da dođe do sistematskog osipanja uzorka. Učenici su mogli da popunjavaju upitnike na školskim računarima ili na svojim mobilnim telefonima u učionicama, pod uslovom da je takav način rada unapred predviđen i organizovan od strane školskih saradnika. Školski saradnici su vodili ispitivanja u svojoj školi: davali uvodna uputstva, nadgledali popunjavanje upitnika i odgovarali na eventualna pitanja učenika.

Na osnovu onlajn izveštaja koje su školski saradnici/ispitivači popunjavali nakon sprovedenog ispitivanja za svako pojedinačno odeljenje, prikupljeni su podaci o načinu realizacije i trajanju ispitivanja, broju učenika koji su učestvovali u popunjavanju upitnika, njihovim reakcijama na sadržaj pitanja, kao i o eventualnoj potrebi za dodatnim razjašnjenjima od strane ispitivača.

Broj učenika koji su učestvovali u ispitivanju po odeljenju kretao se od 3 do 32, dok je ukupan broj učenika u odeljenjima bio između 6 i 33. U tri četvrtine ispitanih odeljenja (76%) došlo je do „osipanja" uzorka, nekada iz opravdanih razloga, npr. zbog bolesti ili drugih obaveza, ali je bilo i onih učenika koji nisu želeli da učestvuju ili nisu dostavili saglasnost roditelja. U 80% ispitanih odeljenja osipanje učenika manje je od 50%.

Popunjavanje upitnika najčešće se odvijalo na školskim računarima (u 60% odeljenja), dok je u trećini odeljenja (36%) ispitivanje sprovedeno na mobilnim telefonima učenika, a u preostale tri škole korišćena su oba uređaja. Većina učenika završila je popunjavanje upitnika u predviđenom vremenu. U petini ispitanih odeljenja manjem broju učenika vreme za rad bilo je produženo. Dodatno vreme najčešće je bilo potrebno učenicima mlađeg uzrasta, učenicima koji se obrazuju prema individualnom obrazovnom planu (IOP1 ili IOP2) ili imaju poteškoće sa čitanjem, disleksiju itd. U pojedinim slučajevima razlog za produženje vremena bile su tehničke poteškoće tokom popunjavanja upitnika, poput prekida internet veze, problema sa pristupom testu ili pražnjenja baterije na uređaju.

Iako upitnik sadrži i nekoliko potencijalno osetljivih pitanja, npr. pitanja koja se odnose na izloženost nasilju ili štetnim sadržajima, ispitivači su samo u pet odeljenja zabeležili da su pojedini učenici reagovali nelagodom ili uznemirenošću. U svim tim slučajevima radilo se o malom broju učenika.

U nešto više od trećine ispitanih odeljenja učenici su tražili dodatna razjašnjenja pojedinih pojmova i formulacija iz upitnika. Među pojmovima koji su zahtevali dodatno objašnjenje navode se *generativna veštačka inteligencija, optimizam, teorije zavere, veroispovest, kampanja, mentalno zdravlje, fizički invaliditet* i *inkognito režim*. Iako su neki od ovih pojmova bili dodatno objašnjeni u samom upitniku, pojedinim učenicima ipak je bila potrebna pomoć ispitivača kako bi ih pravilno razumeli.

Prema zapažanjima ispitivača, u gotovo dve trećine ispitanih odeljenja kod učenika su se tokom rada javljali znaci zamora i nestrpljenja usled dužine, odnosno vremena potrebnog za popunjavanje upitnika. Ipak, u polovini odeljenja to se odnosilo samo na manji broj učenika. Ispitivanje je u celini proteklo bez većih organizacionih i tehničkih problema, a ometanje ili prekidanje rada učenika zabeleženo je samo u jednom odeljenju.

Podaci iz izveštaja ispitivača ukazuju na to da je ispitivanje u školama u najvećoj meri sprovedeno u skladu sa predviđenom procedurom. Zabeležene poteškoće odnosile su se pre svega na pojedinačne slučajeve, tehničke okolnosti i zamor učenika, dok nisu uočena odstupanja koja bi po svojoj učestalosti ili intenzitetu mogla značajnije da ugroze kvalitet prikupljenih podataka.

Čuvanje i obrada podataka

Upitnici su kreirani uz pomoć LimeSurvey platforme, u bazu podataka, koju su zatim članovi istraživačkog tima dostavili u obliku SPSS datoteke EUKO mreži. Obrasci saglasnosti roditelja prikupljani su u štampanom obliku i bezbedno dostavljeni istraživačkom timu poštom. Čuvaju se na bezbednom mestu u prostorijama univerziteta jednog od članova EUKO tima. Svi ostali podaci, kao što su beleške sa pilotiranja i njegovi rezultati, spisak škola koje su učestvovale u istraživanju i imena članova školskog osoblja, čuvaju se na Google disku jednog od članova tima.

Pilotiranje upitnika

Tokom pilotiranja ukupno je intervjuisano petoro dece, u periodu od 27. jula do 8. avgusta 2024. godine. S decom su odvojeno razgovarali različiti članovi tima. Dva intervjua obavljena su putem Zoom platforme, a ostali uživo. Tom prilikom, zabeleženo je, između

ostalog, vreme neophodno za popunjanje upitnika, nejasnoće i problemi u vezi s nekim pitanjima. Upravljačkom timu EUKO mreže je u tom periodu dostavljen izveštaj o pilotiranju.

Etička provera i odobrenje

Komisija za ocenu etičnosti istraživanja pri Odeljenju za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu procenila je i odobrila istraživanje (protokol br. 2025-40). Prilikom realizacije istraživanja praćena su uputstva u pogledu etičkih pitanja EUKO mreže (dobrovoljnost učešća u istraživanju, mogućnost odustajanja u bilo kom trenutku, informisani pristanak i saglasnost deteta, kao i završno informisanje učesnika nakon istraživanja). Od roditelja/drugih zakonskih zastupnika dece zatražen je pisani pristanak za učešće deteta u istraživanju. Obrasce su roditeljima/drugim zakonskim zastupnicima dece u štampanom obliku dostavili školski saradnici. Saglasnost dece prikupljena je pre početka ankete, nakon što su deca još jednom pročitala obrazac i označila polje u upitniku kojim potvrđuju da pristaju da učestvuju. Sva deca i njihovi roditelji bili su informisani o istraživanju od strane zaposlenih u školama koje su učestvovale u istraživanju, a istraživanje im je objašnjeno jasnim jezikom prilagođenim deci, kako bi mogli da odluče da li žele da učestvuju ili ne.

Rezultati istraživanja

U ovom poglavlju prikazani su rezultati istraživanja, organizovani u skladu sa tematskom strukturom upitnika (prilog 1).

Pre prikaza rezultata važno je naglasiti da su zaključci, kao što je to uobičajeno u kvantitativnim istraživanjima, zasnovani na statističkoj analizi podataka koja, osim opisa nalaza, uključuje i ispitivanje povezanosti među varijablama i razlika između grupa. Prilikom tumačenja rezultata trebalo bi imati u vidu da na velikim uzorcima, kakav je i naš ($N > 1000$), i veoma male povezanosti mogu biti statistički značajne. Tako korelacije od približno .08 mogu dostići značajnost na nivou $p < .01$, a već oko .06 na nivou $p < .05$. Statistička značajnost, ne govori sama po sebi o veličini, niti o praktičnom značaju utvrđene povezanosti ili razlike. Zbog toga smo pri tumačenju rezultata, pored nivoa statističke značajnosti, uzimali u obzir i pokazatelje veličine efekta, kao što su koeficijenti korelacije i Kramerov V, kao i veličinu razlika između grupa. U ovom izveštaju korelacije manje od .10, čak i kada su statistički značajne, nismo tumačili kao praktično značajne.

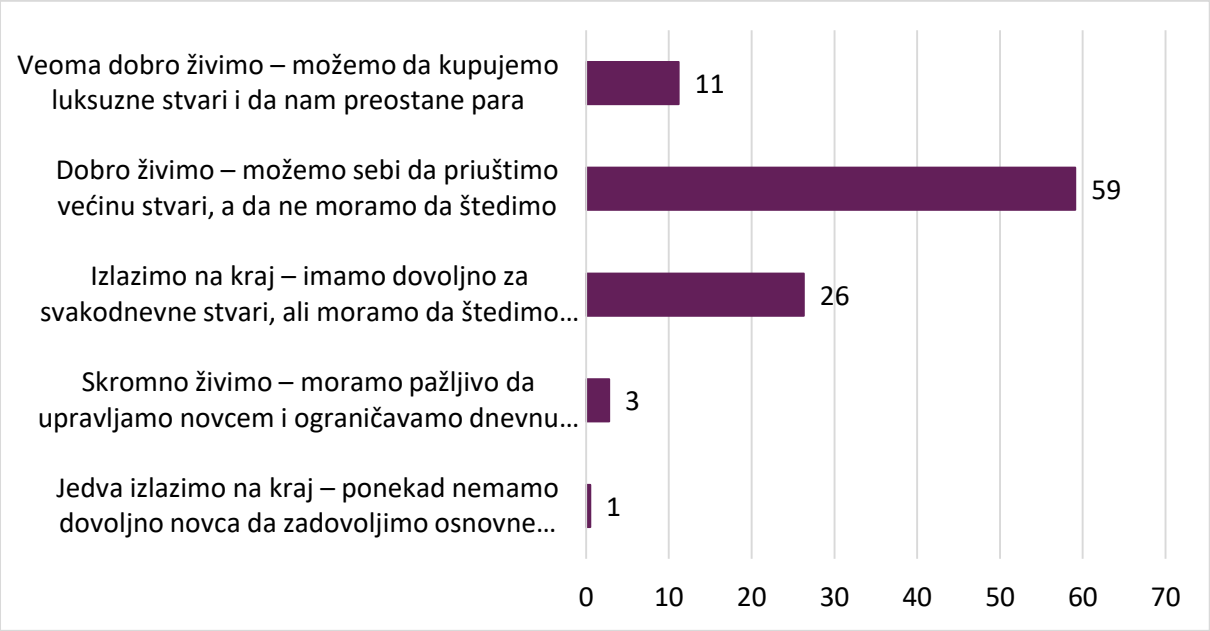
Budući da su podaci prikupljeni putem upitnika, važno je imati u vidu da oni predstavljaju iskaze i procene ispitanika, a ne nužno objektivno stanje. Radi jednostavnijeg izlaganja, rezultati se u tekstu ponekad formulišu kao činjenice, ali ih treba razumeti kao podatke zasnovane na samoproceni ili izveštajima ispitanika. Na primer, ako se navodi da je određeni procenat učenika doživeo neko iskustvo ili se ponašao na određeni način, to znači da je taj procenat učenika tako odgovorio u upitniku. Pri tumačenju nalaza zato treba imati u vidu moguća ograničenja samoprocene, uključujući greške u sećanju, nerazumevanje pitanja i nespremnost da se odgovori potpuno iskreno..

Sociodemografske karakteristike ispitanika

Najpre ćemo se osvrnuti na subjektivno procenjen socioekonomski status porodice (SES) koji se u istraživanjima često dovodi u vezu s načinima korišćenja digitalnih tehnologija, digitalnim veštinama i dobrobiti dece i mladih. Skoro tri četvrtine ispitanika finansijsku situaciju svoje porodice procenjuje kao povoljnu, navodeći da žive dobro ili veoma dobro. Oko četvrtine njih ocenjuje da porodica uspeva da podmiri svakodnevne

potrebe, dok im je za veće izdatke neophodna štednja. U uzorku je i manji procenat dece koja procenjuju da žive skromno, pa čak i na ivici siromaštva (grafikon 1).

Grafikon 1. Subjektivno procenjen socioekonomski status porodice (%)

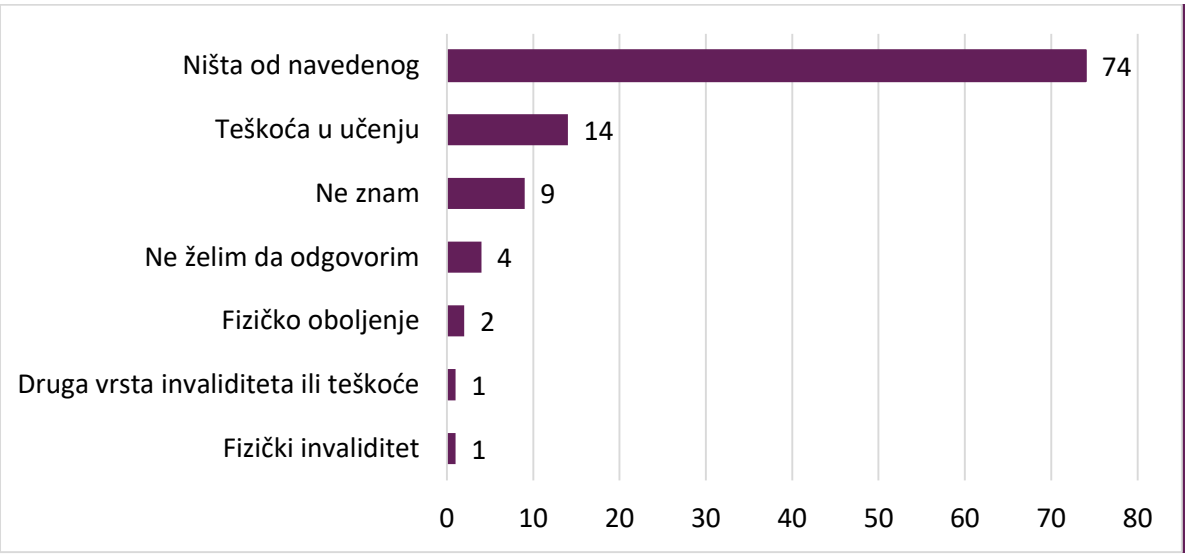
Pitanje Q3 (c): Koja od navedenih tvrdnji najbolje opisuje tvoju finansijsku situaciju i situaciju ljudi sa kojima živiš?
Osnova: učenice i učenici uzrasta 11–17 godina koji su dali validan odgovor (N = 1784)

Subjektivna procena SES-a nije povezana sa polom ispitanika. Stariji učenici imaju tendenciju da finansijsku situaciju svoje porodice ocenjuju kao nešto nepovoljniju, ali je ta povezanost, iako statistički značajna, veoma slaba i bez većeg praktičnog značaja.

Učenike smo takođe pitali da li se suočavaju s bilo kakvim poteškoćama zbog kojih ne mogu da učestvuju u aktivnostima svojih vršnjaka (grafikon 2). Najviše učenika (74%) označilo je „ništa od navedenog". Kada izračunamo ukupan broj teškoća koje su učenici označili uočavamo da većina (84%) nije označila nijednu od četiri ponuđene teškoće (fizički invaliditet, fizičko oboljenje, teškoća u učenju i druga vrsta invaliditeta ili teškoće), 15% je označilo jednu, oko 1% učenika dve, dok je tri ili četiri poteškoće označilo svega pet učenika iz uzorka. Nisu utvrđene značajne razlike s obzirom na pol i uzrast. Skoro svako deseto dete iz uzorka označilo je odgovor „ne znam", mada ne možemo sa sigurnošću znati šta stoji iza tog odgovora. Moguće je da neka deca nisu u stanju da pouzdano procene prisustvo određenih teškoća, naročito kada se one ne odnose na fizičko oboljenje ili invaliditet, već su kognitivne ili emocionalne prirode. Ovaj odgovor

takođe može ukazivati i na to da deca nisu bila sigurna kako da svrstaju eventualne teškoće u ponuđene kategorije ili da nisu bila upoznata s korišćenom terminologijom (o čemu svedoči nekoliko ispitivača u svojim izveštajima nakon sprovedenog ispitivanja).

Grafikon 2. Poteškoće s kojima se deca suočavaju (%)

Pitanje Q4 (c): Da li se suočavaš sa nekom od navedenih poteškoća zbog koje ne možeš da radiš ono što rade druga deca? OZNAČI SVA POLJA KOJA SE ODNOSE NA TEBE
Osnova: učenice i učenici uzrasta 11–17 godina koji su odgovorili na pitanje (N = 1993)

Približno svako sedmo dete iz uzorka navodi da se suočava sa poteškoćama u učenju. Imalo bi smisla detaljnije istražiti prirodu i vrste teškoća u učenju na koje učenici ukazuju, ne samo u ovom, već i u drugim istraživanjima (npr. Popadić et al., 2025), kao i njihovu eventualnu povezanost s korišćenjem digitalnih uređaja.

Pristup internetu i korišćenje digitalnih uređaja

U empirijskim istraživanjima o korišćenju digitalnih tehnologija i interneta kod dece i mladih, pitanje pristupa – koje uređaje koriste, koliko često i u koje svrhe, jedno je od osnovnih istraživačkih pitanja. Nalazi više međunarodnih i nacionalnih istraživanja sprovedenih tokom poslednje decenije pokazuju da deca i mladi u Srbiji digitalne uređaje i internet koriste svakodnevno, u različite svrhe i u sve mlađim uzrastima, kao i da u nekim aspektima korišćenja prednjače u odnosu na svoje vršnjake iz drugih zemalja (Fraillon, 2024; Kuzmanović i dr., 2019; OECD, 2023; Popadić et al., 2025).

I u ovom ciklusu istraživanja učenike smo pitali koje digitalne uređaje koriste za pristup internetu i koliko često. Pod korišćenjem interneta podrazumevao se pristup preko više uređaja i za različite aktivnosti, uključujući komunikaciju, pretraživanje informacija, igranje video-igara, korišćenje društvenih mreža i striming platformi, četovanje, kao i postavljanje i preuzimanje fotografija i video-snimaka. U sledećoj tabeli prikazani su procenti dece koja su u poslednjih godinu dana svakodnevno ili skoro svakodnevno koristila internet na navedenim digitalnim uređajima.

Tabela 2. Učestalost svakodnevnog ili skoro svakodnevnog korišćenja interneta na više digitalnih uređaja, prema polu i uzrastu (%)

%	Mobilni/pametni telefon	Desktop ili laptop	Tablet	Konzola za igrice	Drugo
Devojčice	96	14	5	4	13
Dečaci	95	42	5	21	18
11-12 g.	88	19	6	16	23
13-14 g.	97	28	5	14	14
15-17 g.	98	32	4	8	10
Svi	95	28	5	11	15

Pitanje Q7 (c): Koliko si često u POSLEDNJIH GODINU DANA koristio/la INTERNET na sledećim uređajima? OZNAČI PO JEDNO POLJE U SVAKOM REDU
Osnova: učenice i učenici uzrasta 11–17 godina koji su odgovorili na pitanje (N od 1400 do 1907)

Mobilni/pametni telefon najčešće je korišćen digitalni uređaj među decom svih uzrasta: nikada ili gotovo nikada ne koristi ga oko 5% dece uzrasta 11–12 godina i samo 1% dece uzrasta 13–17 godina. U odnosu na prethodni ciklus istraživanja Deca Evrope na internetu, realizovan sedam godina ranije, neznatno je (za 3–4%) povećan procenat dece koja koriste mobilni telefon, i to među učenicima osnovne škole, dok u poduzorku

srednjoškolaca nema promena (Kuzmanović i dr., 2019). Utvrđena je statistički značajna, ali slaba povezanost između uzrasta i učestalosti korišćenja mobilnog/pametnog telefona (ρ = .17, p < .001), pri čemu su stariji učenici češće navodili korišćenje telefona nekoliko puta dnevno. Polne razlike u učestalosti korišćenja mobilnog/pametnog telefona nemaju praktični značaj.

Na drugom mestu po učestalosti korišćenja jeste računar, s tim što se on koristi znatno ređe od mobilnog telefona. I ovaj nalaz u skladu je s nalazima ranijih istraživanja sprovedenih na uzorku učenika iz Srbije (Kuzmanović i dr., 2019; Popadić i Kuzmanović, 2016; Popadić et al., 2025). Mada u pitanju koje je postavljeno učenicima nije specifikovan kontekst korišćenja (školski ili izvanškolski), iznenađuje nalaz da više od trećine učenika petog i šestog razreda (38%), četvrtina učenika sedmog i osmog razreda (24%) i skoro petina srednjoškolaca (19%) nikada nisu koristili računar za pristup internetu. Učestalost korišćenja desktop ili laptop računara statistički je značajno, ali slabo povezana sa uzrastom (ρ = .17, p < .001). Stariji učenici češće su navodili svakodnevno ili gotovo svakodnevno korišćenje računara, dok su mlađi učenici češće navodili da ih ne koriste ili ih koriste veoma retko. Povezanost korišćenja računara sa polom statistički je značajna i jača (ρ = .24, p < .001). Dečaci su znatno češće izveštavali da računar koriste svakodnevno ili više puta dnevno u odnosu na devojčice.

Iako dve trećine dece iz uzorka nikada ili gotovo nikada ne koristi neke druge digitalne uređaje osim navedenih, 15% ispitanika svakodnevno koristi i druge uređaje za pristup internetu (kategorija „drugo” u tabeli 2). To mogu biti, na primer, pametni televizori, pametni kućni asistenti, pametne igračke, pametni satovi i drugi nosivi uređaji. Utvrđena je statistički značajna, ali slaba povezanost između uzrasta i učestalosti korišćenja interneta putem drugih digitalnih uređaja (ρ = -.19, p < .001). Mlađi učenici nešto su češće navodili da ove uređaje koriste svakodnevno ili više puta dnevno za pristup internetu, dok su stariji učenici češće navodili da ih nikada ne koriste. Povezanost između pola i učestalosti korišćenja interneta putem drugih digitalnih uređaja nije bila statistički značajna.

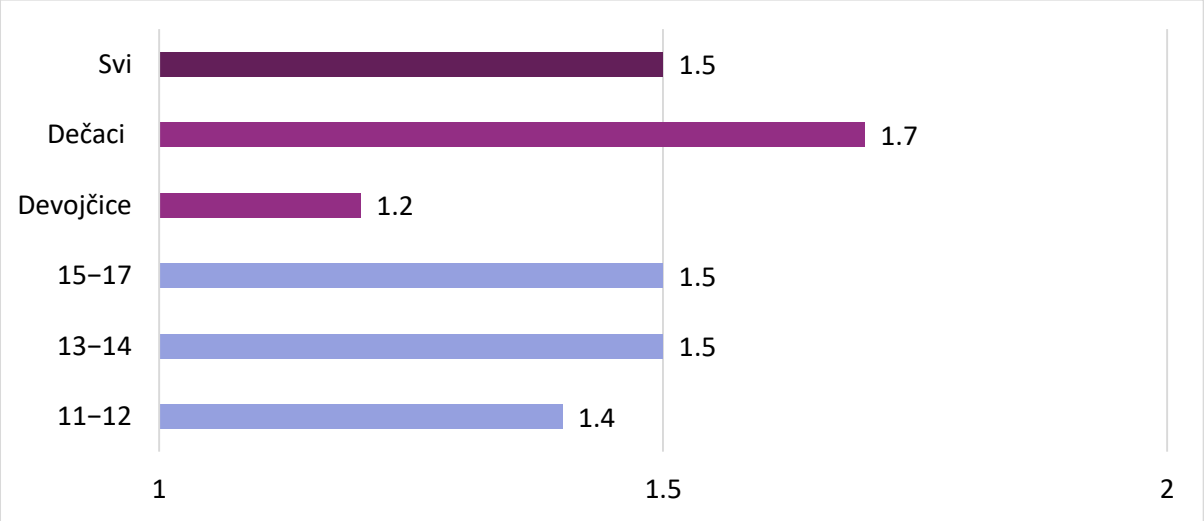
Približno desetina dece iz uzorka (11%), pre svega dečaci, svakodnevno koristi konzolu za igranje igrica. Povezanost pola sa učestalošću korišćenja interneta putem konzole statistički je značajna i umerena (ρ = .39, p < .001). Utvrđena je i statistički značajna, ali

slaba povezanost sa uzrastom (ρ = -.13, p < .001), pri čemu mlađa deca češće koriste konzolu od starije dece.

Tablet je najređe korišćen digitalni uređaj u svim uzrasnim grupama. Većina dece oba pola (84%) koristi ga retko ili ga uopšte ne koristi (ρ = .14, p < .001), dok ga mlađa deca nešto češće koriste nego starija (ρ = -.11, p < .001).

Za pristupanje internetu na svakodnevnom nivou ispitani učenici, u proseku, koriste između jednog i dva digitalna uređaja (grafikon 3).

Grafikon 3. Prosečan broj digitalnih uređaja koji ispitanici koriste svakodnevno za pristupanje internetu, s obzirom na pol i izrast

Pitanje Q7 (c): Koliko si često u POSLEDNJIH GODINU DANA koristio/la INTERNET na sledećim uređajima? OZNAČI PO JEDNO POLJE U SVAKOM REDU
Osnova: učenice i učenici uzrasta 11–17 godina koji su odgovorili na pitanje (N od 1400 do 1907)

Dečaci svakodnevno koriste u proseku nešto veći broj digitalnih uređaja nego devojčice, razlika je značajna, ali uz umerenu veličinu efekta (t(1641.72) = 12.99, p < .001, d = .60), dok uzrasne razlike nisu utvrđene. Prosečan broj digitalnih uređaja koje deca svakodnevno koriste nije povezan sa samoprocenjenom finansijskom situacijom porodice. I u prethodnom ciklusu istraživanja Deca Evrope na internetu, deca i mladi iz Srbije pristupali su internetu, u proseku, putem dva digitalna uređaja (Kuzmanović i dr., 2019).

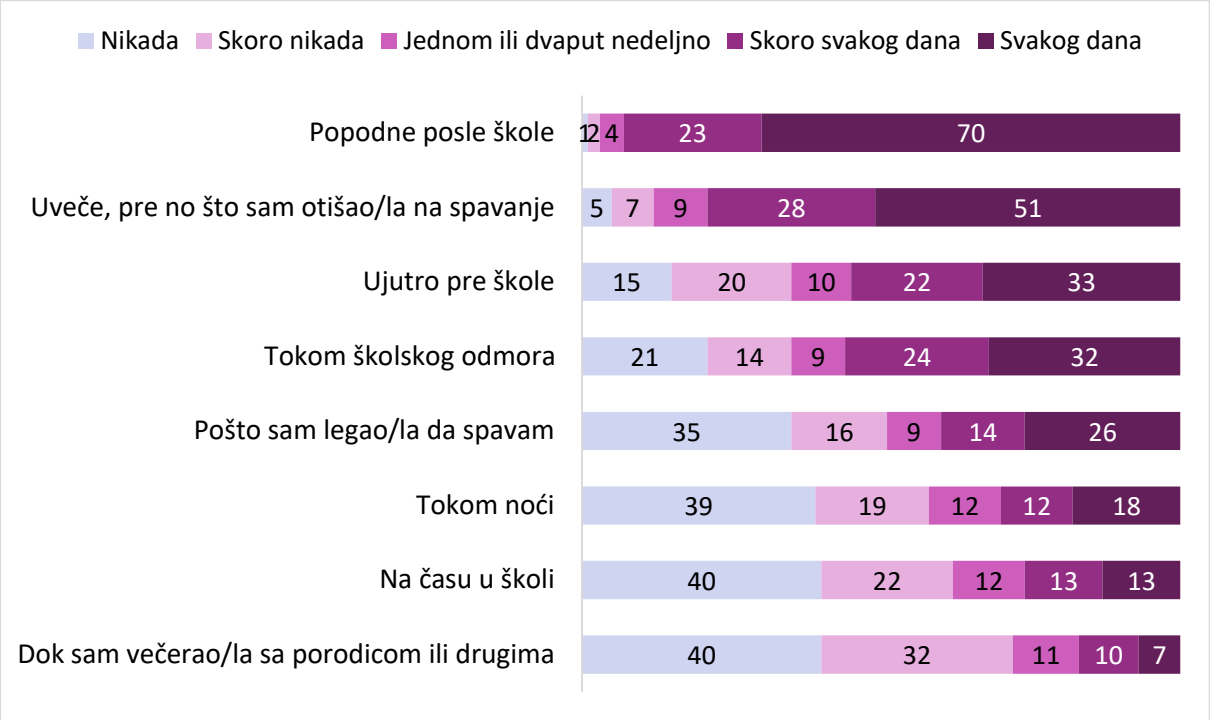
U dosadašnjim istraživanjima na temu korišćenja digitalnih tehnologija i interneta među decom i mladima, uključujući i prethodne cikluse ovog istraživanja, ispitanici su procenjivali koliko vremena, odnosno koliko sati provode na internetu ili uz digitalne uređaje, neretko odvojeno za radne dane i dane vikenda (npr. Fraillon, 2024; OECD, 2026;

Rideout & Robb, 2019; Smahel et al., 2020). S obzirom na činjenicu da su digitalni uređaji postali sveprisutni u različitim svakodnevnim aktivnostima dece i mladih, samoprocena količine vremena pokazala se kao nedovoljno pozdana mera vremenskog trajanja upotrebe ekrana. Samoprocenu vremenskog trajanja dodatno komplikuje višefunkcionalna priroda savremenih digitalnih uređaja i korišćenje više uređaja. Osim toga, sam pojam *vremena ispred ekrana* (engl. screen time), kao zbirne mere različitih aktivnosti, pokazao se kao višedimenzionalan i konceptualno problematičan, ali i nedovoljno praktično upotrebljiv. Empirijski nalazi ukazuju da je pored količine vremena, neophodno uzeti u obzir i kvalitet vremena koje deca provode ispred ekrana i širi kontekst korišćenja (Staksrud et al., 2026c).

U ovom ciklusu istraživanja Deca Evrope na internetu uvedena je nova mera koja se odnosi na vremensku organizaciju upotrebe ekrana, odnosno na način na koji su ekrani uklopljeni u svakodnevne rutinske aktivnosti dece i mladih. Ova mera nije usmerena na trajanje upotrebe, niti na kvalitet pojedinačnih aktivnosti, već na vremenski kontekst korišćenja ekrana. Polazi se od pretpostavke da nije važno samo koliko se internet i digitalni uređaji koriste, već i kada i u kojim situacijama. **Učenici su zato pitani koliko su često tokom prethodnog meseca koristili bilo koju vrstu ekrana u različitim periodima dana: pre škole, tokom časa, tokom školskog odmora, posle škole, tokom večere, uveče pre spavanja, nakon odlaska na spavanje i tokom noći.**

Kao što se može videti na grafikonu 4, u ukupnom uzorku, ekrani se najčešće koriste u vanškolskom vremenu – popodne posle škole i uveče pre spavanja. S druge strane, najređe se koriste tokom obroka, tokom noći i nakon lezanja u krevet, kao i na časovima u školi. Ipak, nije zanemarljiv procenat dece koja ekrane učestalo koriste i u ovim periodima dana, npr. približno četvrtina učenika navodi da ih svakodnevno koristi tokom časova u školi, gotovo trećina tokom noći, a još više njih (40%) svakodnevno ležu da spavaju sa svojim digitalnim uređajem.

Grafikon 4. Učestalost korišćenja digitalnih uređaja u različitim periodima dana, radnim danima (%)

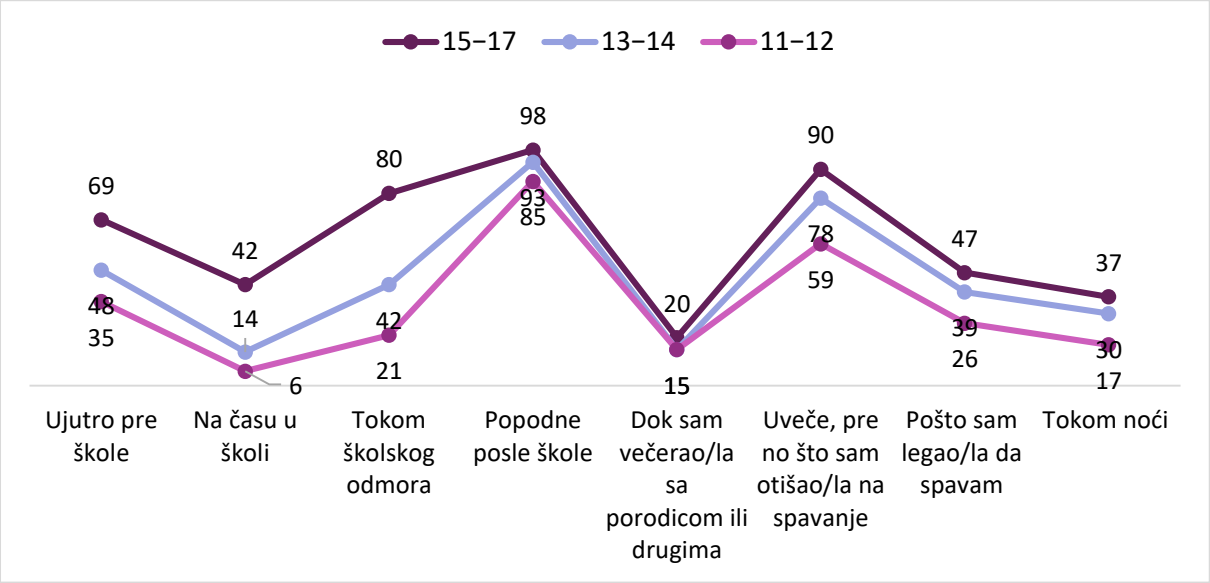

Pitanje Q8 (c): Koliko si često u POSLEDNJIH MESEC DANA, TOKOM OBIČNOG RADNOG DANA, provodio/la vremena ispred bilo koje vrste ekrana, poput televizora, mobilnog telefona, računara ili tableta?
Osnova: učenice i učenici uzrasta 11–17 godina koji su dali validan odgovor na pitanje (N od 1864 do 1930)

U nastavku ćemo detaljnije razmotriti karakteristike učenika povezane sa obrascima korišćenja ekrana, odnosno vremenskom organizacijom na dnevnom nivou. Na grafikonima 5 i 6 prikazane su uzrasne i polne razlike u svakodnevnoj i skoro svakodnevnoj upotrebi ekrana u različitim periodima dana.

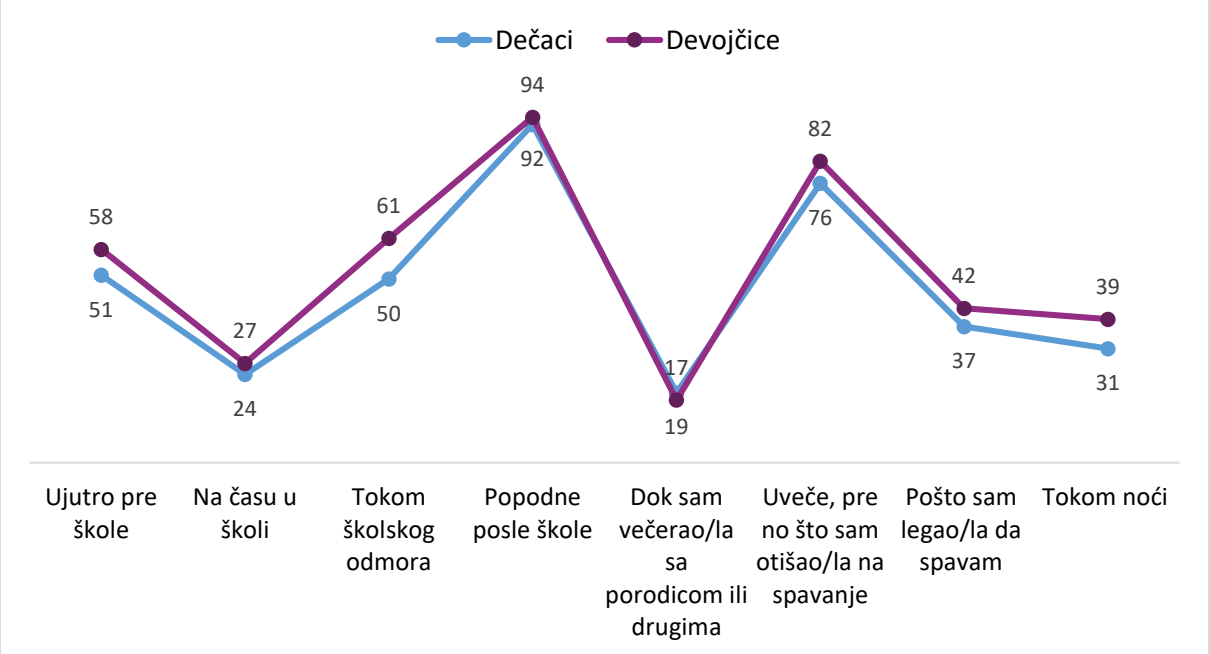
Sa uzrastom raste i učestalost korišćenja ekrana, starija deca češće svakodnevno koriste digitalne uređaje u gotovo svim posmatranim delovima dana, posebno tokom časova u školi (6% u uzrastu 11–12 godina i 42% u uzrastu 15–17 godina) i školskih odmora (21% u uzrastu 11–12 godina i čak 80% u uzrastu 15–17 godina), kao i uveče pred spavanje (59% u uzrastu 11–12 godina prema 90% u uzrastu 15–17 godina) (grafikon 5 i tabela 3). Uzrasne razlike su najmanje izražene kada je reč o korišćenja ekrana tokom obroka.

Grafikon 5. Učestalost svakodnevnog i skoro svakodnevnog korišćenja ekrana radnim danima, prema uzrastu (%)

Pitanje Q8 (c): Koliko si često u POSLEDNJIH MESEC DANA, TOKOM OBIČNOG RADNOG DANA, provodio/la vremena ispred bilo koje vrste ekrana, poput televizora, mobilnog telefona, računara ili tableta?
Osnova: učenice i učenici uzrasta 11–17 godina koji su dali validan odgovor na pitanje (N od 1864 do 1930)

Grafikon 6. Učestalost svakodnevnog i skoro svakodnevnog korišćenja digitalnih uređaja radnim danima, prema polu (%)

Pitanje Q8 (c): Koliko si često u POSLEDNJIH MESEC DANA, TOKOM OBIČNOG RADNOG DANA, provodio/la vremena ispred bilo koje vrste ekrana, poput televizora, mobilnog telefona, računara ili tableta?
Osnova: učenice i učenici uzrasta 11–17 godina koji su dali validan odgovor na pitanje (N od 1864 do 1930)

Korelacije sa polom veoma su slabe, iako statistički značajne, dok SES nije povezan sa učestalošću korišćenja ekrana u bilo kom dobu dana, osim u slučaju korišćenja na časovima u školi, deca nižeg SES-a neznatno ga češće koriste, veza je takođe slaba (tabela 3).

Tabela 3. Povezanost korišćenja ekrana u različitim periodima dana sa polom, uzrastom i SES-om

	Pol	Uzrast	SES
Ujutro pre škole	.09**	.32**	-.01
Na času u školi	.06*	.53**	-.07**
Tokom školskog odmora	.10**	.54**	-.07
Popodne posle škole	.09**	.36**	-.01
Dok sam večerao/la sa porodicom ili drugima	.03	.12**	-.01
Uveče, pre no što sam otišao/la na spavanje	.07**	.38**	-.01
Pošto sam legao/la da spavam	.07**	.20**	.02
Tokom noći	-.05	.22**	-.03

Napomena: U tabeli su prikazani Spirmanovi ρ koeficijenti korelacije.

** statistički značajno na nivou 0.01

* statistički značajno na nivou 0.01

Osvrnućemo se na još nekoliko zanimljivih nalaza o povezanosti upotrebe ekrana u školi (tokom časova i odmora) sa postojanjem pravila o korišćenju mobilnih telefona (odgovori na ovo pitanje analizirani su kasnije u tekstu). Među decom koja su navela da u njihovoj školi važi pravilo prema kojem *nije dozvoljeno donositi mobilni telefon u školu* i koja se *slažu* s tim pravilom, približno trećina njih (32%) koristi ga na časovima (petina čak svakodnevno) i skoro polovina ga koristi tokom školskog odmora. S druge strane, u grupi dece koja se *ne slažu* sa ovim pravilom skoro duplo veći procenat koristi mobilni telefon na časovima (61%) i više od tri četvrtine (78%) na odmorima.

Među decom koja kažu da je u njihovoj školi *upotreba mobilnih telefona zabranjena na časovima a dozvoljena na odmorima* i koja se *slažu* sa ovim pravilom skoro dve trećine (62%) ipak ga koristi na časovima a 86% na odmorima, dok među onima koji se *ne slažu sa ovim pravilom,* čak 81% mobilni telefon koristi na časovima (polovina svakodnevno ili skoro svaki dan), a 89% na školskim odmorima. Dakle, u uzorku je i približno desetina dece koja kažu da ne koriste mobilni telefon na odmorima, čak i kada je njegova upotreba

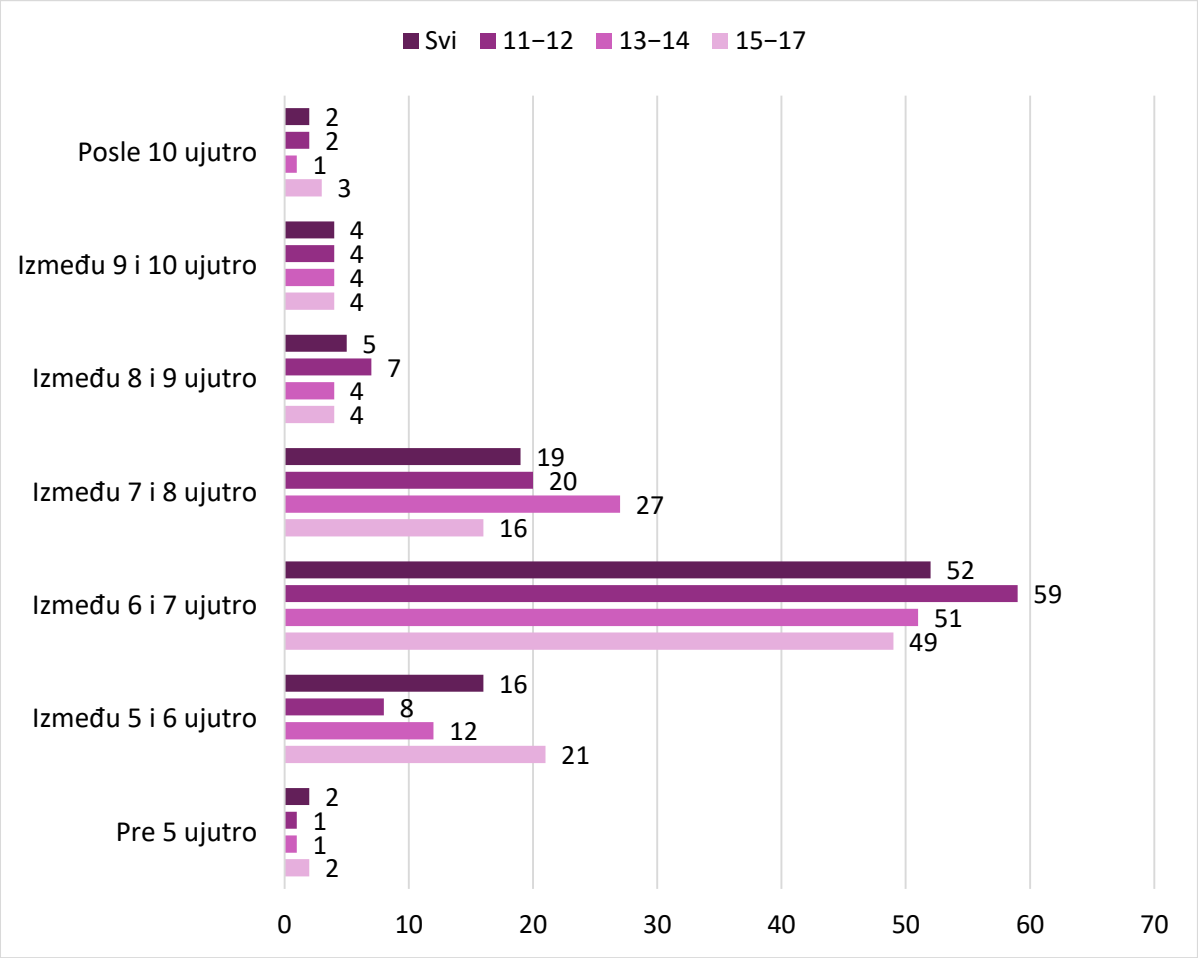
dozvoljena. Reč je, naravno, o nalazima zasnovanim na odgovorima dece, u nekim istraživanjima se dešavalo da deca i zaposleni, kada se upare njihovi odgovori, ne izveštavaju o postojanju istog pravila o upotrebi telefona u školi (Popadić et al., 2025). Moguće je i da su neka deca nedovoljno informisana o postojanju ovih pravila, ali i da pravila postoje „na papiru", ali se ne primenjuju dosledno u učionici i školskom dvorištu. **Da zaključimo, upotreba mobilnih telefona tokom časova i odmora u školi više je povezana sa stavom učenika prema samom pravilu, nego sa (ne)postojanjem pravila o zabrani upotrebe. Ovaj nalaz veoma je značajan u kontekstu sve prisutnijih inicijativa i zabrana upotrebe mobilnih telefona u školama, kako na nacionalnom, tako i na globalnom nivou.** Uzgred rečeno, sve škole u Srbiji imaju zakonsku obavezu da i formalno, Pravilnikom o upotrebi mobilnog telefona i drugih digitalnih uređaja interno regulišu njihovu upotrebu.

Poslednjih godina, a naročito nakon pandemije koronavirusa, sve se više raspravlja, kako u stručnoj, tako i u široj javnosti, o mogućim posledicama upotrebe ekrana, posebno prekomerne upotrebe, na različite aspekte funkcionisanja dece i mladih, uključujući i trajanje i kvalitet sna. Večernja i noćna upotreba digitalnih uređaja može biti povezana s kraćim trajanjem sna, za koji je naučno potvrđeno da ima veliki značaj za pravilan razvoj i psihofizičko funkcionisanje dece i mladih (WHO/Europe, 2025). Zbog toga je u ovom ciklusu istraživanja Deca Evrope na internetu u upitnik za učenike uključeno i dodatno pitanje o uobičajenom vremenu buđenja i odlaska na spavanje danima kada deca idu u školu, što omogućava uvid u obrasce spavanja dece različitog uzrasta i njihovu moguću povezanost s navikama korišćenja digitalnih uređaja.

Među ispitanom decom, većina se budi između 6 i 7 sati ujutru, dok se petina dece budi još ranije, češće srednjoškolci, što se može dovesti u vezu i sa činjenicom da se srednje škole u Srbiji obično nalaze u većim mestima/gradovima, pa učenici iz manjih mesta moraju da putuju iz mesta stanovanja do škole. Vreme buđenja može zavisiti i od toga da li je nastava u školi organizovana u jednoj ili dve smene, o čemu nismo pitali učenike. Ipak, ova razlika nije statistički značajna. Vreme buđenja praktično nije povezano sa učestalošću korišćenja različitih digitalnih uređaja.

Na grafikonu koji sledi prikazano je vreme buđenja učenika različitog uzrasta radnim danima, odnosno danima kada idu u školu.

Grafikon 7. Uobičajeno vreme buđenja danima kada deca idu u školu, s obzirom na uzrast (%)

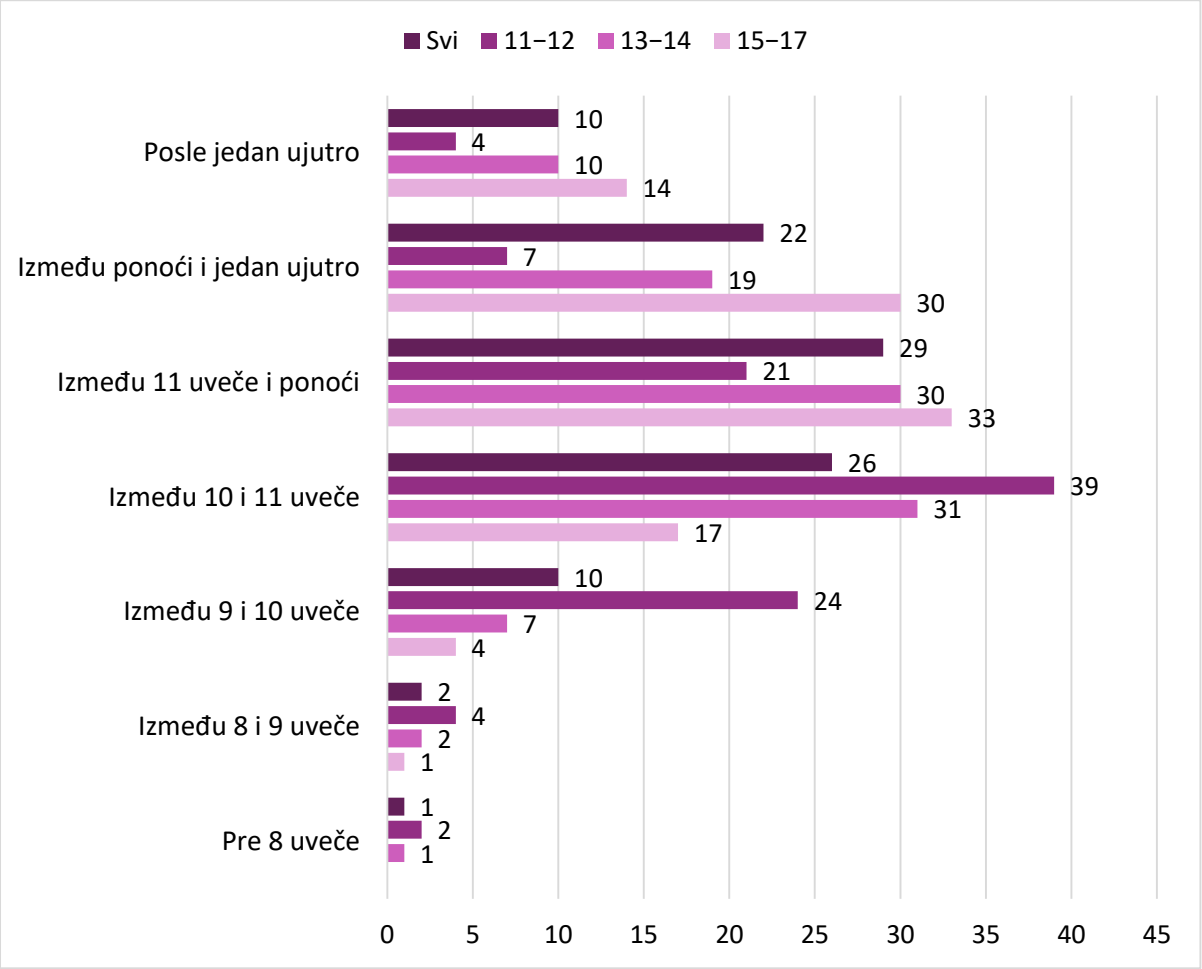

Pitanje Q5 (c): Kada se obično budiš danima kada ideš u školu?
Osnova: učenice i učenici uzrasta 11–17 godina koji su dali validan odgovor na pitanje (N = 1993)

Većina ispitane dece odlazi na spavanje do 11 sati uveče, ali čak trećina navodi da leže nakon ponoći, a svako deseto dete posle 1 ujutru (grafikon 8). Ova deca potencijalno bi mogla imati poteškoće u savladavanju školskih zahteva zbog neispavanosti.

Utvrđena je statistički značajna pozitivna povezanost između uzrasta i vremena odlaska na spavanje ($\rho = .42$, $p < .001$), što pokazuje da starija deca imaju tendenciju da kasnije odlaze na spavanje. Kasniji odlazak na spavanje povezan je s nešto češćim korišćenjem mobilnog telefona ($\rho = .17$, $p < .001$) i računara/laptopa ($\rho = .18$, $p < .001$), ali ne i s korišćenjem drugih digitalnih uređaja.

Grafikon 8. Uobičajeno vreme odlaska na spavanje danima kada deca idu u školu, s obzirom na uzrast (%)

Pitanje Q6 (c): Kada se obično ideš na spavanje danima kada ideš u školu?
Osnova: učenice i učenici uzrasta 11–17 godina koji su dali validan odgovor na pitanje (N = 1993)

Aktivnosti dece na internetu

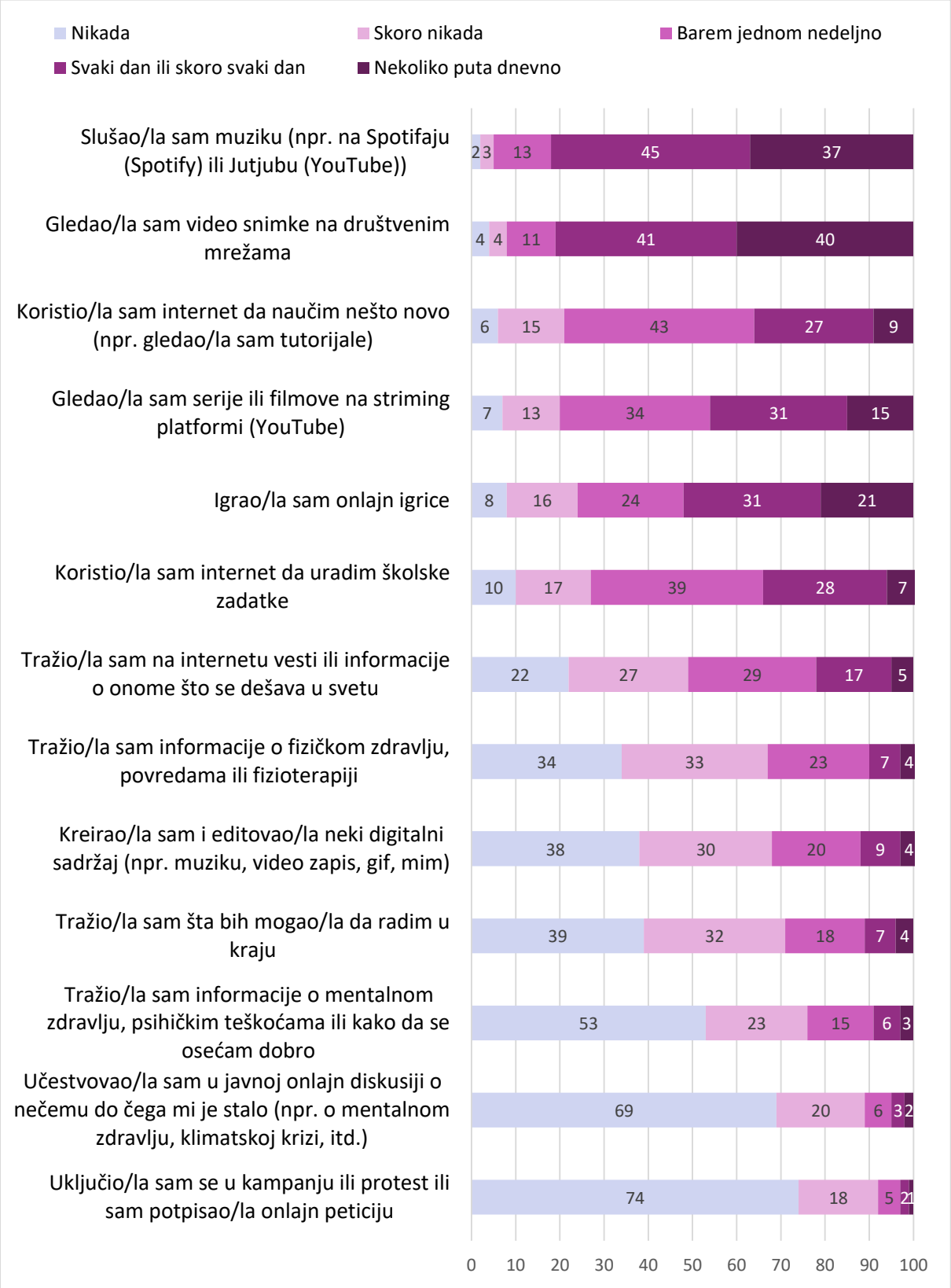
Sa porastom učestalosti i vremenskog trajanja korišćenja digitalnih uređaja, širi se i raspon aktivnosti dece na internetu. Lista aktivnosti koje se procenjuju u ovom istraživanju prilično je sveobuhvatna (sadrži 22 aktivnosti) i može se grupisati u nekoliko oblasti – od komunikacije i zabave, preko učenja, školskih obaveza i pronalaženja informacija, do participativnih i kreativnih aktivnosti.

Dosadašnji globalni trendovi ukazuju na prilično univerzalne obrasce korišćenja interneta među decom i mladima, koji su u velikoj meri vezani za nestrukturisane, izvanškolske i pre svega zabavne aktivnosti (npr. Ciboci Perša, 2025; Fraillon, 2024; Smahel et al., 2020). Otuda je postalo uobičajeno da se za današnje mlade koriste sintagme poput „pasivni konzumenti digitalnih sadržaja". Prema nalazima dobijenim u prethodnom ciklusu ovog istraživanja, učenici iz Srbije uzrasta 9–17 godina internet su najčešće koristili za zabavu – slušanje muzike i gledanje video-snimaka, društvene mreža i igranje video-igara, kao i za komunikaciju sa porodicom i prijateljima (Kuzmanović i dr., 2019).

Sedam godina kasnije, redosled najučestalijih aktivnosti dece i mladih na internetu gotovo da je ostao nepromenjen (grafikon 9). Prema nalazima ovog istraživanja, najčešće aktivnosti na internetu jesu slušanje muzike, gledanje video-snimaka, komunikacija s roditeljima i prijateljima, koje oko 80% ispitane dece praktikuje svakodnevno ili više puta dnevno. S druge strane, dve trećine dece nikada ili retko kada koriste internet za školske zadatke ili za kreiranje i uređivanje digitalnog sadržaja. Još je manji udeo dece koja učestvuju, i to uglavnom retko, u onlajn diskusijama o temama koje su im lično važne ili koriste internet u kontekstu građanskog aktivizma, na primer za uključivanje u kampanje i proteste ili potpisivanje onlajn peticija.

Radi preglednosti i lakšeg predstavljanja rezultata, aktivnosti su prikazane na dva grafikona (9 i 10). Na prvom su prikazane aktivnosti koje se odnose na zabavu i slobodno vreme, učenje i školske obaveze, informisanje, kreativno izražavanje i građansku participaciju, dok su na drugom objedinjene aktivnosti povezane sa socijalnom interakcijom, komunikacijom i razmenom sadržaja u digitalnom okruženju.

Grafikon 9. Učestalost različitih aktivnosti na internetu (13 aktivnosti) (%)

Pitanje Q9 (c): Koliko si često u POSLEDNJIH MESEC DANA radio/la ove stvari NA INTERNETU? OZNAČI PO JEDNO POLJE U SVAKOM REDU
Osnova: učenice i učenici uzrasta 11–17 godina koji su dali validan odgovor na pitanje (N od 1808 do 1956)

Korišćenje veb-sajtova za društveno umrežavanje, odnosno društvenih mreža, bilo za gledanje video-snimaka, deljenje sadržaja ili komunikaciju tradicionalno se ubraja u najučestalije aktivnosti dece svih uzrasta na internetu, oko 80% praktikuje ih svakodnevno. I među decom mlađom od 13 godina, približno 90% njih u poslednjih mesec dana gledalo je video-snimke na društvenim mrežama, komuniciralo sa prijateljima ili roditeljima, dok preko 60% to radi svakodnevno. U prošlom ciklusu istraživanja Srbija se izdvojila u odnosu na druge evropske zemlje po visokom procentu dece (45%) koja svakodnevno koriste društvene mreže u uzrastu 9–11 godina (Smahel et al., 2020). Važno je imati u vidu da većina platformi za društveno umrežavanje propisuje minimalni uzrast za samostalno korišćenje naloga, najčešće od 13 godina, uz razlike između platformi i zemalja.

Vredan pažnje jeste i nalaz da više od dve trećine učenika (68%) nikada ili skoro nikada nije kreiralo ili uredilo neki digitalni sadržaj (npr. muziku, video-zapis, gif, mim), pri čemu nisu utvrđene razlike s obzirom na pol, uzrast i SES. U prethodnom ciklusu istraživanja nije postojala potpuno uporediva tvrdnja, ali su učenici i tada veoma retko koristili digitalne alate za kreiranje sadržaja, čak je i među srednjoškolcima u proseku svega 5% navodilo da pravi video-zapise ili muziku i postavlja ih na internet (Kuzmanović i dr., 2019). Retka upotreba digitalnih alata za kreiranje sadržaja može biti povezana s nižom digitalnom samoefikasnošću u ovom domenu, o čemu će kasnije biti više reči.

Više od četvrtine učenika nikada ili skoro nikada ne koristi internet za školske zadatke, dodatnih 40% koristi retko, a preostalih 35% svakodnevno. U prethodnom ciklusu istraživanja učenici iz Srbije uzrasta 9–16 godina nalazili su se na pretposlednjem mestu među 19 evropskih zemalja prema svakodnevnom korišćenju interneta za školske zadatke (18%, evropski prosek 31%), dok 40% internet u ove svrhe nije koristilo nikada ili skoro nikada (evropski prosek 34%) (Smahel et al., 2020). Ovi nalazi posebno su značajni ako imamo u vidu da obrazovni efekti digitalnih tehnologija zavise i od svrhe i konteksta njihove upotrebe. Prema rezultatima PISA istraživanja, kada se digitalne tehnologije koriste prvenstveno za zabavu, a ne u nastavne svrhe, njihova upotreba češće je povezana sa slabijim obrazovnim postignućem. Tako su učenici koji su naveli da ih tokom makar nekih časova matematike ometaju vršnjaci koji koriste digitalne uređaje ostvarili

u proseku 15 poena manje postignuće na skali matematičke pismenosti od učenika koji su naveli da se to nikada ili gotovo nikada ne dešava (OECD, 2023).

Više od polovine ispitane dece svakodnevno igra video-igrice, dečaci znatno češće nego devojčice, utvrđena je jaka pozitivna veza s polom i negativna sa uzrastom (tabela 4). Zanimljivo je da su u prethodnom ciklusu naši učenici uzrasta 9–17 godina bili pri vrhu liste evropskih zemalja po svakodnevnom igranju video-igara (Smahel et al., 2020), a i u ovom ciklusu su iznad evropskog proseka, s tim što su sada podaci uporedivi za uzraste 10–16 godina (Staksrud et al., 2026).

Tabela 4. Povezanost učestalosti različitih aktivnosti dece na internetu sa polom, uzrastom i socioekonomskim statusom

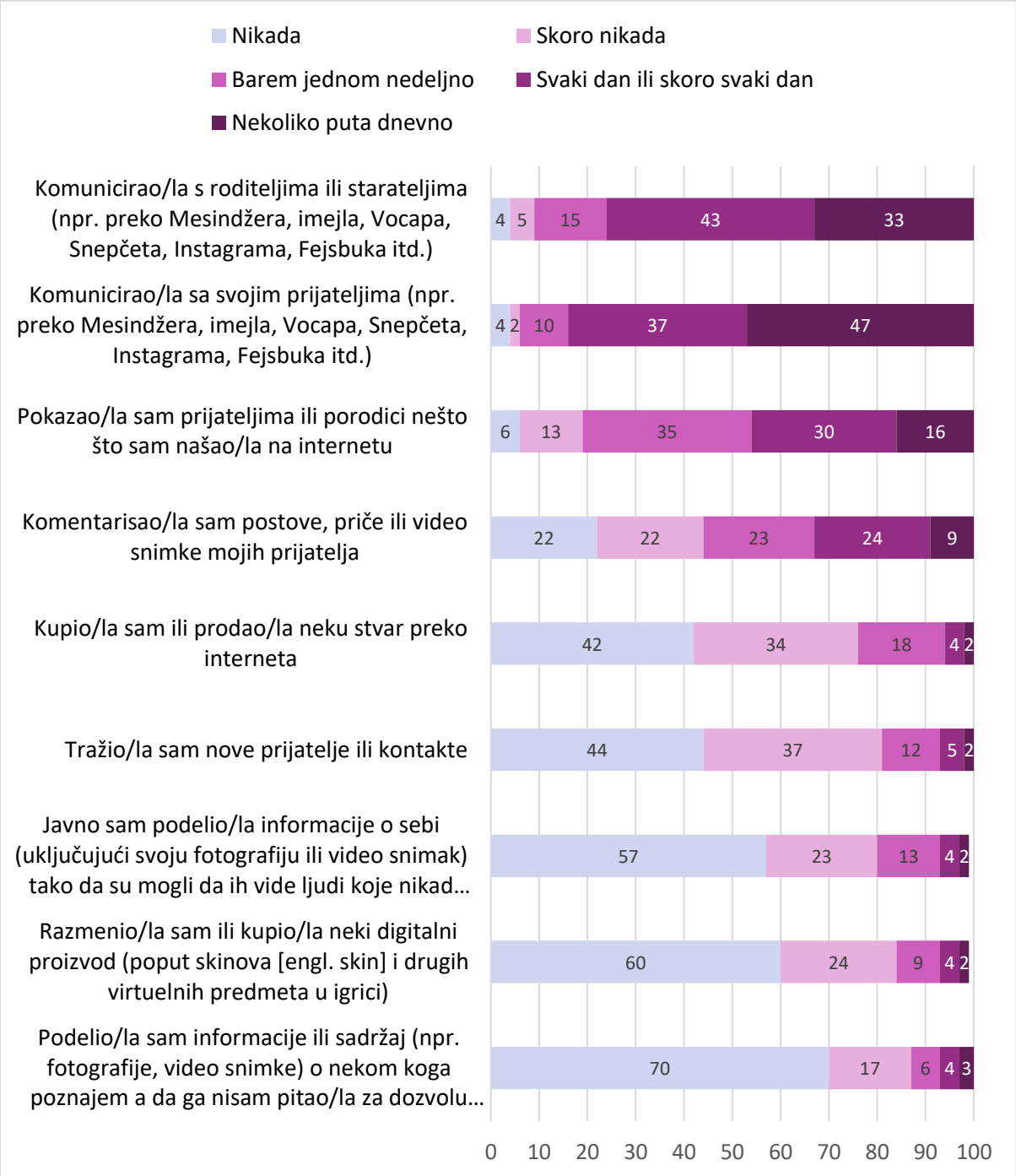
	Pol	Uzrast	SES
Slušao/la sam muziku (npr. na Spotifaju (Spotify) ili Jutjubu (YouTube))	.12**	.29**	-.04
Gledao/la sam video snimke na društvenim mrežama	.04	.29**	-.04
Koristio/la sam internet da naučim nešto novo (npr. gledao/la sam tutorijale)	-.01	.14**	.01
Gledao/la sam serije ili filmove na striming platformi (YouTube)	.11**	.15**	.05*
Igrao/la sam onlajn igrice	-.41**	-.14**	-.02
Koristio/la sam internet da uradim školske zadatke	.14**	.31**	-.03
Tražio/la sam na internetu vesti ili informacije o onome što se dešava u svetu	-.04	.31**	-.02
Tražio/la sam informacije o fizičkom zdravlju, povredama ili fizioterapiji	-.02	.26**	-.03
Kreirao/la sam i editovao/la neki digitalni sadržaj (npr. muziku, video-zapis, gif, mim)	-.01	.06**	-.01
Tražio/la sam šta bih mogao/la da radim u kraju	.010	.09**	.01
Tražio/la sam informacije o mentalnom zdravlju, psihičkim teškoćama ili kako da se osećam dobro	.16**	.24**	-.12**
Učestvovao/la sam u javnoj onlajn diskusiji o nečemu do čega mi je stalo (npr. o mentalnom zdravlju, klimatskoj krizi itd.)	-.07**	.07**	-.06*
Uključio/la sam se u kampanju ili protest ili sam potpisao/la onlajn peticiju	.04	.20**	-.01

Napomene: Prikazani su Spirmanovi ρ koeficijenti korelacije
* statistički značajno na nivou 0.05
** statistički značajno na nivou 0.01

Sudeći prema nalazima prikazanim u Tabeli 4, najizraženije razlike u učestalosti pojedinih aktivnosti na internetu uočavaju se s obzirom na uzrast, dok su povezanosti sa socioekonomskim statusom uglavnom veoma slabe i sporadične.

Osvrnućemo se i na drugu grupu aktivnosti koje se prvenstveno tiču komunikacije, interakcije, deljenja ličnih sadržaja i kupovine na internetu.

Grafikon 10. Učestalost različitih aktivnosti na internetu (9 aktivnosti) (%)

Pitanje Q10 (c): Koliko si često u POSLEDNJIH MESEC DANA radio/la ove stvari NA INTERNETU? OZNAČI PO JEDNO POLJE U SVAKOM REDU
Osnova: učenice i učenici uzrasta 11–17 godina koji su dali validan odgovor na pitanje (N od 1869 do 1934)

Na osnovu prethodnog grafikona može se zaključiti da većina dece ima svest o privatnosti i zaštiti ličnih i tuđih podataka na internetu. Starija deca značajno češće dele

informacije o sebi javno (tabela 10). Približno petina dece navodi da traži nove prijatelje ili kontakte na internetu. Iako samo po sebi ne mora predstavljati rizično ponašanje, uspostavljanje kontakta s nepoznatim osobama u određenim okolnostima može povećati izloženost onlajn rizicima.

Tabela 5. Povezanost učestalosti različitih aktivnosti dece na internetu sa polom, uzrastom i socioekonomskim statusom

	Pol	Uzrast	SES
Komunicirao/la s roditeljima ili starateljima (npr. preko Mesindžera, imejla, Vocapa, Snepčeta, Instagrama, Fejsbuka itd.)	.16**	.19**	.04
Komunicirao/la sa svojim prijateljima (npr. preko Mesindžera, imejla, Vocapa, Snepčeta, Instagrama, Fejsbuka itd.)	.14**	.37**	-.02
Pokazao/la sam prijateljima ili porodici nešto što sam našao/la na internetu	.07**	.22**	-.01
Komentarisao/la sam postove, priče ili video snimke mojih prijatelja	.24**	.18**	.02
Kupio/la sam ili prodao/la neku stvar preko interneta	-.09**	.27**	.04
Tražio/la sam nove prijatelje ili kontakte	-.06*	.17**	-.08**
Javno sam podelio/la informacije o sebi (uključujući svoju fotografiju ili video snimak) tako da su mogli da ih vide ljudi koje nikad nisam uživo upoznao/la (npr. na Instagramu)	.08**	.33**	.01
Razmenio/la sam ili kupio/la neki digitalni proizvod (poput skinova [engl. skin] i drugih virtuelnih predmeta u igrici)	-.35**	-.03	.04
Podelio/la sam informacije ili sadržaj (npr. fotografije, video snimke) o nekom koga poznajem a da ga nisam pitao/la za dozvolu da to podelim	-.10**	.08**	.00

Napomene: Prikazani su Spirmanovi ρ koeficijenti korelacije
* statistički značajno na nivou 0.05
** statistički značajno na nivou 0.01

Najizraženije razlike u obrascima socijalne interakcije na internetu uočavaju se prema uzrastu. Razlike prema polu uglavnom su slabije, uz nekoliko izraženijih veza. Socioekonomski status uglavnom nije povezan sa učestalošću onlajn aktivnosti dece. **Najizraženija, iako i dalje slaba povezanost, utvrđena je za traženje informacija o mentalnom zdravlju ($\rho = -.12$), što ukazuje da učenici nižeg subjektivnog SES-a nešto češće traže ovakve informacije na internetu.**

Korišćenje generativne veštačke inteligencije

U ovom ciklusu istraživanja izdvojila se još jedna važna tema, odnosno grupa dečjih aktivnosti na internetu koja nije bila obuhvaćena ranijim ciklusima, a kojoj je posebna pažnja posvećena i u kvalitativnom delu istraživanja Deca Evrope na internetu (Staksrud et al., 2026a). Reč je o upotrebi alata i usluga zasnovanih na veštačkoj inteligenciji, posebno generativnoj veštačkoj inteligenciji (engl. Generative Artificial Intelligence). Sažeto rečeno, generativna veštačka inteligencija (skr. GenVI) predstavlja vrstu tehnologije veštačke inteligencije koja može automatski da generiše nove sadržaje, poput tekstova, slika, video-zapisa, muzike i softverskog koda, na osnovu obrazaca naučenih iz podataka na kojima je model treniran. Ovakvi sistemi često su dostupni putem konverzacionog interfejsa, pri čemu se sadržaj generiše kao odgovor na korisničke upite formulisane na prirodnom jeziku. Dostupnost tehnologija zasnovanih na GenVI naglo je porasla krajem 2022. godine, nakon pojave ChatGPT-a, konverzacionog alata koji je razvila kompanija OpenAI, a koji je za samo par meseci dostigao 100 miliona aktivnih mesečnih korisnika[2]. Deci i mladima širom sveta omogućen je pristup sistemima zasnovanim na GenVI u različitim kontekstima svakodnevnog života: na društvenim mrežama i platformama za onlajn komunikaciju, veb-pretraživačima, obrazovnim platformama i programima za adaptivno učenje i ocenjivanje, kroz virtuelne asistente i čet-botove, video-igre, aplikacije zasnovane na virtuelnoj i proširenoj realnosti, sisteme za prepoznavanje lica i glasa, pametne igračke i kućne uređaje. Pored ChatGPT-a, danas su široko dostupni i brojni drugi konverzacioni alati zasnovani na GenVI, kao što su Gemini (Google), Copilot (Microsoft), DALL·E (OpenAI), Claude (Anthropic), My AI (Snapchat), Grok (X), Midjourney, Character.AI i Perplexity.

Dok s jedne strane pružaju nove mogućnosti za učenje, kreiranje sadržaja i informisanje, ubrzan razvoj i široka primena ovih alata otvaraju brojna pitanja u vezi sa etikom, regulativom, privatnošću, bezbednošću i zaštitom prava korisnika, posebno dece i mladih. Algoritamski sistemi nisu neutralni tehnološki alati, već mogu uticati na sadržaje kojima su deca izložena, njihove navike, izbore i odluke, kao i na način na koji opažaju sebe i svet oko sebe.

[2] https://trends.google.com/trends/explore?date=2022-11-01%202023-03-31&q=chatgpt

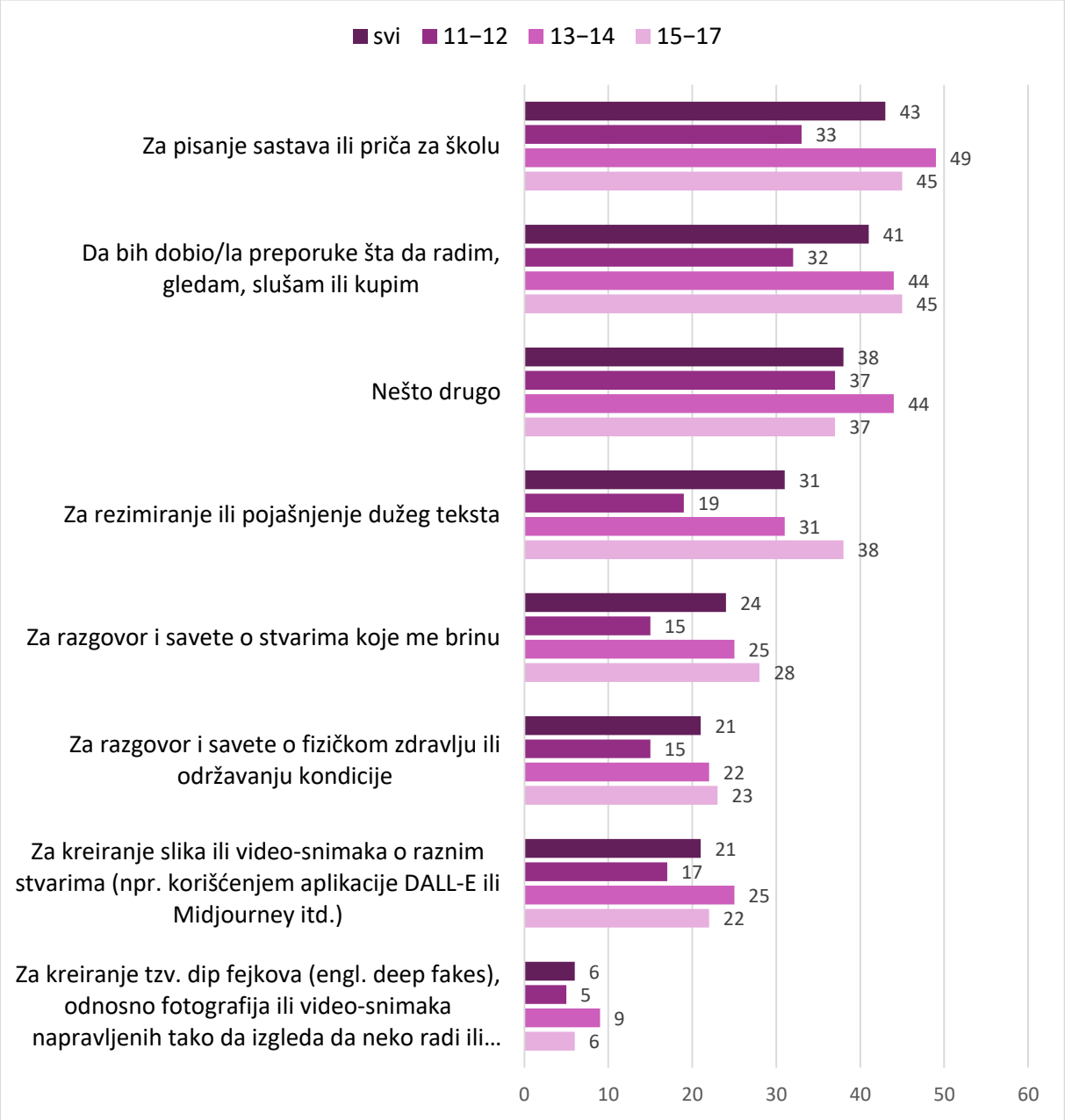
U Srbiji je sprovedeno relativno malo istraživanja o upotrebi GenVI među decom i mladima, **tako da je ovo istraživanje među prvima koje je omogućilo komparativni uvid u obrasce njene upotrebe.** Zbog obimnosti upitnika i velikog broja istraživačkih tema, učenici iz Srbije odgovarali su samo na obavezno pitanje iz ovog tematskog bloka. Grafikon 11 prikazuje uzrasne razlike u korišćenju alata zasnovanih na GenVI za različite aktivnosti u periodu od mesec dana pre sprovođenja istraživanja.

Velika većina učenika iz uzorka (89%) koristila je alate GenVI barem za jednu od navedenih aktivnosti (35%), a budući da je istraživanje sprovedeno pre godinu dana, može se pretpostaviti da je njihova upotreba u međuvremenu porasla. S obzirom na to da su učenici mogli da označe više odgovora, broj aktivnosti kretao se od 0 do 8, u proseku, koristili su ih za nešto više od dve aktivnosti (M = 2,25; SD = 1,79). Najmlađi učenici navodili su u proseku manji broj aktivnosti (M = 1,72) u poređenju sa učenicima uzrasta 13–14 godina (M = 2,48) i učenicima uzrasta 15–17 godina (M = 2,44).

Ako se posmatraju pojedinačne aktivnosti, **deca GenVI najčešće koriste kao praktičnu podršku u učenju i rešavanju školskih zadataka,** pre svega za pisanje sastava, a nešto ređe za pojašnjavanje i sažimanje dužih tekstova. Druga najzastupljenija aktivnost je dobijanje preporuka o tome šta da rade, gledaju, slušaju ili kupe. Oko petine dece koristi GenVI i kao izvor saveta u vezi sa ličnim brigama i fizičkim zdravljem, kao i u kreativne svrhe, poput generisanja slika i video-sadržaja. Istovremeno, kategorija „nešto drugo" relativno je česta, što sugeriše da deca GenVI koriste i na načine koji ponuđenim odgovorima nisu u potpunosti obuhvaćeni.

Kada je reč o uzrasnim razlikama u pojedinim aktivnostima, statistički značajne, ali relativno slabe povezanosti utvrđene su kod korišćenja GenVI alata za sažimanje i pojašnjavanje dužih tekstova (ρ = .16), kao i za razgovor o ličnim brigama i dobijanje saveta (ρ = .12), pri čemu stariji učenici nešto češće koriste ove mogućnosti. Razlike prema polu takođe su uglavnom slabe. **Devojčice češće od dečaka koriste alate GenVI za razgovor o brigama i dobijanje saveta** (30% prema 18%; ρ = .12), dok dečaci nešto češće koriste za kreiranje slika i video-sadržaja (26% prema 18%; ρ = .10). Korišćenje alata zasnovanih na veštačkoj inteligenciji za podršku mentalnom zdravlju mladih predstavlja rastući trend na globalnom nivou (npr. Common Sense Media, 2025; Youth Endowment Fund, 2025), iako su njihova bezbednost i efikasnost predmet ozbiljne rasprave.

Grafikon 11. Korišćenje generativne veštačke inteligencije za različite aktivnosti (%)

Pitanje Q11 (c): Koliko si često u POSLEDNJIH MESEC DANA koristio/la VI u sledeće svrhe? OZNAČI SVE ODGOVORE KOJI SE ODNOSE NA TEBE
Osnova: učenice i učenici uzrasta 11–17 godina koji su dali validan odgovor na pitanje (N = 1985)

Digitalne veštine i znanja

Veštine digitalne pismenosti u velikoj meri oblikuju način na koji deca koriste internet, pronalaze informacije, komuniciraju, kreiraju digitalne sadržaje i suočavaju se sa izazovima u digitalnom okruženju. Osim tehničkog korišćenja uređaja i aplikacija, one podrazumevaju i veštine bezbednog ponašanja, procenjivanja pouzdanosti informacija i kritičkog razumevanja načina na koji digitalne platforme funkcionišu i utiču na ponašanje i dobrobit pojedinaca, ali i na širi društveni, politički i ekološki kontekst. To je posebno važno u današnje vreme kada su deca sve više izložena dezinformacijama, algoritamskim preporukama i sadržajima koje generiše veštačka inteligencija.

Prethodni ciklusi istraživanja Deca Evrope na internetu, kao i druga međunarodna i domaća istraživanja (Fraillon, 2024; Kuzmanović, 2018), pokazala su da kod značajnog procenta dece nisu dovoljno razvijene ni osnovne digitalne veštine, kao i da sposobnost sigurnog i kompetentnog snalaženja u digitalnom okruženju odražava postojeće društvene nejednakosti (Staksrud et al., 2026c).

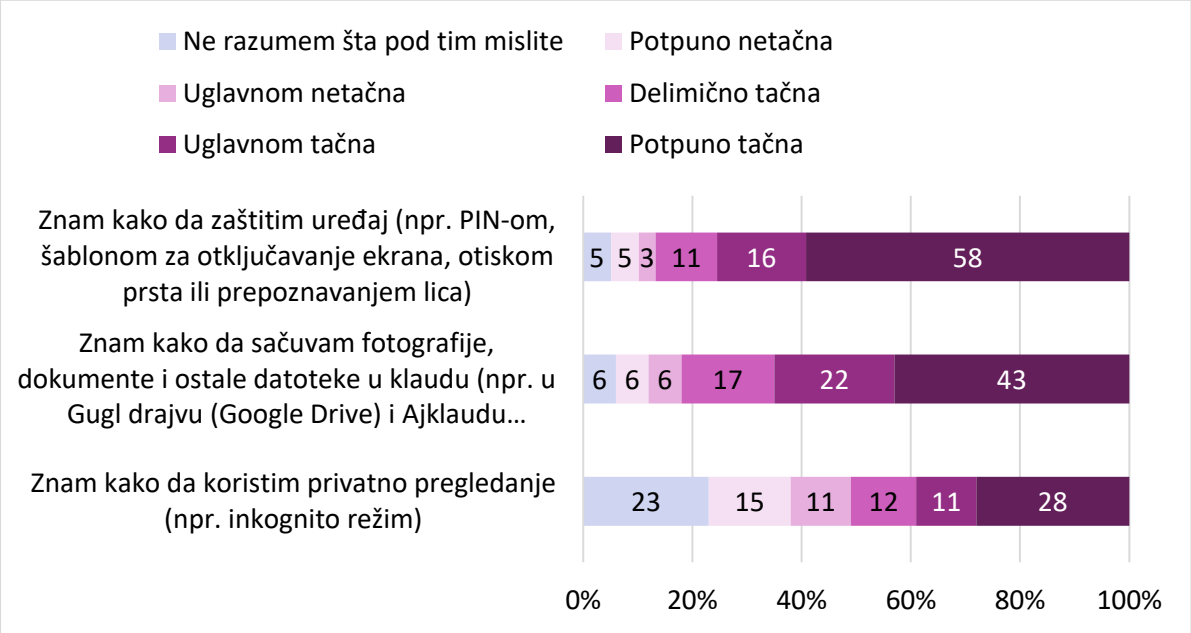
U ovom ciklusu istraživanja primenjena je kratka verzija međunarodno validiranog instrumenta Indikator digitalnih veština mladih (engl. youth Digital Skills Indicator – yDSI), razvijenog u okviru projekta ySKILLS (Helsper et al., 2021). Instrument obuhvata četiri dimenzije digitalnih veština i jednu dimenziju kritičkog digitalnog znanja.
Svi učenici iz uzorka su na pestostepenoj skali (1 potpuno netačno, 5 – potpuno tačno, a postojala je i opcija 0 – ne razumem šta pod tim mislite) procenjivali tačnost ukupno 12 tvrdnji koje se odnose na njihove veštine korišćenja interneta i tehnologija poput mobilnih telefona.

Tehničke i operativne veštine

Uopšteno posmatrano, učenici pokazuju relativno visok nivo sigurnosti u sopstvene tehničke i operativne veštine, naročito kada je reč o zaštiti uređaja i čuvanju datoteka u klaudu. Ipak, manji broj učenika navodi da ne poseduje ove veštine ili da ne razume na šta se one odnose, što je posebno izraženo kod korišćenja privatnog pregledanja, koje gotovo četvrtina učenika ne razume. Na Grafikonu 12 prikazana je procentualna

raspodela odgovora učenika na pojedinačne tvrdnje, dok su na Grafikonu 13 prikazani prosečni skorovi samoprocene tehničkih i operativnih veština prema uzrastu.

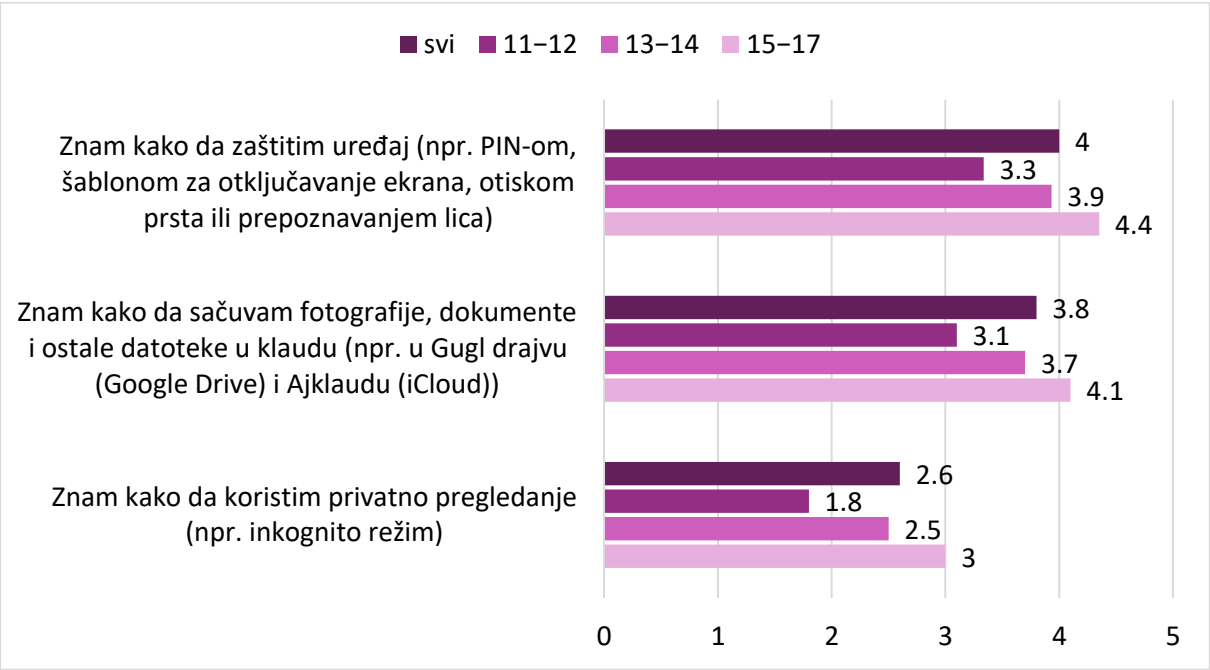
Grafikon 12. Samoprocena tehničkih i operativnih veština (%)

Pitanje Q12 (c): Označi u kojoj su meri tačne naredne tvrdnje kada je u pitanju način na koji ti koristiš internet i tehnologije poput mobilnih telefona. Ako ne razumeš tvrdnju, označi „Ne razumem šta pod tim mislite".
Osnova: učenice i učenici uzrasta 11–17 godina koji su dali validan odgovor na pitanje (N od 1866 do 1905)

U ukupnom uzorku, prosečna ocena za pojedine veštine varira u rasponu od 2.6 do 4 (na skali od 0 do 5), pri čemu su evidentne uzrasne razlike.

Grafikon 13. Prosečni skorovi samoprocene tehničkih i operativnih digitalnih veština, prema uzrastu

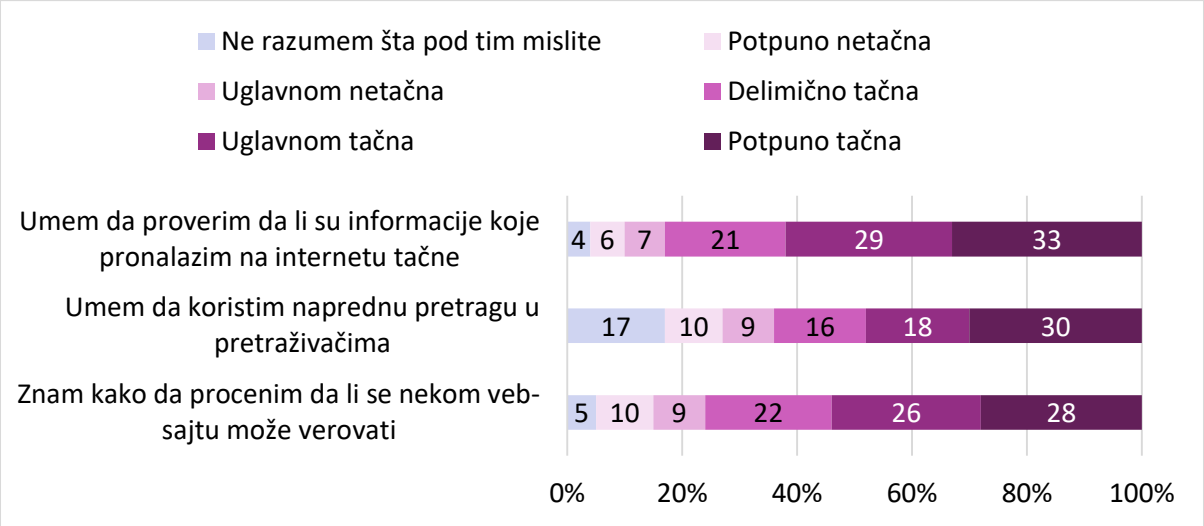

Pitanje Q12 (c): Označi u kojoj su meri tačne naredne tvrdnje kada je u pitanju način na koji ti koristiš internet i tehnologije poput mobilnih telefona. Ako ne razumeš tvrdnju, označi „Ne razumem šta pod tim mislite".
Osnova: učenice i učenici uzrasta 11–17 godina koji su dali validan odgovor na pitanje (N od 1866 do 1905)

Veštine pretraživanja i procenjivanja informacija

U poređenju s tehničkim i operativnim veštinama, učenici nešto slabijim procenjuju vlastite veštine procenjivanja informacija, naročito kada je reč o korišćenju napredne pretrage u veb-pretraživačima (grafikon 14).

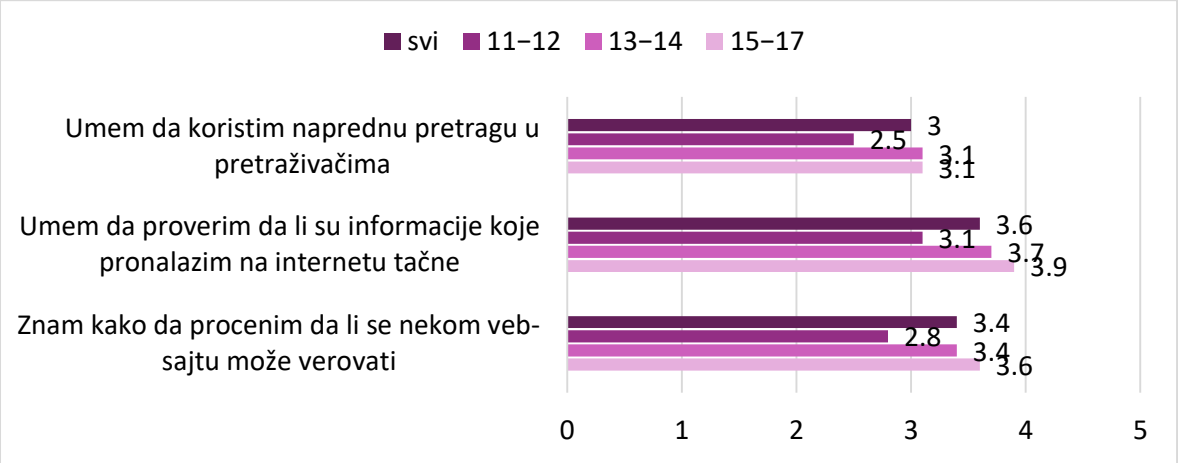
Grafikon 14. Samoprocena veština pretraživanja i procenjivanja informacija (%)

Pitanje Q12 (c): Označi u kojoj su meri tačne naredne tvrdnje kada je u pitanju način na koji ti koristiš internet i tehnologije poput mobilnih telefona. Ako ne razumeš tvrdnju, označi „Ne razumem šta pod tim mislite".
Osnova: učenice i učenici uzrasta 11–17 godina koji su dali validan odgovor na pitanje (N od 1877 do 1901)

I ovde je, međutim, vidljiv isti obrazac: stariji učenici osećaju se kompetentnijim od mlađih.

Grafikon 15. Prosečni skorovi samoprocene veština pretraživanja i procenjivanja informacija

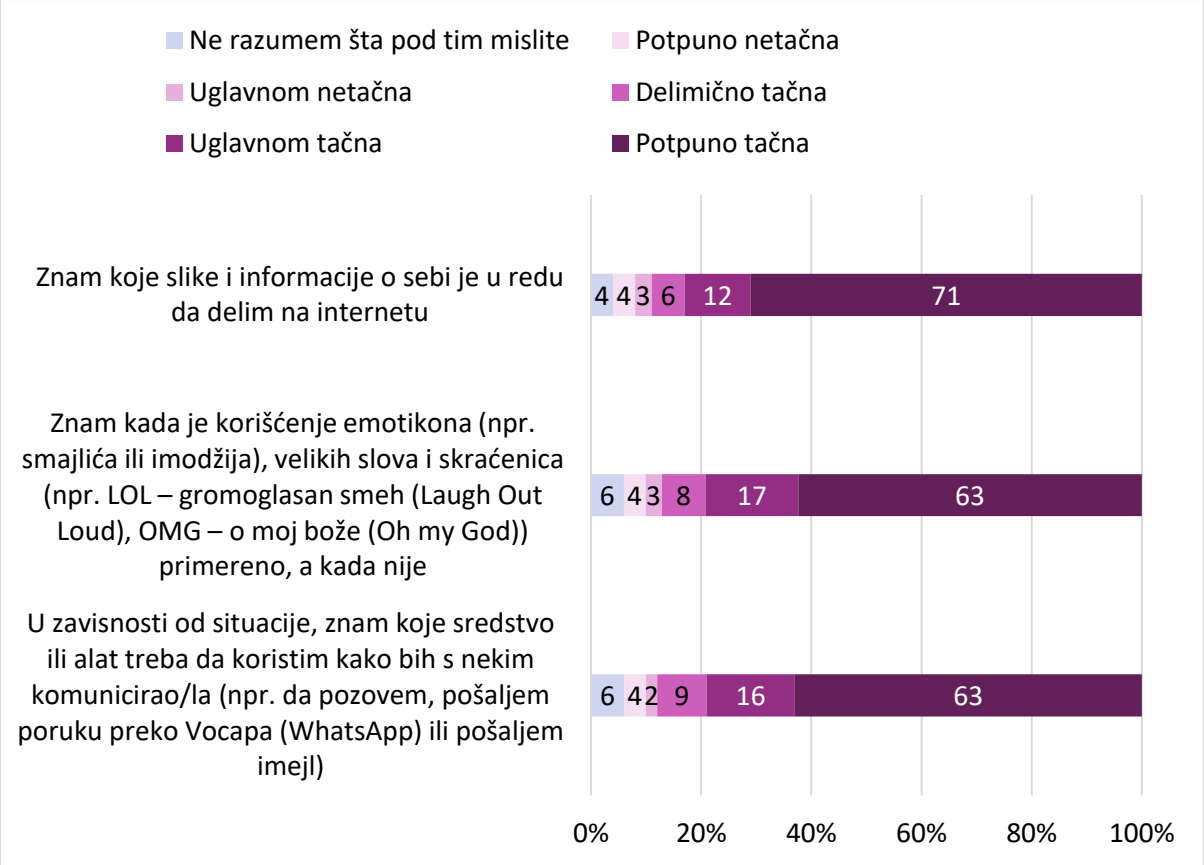

Pitanje Q12 (c): Označi u kojoj su meri tačne naredne tvrdnje kada je u pitanju način na koji ti koristiš internet i tehnologije poput mobilnih telefona. Ako ne razumeš tvrdnju, označi „Ne razumem šta pod tim mislite".
Osnova: učenice i učenici uzrasta 11–17 godina koji su dali validan odgovor na pitanje (N od 1877 do 1901)

Veštine komunikacije i interakcije

Većina ispitanih učenika oseća se prilično sigurno kada je reč o veštinama komunikacije i interakcije na internetu, što nas ne iznenađuje, s obzirom na to da je reč o jednoj od najučestalijih aktivnosti dece na internetu.

Grafikon 16. Samoprocena veština komunikacije i interakcije na internetu (%)

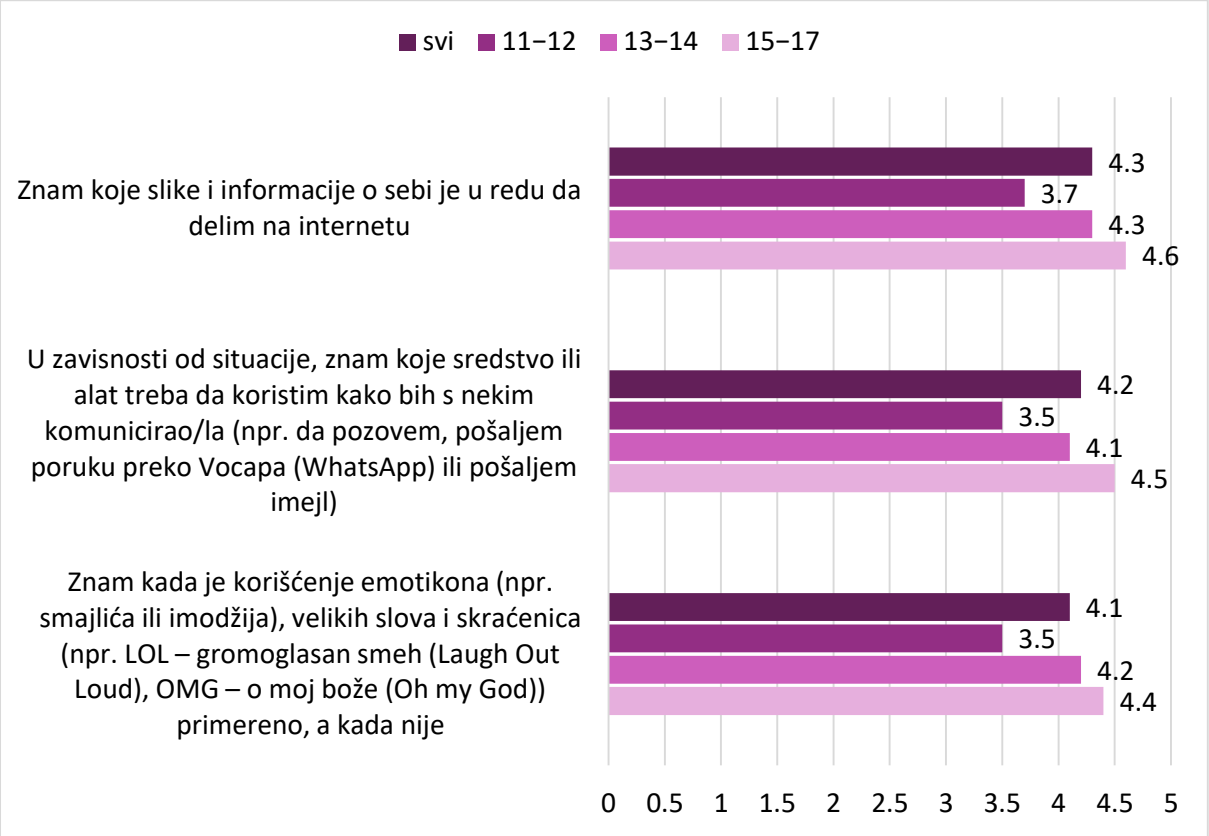

Pitanje Q13 (c): Označi u kojoj su meri tačne naredne tvrdnje kada je u pitanju način na koji ti koristiš internet i tehnologije poput mobilnih telefona. Ako ne razumeš tvrdnju, označi „Ne razumem šta pod tim mislite".
Osnova: učenice i učenici uzrasta 11–17 godina koji su dali validan odgovor na pitanje (N od 1880 do 1891)

Na sve tri tvrdnje u okviru ove grupe veština prosečna ocena je iznad 4 (na skali od 0 do 5). Uzrasne razlike su manje izražene u odnosu na sve druge ovde procenjivane digitalne veštine. Napomenimo i da su socijalne veštine u prošlom ciklusu istraživanja bile procenjene najvišom ocenom u odnosu na ostale grupe veštine (Kuzmanović i dr., 2019), iako nalazi nisu direktno uporedivi zbog sadržaja tvrdnji.

Na sledećem grafikonu prikazane su i prosečne ocene na tvrdnjama u okviru ove grupe digitalnih veština.

Grafikon 17. Prosečni skorovi samoprocene veština komunikacije i interakcije, s obzirom na uzrast

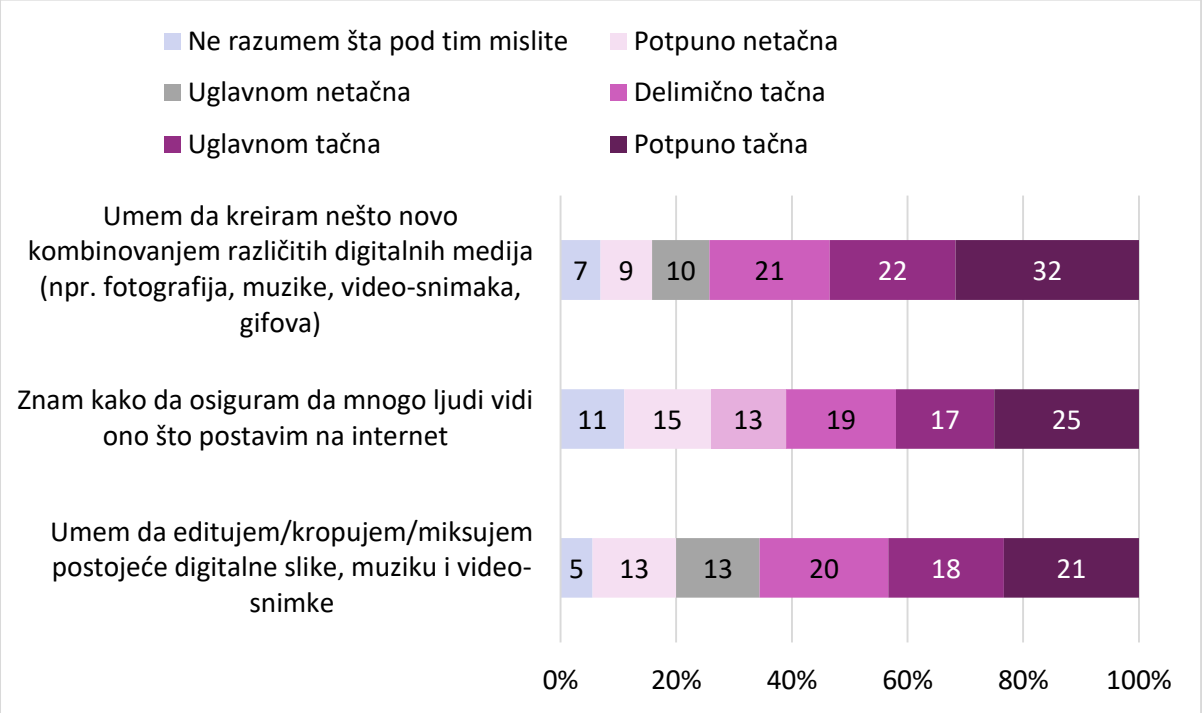
Pitanje Q13 (c): Označi u kojoj su meri tačne naredne tvrdnje kada je u pitanju način na koji ti koristiš internet i tehnologije poput mobilnih telefona. Ako ne razumeš tvrdnju, označi „Ne razumem šta pod tim mislite".
Osnova: učenice i učenici uzrasta 11–17 godina koji su dali validan odgovor na pitanje (N od 1880 do 1891)

Veštine kreiranja digitalnog sadržaja

Veštine kreiranja digitalnog sadržaja učenici, po pravilu, procenjuju kao najslabije razvijene u odnosu na ostale grupe digitalnih veština. Sličan obrazac zabeležen je i u prethodnom ciklusu istraživanja (Kuzmanović i dr., 2019). Kao što je već spomenuto, direktna poređenja kroz cikluse treba tumačiti s oprezom, jer su pojedinačne stavke u međuvremenu izmenjene, a značajno se promenilo i samo digitalno okruženje, uključujući sve veću ulogu platformi i veštačke inteligencije u svakodnevnom korišćenju interneta.

Približno petina ispitanih učenika slaže se u potpunosti s navedenim tvrdnjama (grafikon 18). Podsetimo se ranije iznetog nalaza prema kome više od dve trećine učenika nikada ili gotovo nikada nije kreiralo digitalne sadržaje, petina to radi povremeno, a približno desetina svakodnevno. Ovo je jedna od najmanje učestalih aktivnosti dece na internetu.

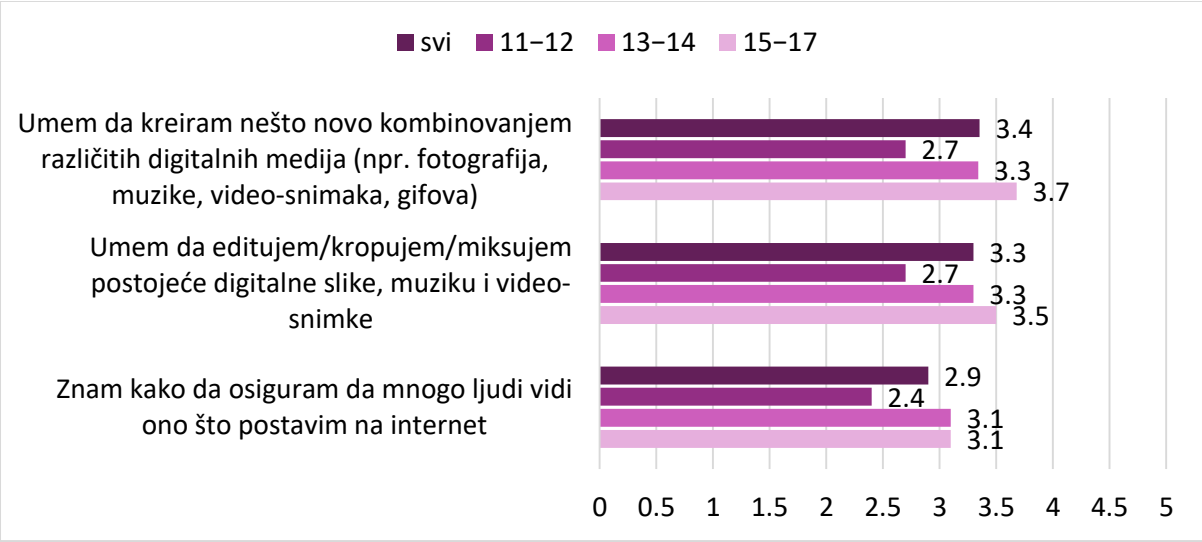
Grafikon 18. Samoprocena veština kreiranja sadržaja (%)

Pitanje Q13 (c): Označi u kojoj su meri tačne naredne tvrdnje kada je u pitanju način na koji ti koristiš internet i tehnologije poput mobilnih telefona. Ako ne razumeš tvrdnju, označi „Ne razumem šta pod tim mislite".
Osnova: učenice i učenici uzrasta 11–17 godina koji su dali validan odgovor na pitanje (N od 1846 do 1878)

U ukupnom uzorku, prosečne ocene variraju od 2.9 do 3.4 (na skali od 0 do 5), najmlađi učenici iz uzorka slabije procenjuju ove veštine u odnosu na starije učenike (grafikon 19).

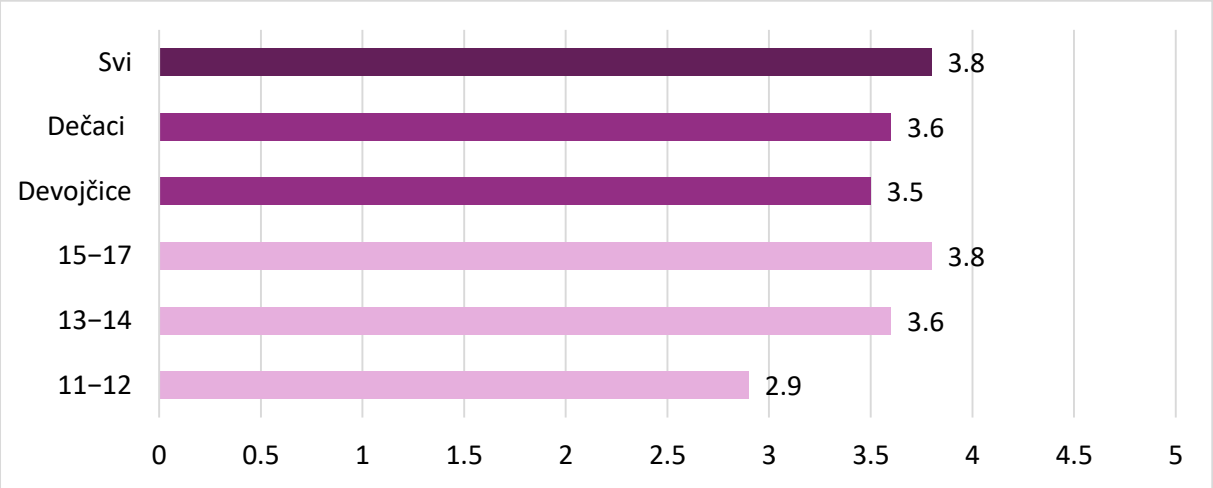
Grafikon 19. Prosečni skorovi samoprocene veština kreiranja sadržaja, s obzirom na uzrast

Pitanje Q13 (c): Označi u kojoj su meri tačne naredne tvrdnje kada je u pitanju način na koji ti koristiš internet i tehnologije poput mobilnih telefona. Ako ne razumeš tvrdnju, označi „Ne razumem šta pod tim mislite".
Osnova: učenice i učenici uzrasta 11–17 godina koji su dali validan odgovor na pitanje (N od 1846 do 1878)

I najzad, izračunali smo i ukupan prosečni skor samoprocenjenih digitalnih veština (grafikon 20).

Grafikon 20. Ukupan prosečan skor samoprocenjenih digitalnih veština, prema polu i uzrastu

Pitanje Q12 (c) – Q13 (c): Označi u kojoj su meri tačne naredne tvrdnje kada je u pitanju način na koji ti koristiš internet i tehnologije poput mobilnih telefona. Ako ne razumeš tvrdnju, označi „Ne razumem šta pod tim mislite".
Osnova: učenice i učenici uzrasta 11–17 godina koji su dali validan odgovor na pitanje (N = 1985)

Prosečan skor samoprocenjenih digitalnih veština pozitivno korelira sa uzrastom (ρ = .37, p < .001), dok su polne razlike, iako statistički značajne, slabo izražene (ρ = −.07, p = .002) i nemaju praktični značaj.

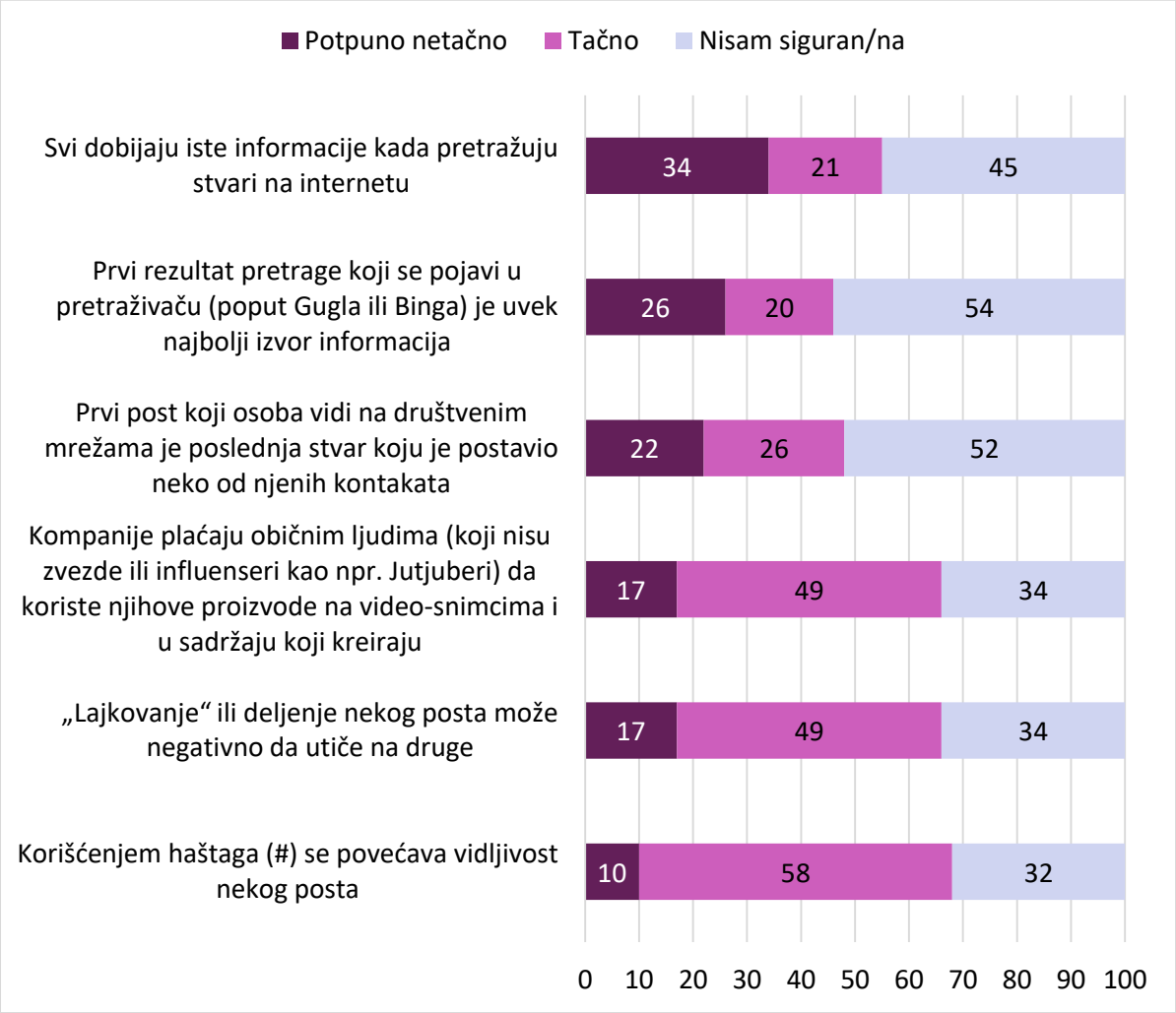
Očekivano, deca koja učestalije koriste ekrane u različitim periodima dana boljim procenjuju vlastite digitalne veštine (korelacije se kreću od ρ = .10 do ρ = .29, sve p < .001). Kada je reč o psihološkim varijablama, skor samoprocenjenih digitalnih veština najjače korelira sa generalnom samoefikasnošću (ρ = .30, p < .001) i mentalnom dobrobiti (ρ = .23, p < .001). Slabije pozitivne veze utvrđene su sa sklonošću ka traženju uzbuđenja (ρ = .19, p < .001) i preteranom upotrebom interneta (ρ = .13, p < .001).

Digitalna znanja

Kao što je ranije navedeno, važno je razlikovati samoprocenjene digitalne veštine od kritičkog digitalnog znanja. Dete može biti vešto u korišćenju digitalnih tehnologija, a da pritom ne razume u dovoljnoj meri kako funkcionišu platforme, algoritmi, vidljivost sadržaja, profilisanje itd. Zbog toga su učenici stariji od 11 godina odgovarali i na pitanje

namenjeno direktnoj proceni digitalnog znanja. Pitanje je sadržalo šest tvrdnji, od kojih su tri bile tačne, a tri netačne (grafikon 21).

Grafikon 21. Digitalna znanja učenika (%)

Pitanje Q14 (c): U kojoj su meri tačne sledeće opšte tvrdnje o tehnologijama poput interneta i mobilnih telefona? Reci nam i ako nisi siguran/na.
Osnova: učenice i učenici uzrasta 12–17 godina koji su dali validan odgovor na pitanje (N od 1636 do 1667)

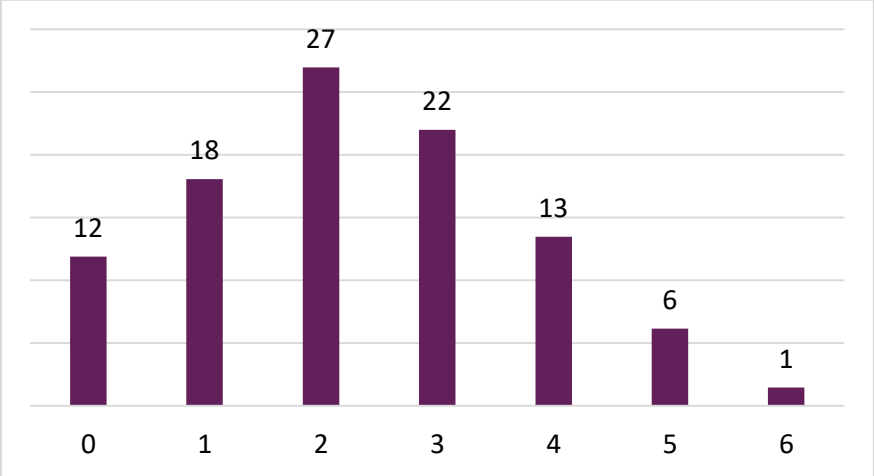
Rezultati pokazuju da su učenici bili uspešniji u prepoznavanju tačnih, nego netačnih tvrdnji, ali i da je između trećine i polovine onih koji nisu sigurni u svoj odgovor. Najveći procenat tačnih odgovora zabeležen je kod tvrdnje da korišćenje haštaga (#) povećava vidljivost objave, sa kojom se saglasilo 58% učenika. Gotovo polovina učenika tačno je prepoznala i da kompanije plaćaju i obične ljude da promovišu njihove proizvode (49%), kao i da lajkovanje ili deljenje objave može negativno uticati na druge (49%).

S druge strane, učenici su bili manje uspešni u prepoznavanju netačnih tvrdnji. Na tvrdnju da svi dobijaju iste informacije prilikom pretraživanja tačno je odgovorilo,

odnosno označilo da je tvrdnja potpuno netačna 34% učenika, da prvi rezultat nije nužno i najbolji izvor 26% učenika, a da prva objava na društvenim mrežama nije nužno i najnovija 22% učenika. Kod netačnih tvrdnji znatno je više učenika koji nisu bili sigurni u svoj odgovor (45% do 54%), što ukazuje na nedovoljno razumevanje načina na koji funkcionišu pretraživači i prikazivanje sadržaja na društvenim mrežama.

Kao što se može videti na grafikonu 22, najveći broj učenika tačno je odgovorio na dve ili tri od ukupno šest tvrdnji, **dok je svih šest tačnih odgovora dalo svega 1% učenika.** Ovaj nalaz ukazuje na izvesnu **razliku između samoprocene digitalnih veština i direktne procene digitalnog znanja**, iako se ove dve mere ne zasnivaju na istim sadržajima. **Istovremeno, rezultati pokazuju da postoji značajan prostor za dalje razvijanje kritičkog digitalnog znanja kod učenika.**

Grafikon 22. Ukupan broj tačnih odgovora na tvrdnjama kojima se procenjuje digitalno znanje (%)

Pitanje Q14 (c): U kojoj su meri tačne sledeće opšte tvrdnje o tehnologijama poput interneta i mobilnih telefona? Reci nam i ako nisi siguran/na.
Osnova: učenice i učenici uzrasta 12–17 godina koji su dali validan odgovor na pitanje (N od 1636 do 1667)

Broj tačnih odgovora na pitanjima digitalnog znanja blago raste sa uzrastom učenika (ρ = −.117, p < .001), dok razlike prema polu i SES-u nisu statistički značajne. Učenici koji svoje digitalne veštine procenjuju višim ostvaruju i veći broj tačnih odgovora na pitanjima digitalnog znanja (ρ = .272, p < .001).

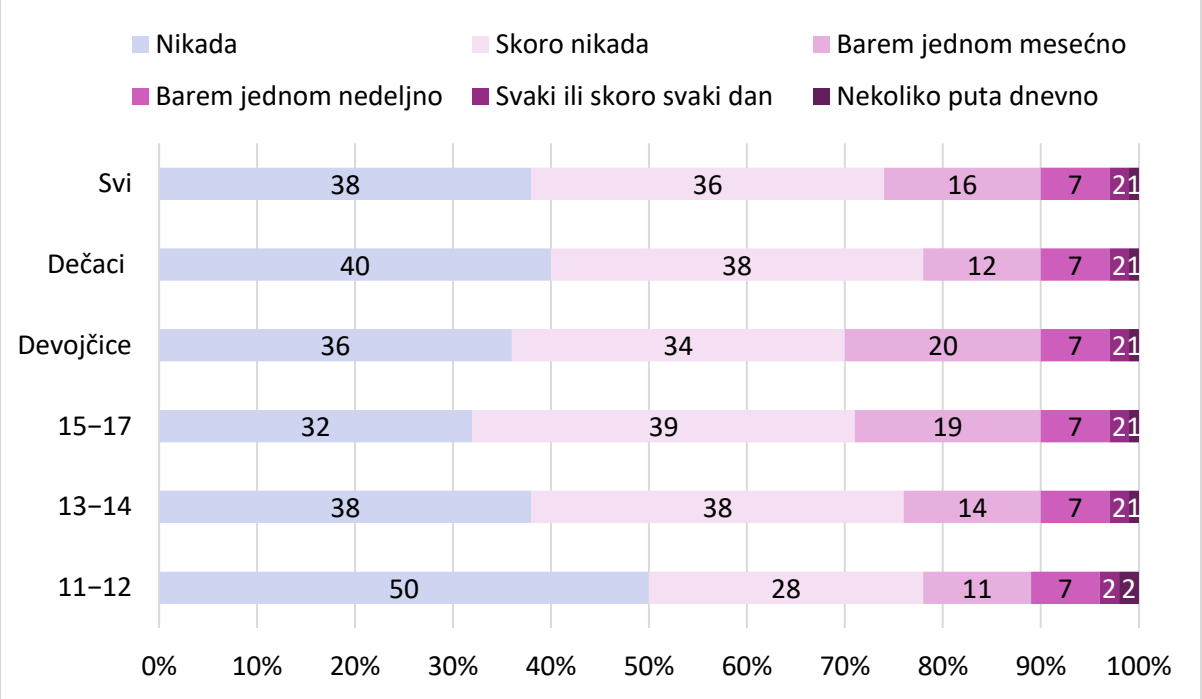
Uznemiravanje na internetu i strategije prevladavanja

Uznemirujuća iskustva na internetu

Pored potencijalnih korisnih sadržaja, digitalno okruženje izlaže decu i mlade različitim vrstama rizika koji mogu izazvati neprijatna emocionalna stanja. Koliko su takva iskustva česta? Učenici su pitani koliko često im se tokom poslednjih godinu dana dogodilo nešto na internetu što ih je uznemirilo, rastužilo, uplašilo, učinilo da se osećaju neprijatno ili navelo na pomisao da tako nešto nije trebalo da vide.

Većina učenika navodi da ih sadržaji ili komunikacija na internetu tokom prethodne godine nisu uznemirili ili da se to događalo veoma retko: njih 38% bira odgovor „nikada”, a dodatnih 36% „skoro nikada”, što zajedno čini tri četvrtine učenika (grafikon 23). Ipak, svako četvrto dete takva iskustva ima najmanje jednom mesečno, a otprilike svakog desetog učenika ona pogađaju najmanje jednom nedeljno. **Učestala uznemirujuća iskustva, dakle, nisu karakteristična za većinu dece, ali postoji nezanemarljiva grupa koja im je redovno izložena.**

Grafikon 23. Koliko je često nešto na internetu uznemirilo decu (%)

Pitanje Q16(c): Da li se u POSLEDNJIH GODINU DANA desilo nešto što ti je na neki način zasmetalo ili te je uznemirilo (npr. navelo te da se osećaš uznemireno, neprijatno, tužno, uplašeno ili da pomisliš da nije trebalo tako nešto da vidiš)?
Osnova: učenice i učenici uzrasta 11–17 godina koji su dali validan odgovor (N = 1 730)

Uznemirujuća iskustva na internetu u dva ciklusa istraživanja

Uznemirujuća iskustva na internetu ispitivana su i u prethodnom ciklusu istraživanja (Kuzmanović i dr., 2019). Tada su učenici najpre pitani da li im se tokom poslednjih godinu dana uopšte dogodilo nešto uznemirujuće na internetu, a samo oni koji su odgovorili potvrdno zatim su pitani koliko često se to događalo. U sadašnjem ciklusu svi učenici su neposredno odgovarali na pitanje o učestalosti takvih iskustava. Zbog ove promene u načinu postavljanja pitanja nije moguće utvrditi u kojoj meri razlika između dva ciklusa odražava stvarni porast uznemirujućih iskustava a u kojoj meri promenu načina njihovog merenja.

Učenici danas znatno češće navode da im se na internetu događa nešto što ih uznemiri, rastuži ili učini da se osećaju neprijatno. U prethodnom ciklusu takva iskustva najmanje jednom mesečno prijavljivalo je oko 12% učenika, a danas oko 30%. Učestalija iskustva, najmanje jednom nedeljno, što izdvaja decu kod koje uznemirujuća iskustva predstavljaju redovnu pojavu, navodilo je oko 4% učenika u prethodnom, a oko 14% u sadašnjem ciklusu.

Sa čim su povezana uznemirujuća iskustva na internetu?

Da bi se bolje razumelo koja deca češće doživljavaju uznemirujuća iskustva na internetu, ispitana je njihova povezanost sa polom, uzrastom i socioekonomskim statusom učenika, kao i sa nekoliko pokazatelja njihovog ponašanja i psihološke dobrobiti. Ove povezanosti prikazane su u Tabeli 6.

Uznemirujuća iskustva nešto su češća kod starijih učenika i učenika nižeg socioekonomskog statusa, dok su razlike između dečaka i devojčica veoma male mada statistički značajne, pri čemu devojčice izveštavaju o blago većoj učestalosti uznemirujućih iskustava. Uznemirujuća iskustva na internetu najviše su povezana sa preteranom upotrebom interneta i anksiozno-depresivnim simptomima. Učenici koji imaju izraženije ove karakteristike ujedno češće navode da ih je nešto na internetu uznemirilo. Slabije povezanosti postoje sa hiperaktivnošću/nepažnjom i traženjem uzbuđenja.

Tabela 6. Povezanost uznemirujućih iskustava sa karakteristikama učenika

Karakteristika	Učestalost uznemirujućih iskustava
Pol	.08**
Uzrast	.12**
SES	-.16**
preterana upotreba interneta	.36**
Hiperaktivnost/nepažnja	.19**
Traženje uzbuđenja	.17**
Generalna samoefikasnost	-.09**
Mentalna dobrobit	-.12**
Anksioznost i depresivnost	.34**

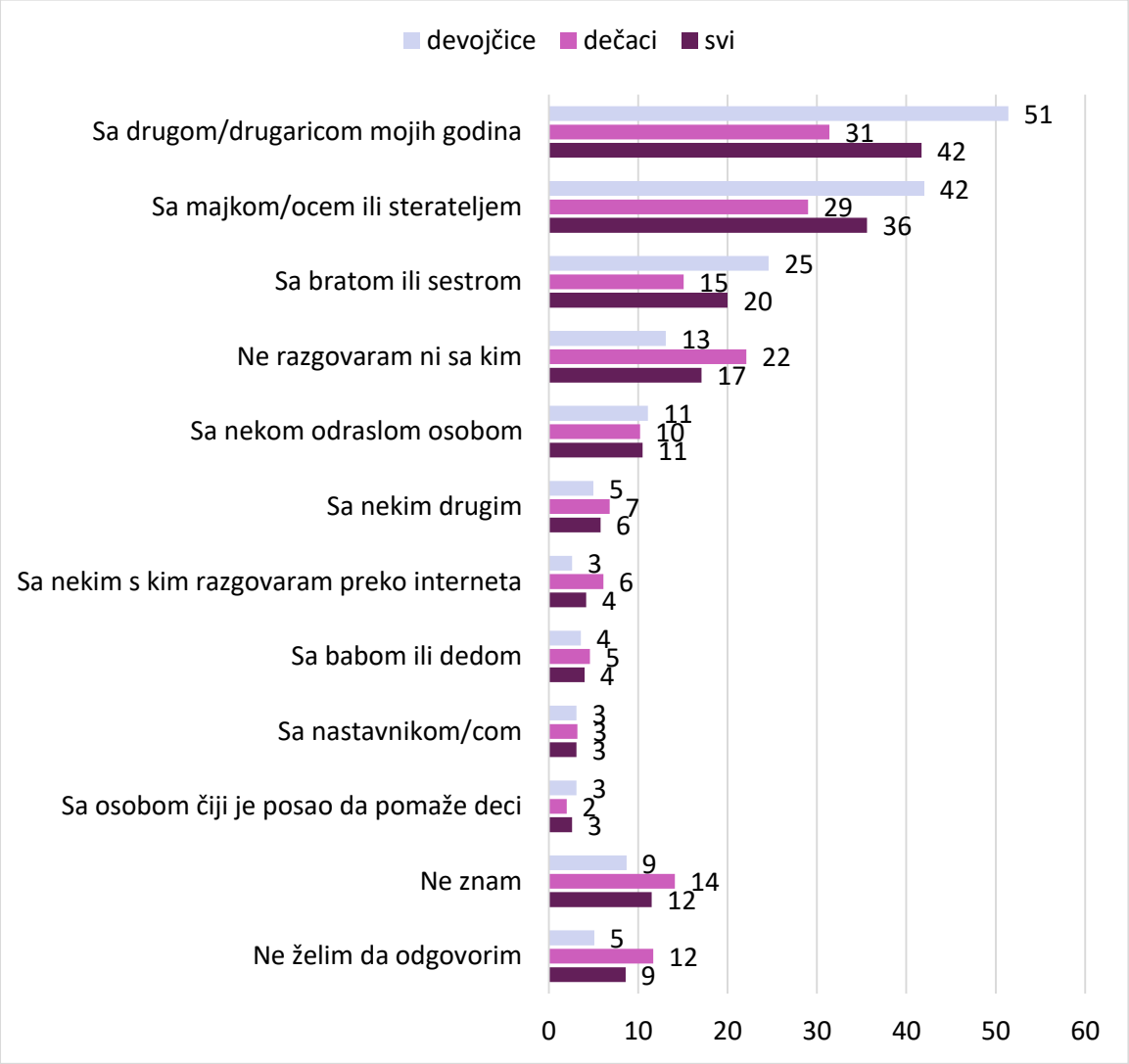
Napomene: u tabeli su navedene Spirmanovi *rho* koeficijenti korelacije
nedostajući slučajevi isključivani su po parovima (N od 1.555 do 1.718)
** statistički značajno na nivou 0,01

Ove povezanosti ne govore šta je uzrok, a šta posledica. Na primer, uznemirujuća iskustva mogu doprinositi emocionalnim teškoćama, ali je moguće i da emocionalno ranjivija deca češće doživljavaju sadržaje i situacije na internetu kao uznemirujuće. Isto tako, povezanost sa preteranom upotrebom interneta može značiti da problematični obrasci korišćenja povećavaju izloženost neprijatnim iskustvima, ali i da neki drugi faktori doprinose i jednom i drugom.

Kome se deca obraćaju kad ih nešto uznemiri?

Kada dete na internetu doživi nešto neprijatno ili uznemirujuće, važno je da ima nekoga sa kim o tome može da razgovara i od koga može da zatraži pomoć. Učenici koji su tokom poslednjih godinu dana imali takvo iskustvo pitani su sa kim su razgovarali poslednji put kada im je nešto na internetu zasmetalo ili ih uznemirilo. Grafikon 24 prikazuje zastupljenost različitih izvora podrške, uz poseban fokus na uočene razlike u ponašanju dečaka i devojčica.

Grafikon 24. S kim deca razgovaraju kad ih nešto uznemiri na internetu, polne razlike (%)

Pitanje Q17 (c)(a-pns): Da li si sa nekim od navedenih ljudi razgovarao/la poslednji put kad ti je nešto na internetu zasmetalo ili te uznemirilo? OZNAČI SVA POLJA KOJA SE ODNOSE NA TEBE
Osnova: učenice i učenici uzrasta 11-17 godina koji na prethodno o uznemirujućim iskustvima tokom prošle godine nisu odgovorili „nikad" (N = 1318).

Kada ih nešto na internetu uznemiri, deca se najčešće oslanjaju na svoju neposrednu socijalnu mrežu - pre svega na vršnjake i roditelje. Formalnim izvorima podrške, poput nastavnika ili osoba čiji je posao da pomažu deci, obraćaju se znatno ređe (svega 3% dece). Posebnu pažnju zaslužuje podatak da **približno svako šesto dete ni sa kim ne razgovara** o onome što ga je uznemirilo.

Postoje i jasne razlike između dečaka i devojčica. **Devojčice se znatno češće obraćaju vršnjacima, roditelju ili staratelju i braći ili sestrama. Dečaci, s druge strane, češće izjavljuju da ni sa kim ne razgovaraju o ovome** i češće biraju odgovore „ne znam" ili „ne

želim da odgovorim“. Nalaz ukazuje na to da su devojčice spremnije da nakon neprijatnog iskustva potraže podršku u svojoj neposrednoj okolini.

Sa uzrastom, povećava se broj onih koji se obraćaju drugovima (njih 30% na uzrastu 11-12 godina, 38% na uzrastu 13-14 godina, 49% na uzrastu 15-17 godina) a smanjuje se broj onih koji se obraćaju roditeljima (48% na uzrastu 11-12 godina, 40% na uzrastu 13-14 godina, 29% na uzrastu 15-17 godina), što je u skladu sa razvojnim tokom adolescencije, tokom kog vršnjačka grupa postaje sve značajniji izvor emocionalne podrške, dok se oslanjanje na roditelje postepeno smanjuje.

Promene u traženju podrške – poređenje dva ciklusa

U odnosu na prethodni ciklus istraživanja (Kuzmanović i dr., 2019), uočavaju se određene promene u tome sa kim deca razgovaraju kada ih nešto na internetu uznemiri (grupe koje se porede ujednačene su po uzrasnom opsegu na 11-17 godina). **Vršnjaci su i dalje najčešći sagovornici, ali im se deca danas obraćaju ređe nego ranije**: u prethodnom ciklusu razgovor sa drugom ili drugaricom svojih godina navodilo je 55% učenika, a u sadašnjem 42%. Istovremeno je nešto češće obraćanje roditeljima ili starateljima (porast sa 30% na 35%), braći ili sestrama (sa 17% na 20%), kao i drugim odraslim osobama od poverenja.

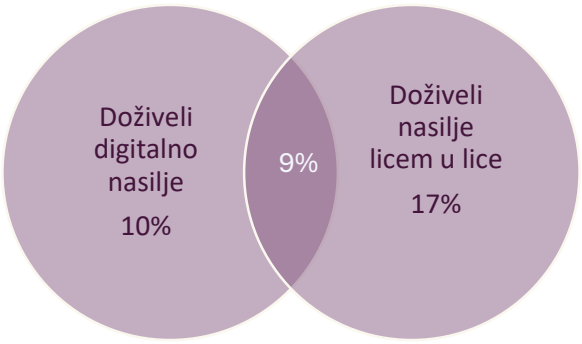
Posebno je značajno što se **smanjio procenat dece koja o uznemirujućem iskustvu nisu razgovarala ni sa kim**, sa 23% na 17%. Nalazi tako ukazuju na izvesno pomeranje od oslanjanja prvenstveno na vršnjake ka nešto većem uključivanju porodice i drugih odraslih osoba. Ipak, **formalni izvori podrške i dalje imaju malu ulogu: nastavnici i osobe čiji je posao da pomažu deci veoma se retko navode kao sagovornici nakon uznemirujućeg iskustva na internetu.**

Izloženost uvredljivom i ružnom ponašanju

Jedan od rizika s kojima se deca suočavaju jeste uvredljivo ili ružno ponašanje drugih, koje se može događati kako u neposrednom kontaktu tako i putem interneta. Učenici su pitani da li su tokom poslednjih godinu dana imali takva iskustva, da li su se ona događala uživo ili onlajn, ko se prema njima tako ponašao i šta oni vide kao moguće razloge takvog ponašanja.

Na pitanje da li se neko prema njima u poslednjih godinu dana ponašao na uvredljiv ili ružan način, njih 23% nije odgovorilo ni da jesu, niti da nisu, odnosno označili su opcije „ne znam” (14%) i/ili „ne želim da odgovorim” (9%). Od dece koja su odgovorila (77% u ukupnom uzorku), njih 64% kaže da nije doživelo nikakvo nasilje, **ali grupa od oko trećine dece koja jeste pogođena nasiljem nije zanemarljiva i zaslužuje pažnju roditelja i škole. Svaki šesti učenik je doživeo samo nasilje licem u lice (uživo), svaki deseti samo digitalno nasilje, a 9% i jedno i drugo (grafikon 25).** Važno je, međutim, da se onlajn i oflajn iskustva delimično preklapaju: približno polovina učenika koji prijavljuju ružno ponašanje putem interneta doživljava ga i licem u lice. **Digitalno ružno ponašanje, dakle, kod značajnog dela pogođene dece nije izolovan problem onlajn sveta, već deo šireg obrasca negativnih odnosa sa drugima.**

Grafikon 25. Izloženost dece maltretiranju od strane drugih (%)

Pitanje Q18 (c): u POSLEDNJIH GODINU DANA, da li se neko prema tebi IKADA ponašao na tako uvredljiv ili ružan način? OZNAČI SVA POLJA KOJA SE ODNOSE NA TEBE.
Osnova: svi učenici i učenice uzrasta od 11–17 godina čiji odgovori omogućavaju jednoznačnu klasifikaciju u jednu od četiri kategorije iskustva nasilja (N = 1 533)

Ko je više izložen uvredljivom i ružnom ponašanju na internetu?

Da bi se bolje razumelo koja su deca češće izložena uvredljivom i ružnom ponašanju na internetu, ispitana je njegova povezanost sa polom, uzrastom i socioekonomskim statusom učenika, kao i sa nekoliko pokazatelja njihovog ponašanja i psihološke dobrobiti. Ove povezanosti prikazane su u tabeli 7.

Tabela 7. Povezanost izloženosti uvredljivom i ružnom ponašanju na internetu sa karakteristikama učenika

Karakteristika	Izloženost nasilju na internetu
Pol	.01
Uzrast	.01
SES	-.05
Preterana upotreba interneta	.20**
Hiperaktivnost/nepažnja	.13**
Traženje uzbuđenja	.12**
Generalna samoefikasnost	-.04
Mentalna dobrobit	-.10**
Anksioznost i depresivnost	.18**

Napomene:
Prikazani su Spearmanovi ρ koeficijenti korelacije
** Statistički značajno na nivou .01
nedostajući slučajevi isključivani su po parovima (N od 1.382 do 1.556)

Izloženost uvredljivom i ružnom ponašanju na internetu praktično nije povezana sa sociodemografskim karakteristikama učenika. Povezanosti sa polom i uzrastom su zanemarljive (ρ = .01), a veoma je slaba i povezanost sa socioekonomskim statusom (ρ = −.05).

Nešto veće, mada i dalje relativno slabe, povezanosti postoje sa pojedinim obeležjima ponašanja i psihološke dobrobiti. Učenici koji pokazuju više znakova preterane upotrebe interneta češće navode da su bili izloženi uvredljivom i ružnom ponašanju na internetu. Veća izloženost povezana je i sa izraženijim simptomima anksioznosti i depresivnosti, hiperaktivnosti i traženja uzbuđenja, kao i s nižim nivoom mentalne dobrobiti. Opšta samoefikasnost nije značajno povezana sa izloženošću nasilju na internetu.

Sve utvrđene povezanosti su male, pa nijedna od ispitivanih karakteristika sama za sebe ne izdvaja jasno učenike koji će biti izloženi ovakvom ponašanju. **Rezultati ipak ukazuju da je izloženost nešto češća među učenicima kod kojih se javljaju teškoće povezane sa korišćenjem interneta i pokazatelji slabije mentalne dobrobiti.**

Da bi se proverilo koje su karakteristike učenika samostalno povezane sa izloženošću uvredljivom i ružnom ponašanju na internetu, urađena je logistička regresiona analiza u

kojoj su sve ispitivane karakteristike uključene istovremeno. Rezultati pokazuju da se povezanosti prikazane u tabeli 7 dobrim delom preklapaju. Kada se kontroliše doprinos ostalih karakteristika, samo su preterana upotreba interneta i simptomi anksioznosti i depresivnosti ostali jasno povezani sa izloženošću. Ove rezultate treba tumačiti kao pokazatelje povezanosti, a ne uzročno-posledičnih odnosa. To je naročito važno za povezanost sa anksioznošću i depresivnošću: na osnovu podataka iz ovog istraživanja ne možemo utvrditi da li su učenici sa izraženijim emocionalnim teškoćama podložniji negativnim iskustvima na internetu ili takva iskustva doprinose njihovoj anksioznosti i depresivnosti.

Izloženost uvredljivom i ružnom ponašanju u dva ciklusa istraživanja

Pitanja o izloženosti uvredljivom ili ružnom ponašanju postavljena su i u prethodnom ciklusu istraživanja (Kuzmanović i sar., 2019), ali je način postavljanja pitanja bio drugačiji. Ranije je prvo postojalo opšte pitanje da li se tokom prethodne godine neko prema detetu ponašao na „okrutan ili ružan način", a zatim je onima koji su odgovorili potvrdno postavljano pitanje o tome **kako** se to dešavalo: licem u lice, digitalno, ili na neki drugi način. U novom ciklusu, na pitanje da li se neko prema njemu ponašao na uvredljiv ili ružan način učenik može da zaokruži jedan ili više ponuđenih odgovora (Ne, Da, licem u lice, Da, preko interneta ili mobilnog telefona ili u onlajn igrici). Zato je moguće samo približno uporediti koliko je dece navodilo da im se takvo ponašanje događalo licem u lice **i** digitalnim putem**.**

U odnosu na prethodni ciklus, nešto je veći procenat učenika koji navode da su bili izloženi uvredljivom ili ružnom ponašanju licem u lice: njihov udeo povećan je sa približno 21% na 26%. Nasuprot tome, procenat učenika koji navode takva iskustva digitalnim putem nešto je manji nego ranije - smanjen je sa približno 22% na 19%.

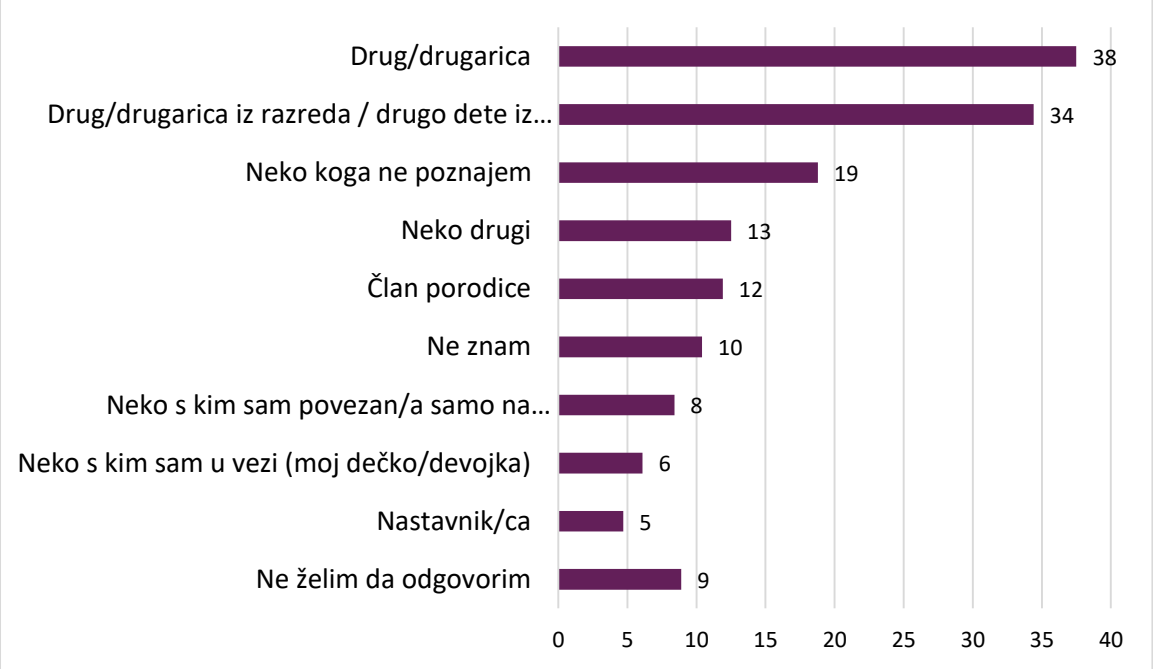
Uprkos velikim promenama u digitalnom okruženju između dva ciklusa istraživanja, podaci ne pokazuju da deca danas češće nego ranije prijavljuju izloženost uvredljivom ili ružnom ponašanju digitalnim putem. Promena u odnosu na prethodni ciklus pre se ogleda u nešto češćem prijavljivanju takvih iskustava u neposrednim kontaktima. Razlike, međutim, treba tumačiti oprezno, jer način na koji su pitanja postavljena u dva ciklusa nije bio potpuno isti.

Zanimljiva promena u odnosu na prethodni ciklus istraživanja odnosi se na uzrast učenika. U prethodnom istraživanju (kada se ograničimo na uzrasni raspon od 11 do 17 godina) izloženost uvredljivom i ružnom ponašanju na internetu blago se povećavala sa uzrastom (ρ = .12, p < .001), dok u sadašnjem istraživanju uzrast praktično nije povezan sa izloženošću (ρ = .02). Drugim rečima, **uzrasne razlike u izloženosti onlajn nasilju, koje su postojale u prethodnom ciklusu, sada se više ne uočavaju**. Pol ni u prethodnom niti u sadašnjem ciklusu nije bio značajnije povezan sa izloženošću.

Ko se prema deci ponaša na uvredljiv ili ružan način?

Učenici koji su imali ovakvo iskustvo mogli su da navedu sve osobe koje su se prema njima ponašale na uvredljiv ili ružan način. Odgovori su prikazani na grafikonu 26.

Grafikon 26. Osobe koje se prema deci ponašaju na uvredljiv i ružan način (%)

Pitanje Q19 (c) (a-pns): Ko je to uradio? OZNAČI SVA POLJA KOJA SE ODNOSE NA TEBE
Osnova: učenice i učenici uzrasta 11–17 godina koji su prethodno odgovorili da se u proteklih godinu dana neko prema njima ponašao na uvredljiv i ružan način (N = 570)

Najčešće se kao osobe koje su se prema njima ponašale ružno ili uvredljivo navode druga deca – drugovi, drugarice i učenici iz razreda ili škole. To pokazuje da značajan deo ovih negativnih iskustava zaista ima karakter vršnjačkih odnosa.

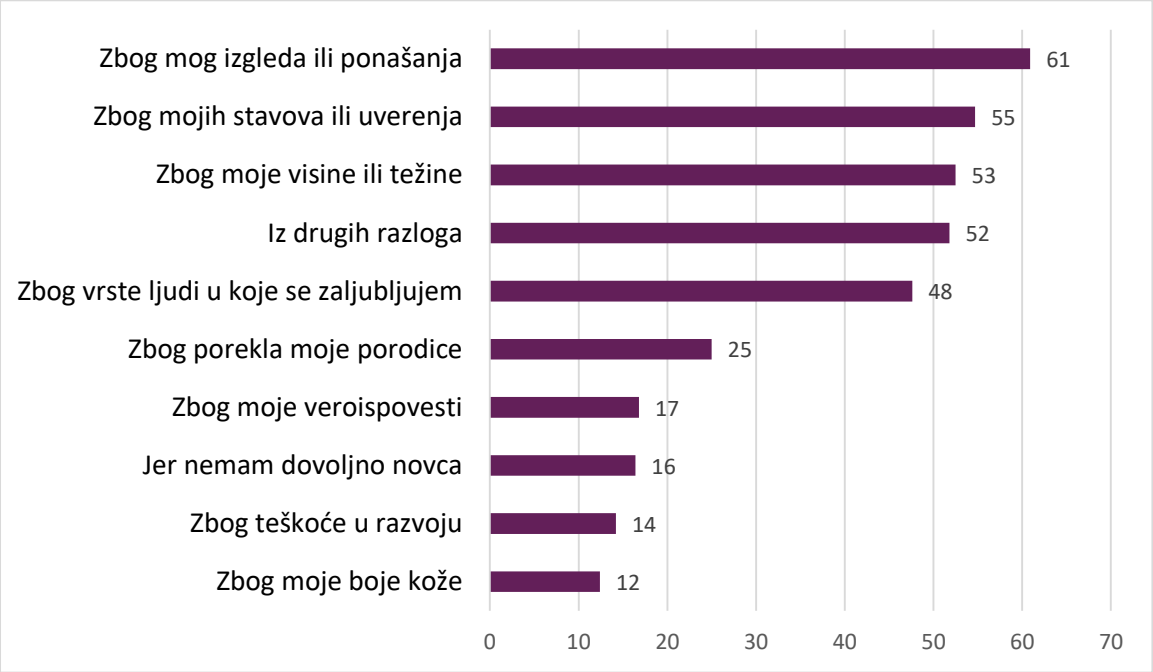
Ipak, problem nije ograničen na vršnjačko okruženje. Među počiniocima se pojavljuju i nepoznate osobe, članovi porodice, osobe koje dete poznaje samo preko interneta,

partneri, pa i nastavnici. **Posebno je vredan pažnje podatak da približno svako peto dete sa ovakvim iskustvom navodi osobu koju uopšte ne poznaje.** Podsetimo da je nešto više od polovine ispitane dece reklo da je tražilo nove kontakte ili prijatelje na internetu, kao i da je skoro polovina dece delila privatne informacije na društvenim mrežama tako da su mogli da ih vide i osobe koje nikada uživo nisu upoznali (petina i jednih i drugih to radi gotovo svakodnevno).

Zašto deca misle da se neko prema njima ružno ponašao?

Deca koja su imala ovakva iskustva pitana su i zbog čega se, po njihovom mišljenju, neko prema njima ponašao na uvredljiv ili ružan način. Reč je, dakle, o **razlozima koje sama deca pripisuju ponašanju drugih,** a ne o utvrđenim motivima osoba koje su se tako ponašale. Na grafikonu 27 prikazan je procenat učenika koji su naveli da je svaki od razloga bio prisutan barem povremeno (od „skoro nikad" do „svaki ili skoro svaki dan").

Grafikon 27. Razlozi ružnog ponašanja prema deci (%)

Pitanje Q20c (a-j): Koliko su se često U POSLEDNJIH GODINU DANA drugi loše ophodili prema tebi (na internet ili u stvarnom životu)? OZNAČI PO JEDNO POLJE U SVAKOM REDU
Osnova: učenice i učenici uzrasta 11-17 godina koji su dali validan odgovor na svaki pojedinačni ajtem (N od 438 do 547)

Deca ružno ponašanje drugih najčešće povezuju sa svojim izgledom ili ponašanjem, stavovima i uverenjima i telesnim karakteristikama. Upadljivo je i da su stavovi i

uverenja među najčešće navedenim povodima za ružno ponašanje drugih, što pokazuje da se negativni odnosi među decom ne vezuju samo za njihove fizičke ili socijalne karakteristike, već i za razlike u mišljenjima i uverenjima. Ređe se navode karakteristike koje su tipične osnove diskriminacije, poput porodičnog porekla, veroispovesti, materijalnog položaja, teškoća u razvoju ili boje kože. Iako su ređe, ove odgovore treba posebno imati u vidu jer mogu ukazivati na nasilje motivisano predrasudama.

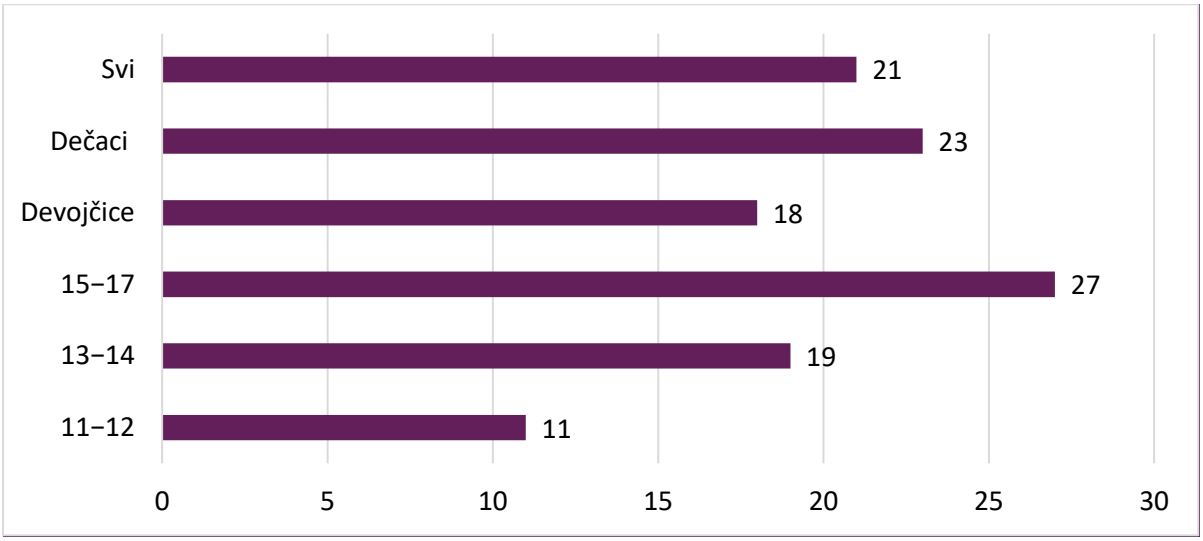
Primanje seksualnih slika i poruka

Razmena poruka seksualnog karaktera (engl. sexting) u formi glasa, teksta, slika ili videa, čest je oblik komuniciranja među adolescentima i zapravo je popularan način komunikacije u romantičnim odnosima mladih ljudi (Mori et al., 2022). Ovakvo komuniciranje ne mora nužno biti loše ili patološko, recimo ako se učesnici svesno slažu sa ovakvom komunikacijom u romantičnim odnosima i ako ona ne dovodi do štetnih posledica. Međutim, **ovakvo komuniciranje nosi brojne rizike** po privatnost i dobrobit mladih, i neretko se može završiti lošim ishodom, recimo ako dođe do povrede poverenja, gde učesnici tuđe slike podele sa drugima bez pristanka osobe koja je na fotografiji. Ako se takav sadržaj objavi javno, takvi slučajevi ponekad su dovodili do vršnjačkog nasilja i maltretiranja učesnika, pogotovo devojčica, koje se često nađu na udaru zbog kulturnih predrasuda (engl. slut shaming, npr. Doyle et al., 2021; Milosevic, 2018). Neretko je slučaj da mlada osoba ne želi da podeli svoju fotografiju, ali to učini zbog socijalnog pritiska. Dok stručnjaci često savetuju adolescente da jednostavno ne šalju takve poruke, neki naučnici i nastavno osoblje predlažu da mlade ljude treba učiti kako da ovakve poruke šalju bezbedno, upravo zato što edukacija usmerena na zabranu odnosno apstinenciju nije nužno efikasna (Patchin & Hinduja, 2020). Savet da se na fotografiji ne pojavljuje ništa što bi moglo da oda ko je na njoj, jedna je od preporuka za bezbednu razmenu ovakvih poruka, **iako time nikako ne želimo da ohrabrujemo slanje istih.** U proteklih nekoliko godina, sve je veći problem što se lažne fotografije seksualnog karaktera mogu napraviti u nekoliko poteza uz pomoć veštačke inteligencije (engl. deep nudes) što dodatno usložnjava ovaj problem (Kopecky & Vorac, 2026).

Decu smo pitali da li su i koliko često u poslednjih godinu primali seksualne PORUKE (tekstualne, glasovne ili u obliku slike ili video-snimka)? Odgovori su prikazani na grafikonu 28.

Petina ispitane dece u poslednjih godinu dana primala je poruke seksualnog sadržaja, pri čemu je najviše onih koji su takve poruke primili svega nekoliko puta (13%). Ipak, 4% dečaka i 1% devojčica navodi da ih dobija svakog ili gotovo svakog dana.

Grafikon 28. Primanje seksualnih poruka tokom poslednjih godinu dana, s obzirom na pol i uzrast (%)

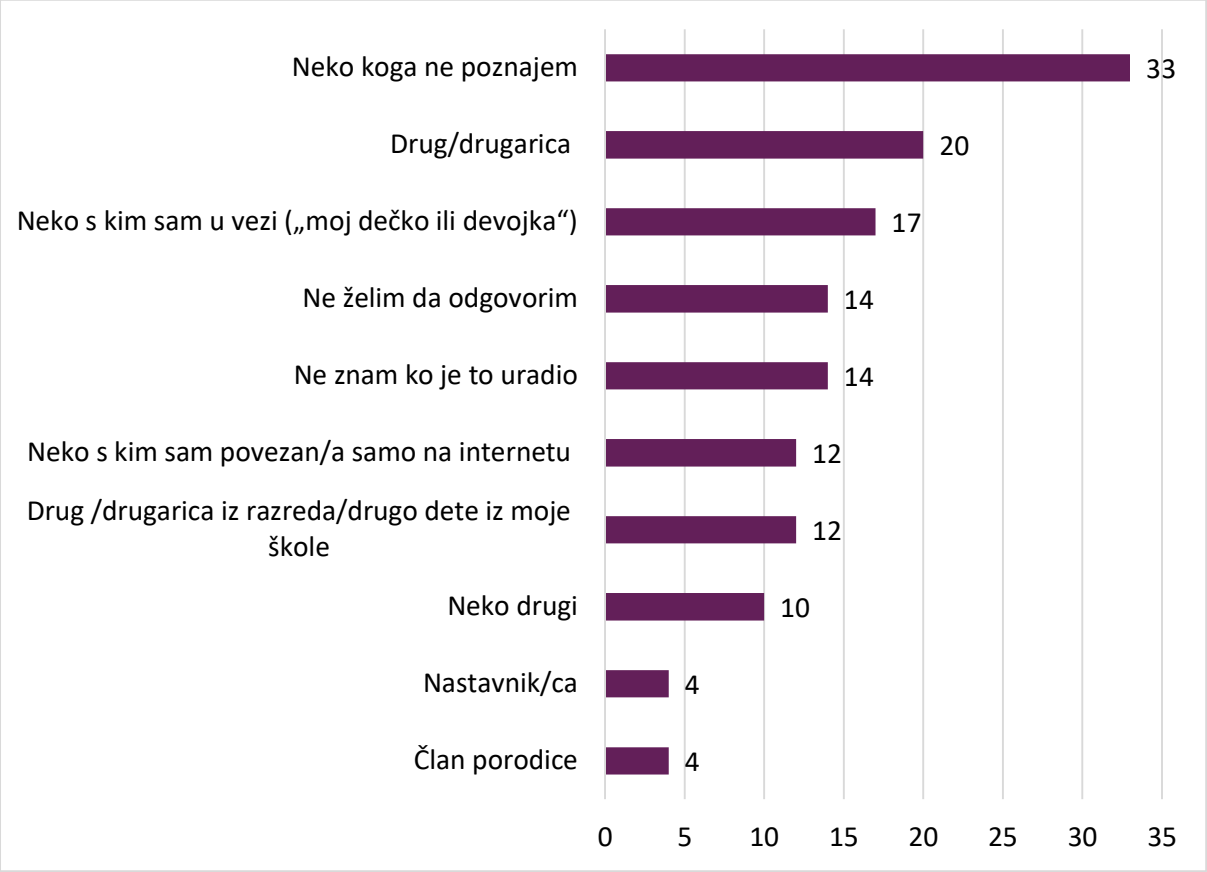

Pitanje Q21c: U POSLEDNJIH GODINU DANA, da li si i koliko često primao/la seksualne poruke (tekstualne, glasovne ili u obliku video snimka). Osnova: učenice i učenici uzrasta 11–17 godina koji su dali validan odgovor (N = 1758).

Kako bismo bolje razumeli koja deca učestalije dobijaju poruke seksualnog sadržaja, ispitana je povezanost sa sociodemografskim i drugim karakteristikama ličnosti. Utvrđena je statistički značajna, ali slaba i praktično beznačajna povezanost između pola i primanja seksualnih poruka (ρ = −.073, p = .002), i to u korist dečaka. U prethodnom ciklusu ovog istraživanja dobili smo sličan nalaz (Kuzmanović i dr., 2019). S druge strane, međunarodna istraživanja pokazuju da su devojčice te koje češće dobijaju ovakve poruke (npr. Steinsbekk et al., 2025; Clancy et al., 2021), iako je u međunarodnom izveštaju mreže nađeno da u sveukupnom uzorku dece od 10 do 16 godina u 19 evropskih zemalja u kojima je rađeno istraživanje, nema bitnih razlika među polovima. Međutim, postoje varijacije u pojedinačnim zemljama: u nekima ovakve poruke češće primaju devojčice a u drugima dečaci, te se može reći da prema nalazima našeg međunarodnog istraživanja, pol nije snažan prediktor primanja ovakvih poruka (Staksrud et al., 2026c). Starija deca nešto češće primaju seksualne poruke (ρ = .156, p < .001), što je za očekivati, i u skladu s rezultatima iz prethodnog ciklusa. Učestalije primanje poruka seksualnog sadržaja bilo je jače povezano s većom sklonošću ka traženju uzbuđenja (ρ = .315, p < .001), preteranom upotrebom interneta (ρ = .294, p < .001) i izraženijim simptomima anksioznosti i depresivnosti (ρ = .226, p < .001).

Zanimalo nas je i od koga su deca dobijala seksualne poruke, na ovom pitanju mogli su da označe više ponuđenih odgovora (grafikon 29).

Grafikon 29. Osobe od kojih deca dobijaju seksualne poruke (%)

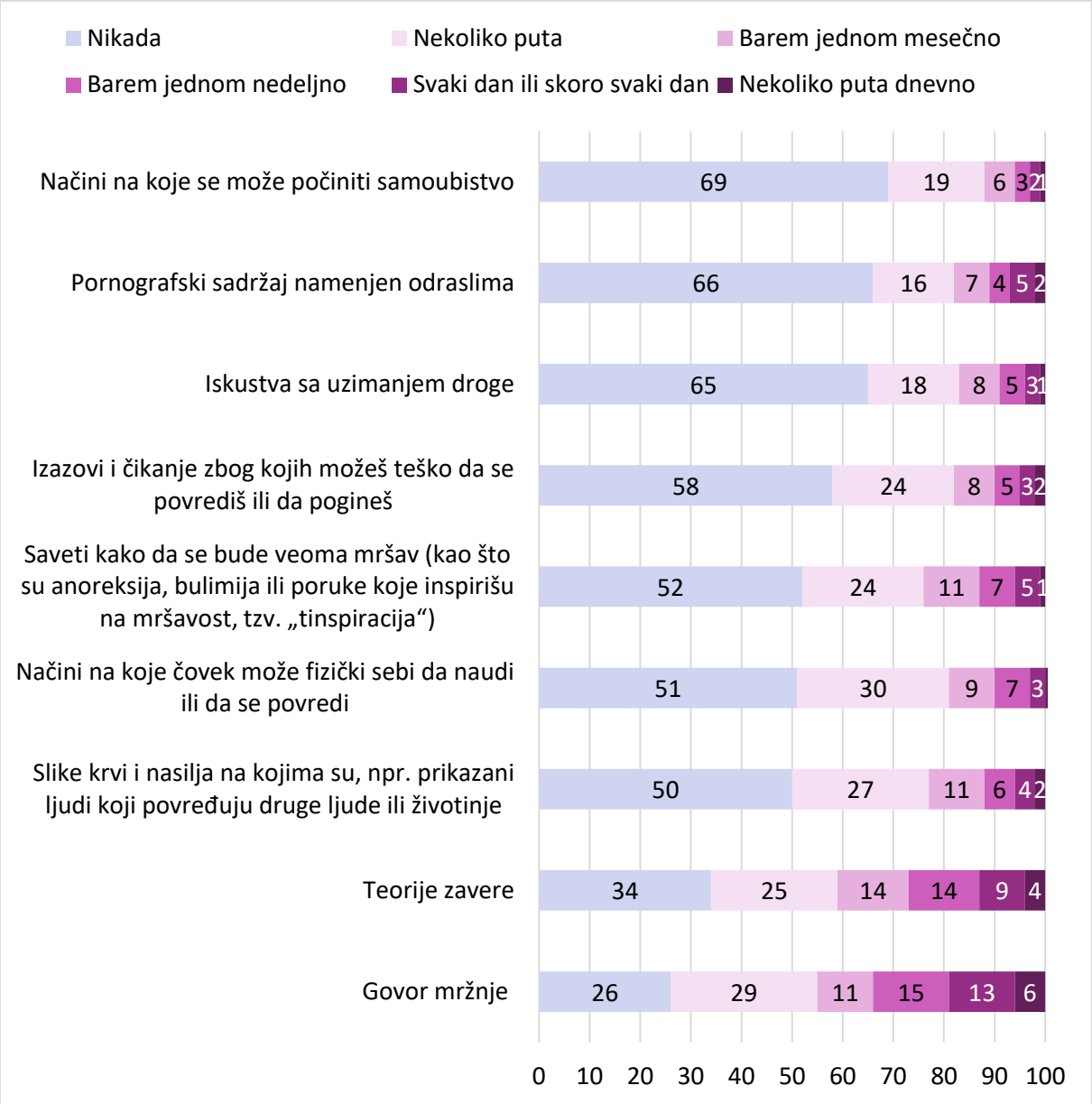
Pitanje Q22c: Ko ti je poslao takvu poruku? OZNAČI SVA POLJA KOJA SE ODNOSE NA TEBE Osnova: učenice i učenici uzrasta 11–17 godina koji su dobijali poruke seksualnog sadržaja (N = 370).

Trećina ispitane dece seksualne poruke dobijala je od nepoznatih osoba, pri čemu je takvo iskustvo bilo duplo češće među devojčicama nego među dečacima (46% prema 21%). Nasuprot tome, dečaci su češće ovakve poruke dobijali od drugova i drugarica izvan škole (27% prema 13%), kao i od vršnjaka iz svoje škole (16% prema 8%). Decu smo takođe pitali da li im je neko u prethodnih godinu dana tražio, putem interneta ili mobilnog telefona, informacije seksualnog karaktera (npr. fotografija, video, tekst o sebi u seksualnom kontekstu ili slično), a koje oni nisu hteli da pošalju. Većina dece (87%) izjavila je da im niko takve informacije nije tražio, dok je nešto manje od desetine reklo da se to desilo nekoliko puta, a 1% da se dešava svakodnevno.

Izloženost štetnim sadržajima

Na internetu deca mogu biti izložena različitim neprimerenim sadržajima koji ih mogu uznemiriti ili negativno uticati na njih. U istraživanju smo ih pitali da li su se susretala s nekim od takvih sadržaja (grafikon 30).

Grafikon 30. Učestalost izloženosti različitim štetnim sadržajima na internetu u poslednjih godinu dana (%)

Pitanje Q24c: U POSLEDNJIH GODINU DANA, koliko često si video/la neki sadržaj ili diskusije na internetu u kojima ljudi razgovaraju o nekoj od ovih stvari ili ih pokazuju? Osnova: učenice i učenici uzrasta 11-17 godina koji su dali validan odgovor na svaki pojedinačni ajtem (N od 1505 do 1551).

Veliki broj dece susretao se tokom poslednjih godinu dana na internetu sa bar nekim od navedenih štetnih sadržaja, pri čemu se učestalost razlikovala u zavisnosti od vrste sadržaja. Među decom koja su navela da su se s takvim sadržajima susretala, najviše je one koja su ih videla svega nekoliko puta, dok je redovno, odnosno mesečno, nedeljno ili svakodnevno izlaganje bilo znatno ređe.

Govor mržnje i teorije zavere predstavljaju štetne sadržaje s kojima se deca iz uzorka najčešće susreću na internetu.

Poruke i komentari kojima se izražava mržnja ili ponižavaju drugi ljudi, uključujući pripadnike određenih rasa, religija, etničkih ili nacionalnih manjina, žene, kao i pripadnike rodnih i seksualnih manjina, veoma su rasprostranjeni na društvenim mrežama i internetu generalno. **Tri četvrtine ispitane dece navodi da ih je viđalo tokom poslednjih godinu dana, a trećina najmanje jednom nedeljno.** To predstavlja **značajan porast u odnosu na prethodni ciklus istraživanja**, kada je takve sadržaje viđalo manje od polovine (45%) učenika istog uzrasta, od 11 do 17 godina (Kuzmanović i dr., 2019).

Sa teorijama zavere susretalo se oko dve trećine dece, a više od četvrtine (27%) jednom nedeljno i češće. Približno polovina ispitane dece navodi da je na internetu videla slike krvi i nasilja na kojima se povređuju drugi ljudi ili životinje, sadržaje o načinima samopovređivanja, kao i savete i sadržaje koji promovišu izrazitu mršavost (engl. thinspiration, pro-ana i pro-mia sadržaji, odnosno sadržaji koji promovišu anoreksiju i bulimiju). Nije zanemarljiv ni broj dece, približno desetina, koja se sa ovakvim sadržajima na internetu susreću barem jednom sedmično, a neki i češće.

Skoro polovina dece (42%) susrela se sa opasnim internet izazovima, tzv. „čelendžima". Ovakvi izazovi mogu biti bezazleni ili čak osmišljeni da promovišu podizanje svesti o nekoj temi od društvenog značaja, ali nekad mogu biti opasni i dovesti do ozbiljnih povreda, pa čak i do životne ugroženosti. Recimo, jedan stariji popularan izazov bio je polivanje ledenom vodom po glavi, gde bi korisnici snimili sebe kako to rade i delili na mrežama[3]. Primer opasnih izazova bio bi, recimo, konzumiranje kapsula za pranje veša, što je svakako toksično i opasno po život[4].

[3] https://en.wikipedia.org/wiki/Ice_Bucket_Challenge
[4] https://www.health.harvard.edu/blog/why-teenagers-eat-tide-pods-2018013013241

Približno trećina ispitanih videla je na internetu sadržaje o iskustvima sa uzimanjem droge, kao i pornografske sadržaje namenjene odraslima. Sa sadržajima koji prikazuju načine izvršenja samoubistva deca se susreću najređe, ali ih i dalje približno desetina viđa najmanje jednom mesečno, dok 3% učenika, odnosno 47 dece, navodi da ih viđa svakodnevno ili čak više puta dnevno.

Važno je naglasiti da je pitanje o izloženosti štetnim sadržajima, osim govoru mržnje, bilo formulisano tako da se na osnovu odgovora učenika ne može zaključiti da li su ovakve sadržaje aktivno tražili ili su im oni bili poslati, podeljeni putem društvenih mreža ili prikazani kroz preporučeni sadržaj. Prilikom tumačenja nalaza trebalo bi takođe imati u vidu da današnje platforme koriste različite vrste algoritama za upravljanje sadržajem, uključujući tzv. algoritme za preporuke, koji prilagođavaju sadržaj korisnicima na osnovu njihovih prethodnih aktivnosti, kako bi ih što duže zadržali na mreži. Na primer, na TikTok mreži koja je veoma popularna među današnjom decom i mladima postoji stranica „Za tebe" na kojoj se korisnicima prikazuju video-snimci koje algoritam preporučuje na osnovu njihovih ranijih aktivnosti.

Poznato je da se na internetu i društvenim mrežama nalaze zajednice koje promovišu mržnju prema određenim grupama, recimo ženama u okviru menosfere, onlajn foruma koji se zalažu za ekstremnu muškost i mizoginiju i da često algoritamska arhitektura društvenih mreža nehotice navodi mlade ljude na takve sadržaje (Gerrand et al., 2025; Fillies et al., 2023). Zato nas je zanimalo da li je mladim ljudima bila namera da takve sadržaje traže, odnosno da li su ih aktivno tražili ili su na njih slučajno naleteli. **Velika većina dece (91%) izjavljuje da im nije bila namera da takav sadržaj nađu, dok 9% zapravo kaže da im to jeste bila namera.** Iako nismo pronašli značajnu razliku u izloženosti govoru mržnje, utvrđena je statistički značajna, ali slaba povezanost između pola i namernog izlaganja sadržaju ($\rho = -.181$, $p < .001$). Neka od prethodnih istraživanja sugerišu da dečaci traže ovakve sadržaje onlajn više nego devojčice (Bedrosova et al., 2023) i naš nalaz je konzistentan s tim: **15% dečaka koji su na ovo pitanje odgovorili, reklo je da je namerno tražilo ovakve sadržaje, dok je to bio slučaj sa 4% devojčica.**

Ako se osvrnemo na polne razlike u izloženosti ostalim štetnim sadržajima, statistički značajne razlike u korist dečaka uočavaju se kod pornografskih sadržaja ($\rho = -.138$, $p < .001$). U poslednjih godinu dana s njima se susrelo 40% dečaka i 30% devojčica, dok je svakodnevna izloženost bila znatno češća među dečacima (13%) nego među

devojčicama (2%). Sličan nalaz dobijen je i u prethodnom ciklusu istraživanja (Kuzmanović i dr., 2019).

Nasuprot tome, devojčice su znatno češće od dečaka (62% prema 31%) nailazile na savete kako da se bude izrazito mršav (ρ = .296, p < .001) i nešto češće (55% prema 42%) na sadržaje o načinima samopovređivanja (ρ = .115, p < .001). U prethodnom ciklusu istraživanja devojčice su u svim uzrasnim grupama češće od dečaka bile izložene gotovo svim vrstama štetnog sadržaja (Kuzmanović i dr., 2019).

Kada je reč o uzrasnim razlikama u izloženosti štetnim sadržajima, starija deca češće se susreću s većinom ovih sadržaja. Najizraženije razlike uočavaju se kod sadržaja o iskustvima sa uzimanjem droge (ρ = −.245, p < .001) i teorija zavere (ρ = −.229, p < .001). Starija deca češće viđaju i pornografske sadržaje namenjene odraslima (ρ = −.180, p < .001), kao i slike krvi i nasilja (ρ = −.163, p < .001).

Preterana upotreba interneta

Problem preterane upotrebe interneta (PUI) predstavlja jedno od centralnih pitanja kada je reč o digitalnoj dobrobiti dece i adolescenata. **Mnogo vremena provedenog na internetu samo po sebi ne znači da dete ima problem s njegovom upotrebom. Važnije je da li dete uspeva da kontroliše vreme provedeno onlajn i da li korišćenje interneta počinje da ometa druge oblasti svakodnevnog života** (Popadić et al., 2020). U istraživanju je zato preterana upotreba interneta (engl. Excessive Internet Use) ispitivana pomoću sedam pokazatelja koji obuhvataju teškoće u kontroli vremena provedenog onlajn, zanemarivanje drugih aktivnosti i potreba, konflikte sa okruženjem i neprijatnost kada pristup internetu nije moguć (tabela 8).

Tabela 8. Raširenost indikatora preterane upotrebe interneta (%)

%	Nikad	Nekoliko puta	Barem jednom mesečno	Barem jednom nedeljno	Svaki dan ili skoro svaki	Nekoliko puta dnevno
Bio/la sam uznemiren/a kad nisam mogao/la da budem na internetu	60	26	5	4	3	1
Uhvatio/la sam sebe da koristim internet iako me to nije stvarno interesovalo	44	30	8	8	7	2
Proveo/la sam manje vremena nego što je trebalo sa porodicom ili prijateljima ili za izradu domaćih zadataka zbog vremena koje sam proveo/la na internetu	40	29	8	12	9	2
Bezuspešno sam pokušavao/la da provodim manje vremena na internetu	44	29	9	8	8	2
Sukobio/la sam se sa porodicom ili prijateljima zbog vremena koje provodim na internetu	64	21	6	5	3	1
Mislim da imam problema zbog količine vremena koju provodim na internetu	62	18	6	5	5	3
Nisam jeo/la ili spavao/la zbog interneta	82	9	3	3	2	1

Pitanje Q29 (c) (a-g): Koliko su se često ove stvari u vezi sa internetom događale U POSLEDNJIH GODINU DANA? OZNAČI PO JEDNO POLJE U SVAKOM REDU

Osnova: učenice i učenici uzrasta 11-17 godina koji su dali validan odgovor na svaki pojedinačni ajtem (N od 1703 do 1795)

Među učenicima koji su odgovorili na ovu grupu pitanja, njih 20% je saopštilo da nije primetilo nijedan od ovih problema, dok je njih 8% imalo svih sedam problema bar u nekom stepenu.

Najčešći pokazatelji preterane upotrebe odnose se na zanemarivanje drugih aktivnosti, korišćenje interneta bez stvarnog interesovanja i neuspešne pokušaje da se vreme provedeno onlajn smanji. Ozbiljnije posledice, poput konflikata sa porodicom i prijateljima ili zanemarivanja sna i ishrane, znatno su ređe. Ipak, kod manjeg dela učenika i takvi problemi javljaju se veoma često. **Tako, 8% učenika svakodnevno ili više puta dnevno smatra da ima problem zbog količine vremena koju provodi na internetu, 5% svakodnevno ulazi u konflikte sa porodicom ili prijateljima, a oko 3% svakodnevno zanemaruje san ili ishranu zbog interneta.**

Sa čim je povezana preterana upotreba interneta?

Na osnovu sedam pokazatelja formiran je prosečan skor preterane upotrebe interneta (PUI). Ispitano je koliko je ovaj pokazatelj povezan sa polom, uzrastom i socioekonomskim statusom učenika, njihovim uznemirujućim iskustvima na internetu, kao i sa nekoliko pokazatelja ponašanja i psihološke dobrobiti (tabela 9).

Tabela 9. Povezanost preterane upotrebe interneta sa karakteristikama učenika

Karakteristika	Preterana upotreba interneta (PUI)
Pol	.16**
Uzrast	.24**
SES	-.14**
Uznemirujuća iskustva	.36**
Hiperktivnost/nepažnja	.42**
Traženje uzbuđenja	.26**
Generalna samoefikasnost	-.10**
Mentalna dobrobit	-.18**
Anksioznost i depresivnost	.45**
Izloženost ružnom ponašanju	.20**

Napomene:
- Skor PUI računat kao MEAN.4(qc29a, qc29b, qc29c, qc29d, qc29e, qc29f, qc29g), za N=1775 učenika
- prikazani su Spirmanovi ρ koeficijenti korelacije
- ** statistički značajno na nivou 0.01
- nedostajući slučajevi isključivani su po parovima (N od 1.483 do 1.767)

Rezultati pokazuju da je preterana upotreba interneta povezana sa širim skupom psiholoških i socijalnih karakteristika učenika. Preterana upotreba interneta najviše je povezana sa anksiozno-depresivnim simptomima (ρ = .46) i hiperaktivnošću (ρ = .42). Učenici sa izraženijim emocionalnim teškoćama i problemima pažnje i samoregulacije ujedno postižu više skorove na indeksu preterane upotrebe interneta. Umereno slabije pozitivne povezanosti postoje sa uznemirujućim iskustvima na internetu i impulsivnošću. **Sa višim nivoom psihološke dobrobiti i opšte samoefikasnosti povezana je nešto manje izražena preterana upotreba interneta. Ovi nalazi ukazuju na potrebu da se problematična upotreba interneta ne posmatra izolovano, već u širem kontekstu emocionalne dobrobiti i samoregulacije dece.**

Od sociodemografskih karakteristika najjasnija je povezanost sa uzrastom: preterana upotreba izraženija je kod starijih učenika. Povezanost sa polom je slabija (ρ = .16, kod devojčica je preterana upotreba interneta nešto izraženija), a sa socioekonomskim statusom slaba i negativna (ρ = −.12).

Ove povezanosti ne omogućavaju zaključivanje o smeru uzročnosti. Emocionalne teškoće mogu doprinositi problematičnom korišćenju interneta, ali i obrnuto, takvo korišćenje može doprinositi emocionalnim teškoćama, a moguće je i da na obe pojave utiču drugi zajednički faktori.

Navedene karakteristike međusobno su povezane, pa je dodatno provereno koje od njih ostaju povezane sa preteranom upotrebom interneta kada se njihov doprinos posmatra istovremeno. I tada se izdvajaju anksiozno-depresivni simptomi (β = .25) i hiperaktivnost/nepažnja (β = .22), a zatim traženje uzbuđenja i učestalost uznemirujućih iskustava na internetu (β = .14) i uzrast (β = .12). Nasuprot tome, socioekonomski status i opšta samoefikasnost više nisu povezani sa PUI kada se ostale karakteristike uzmu u obzir. Zajedno, ispitane karakteristike objašnjavaju približno trećinu razlika među učenicima u preteranoj upotrebi interneta (R^2 = .34).

Da li se preterana upotreba interneta promenila od 2018. godine?

Ista pitanja o preteranoj upotrebi interneta bila su postavljena deci i u prethodnom ciklusu istraživanja, 2018. godine, što omogućava poređenje rezulata.

Kada se porede učenici istog uzrasnog raspona, **ukupan nivo preterane upotrebe interneta nije se bitnije promenio.** Prosečan skor danas je nešto viši nego 2018. godine (1,84 prema 1,75 na skali od 1 do 5), ali je veličina ove razlike, odnosno veličina efekta veoma mala (d = 0,11).

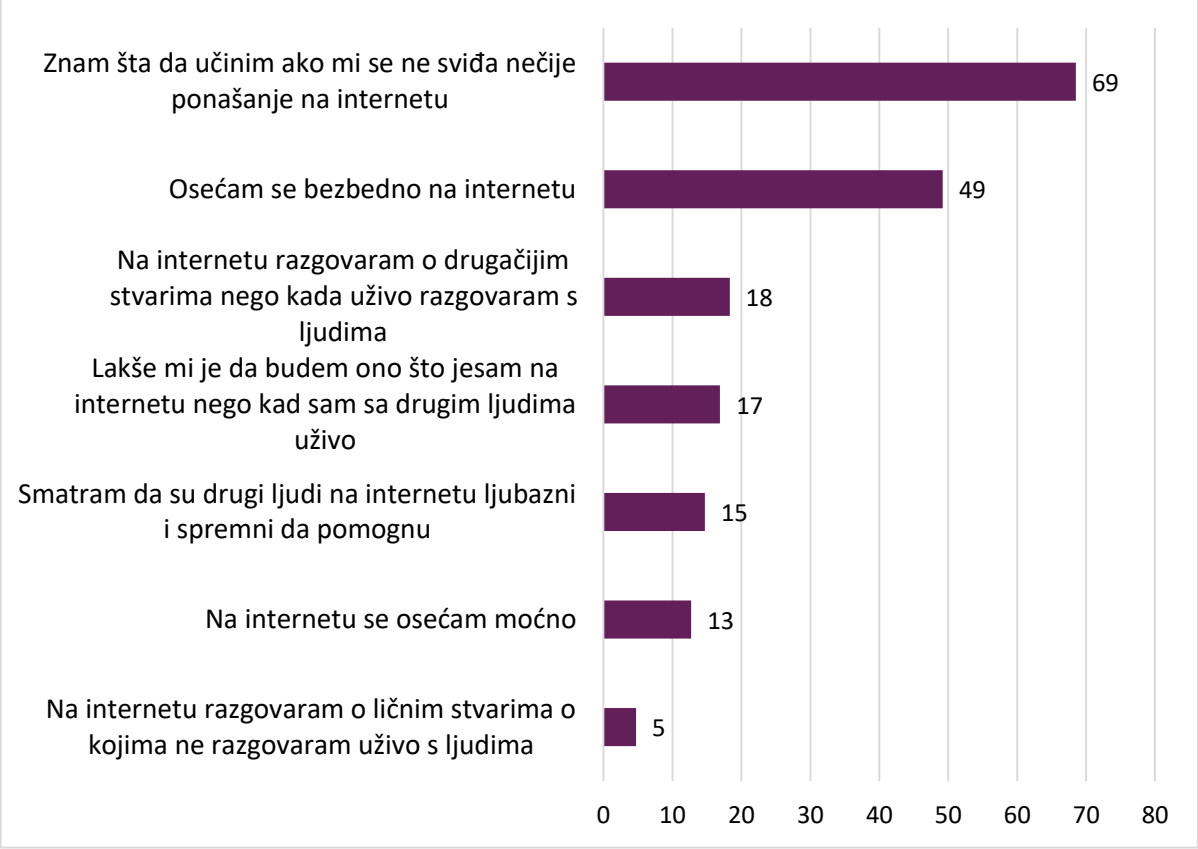
Iza relativno stabilnog ukupnog skora ipak se kriju promene u pojedinim oblicima preterane upotrebe. **U odnosu na prethodni ciklus, češće se događa da učenici koriste internet iako ih to zapravo ne interesuje (ranije 12% a sada 18%), da zbog vremena provedenog na internetu zanemaruju druženje, porodicu ili školske obaveze (ranije 18% a sada 23%), i da bezuspešno pokušavaju da smanje vreme provedeno onlajn (ranije 12% a sada 17%).** Nasuprot tome, učestalost konflikata sa porodicom i prijateljima i nelagodnosti kada nije moguće biti na internetu praktično se nije promenila. Nalazi, dakle, više ukazuju na određene promene u obrascima problematične upotrebe interneta nego na opšti porast njene izraženosti.

Osećanje bezbednosti i zabrinutosti oko upotrebe interneta i tehnologija

Percepcija bezbednosti i komunikacije na internetu

Pored pitanja o konkretnim iskustvima i aktivnostima na internetu, učenici su procenjivali i nekoliko opštijih aspekata svog odnosa prema onlajn okruženju: koliko se na internetu osećaju bezbedno i sposobno da reaguju u neprijatnim situacijama, kako doživljavaju druge ljude i da li se na internetu ponašaju i komuniciraju drugačije nego u neposrednim odnosima. Ponuđeno im je sedam tvrdnji, a mogli su da označe sve one koje se odnose na njih (grafikon 31).

Grafikon 31. Percepcija bezbednosti i komunikacije na internetu (%)

Pitanje qc15(a-g): Koje se od sledećih tvrdnji odnose na tebe? OZNAČI SVE TVRDNJE KOJE SE ODNOSE NA TEBE.
Osnova: učenice i učenici uzrasta 11–17 godina koji su dali validan odgovor (N = 1975)

Najupadljiviji je raskorak između procene sopstvene sposobnosti snalaženja u onlajn okruženju i njegovog doživljaja. Većina učenika smatra da zna kako da reaguje ako im se ne dopada nečije ponašanje na internetu, ali se znatno manje njih na internetu oseća

bezbedno, a još manje njih doživljava druge ljude na internetu kao ljubazne i spremne da pomognu. Za većinu učenika, internet nije prostor u kojem se bitno drugačije predstavljaju ili komuniciraju nego licem u lice. Manjina navodi da im je onlajn lakše da budu ono što jesu ili da razgovaraju o drugačijim stvarima, dok je poveravanje ličnih stvari koje ne dele uživo naročito retko.

Korelati percepcije bezbednosti i komunikacije na internetu

Odgovori učenika analizirani su u odnosu na pol, uzrast, SES, intenzitet korišćenja interneta, uznemirujuća iskustva na internetu i pokazatelje psihološkog funkcionisanja (tabela 10).

Tabela 10. Povezanost percepcije bezbednosti i komunikacije na internetu sa karakteristikama učenika

	pol	uzrast	SES	Preterana upotreba interneta	Uznemirujuća onlajn iskustva	Mentalna dobrobit	Anksioznost i depresivnost	Traženje uzbuđenja
Osećam se bezbedno na internetu	-.22**	.03	.10**	-.02	-.11**	.13**	-.12**	.06**
Smatram da su drugi ljudi na internetu ljubazni i spremni da pomognu	-.08**	.02	-.01	.08**	.04	.02	.02	.06*
Znam šta da učinim ako mi se ne sviđa nečije ponašanje na internetu	.13**	.11**	-.10**	.11**	.08**	.08**	.05*	.00
Lakše mi je da budem ono što jesam na internetu nego kad sam sa drugim ljudima uživo	-.06**	-.13**	-.06*	.10**	.11**	-.15**	.11**	.07**
Na internetu razgovaram o drugačijim stvarima nego kada uživo razgovaram s ljudima	-.12**	-.01	-.05*	.14**	.15**	-.10**	.10**	.11**
Na internetu razgovaram o ličnim stvarima o kojima ne razgovaram uživo sa ljudima	-.05*	-.04	-.03	.08**	.09**	-.07**	.07**	.07**
Na internetu se osećam moćno	-.10**	-.04	.00	.05*	.07**	-.03	.08**	.16**

Napomene: Prikazani su Spirmanovi ρ koeficijenti korelacije
nedostajući slučajevi isključivani su po parovima (N od 1730 do 1962)
* statistički značajno na nivou 0,05, ** statistički značajno na nivou 0,01

Osećanje bezbednosti značajno je izraženije kod dečaka i povezano je sa boljim mentalnim blagostanjem i manjim brojem uznemirujućih iskustava.

Tvrdnja da im je lakše da budu ono što jesu onlajn može ukazivati na izvesnu kompenzatornu ulogu komunikacije putem interneta. Sa njom se češće slažu mlađi učenici, kao i učenici sa nižim nivoom blagostanja, više emocionalnih teškoća i više uznemirujućih iskustava na internetu. Onlajn komunikacija, dakle, nekim učenicima može pružati prostor za lakše izražavanje, ali je takav obrazac istovremeno povezan i sa većom izloženošću neprijatnim iskustvima.

Razgovaranje o drugačijim stvarima onlajn povezano je sa preteranijom upotrebom interneta, uznemirujućim iskustvima i impulsivnošću.

Osećanje moći onlajn se nešto češće javlja kod dečaka i povezano je sa većom sklonošću ka traženju uzbuđenja generalno, ne samo na internetu.

Devojčice, stariji učenici i učenici skloniji preteranoj upotrebi interneta češće smatraju da znaju kako da reaguju na neprijatno onlajn ponašanje.

Poređenje percepcije bezbednosti na internetu sa rezultatima prethodnog ciklusa

Ova grupa tvrdnji (izuzev tvrdnje „Na internetu se osećam moćno") postojala je i u prethodnom ciklusu istraživanja (Kuzmanović i sar., 2019). Međutim, format pitanja je tada bio drugačiji: uz svaku tvdnju je bila ponuđena četvorostepena skala sa odgovorima „nikada", „ponekad", „često" i „uvek" dok su ovoga puta učenici štriklirali tvrdnje koje se odnose na njih, pa se zato ne mogu pouzdano porediti apsolutni procenti odgovora između dva ciklusa. Kada bi se, samo radi ilustracije, odgovori „ponekad", „često" i „uvek" iz prethodnog ciklusa tretirali kao ekvivalent današnjem označavanju tvrdnje, razlike bi bile veoma velike: 2018. godine 90% učenika navodilo je da se makar ponekad oseća bezbedno na internetu, 80% da su drugi ljudi na internetu ljubazni i spremni da pomognu, a 90% da zna šta da uradi kada im se ne sviđa nečije ponašanje (uporedi sa procentima na grafikonu 31). Međutim, nije moguće utvrditi koliki deo ovih razlika predstavlja stvarnu promenu, a koliki je posledica promene formata odgovaranja. Zbog toga su za poređenje dva ciklusa pouzdaniji obrasci polnih i uzrasnih razlika nego apsolutni procenti odgovora.

U oba ciklusa dečaci češće navode da se osećaju bezbedno na internetu, da im je lakše da budu ono što jesu onlajn i da onlajn razgovaraju o drugačijim ili ličnijim stvarima. U oba ciklusa sa uzrastom raste procena da učenik zna kako da reaguje na neprijatno ponašanje onlajn, dok opada sklonost da se kaže da je lakše biti svoj onlajn nego licem u lice. Najizraženija promena odnosi se na polnu razliku u proceni sopstvene sposobnosti reagovanja: 2018. ona nije postojala, dok 2025. devojčice češće od dečaka navode da znaju šta treba da urade (74% prema 63%). Takođe, raniji porast procene ljubaznosti drugih korisnika sa uzrastom sada se više ne pojavljuje.

Dečje brige

Učenici su procenjivali koliko ih brine dvadeset različitih problema — od rizika povezanih sa internetom, do škole, zdravlja, porodice, budućnosti i širih društvenih problema. Radi preglednijeg prikazivanja, odgovori su grupisani na brige povezane sa digitalnim okruženjem i brige povezane sa drugim životnim događajima. Ova podela ne podrazumeva da je reč o dve nezavisne vrste zabrinutosti. Naprotiv, dva zbirna pokazatelja veoma su snažno povezana (ρ=.76), što ukazuje na izraženu opštu sklonost zabrinutosti.

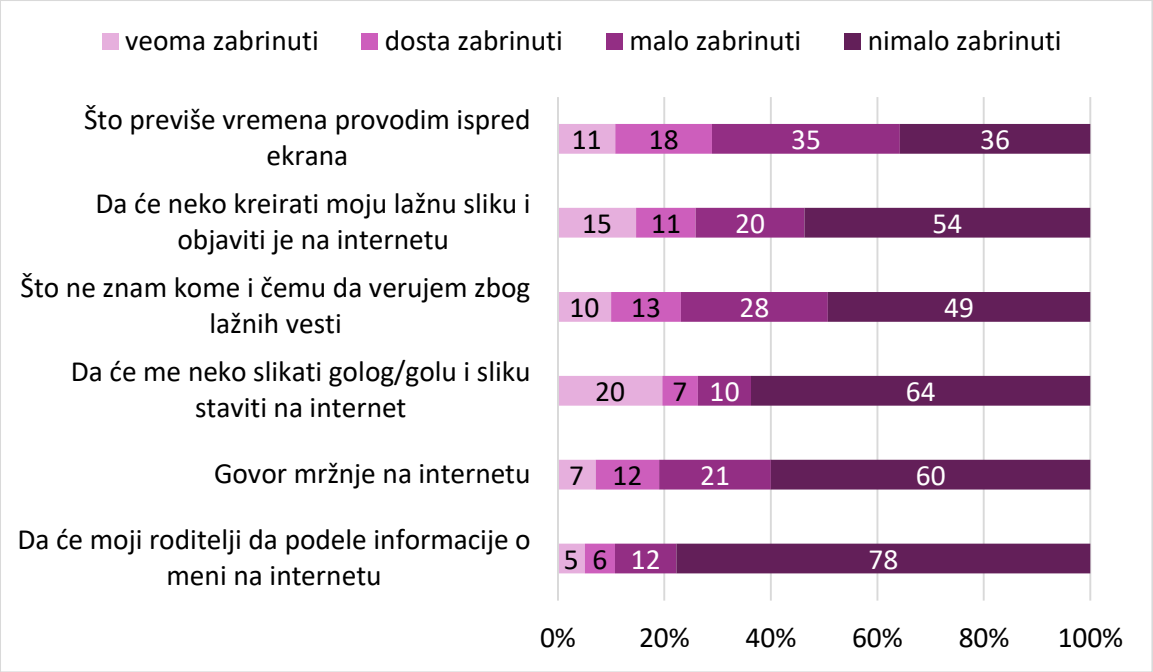
Brige povezane sa digitalnim okruženjem

Intenzitet briga vezanih za internet i društvene mreže prikazan je na grafikonu 32. Među problemima povezanim sa digitalnim okruženjem učenici su najčešće zabrinuti zbog vremena koje provode pred ekranom: 11% je zbog toga veoma, a još 18% dosta zabrinuto. Zanimljivo je da prekomerno vreme provedeno ispred ekrana izaziva zabrinutost kod relativno velikog broja dece, iako je reč o temi koja se ne odnosi direktno na rizike poput uznemiravanja ili zloupotrebe slika, već na vlastiti način korišćenja digitalnih tehnologija.

Među najizraženijim brigama su i mogućnost da neko napravi i objavi nagu fotografiju učenika, mogućnost da neko napravi njihovu lažnu sliku i objavi je na internetu i teškoće u procenjivanju kome i čemu se može verovati zbog lažnih vesti. Nešto je manje izražena zabrinutost zbog govora mržnje na internetu, dok je ubedljivo najmanje učenika dosta ili veoma zabrinuto da bi njihovi roditelji mogli da objave informacije o njima na internetu.

Ovi podaci pokazuju da digitalne brige dece nisu ograničene na opasnosti koje dolaze od drugih ljudi. Među najčešćim brigama nalazi se i sopstveno korišćenje digitalnih uređaja, odnosno vreme provedeno pred ekranom. Istovremeno, relativno visoko mesto zauzimaju rizici povezani sa manipulacijom slikama i fotografijama i problem pouzdanosti informacija na internetu. Nasuprot tome, deljenje informacija od strane roditelja, iako predstavlja realan problem zaštite privatnosti dece, većina učenika očigledno ne doživljava kao važan izvor zabrinutosti.

Grafikon 32. Brige vezane za internet i društvene mreže (%)

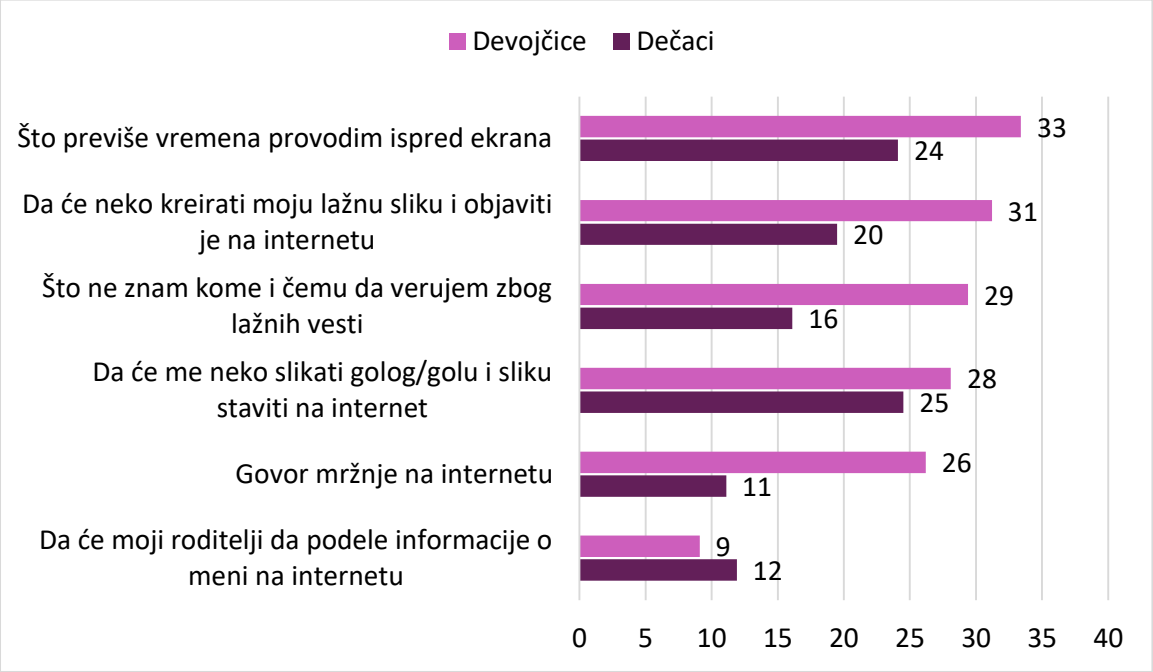

Pitanje Q30 (c) (e, k, l, p, s, t): Ponekad se ljudi u nekom periodu brinu zbog različitih stvari u životu dok u nekim drugim periodima – ne brinu toliko. Da li te neke od navedenih stvari brinu?
Osnova: učenice i učenici uzrasta 11–17 godina koji su dali validan odgovor na svaki pojedinačni ajtem (N od 1507 do 1622)

Povezanost strahova vezanih za internet sa polom

Devojčice su u proseku zabrinutije zbog digitalnih rizika od dečaka. Razlika, međutim, nije jednaka za sve vrste problema (grafikon 33).

Grafikon 33. Povezanost pola sa strahovima vezanim za internet i socijalne mreže

Pitanje Q30 (c) (e, k, l, p, s, t): Ponekad se ljudi u nekom periodu brinu zbog različitih stvari u životu dok u nekim drugim periodima – ne brinu toliko. Da li te neke od navedenih stvari brinu?
Osnova: učenice i učenici uzrasta 11–17 godina koji su dali validan odgovor na svaki pojedinačni ajtem (N od 1507 do 1622)

Razlike su naročito izražene kada je reč o govoru mržnje, lažnim vestima i mogućnosti da neko napravi lažnu sliku deteta i objavi je na internetu. Devojčice su češće zabrinute i zbog vremena provedenog pred ekranom. Jedini izuzetak predstavlja mogućnost da roditelji dele informacije o njima na internetu, zbog čega su nešto češće zabrinuti dečaci - iako je ova razlika mala i tiče se teme koja generalno izaziva najmanje zabrinutosti kod oba pola.

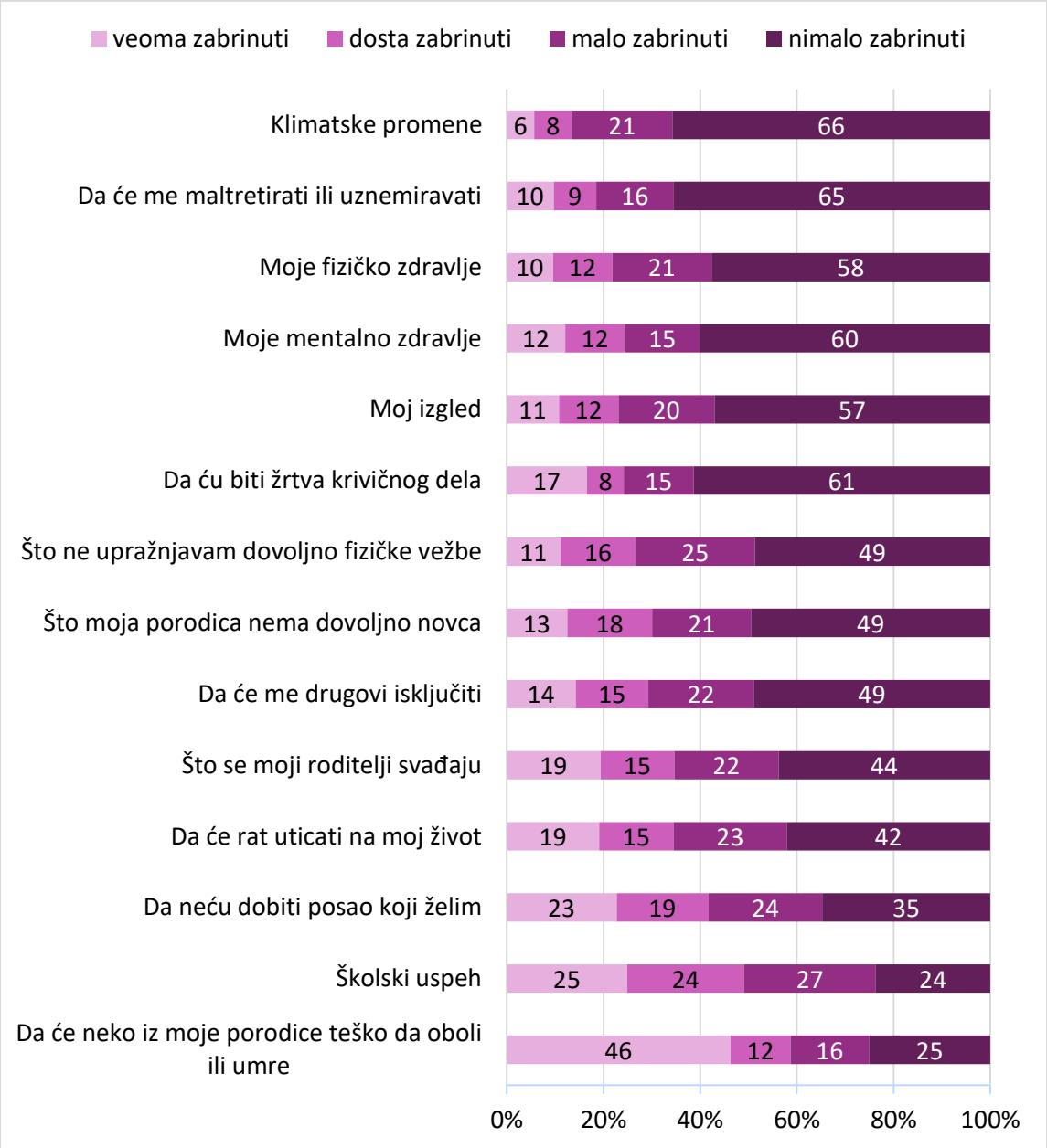
Brige povezane s drugim životnim događajima

Pored problema povezanih s digitalnim okruženjem, učenici su procenjivali koliko ih brinu različiti događaji povezani sa porodicom, školom, zdravljem, budućnošću i društvom u kojem žive (grafikon 34).

Među životnim brigama izrazito se izdvaja strah da bi neko iz porodice mogao teško da se razboli ili umre. Slede školski uspeh i buduće zaposlenje, dok su među najmanje izraženim brigama klimatske promene i mogućnost maltretiranja ili uznemiravanja. U celini, najizraženije brige odnose se na probleme koji su detetu lično

bliski i čije posledice može neposredno da zamisli — porodicu, školu i sopstvenu budućnost, u poređenju sa udaljenijim i apstraktnijim problemima. Relativno nisko mesto klimatskih promena, nasuprot prilično visokoj zabrinutosti da bi rat mogao uticati na život učenika, pokazuje da intenzitet zabrinutosti verovatno zavisi i od toga koliko deca neki problem doživljavaju kao neposredan, zamisliv i lično relevantan.

Grafikon 34. Brige povezane s drugim životnim događajima

Pitanje Q30 (c) (a, b, c, d, f, g, h, i, j, m, n, o, q, r, t): Ponekad se ljudi u nekom periodu brinu zbog različitih stvari u životu dok u nekim drugim periodima – ne brinu toliko. Da li te neke od navedenih stvari brinu?
Osnova: učenice i učenici uzrasta 11–17 godina koji su dali validan odgovor na svaki pojedinačni ajtem (N od 1348 do 1722)

Koja deca su više zabrinuta?

Na osnovu odgovora na šest pitanja formiran je zajednički pokazatelj zabrinutosti zbog problema povezanih sa digitalnim okruženjem, a na osnovu odgovora na 14 pitanja zajednički pokazatelj zabrinutosti zbog ostalih životnih problema.

Zabrinutost zbog digitalnih problema i zabrinutost zbog drugih životnih događaja veoma su snažno povezane (ρ = .76). Deca koja više brinu zbog jedne grupe problema uglavnom više brinu i zbog druge. **To govori da zabrinutost zbog interneta ne treba posmatrati kao potpuno izdvojen fenomen. Deca koja su zabrinutija zbog digitalnih rizika uglavnom su zabrinutija i zbog drugih stvari u životu.** Digitalno okruženje jeste specifičan izvor mogućih neprijatnih iskustava i rizika, ali način na koji ih deca doživljavaju očigledno je u velikoj meri povezan sa njihovom opštijom sklonošću zabrinutosti. Tabela 11 pokazuje sa čime su povezane ove brige.

Tabela 11. Povezanost digitalnih briga i drugih životnih briga sa karakteristikama učenika

Karakteristika	Digitalne brige	Druge životne brige
Pol	.21**	.29**
Uzrast	-.02	.04
SES	-.14**	-.18**
Uznemirujuća iskustva	.28**	.29**
Preterana upotreba interneta	.31**	.34**
Hiperaktivnost/nepažnja	.17**	.21**
Traženje uzbuđenja	-.02	-.00
Generalna samoefikasnost	-.08**	-.10**
Mentalna dobrobit	-.16**	-.22**
Anksioznost i depresivnost	.34**	.46**

Napomene: - Skor Digitalne brige računat je kao MEAN.3(qc30e, qc30k, qc30l, qc30p, qc30s, qc30t), za N=1633 učenika

- skor Druge životne brige računat je kao MEAN.7(qc30a, qc30b, qc30c, qc30d, qc30f, qc30g, qc30h, qc30i, qc30j, qc30m, qc30n, qc30o, qc30q, qc30r), za 1676 učenika
- U tabeli su prikazani Spirmanovi ρ koeficijenti korelacije.
- ** statistički značajno na nivou 0.01
- nedostajući slučajevi isključivani su po parovima (N od 1.497 do 1.676)

Pokazuje se da je zabrinutost vezana za internet najviše povezana sa anksiozno-depresivnim simptomima. Zabrinutost je takođe veća kod dece koja intenzivnije koriste

internet, kao i kod one koja su češće doživljavala uznemirujuća iskustva na internetu. Slabije veze postoje sa hiperaktivnošću, nižim psihološkim blagostanjem i nižom samoefikasnošću, dok sa uzrastom praktično nema povezanosti. **Ovakav obrazac pokazuje da je zabrinutost zbog interneta povezana i sa iskustvima u digitalnom okruženju i sa opštijim emocionalnim funkcionisanjem deteta.** Najjača pojedinačna veza sa anksiozno-depresivnim simptomima govori u prilog tome da brige o digitalnim rizicima nisu samo odraz objektivne izloženosti tim rizicima.

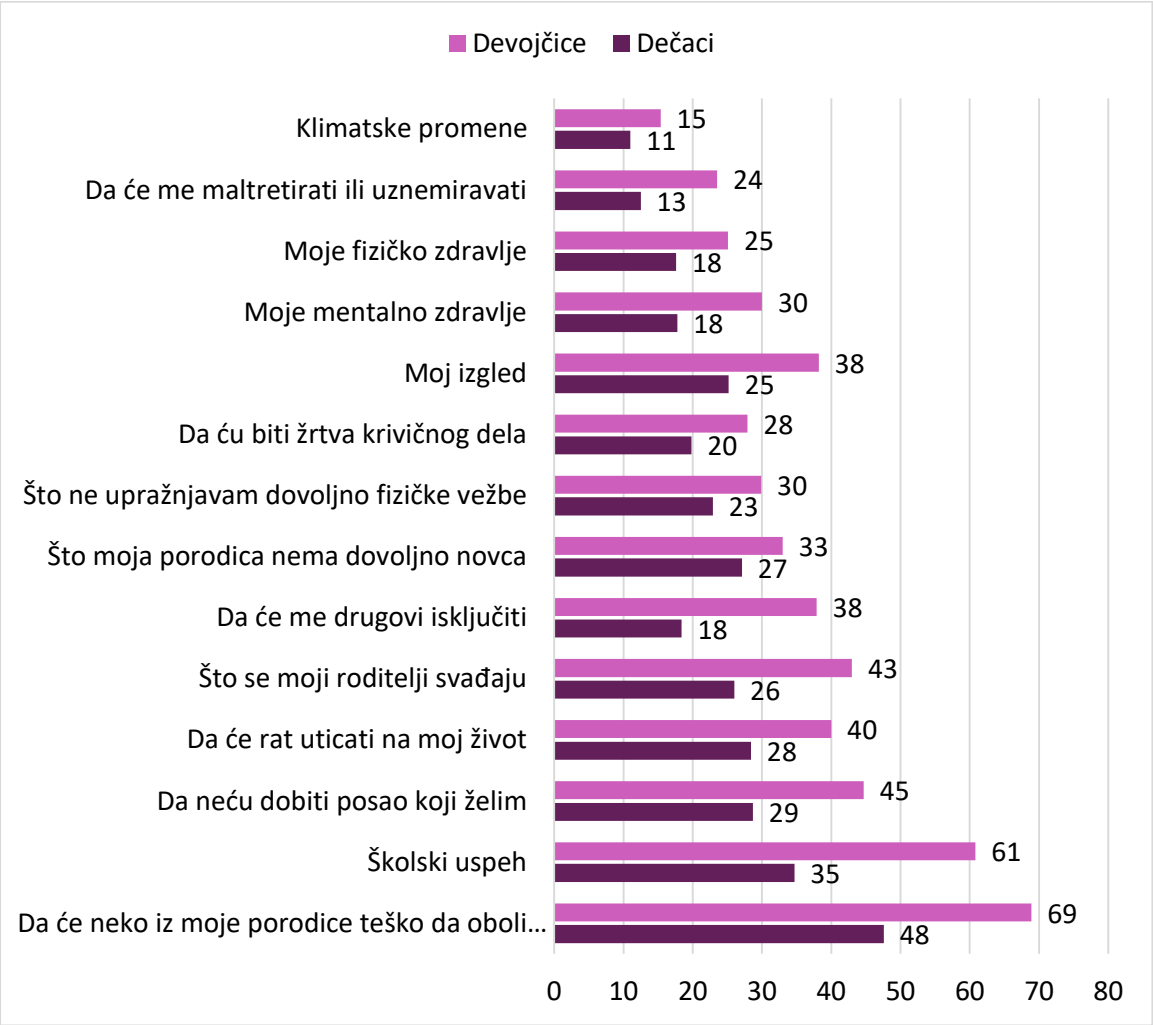
Kao i brige vezane za internet, i brige vezane za druge životne događaje značajno su povezane sa većinom ispitivanih varijabli. Najsnažnija povezanost je sa anksiozno-depresivnim simptomima, a visoka povezanost postoji i sa intenzitetom korišćenja interneta, prethodnim uznemirujućim iskustvima i hiperaktivnošću, dok je povezanost sa subjektivnim blagostanjem i opštom samoefikasnošću negativna. Uzrast i impulsivnost ponovo nisu statistički značajno povezani sa brigama. Vredi istaći da su gotovo sve korelacije brige povezane sa životnim događajima nešto veće po apsolutnoj vrednosti od odgovarajućih korelacija za strah vezan za internet, što bi moglo ukazivati na to da je ovaj širi indeks straha nešto osetljivije povezan sa opštim psihološkim funkcionisanjem deteta.

Povezanost životnih briga sa polom

Za razliku od straha vezanog za internet, gde je kod jedne stavke zabrinutost bila nešto veća kod dečaka, devojčice su ovde dosledno zabrinutije od dečaka na svih 14 ispitivanih stavki (grafikon 35).

Generalno gledano, devojčice su zabrinutije od dečaka, a razlike su kod nekih problema veoma velike. Na primer, veoma ili dosta je zabrinuto zbog bolesti ili smrti člana porodice 69% devojčica i 48% dečaka, a zbog školskog uspeha 61% devojčica i 35% dečaka. Znatne razlike postoje i kod brige o budućem zaposlenju, izgledu, mogućnosti isključivanja iz društva i mentalnom zdravlju. Nalazi zato pre ukazuju na **opštu veću zabrinutost devojčica, uz dodatne razlike koje zavise od sadržaja konkretne brige,** nego na potpuno različite vrste problema koji brinu dečake i devojčice.

Grafikon 35. Povezanost pola sa strahovima vezanim za životne događaje (%)

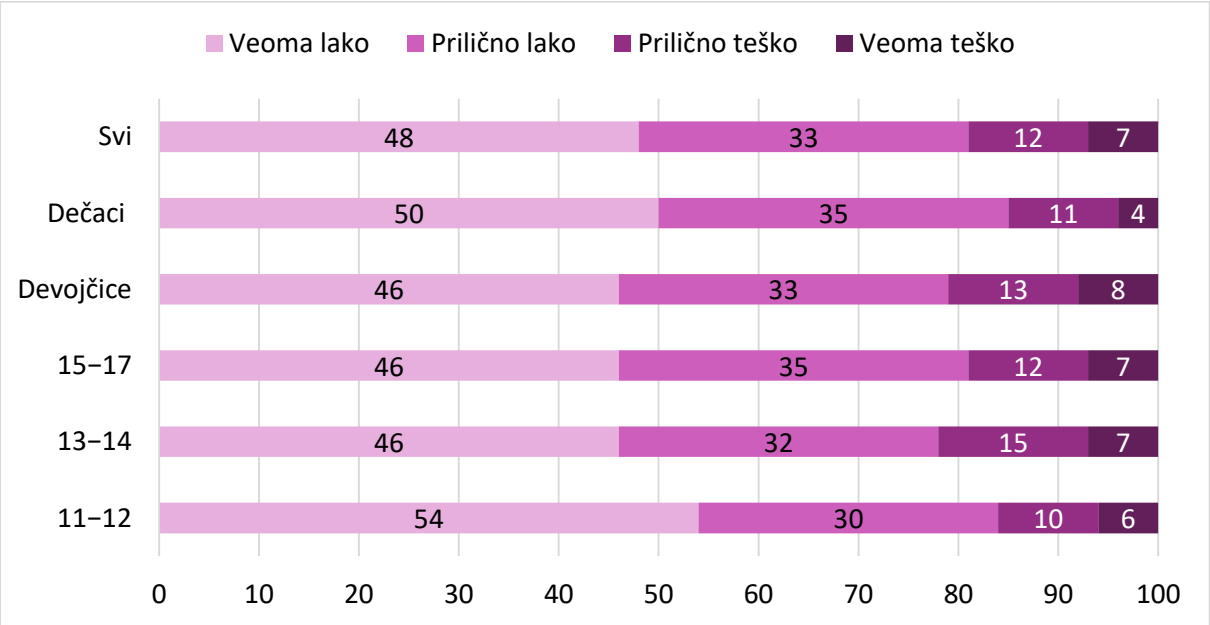
Pitanje Q30 (c) (a, b, c, d, f, g, h, i, j, m, n, o, q, r, t): Ponekad se ljudi u nekom periodu brinu zbog različitih stvari u životu dok u nekim drugim periodima – ne brinu toliko. Da li te neke od navedenih stvari brinu?
Osnova: učenice i učenici uzrasta 11–17 godina koji su dali validan odgovor na svaki pojedinačni ajtem (N od 1348 do 1722)
Napomena: brojevi označavaju procenat učenika koji su „prilično zabrinuti“ i „veoma zabrinuti“.

Roditeljsko posredovanje

Roditeljsko posredovanje (medijacija) odnosi se na učešće roditelja, odnosno porodice ili drugih osoba koje se staraju o deci u ograničavanju ili omogućavanju dečije upotrebe tehnologije, kao i savetima i obrazovanju o upotrebi iste koju porodica može pružiti (Helsper et al., 2025). Postoje različiti tipovi posredovanja, između ostalog, aktivno posredovanje, gde roditelj razgovara sa svojim detetom o načinima na koji koristi internet, rizicima i slično. Takođe postoji i restriktivna medijacija, koja uključuje zabrane upotrebe interneta, ograničenja po pitanju aktivnosti koje dete može da radi na internetu i društvenim mrežama, kom sadržaju može da pristupa i slično (Livingstone et al., 2017). Roditelji odnosno staratelji mogu koristiti i razne vidove tehničke podrške odnosno softvera kojim se nadgleda ili ograničava detetova upotreba aplikacija, pristup sadržaju, prati lokacija itd.

U ovom istraživanju pitali smo decu i mlade do koje mere im je lako da razgovaraju sa svojim roditeljima o stvarima koje ih uznemiravaju, i grafikon 36 prikazuje procentualno njihove odgovore, kao i razlike s obzirom na pol i uzrast.

Grafikon 36. Koliko je deci lako da razgovaraju s roditeljima o stvarima koje ih uznemiravaju, s obzirom na pol i uzrast (%)

Pitanje Q31c: Koliko ti je lako da razgovaraš sa roditeljem/starateljem o stvarima koje te uznemiravaju?
Osnova: učenice i učenici uzrasta 11–17 godina koji su dali validan odgovor (N=1651).

Većina ispitane dece navodi da im je lako da razgovaraju sa svojim roditeljem ili starateljem o stvarima koje ih uznemiravaju, nešto češće deca uzrasta 11–12 godina, što je i očekivano. **Ipak, petini učenika u ukupnom uzorku to teško pada, nekima od njih veoma teško.** Razlike s obzirom na pol i uzrast su male. Posebnu pažnju trebalo bi usmeriti na decu koja podršku roditelja ne doživljavaju kao lako dostupnu, kako bi im se obezbedili drugi pouzdani odrasli, posebno u školskom okruženju.

Pitali smo decu i brojna druga pitanja vezana za roditeljsku medijaciju (tabele 12 i 13).

Aktivno roditeljsko posredovanje

Prva grupa tvrdnji odnosi se na strategije roditeljske podrške i usmeravanje dece tokom korišćenja interneta (tabela 12). Većina ispitane dece (86%), starija češće nego mlađa, navode da im roditelji često ili sve vreme dozvoljavaju da koriste internet. Više od polovine kažu da njihovi roditelji pokazuju saosećanje kada pogreše, ali i da im se obraćaju za pomoć kada nešto ne znaju da urade na internetu – ovo tvrde čak i najmlađa deca iz uzorka, ali ređe nego starija.

Skoro četvrtina dece kaže da ih roditelji nikada ili skoro nikada ne ohrabruju da istražuju i uče na internetu, skoro trećina da to rade ponekad, a skoro polovina da njihovi roditelji to čine stalno ili skoro stalno. **Ovaj nalaz je posebno važan imajući u vidu da deca internet znatno ređe koriste u svrhe učenja nego za zabavu.** Ipak, u poređenju sa prethodnim ciklusom istraživanja, značajno je porastao udeo dece koja navode da ih roditelji često ili veoma često podstiču da nešto nauče na internetu (46% prema 29%) (Kuzmanović i dr., 2019). Kao što se može videti u donjoj tabeli, mlađa deca češće izveštavaju o različitim oblicima roditeljske podrške tokom korišćenja interneta nego starija deca. Najizraženije uzrasne razlike odnose se na postavljanje pravila o vremenu korišćenja interneta (ρ = .294, p < .001), razgovore o greškama koje dete pravi na internetu (ρ = .182, p < .001), pomoć kada nešto ne ume da uradi ili pronađe (ρ = .177, p < .001), pokazivanje drugačijih načina korišćenja interneta (ρ = .168, p < .001), objašnjavanje zašto neke aktivnosti nisu dozvoljene (ρ = .163, p < .001) i pomoć kada detetu nešto na internetu zasmeta (ρ = .158, p < .001). S druge strane, starija deca češće navode da im roditelji dozvoljavaju korišćenje interneta (ρ = −.363, p < .001) i da roditelji od njih traže pomoć kada im je nešto teško da urade na internetu (ρ = −.225, p < .001).

Tabela 12. Podrška i usmeravanje od strane roditelja tokom aktivnosti dece na internetu – razlike s obzirom na pol i uzrast (%)

% učenika koji su odgovorili često i sve vreme	11-12		13-14		15-17		Svi
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	
Dozvoljava mi da koristim internet	71	72	81	87	92	95	86
Podstiče me da istražujem i naučim neke stvari na internetu	39	40	45	45	50	51	46
Predlaže načine kako da bezbedno koristim internet	44	53	37	56	32	47	44
Razgovara sa mnom o tome šta radim na internetu	30	39	24	44	19	36	31
Pokazuje mi zanimljiv sadržaj na internetu ili mi predlaže nove aplikacije, platforme ili onlajn igrice	25	24	37	26	24	38	31
Učestvuje sa mnom u zajedničkim aktivnostima na internetu	16	19	22	19	10	17	16
Određuje pravila o tome kada smem, a kada ne smem da koristim internet	37	33	24	27	9	12	20
Pomaže mi kad nešto ne umem da uradim ili pronađem na internetu	41	49	39	46	21	35	36
Objašnjava mi zašto je neki sadržaj na internetu dobar ili loš	46	53	33	51	24	39	39
Objašnjava mi zašto mi nije dozvoljeno da radim neke stvari na internetu	44	52	29	49	19	35	36
Pomaže mi kada mi nešto na internetu zasmeta	45	54	33	45	20	39	37
Razgovara sa mnom o tome kojim se vestima ili izvorima vesti može verovati	27	37	25	41	22	37	32
Pomaže mi da upravljam vremenom koje provodim na internetu	40	39	31	37	20	30	31
Pokazuje saosećanje kad pogrešim	47	50	53	56	55	63	56
Otvoren je za moje predloge kada želim da promenim pravila o tome šta smem, a šta ne smem da radim na internetu	38	42	45	43	34	44	41
Pokazuje mi kako mogu drugačije da koristim internet	33	40	30	27	14	24	26
Razgovara sa mnom o greškama koje pravim na internetu	32	38	25	39	15	24	27
Traži moju pomoć kad mu je teško da uradi nešto na internetu	36	44	54	58	59	68	56

Deca Evrope na internetu, pitanje Q32c: Koliko često tvoj roditelj/staratelj radi neku od ovih stvari kada koristiš internet? Osnova: učenice i učenici uzrasta 11–17 godina koji su dali validan odgovor (N = 1651).

Što se tiče polnih razlika, devojčice nešto češće nego dečaci izveštavaju o pojedinim oblicima roditeljske podrške tokom korišćenja interneta. Najizraženije razlike odnose se na razgovore o tome kojim vestima i izvorima informacija se može verovati (ρ = .197, p < .001), razgovore o tome šta dete radi na internetu (ρ = .183, p < .001), objašnjavanje zašto neke aktivnosti na internetu nisu dozvoljene (ρ = .174, p < .001), predlaganje načina za bezbedno korišćenje interneta (ρ = .151, p < .001), objašnjavanje zašto je neki sadržaj dobar ili loš (ρ = .147, p < .001) i pomoć kada detetu nešto na internetu zasmeta (ρ = .141, p < .001). Ipak, sve navedene povezanosti su relativno slabe i nemaju veći praktični značaj.

Roditeljska ograničenja

Drugi načini na koje se roditelji mogu uključiti u živote svoje dece na internetu jesu preko tehničkih sredstava roditeljske medijacije, kao što su roditeljske kontrole (poznat primer je Google Family Link[5]) ili različite vrste tzv. tehnologija za filtriranje sadržaja. Ove tehnologije omogućavaju roditeljima, između ostalog, nadgledanje fizičkog kretanja svoje dece praćenjem njihovih naloga odnosno telefona, onemogućavanje pristupa određenim vrstama sadržaja, veb-sajtovima ili društvenim mrežama, kontrolu količine vremena koju deca provode na određenim aplikacijama i slično.

Decu smo pitali koje tehničke mere kontrole njihovi roditelji koriste. U tabeli 13 prikazane su razlike prema polu i uzrastu.

U celini, nalazi pokazuju da su tehničke mere roditeljske kontrole selektivno zastupljene i da se češće koriste za nadzor kupovina unutar aplikacija i igrica (38%), sadržaja koje deca gledaju ili aplikacija koje koriste (32%) i lokacije na kojoj se dete nalazi (23%), nego za ograničavanje vremena ispred ekrana (16%) ili komunikacije (9%).

[5] https://familylink.google.com/

Tabela 13. Primena tehničkih mera roditeljske kontrole – razlike s obzirom na pol i uzrast (%)

% učenika koji su odgovorili potvrdno da njihov roditelj/staratelj:	11-12		13-14		15-17		Svi
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	
Blokira ili ograničava pristup nekim vrstama sadržaja	50	44	21	32	9	11	23
Prati koje sadržaje na internetu gledaš ili koje aplikacije koristiš	59	64	28	46	9	22	32
Koristi neku uslugu ili je sklopio neki ugovor kojim se ograničava vreme koje provodiš na internetu	43	31	19	20	7	28	16
Koristi kontrolu kojom se ograničavaju aplikacije koje smeš da preuzmeš sa interneta	43	40	19	23	7	9	19
Dobija obaveštenja kada hoćeš da kupiš neki sadržaj (kupovina unutar aplikacije ili igrice)	59	50	39	40	32	29	38
Koristi softver kojim se ograničava s kim možeš da stupiš u kontakt putem poziva i poruka	25	20	10	15	4	3	9
Koristi programe kojima se blokiraju reklame (engl. ad blocking)	23	20	19	6	17	6	14
Koristi tehnologiju za praćenje gde se nalaziš (poput GPS-a)	39	34	29	29	11	17	23

Pitanje Q33c: Da li tvoj roditelj/staratelj koristi nešto od navedenog ...? Osnova: učenice i učenici uzrasta 11–17 godina koji su dali validan odgovor (N od 1473 do 1571).

Upotreba tehničkih mera roditeljske kontrole mnogo je jasnije povezana sa uzrastom nego s polom deteta. Roditelji mlađe dece češće koriste gotovo sve ispitivane oblike tehničke kontrole, posebno praćenje sadržaja i aplikacija (ρ = .381, p < .001), blokiranje ili filtriranje sadržaja (ρ = .357, p < .001), filtriranje aplikacija koje dete može da preuzme (ρ = .334, p < .001) i ograničavanje vremena provedenog na internetu (ρ = .326, p < .001).

U odnosu na prethodni ciklus istraživanja, tehničke mere zaštite u cilju osiguranja bezbednosti dece na internetu nešto se češće primenjuju, sudeći na osnovu odgovora dece (Kuzmanović i dr., 2019), a priličan porast u njihovoj primeni, pronađen je i u drugim zemljama prema rezultatima našeg međunarodnog komparativnog izveštaja, u odnosu na prethodni ciklus istraživanja (Staksrud et al., 2026b).

Zanimljiv je nalaz da ni učestalost aktivnog posredovanja roditelja odnosno roditeljske podrške, kao ni primena tehničkih mera zaštite nisu povezani sa

izloženošću dece uvredljivom i ružnom ponašanju, ni u interakciji uživo, niti preko interneta.

Pravila o korišćenju mobilnih telefona u školama

Kao što je napomenuto u uvodu, sve češće se uvode zabrane korišćenja mobilnih telefona u školama u različitim zemljama. Prema podacima koje je objavio UNESCO početkom 2026. godine, 114 obrazovnih sistema, odnosno gotovo 60% zemalja sveta, uvelo je zabrane ili ograničenja korišćenja mobilnih telefona u školama[6]. U Srbiji je trenutno u javnoj raspravi nacrt zakona kojim se predlaže stroga zabrana korišćenja mobilnih telefona u školama na nacionalnom nivou, a inicijativu je pokrenuo Zaštitnik građana.

Želeli smo da saznamo šta učenici misle o tome i da li ima razlika među učenicima osnovnih i srednjih škola. Ovakvi uvidi u to šta deca žele izuzetno su bitni jer se dečija mišljenja na ovu temu moraju uvažiti kada se donose ovakve politike koje ih se direktno tiču, što je u skladu sa Članom 12 Konvencije Ujedinjenih Nacija o dečijim pravima koja važi i za digitalni prostor (Livingstone & Third, 2017).

Najpre ćemo se osvrnuti na postojanje zabrana upotrebe mobilnih telefona u školama i stavove učenika prema njima (tabela 14).

Tabela 14. Zabrane donošenja mobilnog telefona u školu i stavovi učenika (%)

Zabrana donošenja mobilnog telefona u školu	Odobrava zabranu	Ne odobrava zabranu	ukupno
Postoji	17%	18%	35%
Ne postoji	5%	60%	65%
	22%	78%	100%

Pitanje Q34c: Da li u tvojoj školi postoji pravilo...? Osnova: učenice i učenici uzrasta 11–17 godina koji su dali validan odgovor (N od 1393 do 1582)

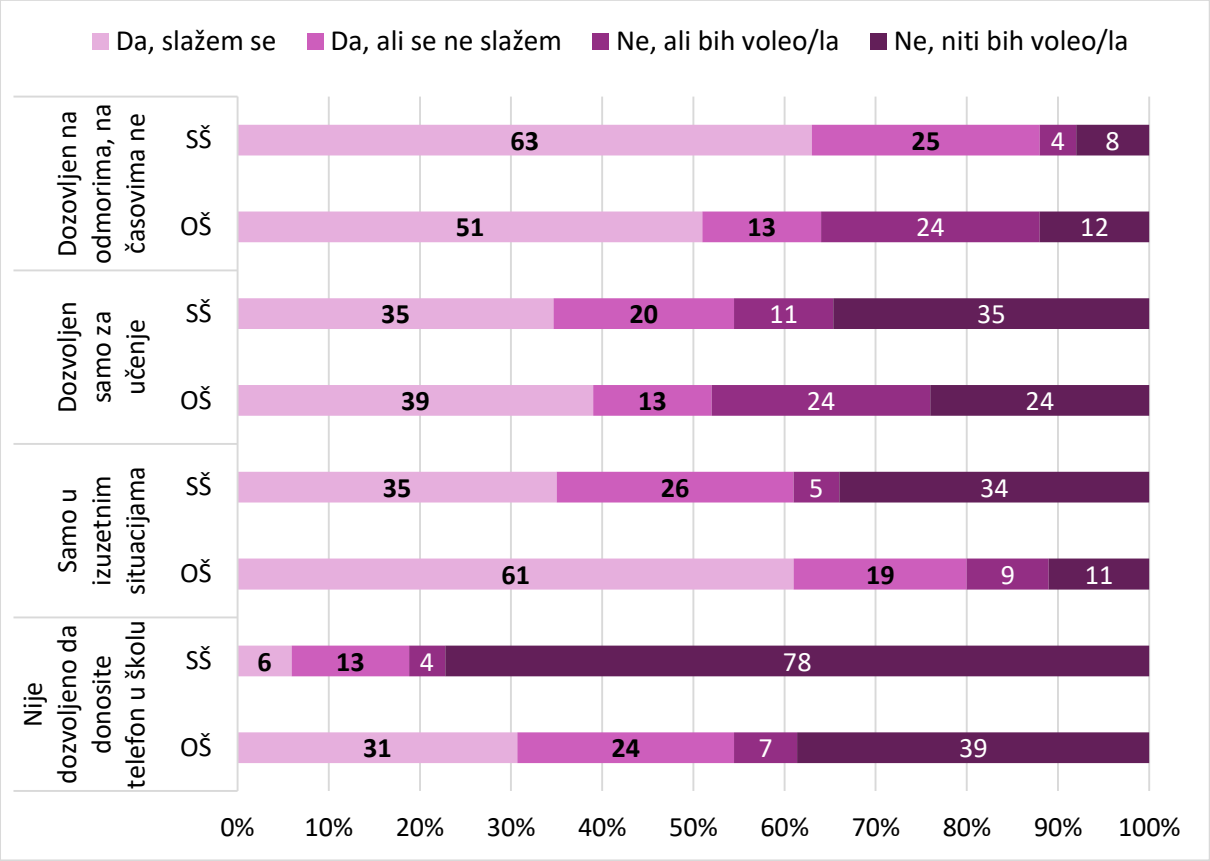
Približno trećina učenika (35%) navodi da je u njihovoj školi zabranjeno donošenje mobilnih telefona, dok dve trećine (65%) navodi da takva zabrana ne postoji. Tamo gde zabrana postoji, gotovo jednak broj učenika je odobrava i ne odobrava (17% prema 18%), dok među učenicima u školama u kojima zabrana ne postoji znatno više njih ne bi želelo njeno uvođenje nego što bi ga podržalo (60% prema 5%). Ovakva povezanost može imati

[6] UNESCO. (2026, March 19). *Phone bans in schools are spreading worldwide as the policy debate rages on*. https://www.unesco.org/gem-report/en/articles/phone-bans-schools-are-spreading-worldwide-policy-debate-rages

više objašnjenja: moguće je da se stavovi učenika delom oblikuju pod uticajem pravila koja važe u školi, ali i da školska pravila odražavaju stavove i potrebe školske zajednice.

Na osnovu ovih podataka nije moguće utvrditi smer te povezanosti.Osvrnućemo se sada i na razlike između učenika osnovnih i srednjih škola (grafikon 37).

Grafikon 37. Postojanje pravila o upotrebi mobilnih telefona u školama i slaganje učenika s tim pravilima, razlike između osnovnih i srednjih škola (%)

Pitanje Q34c: Da li u tvojoj školi postoji pravilo...? Osnova: učenice i učenici uzrasta 11–17 godina koji su dali validan odgovor (N od 1393 do 1582)

Utvrđena je statistički značajna povezanost između tipa škole (osnovna naspram srednje škole) i stavova učenika prema školskim pravilima kojima se zabranjuje donošenje telefona u školu ($\chi^2(3) = 277.35$, $p < .001$, $V = .419$). **Učenici osnovnih škola češće su nego učenici srednjih škola navodili da njihova škola ima pravilo kojim se zabranjuje donošenje telefona u školu i da se sa tim pravilom slažu (31% osnovaca naspram 6% srednjoškolaca). Nasuprot tome, učenici srednjih škola znatno su češće navodili da njihova škola nema takvo pravilo i da ne bi želeli da ono postoji (78% srednjoškolaca naspram 39% osnovaca).**

Utvrđena je statistički značajna i umerena povezanost između tipa škole i stavova učenika prema pravilu o korišćenju mobilnog telefona u školi samo u izuzetnim situacijama, npr. u hitnim slučajevima ili iz zdravstvenih razloga ($\chi^2(3) = 153.07$, $p < .001$, $V = .320$). Učenici osnovnih škola češće navode da takvo pravilo postoji i da ga podržavaju, dok srednjoškolci češće navode da ga nema i da ga ne bi želeli (61% prema 35%).

Za pravilo da je telefon dozvoljeno donositi u školu, ali se sme koristiti samo za posebne zadatke u vezi sa učenjem (npr. kvizove ili pronalaženje informacija), utvrđena je statistički značajna, ali slaba povezanost sa tipom škole ($\chi^2(3) = 60.62$, $p < .001$, $V = .209$). Učenici osnovnih škola češće navode da takvo pravilo postoji (39%) i da bi voleli da postoji iako ga nema (24%), dok srednjoškolci češće navode da ga nema i da ga ne bi želeli (24%).

Za pravilo da je telefon dozvoljeno koristiti u školi ali samo na odmorima, a ne i tokom nastave, utvrđena je statistički značajna i umerena povezanost s tipom škole ($\chi^2(3) = 165.96$, $p < .001$, $V = .330$). Srednjoškolci znatno češće navode da takvo pravilo postoji i da se s njim slažu (63% prema 51%), dok učenici osnovnih škola češće navode da takvo pravilo ne postoji, ali da bi voleli da ga imaju (24% prema 4%).

Utvrđena je statistički značajna, ali slaba povezanost između pola i stava prema zabrani donošenja mobilnog telefona u školu ($\chi^2(3) = 20.55$, $p < .001$, $V = .114$). Devojčice su češće navodile da u njihovoj školi takva zabrana ne postoji i da je ne bi želele, dok su dečaci nešto češće izveštavali da takvo pravilo postoji, bilo da ga podržavaju ili ne. U pogledu ostalih pravila nisu utvrđene značajne polne razlike.

Dodajmo i to da je među učenicima iste škole retko postojala potpuna saglasnost o tome koja pravila u njihovoj školi važe. U pojedinim školama, na primer, približno polovina učenika navodila je da određeno pravilo postoji, dok je druga polovina tvrdila suprotno. Ovakva nesaglasnost ne mora biti samo posledica nepouzdanosti učeničkih odgovora.

Lične osobine i dobrobit dece

U ovom poglavlju prikazani su nalazi koji se odnose na individualne karakteristike i psihičko funkcionisanje dece i mladih u kontekstu korišćenja digitalnih tehnologija.

Dobrobit i mentalno zdravlje dece i mladih predstavljaju rastuću brigu za mnoge zemlje sveta (UNICEF, 2021; OECD, 2026a; WHO/Europe, 2025). Međunarodno uporedivi podaci prikupljeni tokom poslednje decenije ukazuju na pogoršanje više pokazatelja mentalnog zdravlja dece i mladih. Ovi trendovi bili su prisutni i pre pandemije virusa kovid 19, ali ih je pandemija dodatno intenzivirala. Posebno nepovoljni pokazatelji beleže se kod devojčica i starijih adolescenata (OECD, 2026a). U Srbiji je nedavno realizovana prva nacionalna studija prevalencije mentalnih poremećaja kod dece i adolescenata koja je pokazala da svako peto dete odnosno mlada osoba zadovoljava kriterijume za najmanje jednu dijagnostičku kategoriju prema MINI-KID instrumentu[7], što je u skladu s nalazima međunarodnih epidemioloških studija (Pejović Milovančević, 2026).

Zbog sve većeg upliva tehnologija u svakodnevni život dece, pad psihološke dobrobiti i mentalnog zdravlja neretko se dovodi u vezu s količinom vremena i aktivnostima dece na internetu (Haidt, 2024; Tvengi, 2017). Prekomerna upotreba, a naročito korišćenje digitalnih uređaja u kasnim večernjim satima, povezuje se sa poremećajem sna, koji sam po sebi predstavlja rizik po mentalno zdravlje. Intenzivnije korišćenje društvenih mreža u pojedinim istraživanjima dovodi se u vezu sa simptomima anksioznosti i depresivnog raspoloženja, kao i sa negativnom slikom o sopstvenom telu. Na mentalnu dobrobit mogu dodatno negativno uticati izloženost onlajn nasilju, štetnim i uznemirujućim sadržajima na internetu, kao i zamena sna, fizičkih aktivnosti i socijalnih kontakata aktivnostima ispred ekrana (OECD, 2026a).

Važno je naglasiti da empirijski nalazi nisu jednoznačni: istraživanja ukazuju i na pozitivne i na negativne veze između upotrebe tehnologije i dobrobiti mladih (Przybylski & Weinstein, 2017; Smahel et al., 2025; Vuorre & Przybylski, 2023). Pojedine onlajn aktivnosti mogu istovremeno imati i pozitivne i negativne efekte, npr. mogu pružati mogućnosti za samoizražavanje, a istovremeno izlagati mlade štetnim sadržajima ili

[7] MINI internacionalni neuropsihijatrijski intervju za decu i adolescente (engl. Mini International Neuropsychiatric Interview for Children and Adolescents – MINI-KID) predstavlja strukturirani dijagnostički intervju namenjen proceni najčešćih psihijatrijskih poremećaja kod dece i adolescenata prema međunarodnim dijagnostičkim kriterijumima (DSM-IV/DSM-5 i MKB-10).

ponašanjima. Empirijski je potvrđeno da neke lične osobine mogu posredovati u odnosu između upotrebe digitalnih tehnologija i mentalnog zdravlja, npr. emocionalno ranjivija deca češće doživljavaju negativne posledice, digitalna pismenost može biti protektivni faktor (Vissenberg et al., 2022; Popadić et al., 2020; WHO/Europe, 2025). Dakle, ponašanje dece i mladih u digitalnom okruženju rezultat je složenog delovanja individualnih i kontekstualnih, protektivnih i faktora rizika, čiji se značaj može menjati tokom razvoja i vremena (Livingstone et al., 2017; WHO/Europe, 2025).

U ovom ciklusu istraživanja Deca Evrope na internetu procenjivani su i neki aspekti psihičkog funkcionisanja koji nisu bili obuhvaćeni ranijim ciklusima istraživanja. Opisi korišćenih skala i njihove merne karakteristike navedeni su u uvodnom delu izveštaja, dok su skorovi dobijeni na ovim skalama korišćeni i u ranijim analizama (npr. kod izloženosti uznemirujućim iskustvima, nasilju, preterane upotrebe interneta).

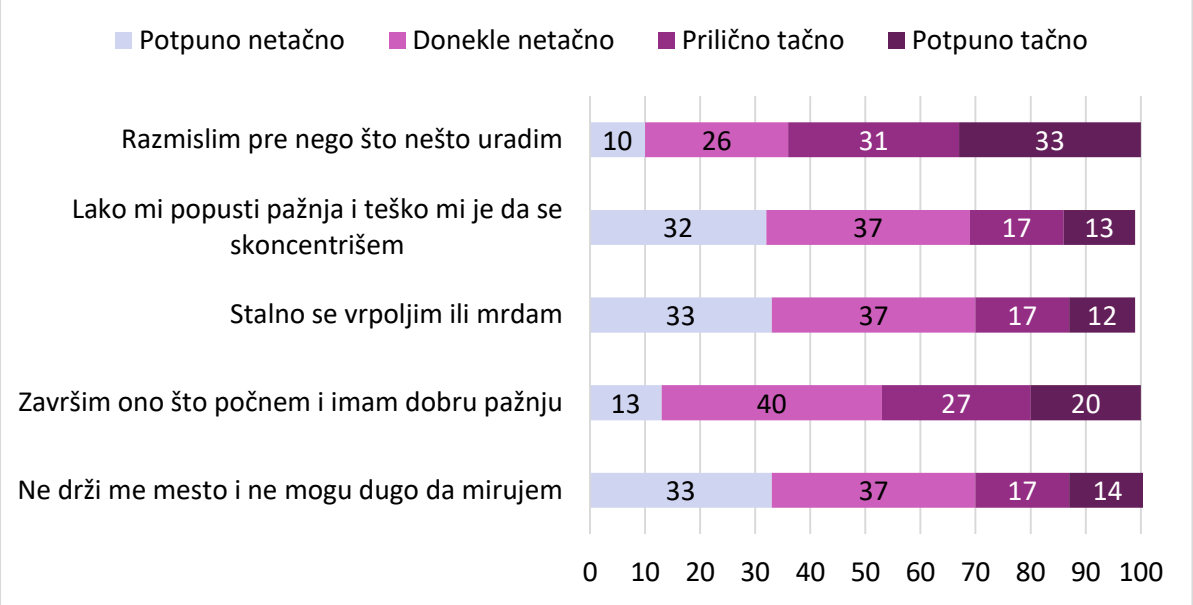
U nastavku će biti prikazane raspodele odgovora ispitanika na pojedinačnim tvrdnjama u okviru skala: hiperaktivnost/nepažnja (grafikon 38), traženje uzbuđenja (grafikon 39), generalna samoefikasnost (grafikon 40), mentalna dobrobit (grafikon 41) i anksioznost i depresija (grafikon 42).

Hiperaktivnost/nepažnja

Hiperaktivnost i teškoće s pažnjom predstavljaju individualne karakteristike koje mogu biti značajne za razumevanje načina na koji deca i mladi koriste digitalne tehnologije. Pažnja se često navodi kao jedan od ključnih mehanizama preko kojih digitalne tehnologije mogu biti povezane sa širim kognitivnim funkcionisanjem, uključujući učenje, radnu memoriju i izvršnu kontrolu (Vedechkina & Borgonovi, 2021). Intenzivno korišćenje digitalnih tehnologija dovodi se u vezu s tzv. digitalnim multitaskingom – istovremenim obavljanjem više aktivnosti uz korišćenje digitalnih uređaja. Iako se češći multitasking povezuje s teškoćama održavanja pažnje i koncentracije, nalazi o njegovom uticaju na kognitivno funkcionisanje nisu sasvim jednoznačni i ne može se zaključivati o kauzalnim vezama (Cain et al., 2016; Vedechkina & Borgonovi, 2021). U prethodnom ciklusu ovog istraživanja hiperaktivnost/nepažnja bila je značajno i pozitivno povezana, kako s količinom vremena provedenog ispred ekrana, tako i sa ekscesivnom, odnosno problematičnom upotrebom digitalnih uređaja (Kuzmanović i dr., 2019).

U sadašnjem istraživanju, izraženiji simptomi hiperaktivnosti/nepažnje bili su prisutni kod manjeg procenta dece, tačnije, kod nešto više od desetine ispitanika. S druge strane, kod približno trećine ispitanika ovi simptomi nisu bili uopšte izraženi. **Više od polovine učenika izveštava o teškoćama s pažnjom, a više od trećine o impulsivnom ponašanju (grafikon 38).**

Grafikon 38. Samoprocena tačnosti tvrdnji iz skale hiperaktivnosti/nepažnje (%)

Pitanje Q35 (c): U kojoj su meri sledeće tvrdnje tačne kada si ti u pitanju? OZNAČI PO JEDNO POLJE U SVAKOM REDU
Osnova: učenice i učenici uzrasta 11–17 godina koji su dali validan odgovor (N od 1515 do 1637)

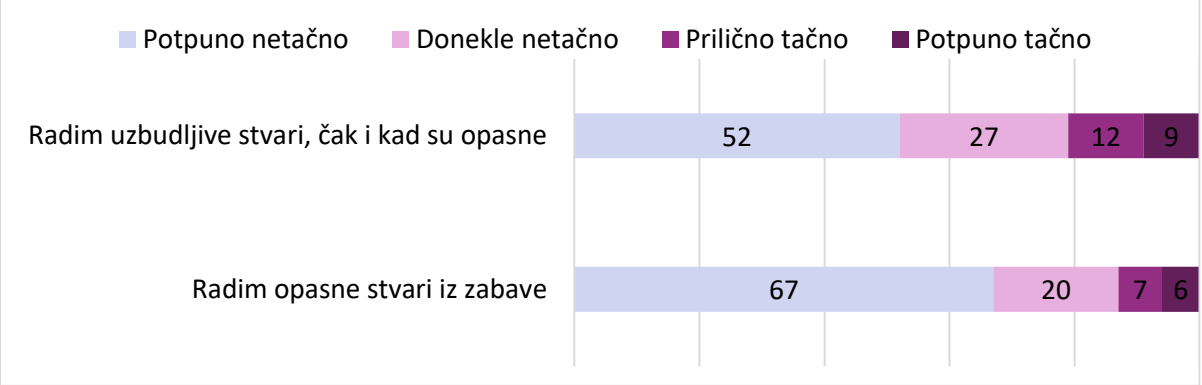
Traženje uzbuđenja

Radoznalost, istraživanje nepoznatog, traženje uzbuđenja i često izlaganje rizicima predstavljaju važna obeležja adolescencije i sastavni su deo odrastanja i izgradnje ličnog identiteta (Krstić, 2017). Ipak, neka ponašanja i emocionalne teškoće u ovom intenzivnom razvojnom periodu nije uvek lako razlikovati od problema koji zahtevaju dodatnu pažnju, posebno imajući u vidu nalaz da se više od polovine mentalnih poremećaja koji se javljaju u odraslom dobu prvi put ispolji pre ili tokom adolescencije (McGrath et al., 2023).

Ranije smo naveli nalaz prema kojem sklonost ka traženju uzbuđenja pozitivno i statistički značajno korelira sa uznemirujućim iskustvima i izloženošću nasilju na internetu. U prethodnom ciklusu istraživanja, traženje uzbuđenja bilo je značajno povezano i s vremenom provedenim na internetu kod dece svih uzrasta, kao i sa ekscesivnom upotrebom interneta (Kuzmanović i dr., 2019).

Kao što se može videti na donjem grafikonu, skoro polovina dece i mladih iz našeg uzorka izjavila je da radi uzbudljive stvari, čak i kada su one opasne, stariji učenici češće od mlađih (53% u uzrastu 15–17 godina, 49% u uzrastu 13–14 godina i 36% u uzrastu 11–13 godina). Približno trećina učenika rekla je da takve stvari radi iz zabave (36% u uzrastu 15–17 godina, 33% u uzrastu 13–14 godina i 25% u uzrastu 11–13 godina) (grafikon 39).

Grafikon 39. Samoprocena tačnosti tvrdnji iz skale traženja uzbuđenja (%)

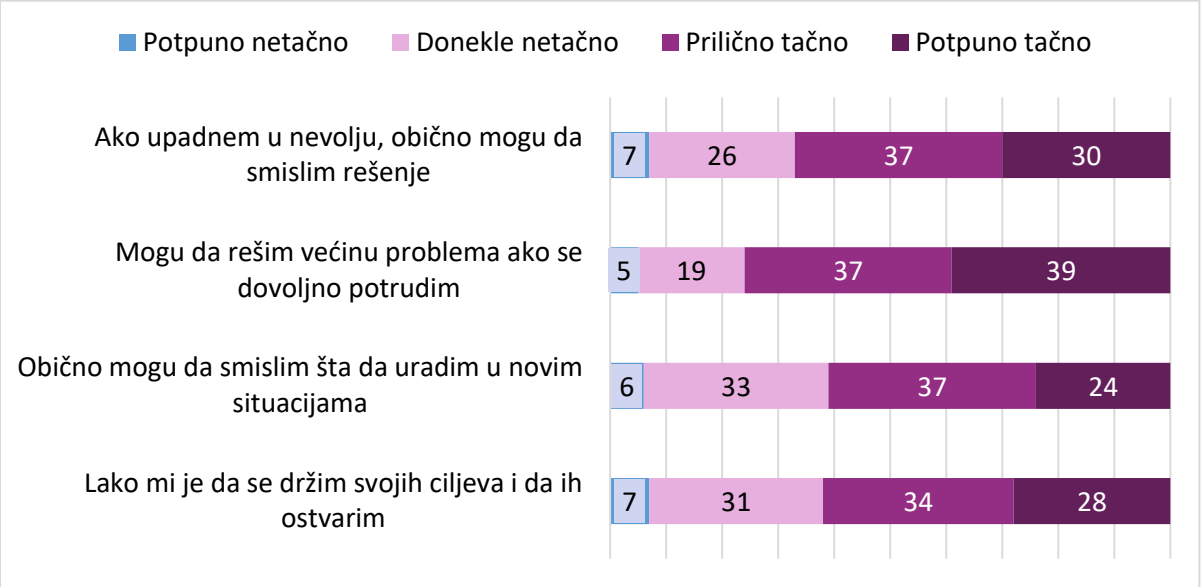
Pitanje Q36 (c): U kojoj su meri sledeće tvrdnje tačne kada si ti u pitanju? OZNAČI PO JEDNO POLJE U SVAKOM REDU
Osnova: učenice i učenici uzrasta 11–17 godina koji su dali validan odgovor (N od 1665 do 1702)

Generalna samoefikasnost

Generalna samoefikasnost može predstavljati jedan od individualnih protektivnih faktora koji doprinose uspešnijem suočavanju sa izazovima u digitalnom okruženju i očuvanju psihološke dobrobiti (Bonsaksen et al., 2023). Ona predstavlja važan lični resurs pojedinca koji mu pomaže da se uspešno nosi sa zahtevima, problemima i novim situacijama. U kontekstu digitalnog okruženja, samoefikasnost može biti značajna prilikom suočavanja dece sa izazovima i negativnim iskustvima na internetu.

Dobijeni nalazi ukazuju na relativno visoko procenjenu generalnu samoefikasnost među ispitanim učenicima. Na sve tvrdnje u okviru skale odgovore „prilično tačno” i „potpuno tačno” dalo je između 60% i 80% učenika (grafikon 40).

Grafikon 40. Samoprocena tačnosti tvrdnji iz skale generalne samoefikasnosti (%)

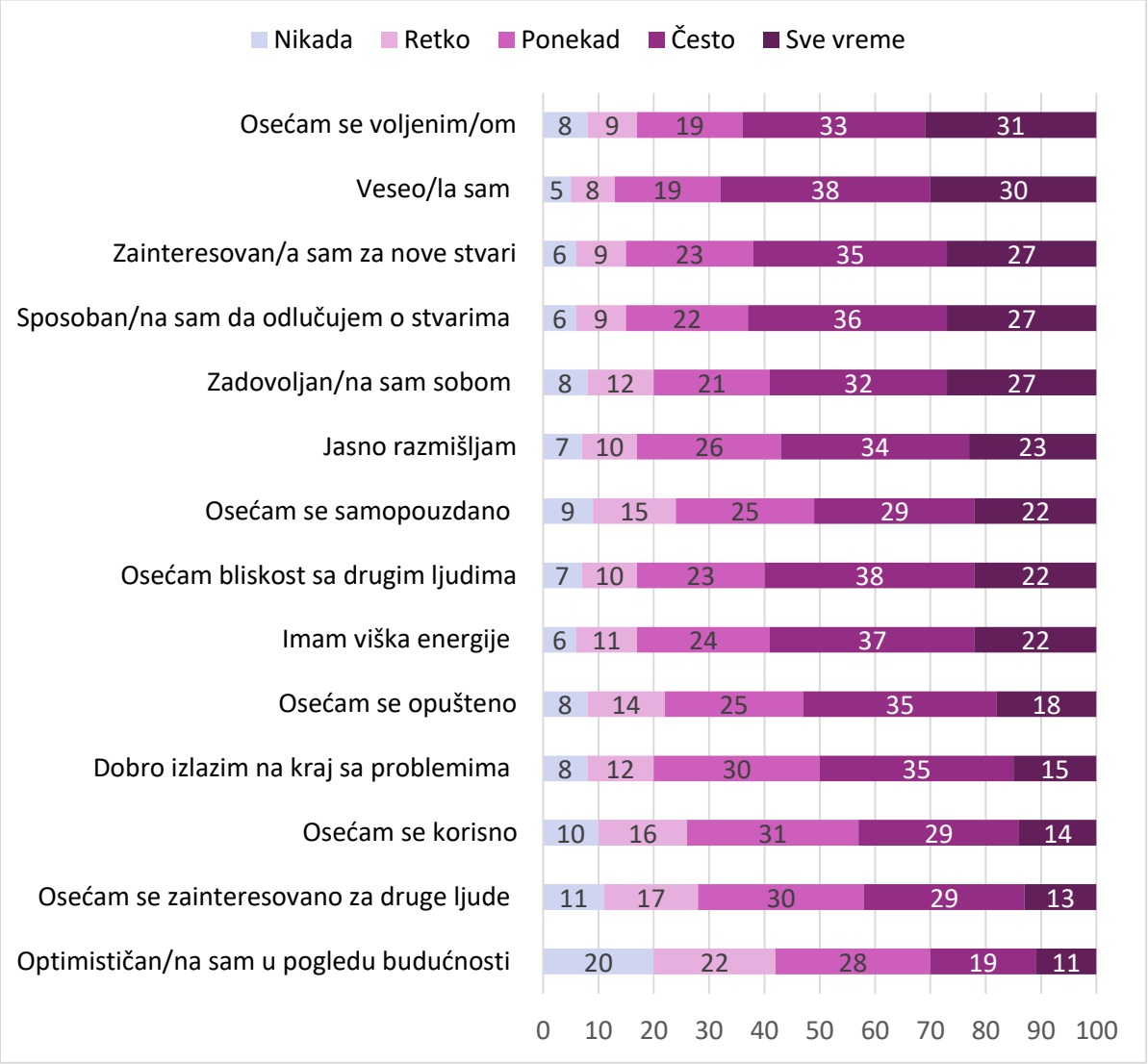
Pitanje Q37 (c): U kojoj su meri sledeće tvrdnje tačne kada si ti u pitanju? OZNAČI PO JEDNO POLJE U SVAKOM REDU
Osnova: učenice i učenici uzrasta 11–17 godina koji su dali validan odgovor (N od 1594 do 1671)

Mentalna dobrobit

Dobrobit ili blagostanje (engl. well-being) predstavlja veoma popularan, ali istovremeno i složen konstrukt koji je teško precizno definisati i pouzdano izmeriti. Među autorima postoji saglasnost da je dobrobit višedimenzionalni konstrukt koji obuhvata i objektivne (materijalne) i subjektivne (psihološke) aspekte (Reynolds et al., 2024). Subjektivna dobrobit, odnosno lična percepcija sopstvene dobrobiti, predstavlja jedan od najčešće proučavanih aspekata dobrobiti u psihološkim istraživanjima. Kao što je ranije rečeno, za procenjivanje mentalnog blagostanja korišćeno je 14 tvrdnji u okviru Vorvik–Edinburg skale mentalnog blagostanja, koje se odnose na pozitivna osećanja, lično funkcionisanje i odnos prema sebi i drugima.

Odgovori učenika prikazani su na grafikonu 41.

Grafikon 41. Samoprocena mentalnog blagostanja (%)

Pitanje Q38 (c): U kojoj su meri sledeće tvrdnje tačne kada si ti u pitanju? OZNAČI PO JEDNO POLJE U SVAKOM REDU
Osnova: učenice i učenici uzrasta 11–17 godina koji su dali validan odgovor (N = 1941)

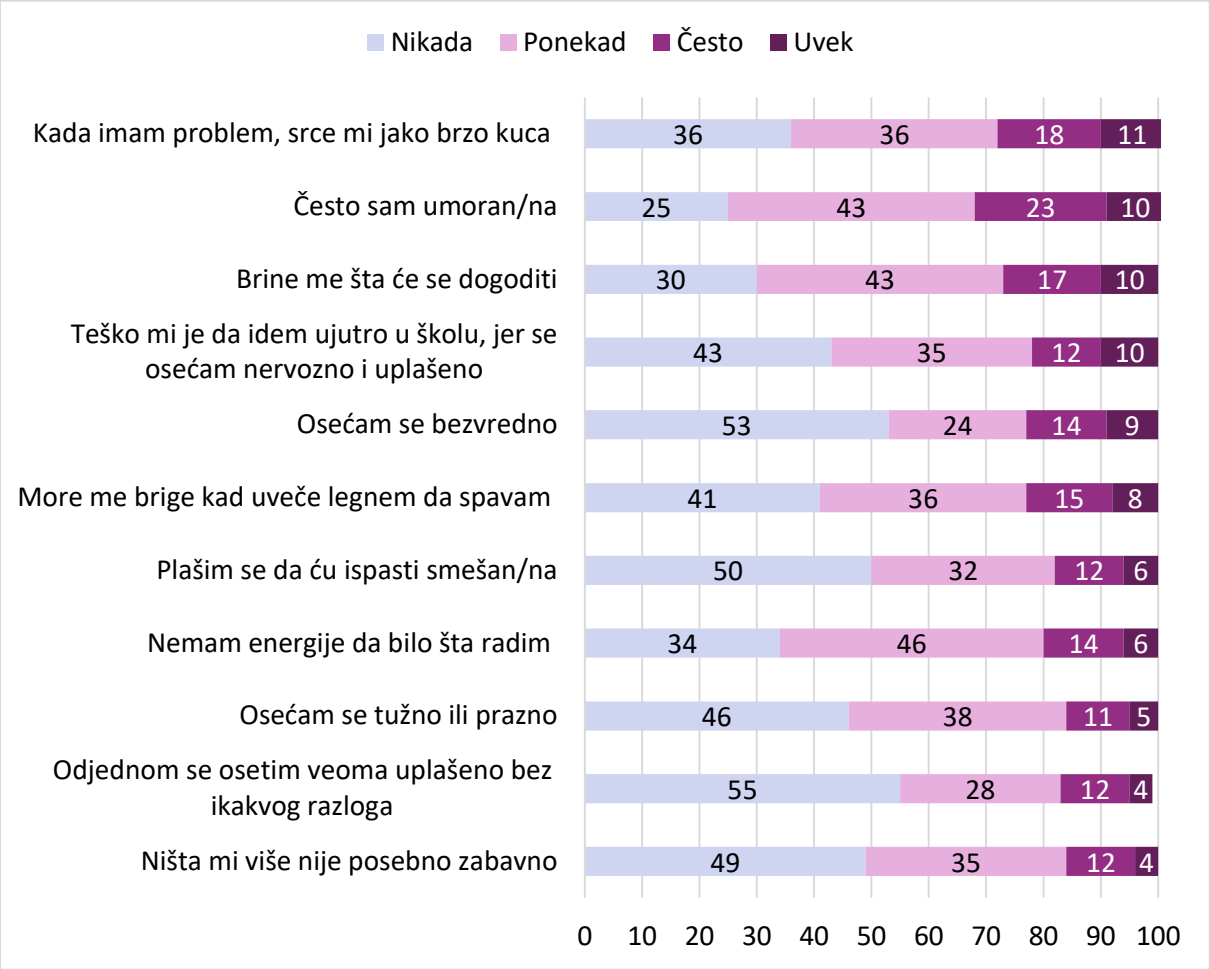
U celini posmatrano, odgovori ispitanika ukazuju na pretežno pozitivno mentalno blagostanje, uz razlike između pojedinih aspekata. **Ipak, nije zanemarljiv procenat dece koja na više pokazatelja mentalnog blagostanja daju manje povoljne odgovore.** Zanimljiv je nalaz da je manje od trećine dece optimistično u pogledu budućnosti.

Anksioznost i depresivnost

I najzad, na grafikonu 42 prikazani su odgovori učenika na skali anksioznosti i depresivnosti, koja je ranije opisana. Sve tvrdnje u okviru ove skale formulisane su tako da opisuju neprijatna emocionalna i telesna iskustva. Kod većine adolescenata ovi

simptomi nisu se javljali često. U zavisnosti od simptoma, između 4% i 11% učenika navelo je da se oni javljaju uvek. Najčešće su navođeni umor, ubrzano lupanje srca u problematičnim situacijama, manjak energije, kao i zabrinutost zbog budućih događaja.

Grafikon 42. Učestalost simptoma anksioznosti i depresivnosti kod adolescenata (%)

Pitanje Q39 (c): U kojoj su meri sledeće tvrdnje tačne kada si ti u pitanju? OZNAČI PO JEDNO POLJE U SVAKOM REDU
Osnova: učenice i učenici uzrasta 11–17 godina koji su dali validan odgovor (N = 1936)

Radi sažetijeg pregleda rezultata, nakon prikaza odgovora na pojedinačnim tvrdnjama, u tabeli 15 prikazani su osnovni deskriptivni pokazatelji skorova na svim psihološkim skalama.

Tabela 15. Deskriptivni pokazatelji skorova na psihološkim skalama

	N	Min	Max	M	SD
Hiperaktivnost/nepažnja	1652	1.00	4.00	2.2	.646
Traženje uzbuđenja	1738	1.00	4.00	1.6	.851
Generalna samoefikasnost*	1689	1.00	4.00	**2.9**	.708
Mentalna dobrobit*	1941	1.00	5.00	**3.5**	.853
Anksioznost i depresivnost	1936	1.00	4.00	1.9	.628

Prosečni skorovi na skali mentalne dobrobiti i generalne samoefikasnosti nalaze se iznad teorijskog proseka, dok se prosečne vrednosti na preostalim skalama nalaze ispod teorijskog proseka. Na skalama samoefikasnosti i mentalne dobrobiti viši skorovi označavaju povoljniji ishod, dok na skalama hiperaktivnosti/nepažnje, traženja uzbuđenja i anksioznosti/depresivnosti viši skorovi ukazuju na veću izraženost odgovarajućih teškoća ili ponašanja. Budući da se skale razlikuju po rasponu odgovora i sadržaju koji mere, njihove prosečne vrednosti ne treba direktno međusobno porediti.

Nakon prikaza osnovnih deskriptivnih pokazatelja, osvrnućemo se na povezanost psiholoških karakteristika učenika sa polom, uzrastom i socioekonomskim statusom.

Tabela 16. Povezanost skorova na psihološkim skalama i sociodemografskih karakteristikama učenika

	Pol	Uzrast	SES
Hiperaktivnost/nepažnja	.12**	.12**	-.14**
Traženje uzbuđenja	-.18**	.09**	-.01
Generalna samoefikasnost	-.06*	.11**	.10**
Mentalna dobrobit	-.03	.12**	.11**
Anksioznost i depresivnost	.25**	.14**	-.15**

Napomene: Prikazani su Spirmanovi ρ koeficijenti korelacije
* statistički značajno na nivou 0.05,
** statistički značajno na nivou 0.01

Sve povezanosti pola, uzrasta i socioekonomskog statusa sa skorovima na psihološkim skalama slabog su intenziteta. Viši SES korelira sa povoljnijim ishodima, odnosno manjom hiperaktivnošću/nepažnjom i anksioznošću/depresivnošću, kao i sa većom samoefikasnošću i mentalnom dobrobiti. Uzrast je povezan s većinom ispitivanih

ishoda, ali su i ove veze slabe. Pol je najizraženije povezan sa anksioznošću/depresivnošću i traženjem uzbuđenja.

Tabela 17. Međusobne povezanosti skorova na psihološkim skalama

	1.	2.	3.	4.	5.
1. Hiperaktivnost/nepažnja	-	.25**	-.21**	-.28**	.41**
2. Traženje uzbuđenja		-	.05	-.08**	.19**
3. Generalna samoefikasnost			-	.42**	-.14**
4. Mentalna dobrobit				-	-.25**
5. Anksioznost i depresivnost					-

Napomene: Prikazani su Spirmanovi ρ koeficijenti korelacije
* statistički značajno na nivou 0.05,
** statistički značajno na nivou 0.01

Skorovi na psihološkim skalama slabo su povezani sa učestalošću korišćenja pojedinih digitalnih uređaja, osim u slučaju konzole za igranje igara. Ove rezultate treba tumačiti oprezno, posebno kod uređaja koje gotovo sva deca koriste veoma često (npr. mobilni telefon), jer ograničena varijabilnost odgovora smanjuje mogućnost da se uoče izraženije povezanosti.

Zbog toga je informativnije posmatrati povezanost s vremenskim obrascem korišćenja ekrana, odnosno sa učestalošću korišćena ekrana u različitim periodima dana. Najizraženije povezanosti sa skorovima na psihološkim skalama uočene su kod korišćenja ekrana na času. U tom periodu češće korišćenje bilo je povezano sa izraženijom hiperaktivnošću/nepažnjom (ρ = .22, p < .001), većom sklonošću ka traženju uzbuđenja (ρ = .29, p < .001) i izraženijim simptomima anksioznosti i depresivnosti (ρ = .22, p < .001). Korišćenje ekrana uveče pre spavanja bilo je povezano sa hiperaktivnošću/nepažnjom (ρ = .20, p < .001) i simptomima anksioznosti i depresivnosti (ρ = .18, p < .001), dok je korišćenje tokom noći bilo najizraženije povezano sa sklonošću ka traženju uzbuđenja (ρ = .27, p < .001). Generalna samoefikasnost nije pokazala praktično značajne veze s korišćenjem ekrana, dok su povezanosti s mentalnom dobrobiti bile veoma slabe.

Digitalna budućnost i prava dece

Iako digitalne tehnologije zauzimaju važno mesto u svakodnevnom životu dece i mladih, što potvrđuju i nalazi prikazani u prethodnim delovima ovog izveštaja, stručnjaci upozoravaju da one često nisu dizajnirane u skladu sa razvojnim karakteristikama, potrebama i pravima najmlađih korisnika. Ubrzan razvoj veštačke inteligencije dodatno je proširio mogućnosti koje digitalno okruženje pruža mladima, ali je istovremeno doneo i nove rizike kako na individualnom nivou, tako i na širem društveno-političkom, uključujući etičke i ekološke posledice. Mladi su „kanarinci u rudniku uglja", budući da lakše i brže od odraslih prihvataju nove tehnologije, među prvima osećaju negativne posledice, ukazujući na rizike relevantne za šire društvo. Zbog toga su digitalna budućnost dece, njihova očekivanja i zabrinutosti u vezi s novim tehnologijama, kao i zaštita njihovih prava u digitalnom okruženju, teme od posebnog značaja za današnje istraživače, donosioce odluka i sve aktere uključene u zaštitu i unapređenje prava deteta. U ovom ciklusu istraživanja želeli smo da sagledamo ne samo to kako deca koriste digitalne tehnologije, već i kako razumeju njihovu ulogu u sadašnjosti i budućnosti, šta ih brine i u kojoj meri prepoznaju pitanja privatnosti, pravičnosti i zaštite svojih prava u digitalnom okruženju. U te svrhe kreirano je 13 tvrdnji koje su radi preglednijeg prikaza organizovane u dve tematske celine: potencijalne koristi, poverenje u tehnologije i njihovo prihvatanje (grafikon 43) i brige zbog mogućih rizika i negativnih posledica tehnologije (grafikon 44).

Približno dve trećine dece slaže se, u većoj ili manjoj meri, sa pozitivno formulisanim tvrdnjama o tehnologiji, odnosno izražava pozitivne stavove prema uticaju tehnologije na čovekove sposobnosti, veštine, pristup znanju itd.

Više od polovine (60%) ispitane dece smatra da je manje-više u redu da internet platforme prikupljaju i koriste njihove lične podatke u komercijalne svrhe, odnosno za personalizovano oglašavanje i profilisanje, a sličan procenat dece veruje da tehnološke kompanije bezbedno čuvaju njihove lične podatke. Moglo bi se zaključiti da deca više veruju kompanijama nego državnim vlastima, pogotovu kada koriste njihove lične podatke u svrhe donošenja odluka vezanih za zaposlenje, prijem na fakultet i sl.

Grafikon 43. Pozitivni aspekti novih tehnologija (%)

Pianje Q40 (c): U kojoj se meri slažeš sa narednim tvrdnjama o tvojim stavovima ili osećanjima o novim tehnologijama (poput veštačke inteligencije, interaktivnih igračaka, robota i drugih digitalnih aplikacija)?
OZNAČI PO JEDNO POLJE U SVAKOM REDU
Osnova: učenice i učenici uzrasta 11–17 godina koji su dali validan odgovor (N od 1154 do 1308)

Prema nedavno objavljenim rezultatima istraživanja Međunarodne regulatorne mreže (sprovedenog od strane 27 organa na 5 kontinenata) koje se ticalo toga kako digitalne platforme tretiraju podatke dece, koliko su transparentne, koliko su deca zaštićena, digitalna iskustva dece značajno su se pogoršala tokom protekle decenije (GPEN Sweep Report: Children's Privacy, 2026). Platforme prikupljaju mnogo ličnih podataka o deci (npr. imejl adrese, geolokacije) i onda kada to nije nužno, mehanizmi za proveru uzrasta kod većine platformi mogu se zaobići, sadržaj politika privatnosti nije prilagođen kognitivnim kapacitetima dece, otežano je ili gotovo nemoguće brisanje naloga itd. Današnje platforme dizajnirane su u skladu sa tzv. biznis modelom, što podrazumeva da su optimizovane za angažovanje korisnika i prikupljanje podataka, a ne za prava i dobrobit dece. Mračni obrasci (engl. Dark patterns) i različiti algoritmi osmišljeni su za privlačenje pažnje, stvaranje emocionalne privrženosti, kompulsivnosti (beskonačno skrolovanje) i zavisnosti, a bazirani su na eksploataciji ranjivosti i emocionalnih potreba mladih.

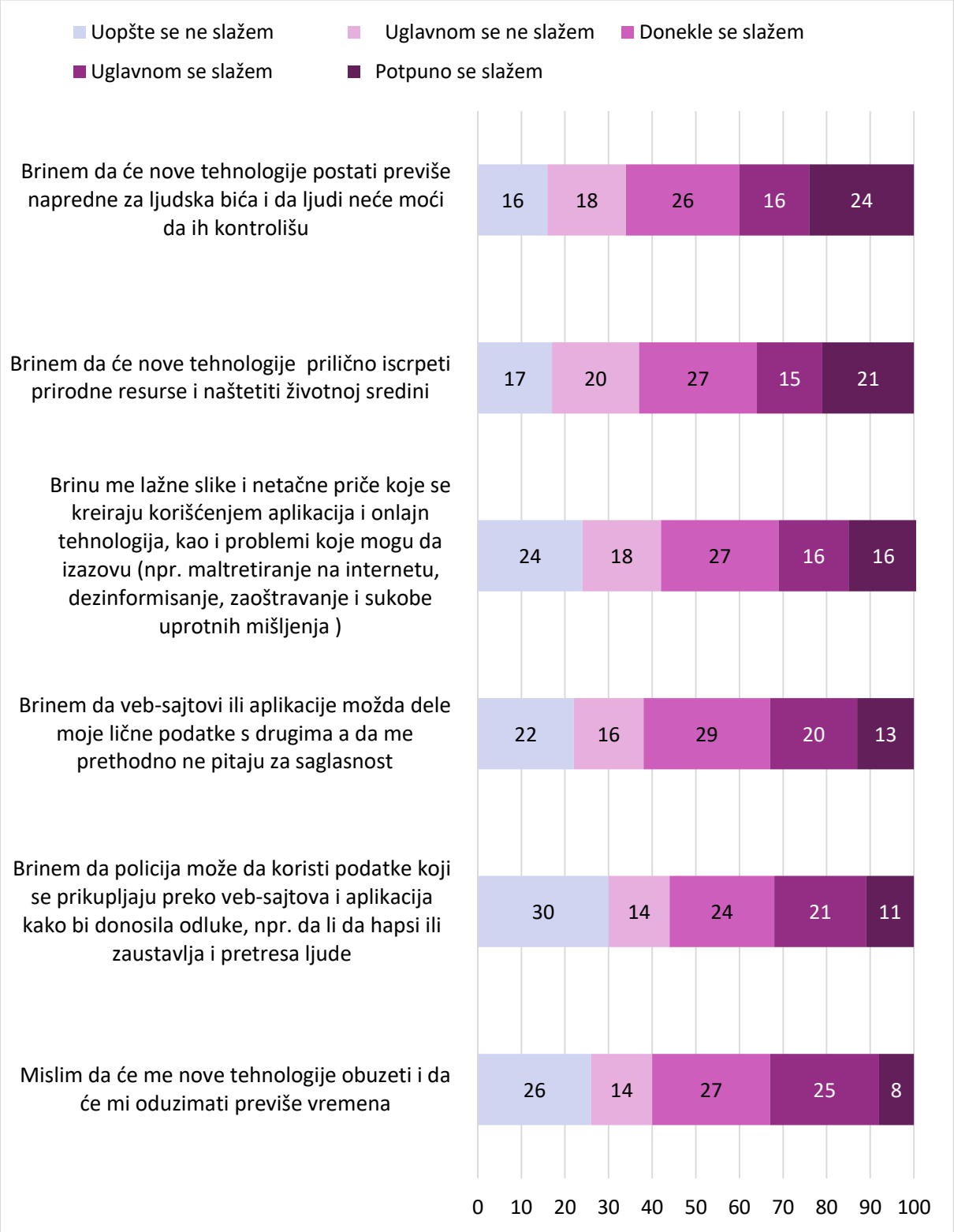
Uprkos tome, više od polovine ispitane dece navodi da se oseća uključeno i poštovano tokom korišćenja tehnologija.

Za razliku od briga u vezi s mogućim rizicima novih tehnologija, pozitivni stavovi prema njihovim potencijalnim koristima gotovo da nisu bili povezani sa sociodemografskim karakteristikama učenika.

Pozitivni stavovi prema novim tehnologijama i njihovo prihvatanje uglavnom nisu bili snažnije povezani sa psihološkim karakteristikama učenika. **Nešto doslednije, ali i dalje veoma slabe povezanosti uočene su sa intenzivnom upotrebom interneta: učenici koji učestalije koriste internet bili su nešto skloniji prihvatanju praćenja i korišćenja njihovih podataka, kao i očekivanju da će tehnologija olakšati svakodnevne aktivnosti.** Pojedine povezanosti sa psihološkim pokazateljima bile su statistički značajne, ali veoma slabog intenziteta.

Na grafikonu 44 prikazane su raspodele odgovora učenika na pojedinačnim tvrdnjama koje se odnose na moguće negativne posledice savremenih tehnologija.

Grafikon 44. Negativni aspekti novih tehnologija

Pianje Q40 (c): U kojoj se meri slažeš sa narednim tvrdnjama o tvojim stavovima ili osećanjima o novim tehnologijama (poput veštačke inteligencije, interaktivnih igračaka, robota i drugih digitalnih aplikacija)? OZNAČI PO JEDNO POLJE U SVAKOM REDU
Osnova: učenice i učenici uzrasta 11–17 godina koji su dali validan odgovor (N od 1119 do 1282)

Među pojedinačnim brigama posebno se izdvaja bojazan da bi nove tehnologije mogle postati toliko napredne da ih ljudi više neće moći kontrolisati. Relativno su rasprostranjene i brige zbog uticaja novih tehnologija na životnu sredinu, kao i zbog lažnih slika, netačnih priča i njihovih mogućih posledica. Zanimljivo je da zabrinutost zbog prikupljanja i korišćenja ličnih podataka nije među najizraženijim brigama učenika. Posebno je zanimljivo da približno svaki treći učenik strahuje da će ga nove tehnologije obuzeti i oduzimati mu previše vremena. Ovaj nalaz pokazuje da problem vremena provedenog uz digitalne tehnologije nije samo briga odraslih: značajan deo dece i sam prepoznaje mogućnost gubitka kontrole nad njihovim korišćenjem

Udeo učenika koji izražavaju određeni stepen zabrinutosti zbog negativnih posledica tehnologija približno je sličan udelu onih koji iskazuju pozitivna očekivanja u vezi sa njihovim razvojem i uticajem. Ovakav nalaz mogao bi da ukazuje na ambivalentan odnos dece prema tehnologijama — ona istovremeno prepoznaju njihove mogućnosti i koristi, ali i potencijalne rizike i negativne posledice. Takav odnos nije neočekivan, imajući u vidu složenu i višeznačnu ulogu digitalnih tehnologija u svakodnevnom životu dece i mladih, o čemu je ranije već bilo reči.

Sociodemografske karakteristike ispitanika slabo su povezane sa brigama u vezi sa negativnim posledicama novih tehnologija. Zabrinutost zbog lažnih slika i netačnih priča nešto je izraženija kod starijih učenika (ρ = .12, p < .001) i kod devojčica (ρ = .13, p < .001). Pol je takođe slabo povezan sa zabrinutošću da bi nove tehnologije mogle postati previše napredne da bi ih ljudi kontrolisali (ρ = .11, p < .001).

Brige zbog mogućih negativnih posledica novih tehnologija najdoslednije su povezane sa simptomima anksioznosti i depresivnosti kod dece. Učenici s višim skorovima na ovoj skali izražavali su veću zabrinutost zbog lažnih slika i netačnih priča (ρ = .26, p < .001), deljenja ličnih podataka bez dozvole (ρ = .15, p < .001), prekomerne obuzetosti tehnologijom (ρ = .15, p < .001), moguće upotrebe onlajn podataka od strane policije (ρ = .19, p < .001), negativnih posledica po životnu sredinu (ρ = .15, p < .001) i mogućeg gubitka ljudske kontrole nad razvojem tehnologije (ρ = .14, p < .001). Iako su sve ove povezanosti slabog intenziteta, obrazac je dosledan. Kod ostalih psiholoških karakteristika veze su uglavnom veoma slabe.

Važno je, međutim, naglasiti da ovi nalazi ne omogućavaju zaključivanje o smeru uticaja. Ne može se tvrditi da simptomi anksioznosti i depresivnosti kod učenika uzrokuju veću

zabrinutost zbog tehnologije. Moguće je, na primer, da su deca koja su generalno sklonija zabrinutosti osetljivija i na potencijalne rizike digitalnog okruženja.

Ključni nalazi i preporuke

Pored naučnog, nalazi sprovedenog istraživanja imaju i značajan praktični doprinos. S obzirom na to da je istraživanje sprovedeno na reprezentativnom uzorku učenika iz Srbije širokog uzrasnog raspona (11–17 godina), dobijeni nalazi mogu poslužiti kao empirijsko polazište za osmišljavanje politika, programa i mera usmerenih na unapređenje bezbednog, odgovornog i kvalitetnog korišćenja digitalnih tehnologija među decom i mladima, kao i za donošenje konkretnih odluka u porodici, školi i širem društvenom kontekstu.

1. Pristup i korišćenje digitalnih uređaja i interneta

Ključni nalazi:

Većina ispitane dece svih uzrasta koristi internet svakodnevno, najčešće putem mobilnog telefona, dok se računar i drugi digitalni uređaji znatno ređe koriste. Ekrani su prisutni u životu dece tokom čitavog dana. Najčešće ih koriste u popodnevnim satima, nakon škole, i u večernjim satima pred spavanje. Međutim, dve trećine učenika koristi mobilni telefon tokom časova, a još veći procenat učenika tokom školskih odmora. Nalazi ukazuju da je korišćenje telefona snažnije povezano sa stavom učenika prema pravilima nego sa samim postojanjem zabrane ili ograničenja u školi. Više od trećine dece navodi da digitalne uređaje koristi svakodnevno i noću, kao i tokom obroka.

Preporuke:

- Veštine odgovornog i samostalnog korišćenja digitalnih uređaja trebalo bi razvijati od ranog uzrasta, uključujući planiranje vremena, upravljanje pažnjom, prepoznavanje rizičnih obrazaca korišćenja i postavljanje jasnih granica.
- Podučavanje zdravim digitalnim navikama trebalo bi da bude sastavni deo obaveznog kurikuluma i digitalnog opismenjavanja učenika, uz praktične aktivnosti koje deci pomažu da ove veštine primene u svakodnevnom životu.
- U školama uspostaviti jasna i dosledna pravila o korišćenju mobilnih telefona tokom časova i odmora, uz obavezno uključivanje učenika u njihovo donošenje,

kako bi ih bolje razumeli i bili spremniji da ih poštuju i dosledno primenjivati dogovorena pravila.

- Stvarati više mogućnosti za kvalitetno provođenje slobodnog vremena bez digitalnih uređaja, posebno nakon škole, kroz sport, druženje, boravak napolju i kreativne aktivnosti.
- Podsticati zajedničko dogovaranje porodičnih pravila o korišćenju digitalnih uređaja, uključujući periode dana bez ekrana, kako bi deca postepeno razvijala veću samostalnost i odgovornost za sopstvene digitalne navike.
- Roditelji i staratelji trebalo bi da obrate posebnu pažnju na korišćenje telefona tokom noći, kao i da aktivno razgovaraju s decom kako bi bolje razumeli kontekst takve upotrebe; veoma je bitno da roditelj u takvim situacijama pokaže saosećanje i zainteresovanost i da pokuša da razume potrebe deteta, uz razvijanje veština samoregulacije i objašnjenje zašto je takva upotreba problematična.
- Resorna ministarstva i druge nadležne institucije trebalo bi da podrže razvoj i primenu edukativnih programa zasnovanih na naučnim nalazima, namenjenih deci, roditeljima i nastavnom osoblju, s ciljem razvoja zdravih i odgovornijih digitalnih navika.

2. Aktivnosti dece i mladih na internetu

Ključni nalazi:

Najučestalije aktivnosti na internetu jesu slušanje muzike, gledanje video-snimaka na društvenim mrežama i komunikacija s prijateljima. Iako navode da gledaju obrazovne tutorijale, deca relativno retko koriste internet za školske zadatke ili kreiranje i uređivanje digitalnog sadržaja. Još je manje dece koja učestvuju u onlajn diskusijama o temama koje su im lično važne ili koriste internet za uključivanje u kampanje i proteste ili potpisivanje onlajn peticija. Dve trećine dece mlađe od 13 godina svakodnevno koristi društvene mreže.

Preporuke:

- Podsticati decu da koriste internet za smislene i konstruktivne aktivnosti, da aktivno i produktivno provode vreme ispred ekrana, istražuju i stiču korisna iskustva, umesto da budu isključivo pasivni konzumenti digitalnog sadržaja.
- Nastavnici mogu podsticati učenike da internet koriste na raznovrsnije i svrsishodnije načine, kroz konkretne aktivnosti u okviru svojih predmeta, npr. korišćenje digitalnih alata za učenje i izradu zadataka, praćenje vesti iz pouzdanih izvora, učešće u javnim debatama i druge obrazovne i društveno korisne aktivnosti.
- Pružiti adekvatnu obuku nastavnicima kroz programe kontinuiranog obrazovanja o konstruktivnom, pedagoški smislenom i etički primerenom uključivanju digitalnih tehnologija u proces nastave, u cilju podsticanja dece da internet koriste u obrazovne, kreativne i društveno angažovane svrhe.

3. Korišćenje generativne veštačke inteligencije (GenVI)

Ključni nalazi:

Deca u Srbiji uveliko koriste generativnu veštačku inteligenciju i većina ispitanika ju je koristila bar za neku aktivnost. Ako se posmatraju pojedinačne aktivnosti, deca najčešće koriste GenVI kao praktičnu podršku u učenju i rešavanju školskih zadataka, pre svega za pisanje sastava, a nešto ređe za pojašnjavanje i sažimanje dužih tekstova. Druga najzastupljenija aktivnost je dobijanje preporuka o tome šta da rade, gledaju, slušaju ili kupe. Oko petine dece koristi GenVI i kao izvor saveta u vezi s ličnim brigama i fizičkim zdravljem (gde među evropskim zemljama Srbija i Portugal prednjače, iza Italije, prema nalazima našeg međunarodnog komparativnog istraživanja Staksrud et al., 2026a), kao i u kreativne svrhe, poput generisanja slika i video-sadržaja.

Preporuke:

- Pružiti odgovarajuću podršku za razvijanje funkcionalne i kritičke pismenosti u oblasti GenVI, kako deci i mladima, tako i nastavnom i stručnom osoblju u školama, roditeljima i porodicama i drugima koji dolaze u kontakt s decom.

- Izvršiti sistematsku proveru statusa i uloge ovih tehnologija u školskom kontekstu i doneti eventualne odluke po pitanju regulacije korišćenja ovih tehnologija u školskom kontekstu i za potrebe školskih zadataka.
- Veoma je važno razmotriti balans potencijala za konstruktivnu upotrebu, u odnosu na štetne aspekte upotrebe i društvene, ekonomske i ekološke posledice razvoja ovih tehnologija, polazeći od nalaza međunarodnih empirijskih istraživanja.
- Sistemski podržati razvoj ne samo funkcionalne već i kritičke digitalne pismenosti kod dece, roditelja i zaposlenih u školama, uključujući razumevanje društvenih, ekonomskih i ekoloških posledica razvoja i primene GenVI.
- Obezbediti obuku deci, roditeljima i porodicama, zaposlenima u školama, a pogotovo psiholozima i pedagozima, o upotrebi GenVI u svrhe mentalne i socijalne podrške, kao i rizika vezanih za ovakvu upotrebu tehnologija. Veoma je važno da deca koja koriste alate GenVI na ovaj način dobiju odgovarajuću socijalnu podršku, kao i obuku o tome kako ova tehnologija funkcioniše i kako se prema njoj odrediti.

4. Digitalne veštine i znanja

Ključni nalazi:

Kao i u prethodnom ciklusu istraživanja, deca kao najslabije ocenjuju vlastite veštine kreiranja digitalnog sadržaja, a kao najbolje razvijene veštine komunikacije i saradnje u digitalnom okruženju. Digitalna samoefikasnost povećava se sa uzrastom, dok su razlike između dečaka i devojčica veoma male. Viši nivo samoprocenjenih digitalnih veština povezan je i sa učestalijim korišćenjem interneta, kao i sa većom generalnom samoefikasnošću i boljom mentalnom dobrobiti. Ovi nalazi ukazuju da su digitalne veštine povezane ne samo sa iskustvom i intenzitetom korišćenja tehnologije, već i sa širim ličnim i psihološkim resursima dece.

Preporuke:

- Podsticanje razvoja digitalnih veština kroz nastavni kurikulum osnovnih i srednjih škola, veoma je bitno, ne samo kroz predmete koji se fokusiraju na digitalno kao

što su Digitalni svet ili Informatika i računarstvo, već i kroz međupredmetnu integraciju digitalnih kompetencija u okviru drugih predmeta. Veštine kreiranja sadržaja, mogu se uključiti u različite predmete i tematike.

- Bitno je napomenuti da su naši rezultati dobijeni dečijom samoprocenom svojih veština, a ne testiranjem dece, gde rezultati mogu biti znatno lošiji. Zato je važno da se dečije digitalne veštine sistematski proveravaju kroz direktnu procenu na nivou nastave, a da se njihov razvoj aktivno podstiče u školskom i vanškolskom kontekstu.
- Pažljivo razmotriti predloge zabrane telefona u školama u kontekstu razvoja digitalnih veština. Korišćenje interneta i tehnologije za aktivnosti kao što je komuniciranje može pomoći deci da razviju i druge digitalne veštine. Pojam lestvice prilika (Livingstone et al., 2018) podrazumeva da postoje neke aktivnosti u digitalnom okruženju koje su niže na lestvici i koje veći broj dece dosegne, jer su jednostavnije i dostupnije (recimo slušanje muzike, komuniciranje sa prijateljima). S druge strane, postoje i one koje su više na lestvici (recimo kreiranje sadržaja, učešće u debatama na teme od javnog interesa, programiranje i slično) za koje su potrebne veštine, motivacija i neretko aktivan podsticaj sredine da bi se dosegle, pa ih manji broj dece dosegne. Aktivnosti koje su niže na lestvici, međutim, mogu pomoći deci da se „popnu" do aktivnosti koje se nalaze na višim nivoima, te je jako bitno pažljivo razmotriti kako se mobilne tehnologije mogu konstruktivno koristiti u školskom kontekstu, pre nego što se donese odluka o zabranama.
- Predupredити eventualno produbljivanje digitalnog jaza među decom koja pokazuju bolje psihološke predispozicije za razvoj digitalnih veština, kao što je mentalna dobrobit i veća samoefikasnost tako što će se aktivno raditi na osnaživanju dece koja ovakve psihološke karakteristike nemaju, kako u porodičnom, tako u školskom kontekstu.
- Podsticati razvoj kritičkih digitalnih veština, uključujući i spomenute veštine u domenu GenAI. Digitalne veštine i pismenost ne podrazumevaju samo veštine korišćenja tehnologije (funkcionalna pismenost), već i kritički stav prema sadržaju (recimo sposobnost procene kojim izvorima na internetu se može

verovati a kojima ne), kao i kritički odnos prema samoj tehnologiji i sistemima koji je proizvode (recimo znati da razvoj veštačke inteligencije ima posledice po životnu sredinu i kritičko određenje prema ovoj tehnologiji). Izuzetno je važno da država, obrazovne institucije i porodice kontinuirano preduzimaju aktivnosti na razvoju kritičke digitalne pismenosti kod dece i mladih.

5. Percepcija bezbednosti i komunikacije na internetu

Ključni nalazi:

Većina učenika smatra da zna kako da reaguje kada se neko prema njima ponaša na način koji im ne prija, ali je osećaj bezbednosti na internetu znatno manje rasprostranjen. To pokazuje da subjektivna kompetentnost za reagovanje ne podrazumeva nužno i osećanje sigurnosti u digitalnom okruženju. Pad u subjektivnom osećanju bezbednosti zabeležen je i u međunarodnom izveštaju, u odnosu na prethodni ciklus istraživanja (Staksrud et al., 2026c). Takođe, jedan broj učenika, i to češće među mlađom decom i decom sa nižim psihičkim blagostanjem, kaže da im je lakše da budu ono što jesu na internetu nego u neposrednoj komunikaciji.

Preporuke:

- Digitalna pismenost ne treba da se svodi na tehničke veštine i poznavanje pravila bezbednog ponašanja. U školi treba vežbati reagovanje u konkretnim situacijama: šta učiniti kada neko zaista doživi neprijatna iskustva, kome se obratiti i kako pomoći sebi ili drugome. Važni elementi digitalne pismenosti treba da budu i digitalna empatija i kritičko prosuđivanje.
- Ne treba se oslanjati na pretpostavku da deca „znaju sve o tehnologiji” samo zato što umeju da koriste digitalne uređaje ili izjavljuju da znaju kako da reaguju u problematičnim situacijama. Odrasli treba da redovno razgovaraju sa decom ne samo o tome šta rade na internetu već i o tome kako se tamo osećaju.
- Ako je detetu znatno lakše da bude ono što jeste ili da govori o određenim stvarima na internetu nego u neposrednim odnosima, to može biti povod za razgovor o tome šta mu digitalna komunikacija pruža, a šta mu možda nedostaje u

neposrednim odnosima, kao i za podršku razvoju samopouzdanja i socijalnih veština.

6. Uznemirujuća iskustva na internetu

Ključni nalazi:

Svako četvrto dete doživljava uznemirujuća iskustva na internetu barem jednom mesečno, a svako deseto na nedeljnom nivou. Oko šestine učenika koji su iskusili uznemirujuća iskustva ni sa kim o njima ne razgovara. U sadašnjem istraživanju učenici češće nego u prethodnom ciklusu navode uznemirujuća iskustva na internetu. Porastao je udeo dece koja se poveravaju roditeljima, dok se nastavnici i stručni saradnici i dalje veoma retko pojavljuju kao izvori podrške. Dečaci znatno ređe traže pomoć i češće ni sa kim ne razgovaraju o svojim iskustvima. Sa uzrastom, deca se sve manje obraćaju roditeljima, a sve više vršnjacima.

Preporuke:

- Potrebno je jačati ulogu škole kao mesta na kojem učenici mogu dobiti pomoć nakon neprijatnih iskustava na internetu. Nastavnike i stručne saradnike trebalo bi osnaživati za primereno reagovanje kada im se dete obrati, a učenicima jasno pokazati kome se u školi i na koji način mogu obratiti.
- Povezanost uznemirujućih iskustava sa anksiozno-depresivnim simptomima i preteranom upotrebom interneta pokazuje da probleme u digitalnom okruženju ne treba posmatrati izolovano od opšteg psihičkog funkcionisanja deteta.
- Roditelji treba da stvaraju odnos u kojem dete može da govori o neprijatnim iskustvima na internetu bez straha da će posledica njegovog poveravanja prvenstveno biti kritika, kažnjavanje ili zabrana korišćenja interneta. Posebnu pažnju treba posvetiti komunikaciji sa starijom decom, koja se sa uzrastom sve manje obraćaju roditeljima. Roditeljima treba pružiti podršku kroz programe koji ih osnažuju da budu bolje opremljeni za ove razgovore – konkretnim savetima, a ne opštim upozorenjima o opasnostima interneta.
- Potrebno je razvijati lako dostupne i, gde je moguće, poverljive ili anonimne kanale za prijavljivanje problema i dobijanje podrške, namenjene posebno deci

koja nisu spremna da o neprijatnom iskustvu razgovaraju sa roditeljima, vršnjacima ili zaposlenima u školi.

7. Izloženost uvredljivom i ružnom ponašanju

Ključni nalazi:

Digitalno nasilje nije izolovan fenomen, oko polovina dece koja trpe nasilje na internetu doživljava ga i uživo. Počinioci su najčešće vršnjaci (drugovi iz škole), a kao glavni povodi navode se fizički izgled, ponašanje, ali sve češće i stavovi i uverenja. Svako peto dete koje prijavljuje ružno ponašanje navodi i nepoznatu osobu kao počinioca. Izloženost nije vezana za pol, uzrast ili SES, dok je povezana sa preteranom upotrebom interneta i anksiozno-depresivnim simptomima.

Preporuke:

- Škole ne bi trebalo da se ograđuju od slučajeva digitalnog vršnjačkog nasilja uz obrazloženje da se ono dogodilo van škole ili putem interneta. Kada su u takvo ponašanje uključeni učenici iste škole, a naročito kada ono utiče na njihove odnose, osećanje bezbednosti ili funkcionisanje u školi, škola treba da ga prepozna kao problem kojim je potrebno da se bavi u okviru svojih nadležnosti.
- Prevenciju digitalnog i neposrednog vršnjačkog nasilja ne treba organizovati kao dva odvojena sistema. Njihovo veliko preklapanje, kao i činjenica da su počinioci digitalnog nasilja često školski vršnjaci, pokazuju da digitalno nasilje treba posmatrati kao deo širih odnosa među učenicima. Preventivni programi zato treba istovremeno da obuhvate ponašanje učenika u školi i u digitalnom okruženju.
- Nalaz da deca ružno ponašanje često objašnjavaju razlikama u stavovima i uverenjima govori da je razvoj tolerancije prema različitim mišljenjima važna komponenta prevencije nasilja. Učenike treba učiti da razlikuju legitimno neslaganje, pa i oštro osporavanje nečijeg stava, od vređanja, ponižavanja i napada na osobu koja taj stav zastupa.
- Odrasli treba da razgovaraju s decom o tome kako da postupaju u kontaktu sa nepoznatim osobama na internetu. Težište ne treba da bude samo na zabranama

kontakta već na prepoznavanju rizičnih situacija, zaštiti ličnih podataka, prekidanju neželjenog kontakta i traženju pomoći kada se dete oseti ugroženo.

8. Primanje poruka seksualnog karaktera

Ključni nalazi:

Poruke seksualnog karaktera, u poslednjih godinu dana, primalo je više od petine dece. Što su deca starija, veća je verovatnoća da će ovakve poruke primiti, što je za očekivati i u skladu s rezultatima prethodnog ciklusa. U ovom ciklusu približno jedno od desetoro najmlađe dece (12 godina i mlađi) prijavljuje da su ovakve poruke dobilo, dok je to slučaj sa skoro petinom dece uzrasta od 13 do 14 godina, kao i nešto više od četvrtine mladih od 15 do 17 godina. Prema nalazima komparativnog izveštaja, a na osnovu podataka iz 19 evropskih zemalja, ovi nalazi nisu daleko od evropskog proseka (Staksrud et al., 2026c).

Približno jedno u desetoro dece u Srbiji koja su dobijala seksualne poruke, dobilo ih je od nekoga koga znaju samo preko interneta odnosno u virtuelnom prostoru, dok je čak trećina takve poruke dobila od nekoga koga ne poznaje. Jedno od desetoro dece koja su takve poruke dobila, reklo je da je poruke poslao neko drugi, ali nije preciziralo ko.

Preporuke:

- Važno je mladima pružiti odgovarajuću edukaciju o razmeni i primanju poruka seksualnog sadržaja, kako u školskom tako i u vanškolskom kontekstu.
- Takođe je bitno pružiti obuku roditeljima i porodicama, nastavnicima, psiholozima i drugom osoblju koje radi s decom.
- Kada je reč o razmeni poruka seksualnog sadržaja među adolescentima, važno je imati u vidu da je takvo ponašanje relativno rasprostranjeno u vršnjačkim i romantičnim odnosima i da nije svaka razmena nužno štetna, iako može nositi značajne rizike. Zbog toga preporuke koje se svode isključivo na zabranu slanja takvih poruka mogu imati ograničen domet, naročito ako ih mladi doživljavaju kao nerealistične ili preterano alarmantne (Patchin & Hinduja, 2020).
- Ukoliko se poruke dele u romantičnom odnosu gde neće doći do daljeg deljenja ovakvog sadržaja i zloupotrebe poverenja, sama razmena ne mora nužno biti

štetna. Ovim nikako ne želimo da kažemo da slanje takvih poruka ohrabrujemo, naprotiv.

- Jako je bitno naglasiti da je svako slanje ovih poruka veoma rizično, upravo zato što se digitalni sadržaj lako deli; pored zloupotrebe poverenja, sadržaj može biti podeljen slučajno ili može doći do bezbednosnih problema zbog kojih bi sadržaj izašao u javnost.
- Zato je bitno da se mladima objasni pojam socijalnog pritiska i da će možda podeliti takvu fotografiju jer će osetiti pritisak da to učine iako to ne žele, i da je bitno da u takvim situacijama znaju da to ne moraju da urade, i da znaju sa kime bi mogli o tome da porazgovaraju ako to žele.
- Ako mlada osoba već odluči da fotografiju pošalje, onda je bitno objasniti da bi bilo dobro da na fotografiji ne postoji ništa što bi moglo da oda njihov identitet.
- Ako dete primi ovakav sadržaj i oseća se uznemireno, bitno je da zna da može da razgovara sa profesionalnim licem odnosno osobom od poverenja.
- Kada takve fotografije šalju nepoznata lica, bitno je da znaju da ih na društvenim mrežama mogu blokirati ili prijaviti takav sadržaj.
- Jednako je važno da deca od koje su ove informacije tražene i koja nisu želela da ih daju, dobiju adekvatnu obuku vezanu za to šta raditi u takvim situacijama.

9. Izloženost štetnom sadržaju

Ključni nalazi:

Štetne sadržaje kao što su internet sadržaji koji promovišu samopovređivanje, samoubistvo, poremećaje ishrane, iskustva sa narkoticima, izloženost slikama krvi i nasilja, kao i izazove putem kojih dete može ozbiljno da se povredi, videlo je između oko trećine i tri četvrtine ispitanika koji su na ta pitanja odgovorili, u toku prethodne godine. Pornografske sadržaje namenjene odraslima, videlo je preko trećine dece koja su na to pitanje odgovorila. Pogotovo je zabrinjavajuća pojava širenja teorija zavere, koje je videlo čak dve trećine dece koja su na to pitanje odgovorila. Po pitanju izloženosti govoru mržnje, u proteklih godinu dana, skoro tri četvrtine ispitanika koji su na to pitanje odgovorili (74%),bilo je izloženo ovakvim porukama. Ovo je dramatičan porast u odnosu na prethodni ciklus istraživanja gde je to bio slučaj sa manje od polovine (45%) učesnika.

Preporuke:

- Bitno je da roditelji odnosno lica koja se o deci brinu, imaju u vidu da deca mogu biti izložena ovakvim sadržajima i da sa decom o njima razgovaraju preventivno.
- Neka deca mogu biti uznemirena više od drugih, a pogotovo mogu biti ugrožena deca koja već imaju neke psihičke tegobe ili su na neki način uznemirena, ili se nalaze u teškoj životnoj situaciji.
- Bitno je da se roditeljima, nastavnicima i drugom osoblju koje se o deci stara objasni da ovakve sadržaje mogu da prijave platformama ili da blokiraju naloge koji ovakve sadržaje šire.
- Algoritamsko uređivanje sadržaja ne sme da promoviše ovakav sadržaj, zakoni u Evropskoj uniji kao što je Akt o digitalnim uslugama (Digital Services Act), obavezuju platforme da obezbede mehanizme koji će sprečiti širenje ovakvih sadržaja.
- S obzirom na porast izloženosti govoru mržnje od prethodnog ciklusa istraživanja, pogotovo je važno da se deci obezbedi obrazovanje o ovoj temi u školskom i vanškolskom kontekstu.
- Takođe je neophodna adekvatna primena zakonskog okvira koja bi sprečila širenje ovakvog sadržaja.

10. Preterana upotreba interneta

Ključni nalazi:

Problem preterane upotrebe nije u prostom broju sati provedenih na internetu, već u teškoćama u kontroli i samoregulaciji korišćenja i njegovim negativnim posledicama po druge oblasti života. Preterana upotreba interneta povezana je sa izraženijim simptomima anksioznosti i depresivnosti i hiperaktivnosti. U odnosu na prethodni ciklus povećana je učestalost korišćenja interneta bez stvarnog interesovanja, kao i neuspešnih pokušaja učenika da smanje njegovo korišćenje.

Preporuke:

- Procenu problematične upotrebe interneta ne treba zasnivati prvenstveno na broju sati koje dete provodi pred ekranom. Važniji pokazatelji su gubitak kontrole nad korišćenjem, neuspešni pokušaji da se ono smanji i posledice po spavanje, školske obaveze, odnose sa drugima i druge važne aktivnosti.
- Preteranu upotrebu interneta ne treba tretirati samo kao disciplinski problem. Kada se pojave znaci gubitka kontrole i negativnih posledica, potrebno je sagledati šire psihološko i socijalno funkcionisanje deteta i, kada je potrebno, obezbediti odgovarajuću stručnu podršku.
- Decu bi trebalo podučavati strategijama samoregulacije korišćenja digitalnih tehnologija, uključujući prepoznavanje sopstvenih obrazaca korišćenja, postavljanje realističnih granica i održavanje ravnoteže između digitalnih aktivnosti, sna, fizičke aktivnosti, školskih obaveza i neposrednih socijalnih odnosa.

11. Dečje brige

Ključni nalazi:

Brige u vezi sa internetom veoma su snažno povezane s brigama u drugim oblastima života. Učenici koji više brinu o problemima u svakodnevnom životu uglavnom više brinu i o rizicima digitalnog okruženja. Među brigama povezanim s digitalnim okruženjem posebno se izdvajaju vreme provedeno pred ekranom, zloupotreba i manipulisanje fotografijama i lažne vesti, dok su među brigama iz drugih oblasti života naročito izražene brige za zdravlje porodice i školski uspeh. Devojčice izveštavaju o većem nivou zabrinutosti u gotovo svim ispitivanim oblastima.

Preporuke:

- Brige dece treba ozbiljno shvatiti i o njima otvoreno razgovarati. Ne treba minimizirati strahove dece u vezi sa lažnim slikama, izgledom ili vršnjačkim odbacivanjem i drugim problemima koji odraslima mogu izgledati manje važni nego deci.
- Digitalno obrazovanje treba kontinuirano prilagođavati novim oblicima rizika. Posebnu pažnju treba posvetiti manipulaciji fotografijama i video-zapisima uz

pomoć GenVI, lažnim sadržajima i zloupotrebi digitalnog identiteta. Pored upoznavanja sa rizicima, decu treba podučavati konkretnim postupcima zaštite i načinima traženja pomoći ako postanu meta takvih zloupotreba. Deci treba pružiti osećaj sigurnosti da se većina problema može rešiti uz podršku odraslih.

12. Roditeljska medijacija

Ključni nalazi:

Polovina dece navodi da ih njihov roditelj često ili veoma često podstiče da istražuju i uče nove stvari na internetu, dok manje od jedne trećine kaže da njihov roditelj često ili veoma često s njima razgovara o tome šta rade na internetu, dok nešto više od trećine kaže da im roditelj često pomaže kada im neki sadržaj na internetu zasmeta. Rezultati komparativnog međunarodnog izveštaja pokazuju da je aktivna posredovanje dečijom upotrebom tehnologije od strane roditelja nešto opalo u odnosu na prethodni ciklus istraživanja, dok je upotreba tehničkih sredstava kao što su roditeljske kontrole, porasla (Staksrud et al., 2026b; Smahel et al., 2020). Aktivna medijacija, između ostalog, uključuje razgovor s decom o tome kako da bezbedno upotrebljavaju internet, o tome šta deca na internetu rade i šta im smeta.

Preporuke:

- Aktivno roditeljsko posredovanje u korišćenju digitalnih tehnologija veoma je važno. Roditelji i staratelji trebalo bi da grade odnos poverenja u kojem dete zna da može bez straha da razgovara o neprijatnim ili uznemirujućim iskustvima na internetu.
- Posebno je važno da roditelji pokazuju interesovanje za aktivnosti deteta na internetu i da aktivno pokazuju saosećanje kada dete napravi neku grešku.
- Traženje pomoći od dece za upotrebu tehnologije od strane roditelja takođe može biti jedan od načina da se izgradi odnos poverenja i ostvari uvod u razgovor o dečijim aktivnostima na internetu.
- Medijacija ne bi trebalo da se oslanja primarno ili isključivo na tehnička sredstva medijacije, iako ova mogu biti od pomoći.
- Roditelji su pod velikim pritiskom savremenog života i odgovornost za dečiju bezbednost na internetu nikako ne sme biti prepuštena samo njima već to mora

biti zajednički cilj na kome rade brojni akteri, kao što je država i zakonodavni okvir, škola, medijsko izveštavanje kao i nevladine organizacije i šire građansko društvo.

- Zato je bitno da adekvatna obuka o bezbednosti i rizicima na internetu, kao i o aktivnoj medijaciji, postoji i za roditelje i nastavnike i druge koji se o deci brinu.

13. Zabrane telefona u školama

Ključni nalazi:

U Srbiji je predložen Nacrt Zakona o zabrani korišćenja mobilnih telefona u osnovnim i srednjim školama, koji je kritikovan od strane stručne zajednice (Savić, 2026). Prema ovom zakonu, predviđa se potpuna zabrana na upotrebu mobilnih telefona, kako tokom nastave, tako tokom školskih odmora. Đaci bi predali telefone po ulasku u školu a preuzeli ih prilikom izlaska, a za nepoštovanje pravila predviđene su novčane kazne za roditelje. Predviđeno je da deca u vanrednim slučajevima, kao što su zdravstveni problemi, smeju da koriste telefon, ili ako je neophodno da u hitnim slučajevima budu u kontaktu sa roditeljima (Zaštitnik građana, 2026). Učenici osnovnih škola su češće nego učenici srednjih škola navodili da njihova škola ima pravilo kojim se zabranjuje donošenje telefona u školu i da se sa tim pravilom slažu, gotovo trećina osnovaca, naspram manje od jednog u deset srednjoškolaca. Nasuprot tome, učenici srednjih škola znatno su češće navodili da njihova škola nema takvo pravilo i da ne bi želeli da ono postoji.

Preporuke:

- Svaki predlog zakona o zabrani upotrebe mobilnih telefona u školskom prostoru, morao bi da uzme u obzir nalaze empirijskih istraživanja o efikasnosti zabrane telefona u školama, koja za sada pokazuju oprečne rezultate u pogledu postizanja ciljeva kao što su poboljšanje školskog uspeha, opšteg blagostanja i poboljšanja mentalnog zdravlja mladih ljudi (npr. Reynolds i saradnici, 2025; Juhaňák i saradnici 2026)
- U skladu sa Konvencijom Ujedinjenih nacija o dečijim pravima, veoma je važno da deca budu konsultovana po pitanju uvođenja ovakvih zakona, i da njihova mišljenja i povratne informacije budu deo javne debate pre samog uvođenja zakona i da budu uvažena. Veoma je važno da se ovo uradi na način koji je

temeljan i koji uključuje sve segmente dečije populacije, a pogotovo decu koja su na bilo koji način ugrožena u socio-ekonomskom, zdravstvenom, psihičkom i svakom drugom aspektu svog postojanja, i pogotovo decu sa poteškoćama.

- Ovakvi zakoni mogu narušiti prava dece i mladih i mišljenje je autora da su zabrane koje ne uzimaju u obzir različite potrebe među decom, već propisuju univerzalne zabrane, potencijalno štetne za dobrobit dece i mladih, pogotovo ako se primenjuju bez prethodne empirijske utemeljenosti.
- Mišljenje dece koja se ne slažu sa ovakvim pravilima trebalo bi uzeti ozbiljno i temeljno razmotriti alternativne pristupe suzbijanju rizika koje donosi upotreba telefona u školskom kontekstu.

14. Digitalna budućnost i prava dece

Ključni nalazi:

Deca istovremeno prepoznaju koristi i rizike novih tehnologija, što ukazuje na ambivalentan odnos prema njihovom razvoju i uticaju. Približno dve trećine učenika izražava pozitivne stavove prema doprinosu tehnologije znanju, veštinama i svakodnevnom životu, dok sličan procenat pokazuje i određeni stepen zabrinutosti zbog mogućih negativnih posledica. Posebno je značajno da skoro dve trećine dece prihvata da internet platforme prikupljaju i koriste njihove lične podatke u komercijalne svrhe i veruje da ih tehnološke kompanije bezbedno čuvaju. Razlike prema polu i uzrastu uglavnom su male. Zabrinutost zbog negativnih posledica tehnologije nešto je izraženija kod starijih učenika i devojčica, a najdoslednije je povezana sa simptomima anksioznosti i depresivnosti, iako su te povezanosti slabog intenziteta i ne omogućavaju zaključivanje o uzročno-posledičnim odnosima.

Preporuke:

- Pružiti neophodno obrazovanje deci, mladima, roditeljima i porodicama kao i nastavnom osoblju o sistemskim aspektima tehnološkog razvoja, koje će im omogućiti da steknu kritičke dispozicije prema tehnologiji i njenom razvoju a u cilju stvaranja aktivnog građanstva koje može adekvatno da oceni i preispita ulogu tehnologije u svojoj budućnosti.

- Kako bi deca mogla da ostvaruju prava zagarantovana Konvencijom Ujedinjenih nacija o pravima deteta, uključujući pravo da budu konsultovana o pitanjima koja ih se tiču, potrebno je da imaju pristup odgovarajućim informacijama i obrazovanju o tehnološkom razvoju. Zato bi u obrazovnom kontekstu trebalo obrađivati teme kao što su privatnost, bezbednost na internetu, razvoj digitalnih tehnologija i njihove društvene, ekonomske, ekološke i političke posledice. Pri donošenju odluka o razvoju, primeni ili ograničavanju digitalnih tehnologija, mišljenja dece i mladih treba ozbiljno razmotriti i omogućiti njihovo smisleno uključivanje u procese konsultacija i javnih rasprava.

Literatura

Anthropic. (November 5, 2025). Anthropic and Iceland announce one of the world's first national AI education pilots. Retrieved from: https://www.anthropic.com/news/anthropic-and-iceland-announce-one-of-the-world-s-first-national-ai-education-pilots

Bedrosova, M., Mýlek, V., Dedkova, L., & Velicu, A. (2023). Who Is Searching for Cyberhate? Adolescents' Characteristics Associated with Intentional or Unintentional Exposure to Cyberhate. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking, 26*, 462 - 471. https://doi.org/10.1089/cyber.2022.0201

Bonsaksen, T., Steigen, A. M., Stea, T. H., Kleppang, A. L., Lien, L., & Leonhardt, M. (2023). Negative social media-related experiences and lower general self-efficacy are associated with depressive symptoms in adolescents. *Frontiers in Public Health, 10*, 1037375. https://doi.org/10.3389/fpubh.2022.1037375

Cain, M. S., Leonard, J. A., Gabrieli, J. D. E., & Finn, A. S. (2016). Media multitasking in adolescence. *Psychonomic Bulletin & Review, 23*(6), 1932–1941. https://doi.org/10.3758/s13423-016-1036-3

Chen, Y., Fu, Y., Chen, Z., Radesky, J., Hiniker, A. (2024). *Extended-Use Designs on Very Large Online Platforms*. arXiv. https://doi.org/10.48550/arXiv.2411.12083

Ciboci Perša, L., Kanižaj, I., Potočnik, D. (2025). *Digitalno djetinjstvo u Hrvatskoj – Nacionalni rezultati međunarodnog istraživanja EU Kids Online 2025*. Društvo za komunikacijsku i medijsku kulturu.

Clancy, E., Klettke, B., Crossman, A., Hallford, D., Howard, D., & Toumbourou, J. (2021). Sext Dissemination: Differences across Nations in Motivations and Associations. *International Journal of Environmental Research and Public Health, 18*. https://doi.org/10.3390/ijerph18052429

Coyne, S. M., Rogers, A. A., Zurcher, J. D., Stockdale, L., & Booth, M. (2020). Does time spent using social media impact mental health?: An eight year longitudinal study. *Computers in human behavior, 104*, 106160.

Doyle, C., Douglas, E., & O'Reilly, G. (2021). The outcomes of sexting for children and adolescents: A systematic review of the literature. *Journal of adolescence*, *92*(1), 86-113. https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2021.08.009

EU Kids Online. (2025). *Protecting not excluding: Why banning children from social media undermines their rights*. Retrieved from [22.09. 2026]:

https://www.lse.ac.uk/media-and-communications/research/research-projects/eu-kids-online/bans

Fillies, J., Peikert, S., & Paschke, A. (2023, May). Hateful messages: A conversational data set of hate speech produced by adolescents on discord. In *International Data Science Conference* (pp. 37-44). Cham: Springer Nature Switzerland. https://doi.org/10.1007/978-3-031-42171-6

Fraillon, J. (Ed.). (2024). *An international perspective on digital literacy: Results from ICILS 2023*. International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA). https://www.iea.nl/publications/icils-2023-international-report

Gerrand, V., Ging, D., Roose, J. M., & Flood, M. (2025). Mapping the neo-manosphere (s): New directions for research. *Men and Masculinities*, *28*(5), 443-464. https://doi.org/10.1177/1097184X251350277

Goodyear, V. A., Randhawa, A., Adab, P., Al-Janabi, H., Fenton, S., Jones, K., ... & Pallan, M. (2025). School phone policies and their association with mental wellbeing, phone use, and social media use (SMART Schools): a cross-sectional observational study. *The Lancet Regional Health–Europe*, *51*. DOI: 10.1016/j.lanepe.2025.101211

Haidt, J. (2024). *The Anxious Generation: How the Great Rewiring of Childhood Is Causing an Epidemic of Mental Illness*. Penguin Press.

Helsper, E. J., & Smahel, D. (2020). Excessive internet use by young Europeans: Psychological vulnerability and digital literacy? *Information, Communication & Society, 23*(9), 1255–1273. https://doi.org/10.1080/1369118X.2018.1563203

Helsper, E. J., Veltri, G. A., & Livingstone, S. (2025). Parental mediation of children's online risks: The role of parental risk perception, digital skills and risk experiences. *New Media & Society*, *27*(11), 5986-6005. https://doi.org/10.1177/14614448241261945

Juhaňák, L., Černický, I., Jaroň Bedrošová, M., & Šmahel, D. (2026). *Mobile phone bans in schools: Are they related to students' knowledge, cyberbullying, and well-being?* Brno: Masaryk university. Preuzeto sa izvora [19. septembra, 2026.]: https://irtis.muni.cz/media/4116145/mobile-phone-bans-report.pdf

Kopecký, K., & Voráč, D. (2026). The phenomenon of deep nudes—a new threat to children and adults. *AI & SOCIETY*, *41*(1), 545-556. https://doi.org/10.1007/s00146-025-02425-4

Krstić, K. (2017). *Doživljaj sebe u adolescenciji: uloga roditelja i vršnjaka*. Beograd: Institut za psihologiju.

Kuzmanović, D. (2018). *Empirijska provera konstrukta digitalne pismenosti i analiza prediktora postignuća* (Doctoral dissertation, University of Belgrade (Serbia). https://nardus.mpn.gov.rs/handle/123456789/9324

Kuzmanović, D., Pavlović, Z., Popadić, D., & Milosevic, T. (2019). *Korišćenje interneta i digitalne tehnologije kod dece i mladih u Srbiji: rezultati istraživanja Deca Evrope na internetu*. Beograd: Institut za psihologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu https://www.lse.ac.uk/media-and-communications/assets/documents/research/eu-kids-online/participant-countries/serbia/EU-Kids-Online-SRB-2019.pdf

Livingstone, S., & Bulger, M. (2014). A global research agenda for children's rights in the digital age. *Journal of Children and Media*, *8*(4), 317-335.

Livingstone, S., & Third, A. (2017). Children and young people's rights in the digital age: An emerging agenda. *New media & society*, *19*(5), 657-670. https://doi.org/10.1177/1461444816686318

Livingstone, S., Mascheroni, G., & Staksrud, E. (2018). European research on children's internet use: Assessing the past and anticipating the future. *New media & society*, *20*(3), 1103-1122.

Livingstone, S., Haddon, L., Görzig, A., & Ólafsson, K. (2011). *Risks and safety on the internet: The perspective of European children: Full findings and policy implications from the EU Kids Online survey of 9-16 year olds and their parents in 25 countries*. EU Kids Online, London School of Economics and Political Science. http://eprints.lse.ac.uk/33731/

McGrath, J. J., Al-Hamzawi, A., Alonso, J., Altwaijri, Y., Andrade, L. H., Bromet, E. J., et al. (2023). Age of onset and cumulative risk of mental disorders: A cross-national analysis of population surveys from 29 countries. *The Lancet Psychiatry, 10*(9), 668–681. https://doi.org/10.1016/S2215-0366(23)00193-1

Milosevic, T. (2018). *Protecting Children Online?*. MIT Press.

Milosevic, T. (2025). *Perspectives on youth: Seminar on youth mental health and well-being report*. Council of Europe–European Commission Youth Partnership. Retrieved from: https://pjp-eu.coe.int/documents/42128013/281890627/Mental%20health%20seminar%20report.pdf

Milošević, T., & Kuzmanović, D. (predstojeće). In Their Own Words: Generative Artificial Intelligence in the Lives of Young People in Serbia. Filološki fakultet, Univerzitet u Beogradu.

Milošević, T., & Kuzmanović, D. (2026, forthcoming proceedings). Parents' and Teachers' Mediation of Adolescent Generative Artificial Intelligence (GenAI) Use in Serbia. Empirical Studies in Psychology: XXXII International Scientific Conference. Faculty of Philosophy, Univeristy of Belgrade. https://empirijskaistrazivanja.org/wp-content/uploads/2026/04/EIP2026-Programme_april.pdf

Mori, M. S. C., Park, J., Temple, P. D. J. R., & Madigan, P. D. S. (2022). Are youth sexting rates still on the rise? A meta-analytic update. *Journal of Adolescent Health*, *70*(4), 531-539. https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2021.10.026

National Academies of Sciences Engineering and Medicine. (2024). *Assessment of the Impact of Social Media on the Health and Wellbeing of Adolescents and Children*. Retrieved from: https://www.nationalacademies.org/projects/HMD-BPH-21-14

OECD (2021). Children in the digital environment: Revised typology of risks, *OECD Digital Economy Papers*, No. 302, OECD Publishing, Paris, https://doi.org/10.1787/9b8f222e-en.

OECD (2023), PISA 2022 Results (Volume I): The State of Learning and Equity in Education, PISA, OECD Publishing, Paris, https://doi.org/10.1787/53f23881-en.

OECD (2026a). *Child, Adolescent and Youth Mental Health in the 21st Century*, OECD Publishing, Paris, https://doi.org/10.1787/1092c3cb-en

OECD (2026b). *PISA 2025 Results (Volume I): Future-Ready Students*, PISA, OECD Publishing, Paris, https://doi.org/10.1787/73451bc5-en

Orben, A., Przybylski, A. K., Blakemore, S. J., & Kievit, R. A. (2022). Windows of developmental sensitivity to social media. *Nature communications*, *13*(1), 1649.

Orben, A., Fokas, I., Turner, G., Davidson, B. C., & Adjallah, J. (2026). Social media bans: Overview of key studies. Digital Mental Health Group, University of Cambridge. https://doi.org/10.17863/CAM.128704

Patchin, J. W., & Hinduja, S. (2020). It is time to teach safe sexting. *Journal of Adolescent Health*, *66*(2), 140-143. https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2019.10.010

Pejović Milovančević, M., Lero, M., Božić, I., Pantelić, N. (2026). *Prevalencija psihijatrijskih poremećaja kod dece i adolescenata u Srbiji/ Prevalence of*

psychiatric disorders in children and adolescents in Serbia. Beograd: Institut za mentalno zdravlje..

Popadić, D., Pavlović, Z., & Kuzmanović, D. (2020). Intensive and problematic internet use: different predictors operationg among adolescents. *Psihologija, 53* (3), 273-290. www.doiserbia.nb.rs/ft.aspx?id=0048-57052000003P

Popadić, D., Pavlović, Z., Kuzmanović, D., & Petrović, D. (2016). Global Kids Online Serbia: Balancing between opportunities and risks. Results from the pilot study. Preuzeto sa [22. 09. 2026.] https://reff.f.bg.ac.rs/bitstream/id/7821/bitstream_7821.pdf

Popadić, D., Pavlović, Z., Kuzmanović, D., Petrović, D., Babović, M., & Tošković, O. (2025). *School Violence and Student Well-Being in Serbia: Research Findings and Recommendations*. Council of Europe.

https://www.coe.int/documents/9558034/0/Peer+violence+and+students+wellbeing.pdf

Przybylski, A. K., Nguyen, T. V. T., Law, W., & Weinstein, N. (2021). Does taking a short break from social media have a positive effect on well-being? Evidence from three preregistered field experiments. *Journal of Technology in Behavioral Science*, *6*(3), 507-514.

Przybylski, A. K., & Weinstein, N. (2017). A Large-Scale Test of the Goldilocks Hypothesis: Quantifying the Relations Between Digital-Screen Use and the Mental Well-Being of Adolescents. *Psychological Science*, *28*(2), 204-215. https://doi.org/10.1177/0956797616678438

Patchin, J. W., & Hinduja, S. (2020). It is time to teach safe sexting. *Journal of Adolescent Health*, *66*(2), 140-143. https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2019.10.010

Reynolds, K.A., Komakhidze, M., Fishbein, B., & von Davier, M. (2024). *Aspects of Student Well-Being and Reading Achievement in PIRLS 2021 (PIRLS Insights)*. Boston College, TIMSS & PIRLS International Study Center. https://doi.org/10.6017/lse.tpisc.tr2103.kb1236

Reynolds, M., Esfandiari, M., & O'Higgins Norman, J. (2025). *Restriction or Resilience? Smartphone Bans in Schools: A Qualitative Study of the Experiences of Students*. ISBN: 978-1-911669-75-3

Rideout, V., & Robb, M. B. (2019). *The Common Sense census: Media use by tweens and teens, 2019*. Common Sense Media.

https://www.commonsensemedia.org/sites/default/files/research/report/2019-census-8-to-18-full-report-updated.pdf

Savić, I. (2026). *Vodič kroz posledice i stvarne efekte Nacrta Zakona o zabrani korišćenja mobilnih telefona u osnovnim i srednjim školama*. (Unpublished policy brief/report). Preuzeto sa izvora [19. septembra 2026.]: https://zadecu.org/wp-content/uploads/2026/04/Vodic-kroz-posledice-i-stvarne-efekte-Nacrta-Zakona-.pdf

Smahel, D., Machackova, H., Mascheroni, G., Dedkova, L., Staksrud, E., Ólafsson, K., Livingstone, S., & Hasebrink, U. (2020). *EU Kids Online 2020: Survey results from 19 countries. EU Kids Online*. https://doi.org/10.21953/lse.47fdeqj01ofo

Smahel, D., Šaradín Lebedíková, M., Lacko, D., Kvardová, N., Mýlek, V., Tkaczyk, M., Svestkova, A., Gulec, H., Hrdina, M., Machackova, H., & Dedkova, L. (2025). *Tech & Teens: Insights from 15 Studies on the Impact of Digital Technology on Well-Being*. EU Kids Online. https://doi.org/10.21953/lse.g4asyqkcrum7

Solsvik, T. (2026, June 19). *Norway imposes near ban on AI in elementary school*. Reuters. Retrieved from: https://www.reuters.com/technology/norway-imposes-near-ban-ai-elementary-school-2026-06-19/

Staksrud et al., 2026a nam je AI report zato ovde b): Staksrud, E., Helsper, E., Livingstone, S., Lobe, B., Mascheroni, G., Stoilova, M., & Ólafsson, K. (2026). The EU Kids Online 2026 comparative study: Children's views, experiences, opportunities and risks in a digital world. University of Oslo, EU Kids Online.

Staksrud, E., Helsper, E., Kalin, V., Livingstone, S., Lobe, B., Mascheroni, G., Ólafsson K., Stoilova, M. (Eds.) – with members of EU Kids Online. (2025). The EU Kids Online V Children's Questionnaire. EU Kids Online.

Staksrud, E., Mascheroni, G., Milosevic, T., Ni Bhroin, N., Olafsson, K., Şengül-İnal, G. & Stoilova, M. (2026a). *European children's use and understanding of generative AI: EU Kids Online 2026*. (EU Kids Online Reports 1). EU Kids Online, The London School of Economics and Political Science. https://researchonline.lse.ac.uk/id/eprint/137132/

Staksrud, E., Livingstone, S., Ólafsson, K. (2026b). *Use, Views and Worries on Age Bans on Social Media: Responses from 29,169 children in 19 European countries*. EU Kids Online V. University of Oslo. Available at www.eukidsonline.net

Staksrud, E., Helsper, E., Livingstone, S., Lobe, B., Mascheroni, G., Stoilova, M., & Ólafsson, K. (2026c). *The EU Kids Online 2026 comparative study: Children's*

views, experiences, opportunities and risks in a digital world: Full findings from the EU Kids Online representative survey of 10- to 16-year-olds across 19 countries (EU Kids Online Report No. 3). EU Kids Online. https://doi.org/10.21953/researchonline.lse.ac.uk.00140901

Steinsbekk, S., Nesi, J., Choukas-Bradley, S., & Wichstrøm, L. (2026). Development and characteristics of sexting from age 14 to 18 years in a Norwegian birth cohort. *Archives of Sexual Behavior, 55*(3), 1345–1357. https://doi.org/10.1007/s10508-026-03413-5

Stoilova, M., Livingstone, S., & Ringmar Sylwander, K. (2025). Researching children's experiences of generative artificial intelligence: a child rights approach. Digital Futures for Children. Retrieved from: https://researchonline.lse.ac.uk/id/eprint/129141/1/Researching_children_s_experiences_of_GenAI_A_child_rights_approach_Stoilova_et_al_2025.pdf

Tvengi, Dž. M. (2017). *Internet generacija: dezorijentisanost dece u digitalnom dobu*, Novi Sad: Psihopolis institut.

UNICEF. (2021). The state of the world's children 2021: On my mind—Promoting, protecting and caring for children's mental health.

Vedechkina, M., & Borgonovi, F. (2021). A review of evidence on the role of digital technology in shaping attention and cognitive control in children. *Frontiers in Psychology, 12*, 611155. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.611155

Vissenberg, J., d'Haenens, L., & Livingstone, S. (2022). Digital literacy and online resilience as facilitators of young people's well-being? *European Psychologist, 27*(2), 76–85. https://doi.org/10.1027/1016-9040/a000478

Vuorre, M.& Przybylski A. K. (2023). Estimating the association between Facebook adoption and well-being in 72 countries, R. Soc. Open Sci.10221451, http://doi.org/10.1098/rsos.221451

World Health Organization Regional Office for Europe. (2025). *Addressing the digital determinants of youth mental health and well-being: Policy brief*. World Health Organization. https://www.who.int/europe/publications/i/item/WHO-EURO-2025-12187-51959-79685

Youth Endowment Fund. (2025). *Children, violence and vulnerability 2025: Mental health and experiences of violence* (Report 3). https://youthendowmentfund.org.uk/wp-content/uploads/2025/12/CVV25_R3_Mental_health.pdf

Zaštitnik građana. (2026, 27. avgust). U Novom Sadu nastavljene konsultacije o zabrani korišćenja mobilnih telefona u školama. Preuzeto sa izvora [19. septembra 2026.]: https://ombudsman.rs/index.php/2011-12-25-10-17-15/2011-12-26-10-05-05/8574-u-n-v-s-du-n-s-vlj-n-nsul-ci-z-br-ni-rishc-nj-bilnih-l-f-n-u-sh-l

Prilozi

Prilog 1. Upitnik za učenike

Драги ученице,

хвала ти што учествујеш у истраживању Деца Европе на интернету.

Пред тобом је упитник који се односи на коришћење интернета међу децом и младима.

Када кажемо „интернет” или „онлајн”, мислимо на коришћење било ког уређаја који користи интернет на било ком месту. То може да буде твој мобилни телефон, таблет, рачунар или уређај за играње игрица, који користиш за разговоре, тражење информација, друштвене мреже, стриминг платформе, четовање с пријатељима и породицом, постављање или преузимање слика и видео-снимака или за било шта друго што обично радиш на интернету.

Када кажемо „лицем у лице”, мислимо на ситуацију када је нека особа с тобом на истом месту у исто време и разговарате без коришћења технологије.

Ово није тест и не постоје тачни или погрешни одговори. Питања у овом упитнику односе се на тебе лично, зато те молимо да одговараш што искреније.

Не мораш да одговориш на сва питања. Ако на неко питање не знаш шта да одговориш или ти није пријатно, можеш да означиш одговор „Не знам” или „Не желим да одговорим”.

Молимо те да пажљиво прочиташ свако питање и да не журиш са одговарањем.

Сагласност за учешће у истраживању

Као што смо ти раније рекли, учешће у овом истраживању није обавезно. Ако желиш да попуниш упитник, молимо те да ОЗНАЧИШ КВАДРАТИЋ испод.

☐ **Разумем да учешће није обавезно и желим да попуним упитник. Разумем да учешће није обавезно и желим да попуним упитник.**

У коју школу идеш? Упиши назив школе и место (нпр. ОШ "Уједињене нације", Београд)

_____

Q1 (c) Шта те најбоље описује? Ја сам...

c Дечак
c Девојчица
c Друго
c Не желим да одговорим

Q2 (c) Које си године и месеца рођена/а (наведите године и месеце које испитаници/е могу да означе)

c Година
c Месец

Q3 (c) Која од наведених тврдњи најбоље описује твоју финансијску ситуацију и ситуацију људи са којима живиш?

☐ Веома добро живимо – можемо да купујемо луксузне ствари и да нам преостане пара

☐ Добро живимо – можемо себи да приуштимо већину ствари а да не морамо да штедимо

☐ Излазимо на крај – имамо довољно за свакодневне ствари али морамо да штедимо за веће куповине и трошкове

☐ Скромно живимо – морамо пажљиво да управљамо новцем и ограничавамо дневну потрошњу

☐ Једва излазимо на крај – понекад немамо довољно новца да задовољимо основне потребе, попут хране и одеће

☐ Не знам
☐ Не желим да одговорим

Q4 (c) Да ли се суочаваш са неком од наведених потешкоћа због које не можеш да радиш оно што раде друга деца? ОЗНАЧИ СВА ПОЉА КОЈА СЕ ОДНОСЕ НА ТЕБЕ

c Физички инвалидитет
c Физичко обољење
c Тешкоћа у учењу
c Друга врста инвалидитета или тешкоће
c Ништа од наведеног
c Не знам
c Не желим да одговорим

Q5 (c) Када се обично будиш данима када идеш у школу?

c Пре 5 ујутро
c Између 5 и 6 ујутро
c Између 6 и 7 ујутро
c Између 7 и 8 ујутро
c Између 8 и 9 ујутро
c Између 9 и 10 ујутро
c После 10 ујутро

Q6 (c) Када обично идеш на спавање данима када идеш у школу ?

c Пре 8 увече
c Између 8 и 9 увече
c Између 9 и 10 увече
c Између 10 и 11 увече
c Између 11 увече и поноћи
c Између поноћи и један ујутро
c После један ујутро

Приступ и активности

Људи користе интернет и мобилне телефоне на различите начине. Наредна питања односе се на то како их ТИ користиш. Запамти да када кажемо „интернет“ или „онлајн“ мислимо на било који уређај који користиш на било ком месту. То може да се односи на твој мобилни телефон, таблет, рачунар или уређај за играње игрица који користиш за разговоре, тражење информација, друштвене мреже и стриминг платформи или за четовање са пријатељима и породицом, постављање или скидање слика и видео-снимака или било шта друго што обично радиш на интернету.

Q7 (c) Колико си често у ПОСЛЕДЊИХ ГОДИНУ ДАНА, користио/ла ИНТЕРНЕТ на следећим уређајима? ОЗНАЧИ ПО ЈЕДНО ПОЉЕ У СВАКОМ РЕДУ

		Никада	Скоро никада	Барем једном месечно	Барем једном недељно	Сваки дан или скоро сваки дан	Неколико пута на дан	Не знам	Не желим да одгорим
а	Мобилни/паметни телефон								
б	Десктоп или лаптоп								
в	Таблет								
г	Конзола за игрице								
д	Друго								

Q8 (c) Колико си често у ПОСЛЕДЊИХ ГОДИНУ ДАНА, ТОКОМ ОБИЧНОГ РАДНОГ ДАНА, проводио/ла времена испред било које врсте екрана, попут телевизора, мобилног телефона, рачунара или таблета?

	Никада	Скоро никада	Једном или двапут	Скоро сваког дана	Сваког дана	Не знам	Не желим да одговорим
Ујутро пре школе							
На часу у школи							
Током школског одмора							
Поподне после школе							
Док сам вечерао/ла са породицом или другима							
Увече, пре но што сам отишао/ла на спавање							
Пошто сам легао/ла да спавам							
Током ноћи							

Коришћење и услуге

МОЛИМО ТЕ ДА ПРОЧИТАШ ОВО:

Сада ћемо те питати о стварима које можда радиш када си на интернету. Када кажемо „интернет“ или „онлајн“ мислимо на било који уређај који користиш на било ком месту. То може да буде твој мобилни телефон, таблет, уређај за играње игара или рачунар који користиш за слање и примање порука, видео-снимака, слика, претраживање интернета или разговор са пријатељима и породицом, за постављање и скидање материјала или било шта друго што обично радиш на интернету

Q9 (c) Колико си често у ПОСЛЕДЊИХ МЕСЕЦ ДАНА радио/ла ове ствари НА ИНТЕРНЕТУ?
ОЗНАЧИ ПО ЈЕДНО ПОЉЕ У СВАКОМ РЕДУ

		Никада	Скоро никада	Барем једном недељно	Сваки дан или скоро сваки	Неколико пута дневно	Не знам	Не желим да одговорим
a	Користио/ла сам интернет да урадим школске задатке							

б	Користио/ла сам интернет да научим нешто ново (нпр. гледао/ла сам туторијале)							
в	Тражио/ла сам на интернету вести или информације о ономе што се дешава у свету							
г	Укључио/ла сам се у кампању или протест или сам потписао/ла онлајн петицију							
д	Креирао/ла сам и едитовао/ла неки дигитални садржај (нпр. музику, видео запис, гиф, мим)							
ђ	Слушао/ла сам музику (нпр. на Спотифају (*Spotify*) или Јутјубу (*YouTube*)							
е	Тражио/ла сам шта бих могао/ла да радим у крају							
ж	Гледао/ла сам видео снимке на друштвеним мрежама							
з	Гледао/ла сам серије или филмове на стриминг платформ (*YouTube*)							
и	Тражио/ла сам информације о физичком здрављу, повредама или физиотерапији							
к	Тражио/ла сам информације о менталном здрављу, психичким тешкоћама или како да се осећам добро							
л	Играо/ла сам онлајн игрице							
м	Учествовао/ла сам у јавној онлајн дискусији о нечему до чега ми је стало (нпр. о менталном здрављу, климатској кризи, итд.)							

Q10 (c) Колико си често радио/ла ове ствари на ИНТЕРНЕТУ током ПОСЛЕДЊИХ МЕСЕЦ ДАНА?
ОЗНАЧИ ПО ЈЕДНО ПОЉЕ У СВАКОМ РЕДУ

		Никада	Скоро никада	Барем једном недељно	Сваки дан или скоро сваки дан	Неколико пута дневно	Не знам	Не желим да одговорим
а	Комуницирао/ла са својим пријатељима (нпр. преко Месинџера (*Messenger*), имејла, Воцапа							

	(*WhatsApp*), Снепчета (*Snapchat*), Инстаграма, Фејсбука (*Facebook*), итд.)							
б	Комуницирао/ла са родитељима или старатељима ((нпр. преко Месинџера (*Messenger*), имејла, Воцапа (*WhatsApp*), Снепчета (*Snapchat*), Инстаграма, Фејсбука (*Facebook*), итд.)							
в	Тражио/ла сам нове пријатеље или контакте							
г	Коментарисао/ла сам постове, приче или видео снимке мојих пријатеља							
д	Показао/ла сам пријатељима или породици нешто што сам нашао/ла на интернету							
ђ	Јавно сам поделио /ла информације о себи (укључујући своју фотографију или видео снимак) тако да су могли да их виде људи које никад нисам уживо упознао/ла (нпр. на Инстаграму).							
е	Поделио/ла сам информације или садржај (нпр. фотографије, видео снимке) о неком кога познајем а да га нисам питао/ла за дозволу да то поделим							
ж	Купио/ла сам или продао/ла неку ствар преко интернета							
з	Разменио/ла сам или купио/ла неки дигитални производ (попут скинова [енгл. *skin]* и других виртуелних предмета у игрици)							

Вештачка интелигенција (скраћено ВИ) може да ствара нов садржај на твој захтев (нпр. напише неки текст, четује са тобом или креира музику или слике). Резултати могу деловати као да их је човек произвео! Позната је и под називом Ej-Aj (AI - скраћеница енглеског израза. Artificial Intelligence). Примери ВИ обухватају апликације попут Chat GPT, Gemini, DALL-E и MidJourney.

Q11 (c) Колико си често у ПОСЛЕДЊИХ МЕСЕЦ ДАНА користио/ла ВИ у следеће сврхе? ОЗНАЧИ СВЕ ОДГОВОРЕ КОЈИ СЕ ОДНОСЕ НА ТЕБЕ

а	За писање састава или прича за школу.
б	За резимирање или појашњење дужег текста
в	За креирање слика или видео-снимака о разним стварима (нпр. коришћењем апликације *DALL-E* или *Midjourn* итд.)
г	За креирање тзв. дип фејкова (енгл. *deep fakes*) односно фотографија или видео-снимака направљених тако да изгледа да неко ради или говори нешто што никад није заиста учинио.
д	Да бих добио/ла препоруке шта да радим, гледам, слушам или купим.
ђ	За разговор и савете о физичком здрављу или одржавању кондиције.

е	За разговор и савете о стварима које ме брину.
ж	Нешто друго

Дигитална писменост и вештине

Q12 (c) Означи **у којој су мери тачне** наредне **тврдње** када је у питању начин на који ти користиш интернет и технологије попут мобилних телефона.
Ако их никада ниси користио/ла, одговори у којој би мери оне биле тачне **да мораш сада сâм/а да их користиш**.
Ако не разумеш тврдњу, означи „Не разумем шта под тим мислите ”.

	Потпуно нетачна (1)	Углавном нетачна (2)	Делимично тачна (3)	Углавном тачна (4)	Потпуно тачна (5)	Не разумем шта под тим мислите (0)	Не желим да одговорим (99)
Знам како да заштитим уређај (нпр. ПИН-ом, шаблоном за откључавањеекрана, отиском прста или препознавањем лица) (1)							
Знам како да сачувам фотографије, документе и остале датотеке у клауду (нпр. у Гугл драјву (*Google Drive*) и Ајклауду (*iCloud*) (2)							
Знам како да користим приватно прегледање (нпр. инкогнито режим) (3)							
Умем да користим напредну претрагу у претраживачима (4)							
Умем да проверим да ли су информације које проналазим на интернету тачне (5)							
Знам како да проценим да ли се неком веб-сајту може веровати (6)							

Q13 (c) Означи у којој су мери тачне наредне тврдње када је у питању начин на који ти користиш интернет и технологије попут мобилних телефона.
Ако их никада ниси користио /ла, одговори у којој би мери оне биле тачне **да мораш сада сâм/а да их користиш**.
Ако не разумеш тврдњу, означи „Не разумем шта под тим мислите ”.

	Потпуно нетачна (1)	Углавном нетачна (2)	Делимично тачна (3)	Углавном тачна (4)	Потпуно тачна (5)	Не разумем шта под [illegible]	Не желим да [illegible]
У зависности од ситуације, знам које средство или алат треба да користим како бих с неким комуницирао/ла (нпр. да позовем, пошаљем поруку преко Воцапа (*WhatsApp*) или пошаљем имејл) (1)							
Знам које слике и информације о себи је у реду да делим на интернету (2)							
Знам када је коришћење емотикона (нпр. смајлића или имоџија), великих слова и скраћеница (нпр. (ЛОЛ – громогласан смех (*Laugh Out Loud*), ОМГ – о мој боже (*Oh my God*)) примерено а када није (3)							
Умем да креирам нешто ново комбиновањем различитих дигиталних медија (нпр. фотографија, музике, видео-снимака, гифова) (4)							
Умем да едитујем/кропујем/миксујем постојеће дигиталне слике, музику и видео-снимке (5)							
Знам како да да осигурам да много људи види оно што поставим на интернет (6)							

За децу старију од 11 година

Q14 (c) У којој су мери тачне следеће опште тврдње о технологијама попут интернета и мобилних телефона? Реци нам и ако ниси сигуран/на.

	Потпуно нетачно (1)	Тачно (2)	Нисам сигуран/на (3)	Не желим да одговорим (99)
Први резултат претраге који се појави у претраживачу (попут Гугла или Бинга) је увек најбољи извор информација (1)				
Сви добијају исте информације када претражују ствари на интернету (2)				
„Лајковање“ или дељење неког поста може негативно да утиче на друге (3)				
Први пост који особа види на друштвеним мрежама је последња ствар коју је поставио неко од њених контаката (4)				

Коришћењем хаштага (#) се повећава видљивост неког поста (5)				
Компаније плаћају обичним људима (који нису звезде или инфлуенсери као нпр. Јутјубери) да користе њихове производе на видео-снимцима и у садржају који креирају (6)				

Узнемиравање на интернету и стратегије превладавања

Q15 (c) Које се од следећих тврдњи односе на тебе? ОЗНАЧИ СВЕ ТВРДЊЕ КОЈЕ СЕ ОДНОСЕ НА ТЕБЕ

а	Осећам се безбедно на интернету
б	Сматрам да су други људи на интернету љубазни и спремни да помогну
в	Знам шта да радим ако ми се не свиђа нечије понашање на интернету
г	Лакше ми је да будем оно што јесам на интернету него кад сам с другим људима уживо
д	На интернету разговарам о другачијим стварима него када уживо разговарам с људима
ђ	На интернету разговарам о личним стварима о којима не разговарам уживо с људима
е	На интернету се осећам моћно.

Q16 (c) Да ли се у ПОСЛЕДЊИХ ГОДИНУ ДАНА десило нешто на интернету што ти је на неки начин засметало или те је узнемирило (нпр. навело те да се осећаш узнемирено, непријатно, тужно, уплашено или да помислиш да није требало тако нешто да видиш)?

	Никада	Скоро никада	Барем једном месечно	Барем једном недељно	Сваки дан или скоро сваки дан	Неколико пута дневно	Нисам сигуран/на	Не знам	Не желим да одговорим
Колико ти се то често дешавало у ПОСЛЕДЊИХ ГОДИНУ ДАНА?									

[Ако је дете одговорило да му се то НИКАДА НИЈЕ ДОГОДИЛО немојте поставити наредна питања о ПОСЛЕДЊЕМ ПУТУ]

Q17 (c) <u>Последњи пут</u> када се на интернету догодило нешто што ти је засметало или те узнемирило, да ли си о томе причао/ла са неким од ових људи? ОЗНАЧИ СВА ПОЉА КОЈА СЕ ОДНОСЕ НА ТЕБЕ.

c Мајком/оцем или старатељом

c Братом или сестром (или полубратом/полусестром/ пасторком/хранитељским братом/сестром)

c Бабом или дедом
c Другом/другарицом мојих година
c Наставником/цом
c Особом чији је посао да помаже деци
c Неком одраслом особом у коју имам поверења
c Неким са ким разговарам преко интернета
c Неким другим
c Не разговарам ни са ким
c Не знам
c Не желим да одговорим

Малтретирање

МОЛИМО ТЕ ДА ПРОЧИТАШ ОВО:
Постоји много сјајних ствари које се могу радити на интернету и у којима многа деца и млади уживају, али постоје и неке ствари које нису увек добре. Неке од тих ствари неку децу узнемирују а неку не. Желимо да сазнамо нешто о стварима на интернету које могу да узнемире децу како бисмо им помогли да овакве ствари избегну или да с њима лакше изађу на крај. Понекад деца или тинејџери говоре или раде увредљиве или ружне ствари некоме и то се често може понављати и по неколико пута различитим данима током извесног временског периода. То може, на пример, да укључује:

- Задиркивање некога на начин који тој особи не прија
- Ударање, шутирање или гурање
- Изостављање неке особе из активности или друштва

Људи могу овако увредљиво и ружно да се опходе према некоме:

- Лицем у лице (уживо)
- Преко интернета или мобилног телефона, нпр. путем СМС или инстант поруке, имејла, позива, на друштвеној мрежи или у соби за четовање.

Q18 (c) У ПОСЛЕДЊИХ ГОДИНУ ДАНА, да ли се неко према теби ИКАДА понашао на тако увредљив или ружан начин ? ОЗНАЧИ СВА ПОЉА КОЈА СЕ ОДНОСЕ НА ТЕБЕ

c Не
c Да, лицем у лице (уживо)
Да, преко интернета или мобилног телефона или у онлајн игрици
c Не знам
c Не желим да одговорим

Ако је одговор на претходно питање о малтретирању у последњих годину дана потврдан, поставите питања која следе (или пређите на опциона питања о

малтретирању других („Колико су често и како деца малтретирала друге“) или на наредну тему:

Q19 (c) Ко је то урадио? [Означи сва поља која се односе на тебе.]

c	Члан породице
c	Друг/арица
c	Неко са ким сам у вези („мој дечко или девојка”).
c	Друг/другарица из разреда/друго дете из моје школе
c	Наставник/ца
c	Неко с ким сам повезан/а само на интернету
c	Неко кога не познајем
c	Неко други
c	Не знам
c	Не желим да одговорим

Q20 (c) У ПОСЛЕДЊИХ ГОДИНУ ДАНА, колико често су се лоше опходили према теби (на интернету и у стварном животу) због следећег? ОЗНАЧИ ПО ЈЕДНО ПОЉЕ У СВАКОМ РЕДУ

	Никада	Скоро никада	Барем једном месечно	Барем једном недељно	Сваки дан или скоро сваки дан	Неколико пута дневно	Не знам	Не желим да одговорим
Због порекла моје породице								
Због моје боје коже								
Због моје вероисповести								
Због моје висине или тежине								
Због тешкоће у развоју								
Јер немам довољно новца								
Због врсте људи у које се заљубљујем								
Због мог изгледа или понашања								
Због мојих ставова или уверења								
Из других разлога								

Сексуалне слике и поруке на интернету

МОЛИМО ТЕ ДА ПРОЧИТАШ ОВО:
Људи раде разне ствари на интернету. Некада шаљу сексуалне поруке или слике. Под тим мислимо на разговоре о сексуалним односима или сопствене или слике других особа наге, као и слике људи који имају сексуалне односе. Следећих неколико питања се односе на овакве ситуације.

Q21 (c) У ПОСЛЕДЊИХ ГОДИНУ ДАНА, да ли си и колико често примао/ла сексуалне ПОРУКЕ (текстуалне, гласовне или у облику слике или видео-снимка)?

c	Никада
c	Неколико пута
c	Барем једном месечно
c	Барем једном недељно
c	Сваки дан или скоро сваки дан
c	Не знам
c	Не желим да одговорим

Поставите следећа питања ако дете није одговорило „Никада“, „Не знам“ или „Не желим да одговорим“

Q22 (c) Ко ти је послао такву поруку? [Означи сва поља која се односе на тебе.]

c	Члан породице
c	Друг/арица
c	Неко са ким сам у вези („мој дечко или девојка“)
c	Друг /другарица из разреда/друго дете из моје школе
c	Наставник/ца
c	Неко са ким сам повезан/а само на интернету
c	Неко кога не познајем
c	Неко други
c	Не знам ко је то урадио
c	Не желим да одговорим

Q23 (c) Да ли ти је и колико често У ПОСЛЕДЊИХ ГОДИНУ ДАНА неко затражио информације сексуалне природе (речи, слике или видео снимке) преко интернета или путем мобилног телефона (нпр. како твоје тело изгледа без одеће или о сексуалним радњама у које си се упуштао/ла) <u>а да ниси хтео/ла да му даш те информације?</u>

c Никада
c Неколико пута
c Барем једном месечно
c Барем једном недељно
c Сваки дан или скоро сваки дан
c Не знам
c Не желим да одговорим

Штетни кориснички генерисани садржај (питања за децу старију од 11 година)

МОЛИМО ТЕ ДА ПРОЧИТАШ ОВО:
Људи на интернету умеју да причају о стварима и деле садржаје који можда нису добри за тебе. Следе нека питања о тим стварима.

Q24 (c) У ПОСЛЕДЊИХ ГОДИНУ ДАНА, колико често си видео/ла неки садржај или дискусије на интернету у којима људи разговарају о некој од ових ствари или их показују?
ОЗНАЧИ ПО ЈЕДНО ПОЉЕ У СВАКОМ РЕДУ

	Никада	Неколико пута	Барем једном месечно	Барем једном недељно	Сваки дан или скоро сваки	Неколико пута на дан	Не знам	Не желим да одговорим
а) Начини на које човек може физички себи да науди или да се повреди								
б) Начини на које се може починити самоубиство								
в) Савети како да се буде веома мршав, као што су анорексија, булимија или поруке које инспиришу на мршавост, тзв. „тинспирација” (енгл. *thinspiration*)								
г) Искуства са узимањем дроге								
д) Слике крви и насиља на којима су, нпр. приказани људи који повређују друге људе или животиње								
Ђ) Изазови и чикање због којих можеш тешко да се повредиш или да погинеш								
е) Теорије завере								
ж) Порнографски садржај намењен одраслима								

Ако дете није одговорило „Никада“, „Не знам“ или „Не желим да одговорим”, поставите следеће питање о намери.

Q25 (c) А када си ПОСЛЕДЊИ ПУТ видео/ла такав садржај, да ли си имао/ла намеру да га видиш?

c Не, то ми није била намера
c Да, то ми је била намера
c Не знам
c Не желим да одговорим

Говор мржње

Q26 (c) У ПОСЛЕДЊИХ ГОДИНУ ДАНА, да ли си ИКАДА видео/ла поруке или коментаре у којима се изражава мржња или понижавају људи или одређене групе људи (нпр. жене, муслимани, мигранти, Јевреји, Роми, родне и сексуалне мањине тј. припадници/е ЛГБТ популације, особе са инвалидитетом итд.)?

Никада	Неколико пута	Барем једном месечно	Барем једном недељно	Сваки дан или скоро сваки дан	Неколико пута дневно	Не знам	Не желим да одговорим

Ако је дете одговорило „Никада”, „Не знам” или „Не желим да одговорим”, поставите му следећа питања:

Q27 (c) А када си ПОСЛЕДЊИ ПУТ видео/ла такав садржај, да ли си имао/ла намеру да га видиш?

c Не, то ми није била намера
c Да, то ми је била намера
c Не знам
c Не желим да одговорим

Q28 (c) Како си се осећао/ла последњи пут када си видео/ла такав садржај?

☐ Добро сам се осећао/ла
☐ Мислио/ла сам да је смешан
☐ Ништа посебно нисам осећао/ла
☐ Био/ла сам мало узнемирен/а
☐ Био/ла сам прилично узнемирен/а
☐ Био/ла сам веома узнемирен/а
☐ Не знам
☐ Не желим да одговорим

Претерана употреба интернета

Запамти да када кажемо „интернет“ или „онлајн“ мислимо на твој мобилни телефон, таблет или рачунар који користиш за слање и примање порука, имејлова, претраживање

интернета, коришћење друштвених мрежа или разговор са пријатељима и породицом, за постављање садржаја на интернет и његово скидање, као и све друго што обично радиш на интернету.

Q29 (c) У ПОСЛЕДЊИХ ГОДИНУ ДАНА, колико често су ти се догађале ове ствари у вези са интернетом ? ОЗНАЧИ ПО ЈЕДНО ПОЉЕ У СВАКОМ РЕДУ

	Никада	Неколико пута	Барем једном месечно	Барем једном недељно	Сваки дан или скоро сваки дан	Неколико пута дневно	Не знам	Не желим да одговорим
Био/ла сам узнемирен/а кад нисам могао/ла да будем на интернету								
Ухватио/ла сам себе да користим интернет иако ме то није стварно интересовало								
Провео/ла сам мање времена него што је требало са породицом или пријатељима или за израду домаћих задатака због времена које сам провео/ла на интернету								
Безуспешно сам покушавао/ла да проводим мање времена на интернету								
Сукобио/ла сам се са породицом или пријатељима због времена које проводим на интернету								
Мислим да имам проблема због количине времена коју проводим на интернету								
Нисам јео/ла или спавао/ла због интернета								

Осећања безбедности и забринутости

Q30 (c) Понекад људи у неком периоду брину због различитих ствари у животу, док у неким другим периодима не брину толико. Да ли ти бринеш због неких од наведених ствари?

	Нимало нисам забринут/а	Мало сам забринут/а	Доста сам забринут/а	Веома сам забринут/а	Не знам	Не желим да одговорим (99)
Што моја породица нема довољно новца						
Што се моји родитељи свађају						
Због школског успеха						
Што се не бавим довољно физичким активностима						
Што превише времена проводим испред екрана						
Да ће неко из моје породице тешко да оболи или умре						
Због климатских промена						
Да ће ме пријатељи искључити						
Да ће ме малтретирати или узнемиравати						
Због мог изгледа						
Да ће моји родитељи да поделе информације о мени на интернету						
Да ће ме неко сликати голог/голу и слику ставити на интернет						
Да ћу бити жртва неког злочина						
Због мог менталног здравља						
Због мог физичког здравља						
Да ће неко креирати моју лажну слику и објавити је на интернету						
Да нећу добити посао који желим						
Да ће рат утицати на мој живот						
Због говора мржње на интернету						
Што не знам коме или чему да верујем због лажних вести						

Родитељско посредовање

МОЛИМО ТЕ ДА ПРОЧИТАШ ОВО:
Свака породица је различита, тако да ћемо ти у наставку поставити неколико питања о теби и твојој породици. Ако проводиш исту количину времена на различитим местима, треба да одговориш за оно место на коме ћеш вечерас преспавати.

Q31 (c) Колико ти је лако да разговараш са родитељем/старатељем о стварима које те узнемиравају?

c Веома лако
c Прилично лако

c Прилично тешко
c Веома тешко
c Не знам
c Не желим да одговорим

МОЛИМ ТЕ ПРОЧИТАЈ ОВО:
Запамти да када кажемо „интернет” или „онлајн” мислимо на твој мобилни телефон, таблет или рачунар који користиш за слање и примање порука, имејлова, претраживање интернета, коришћење друштвених мрежа или разговор са пријатељима и породицом, за постављање садржаја на интернет и његово скидање, као и све друго што обично радиш на интернету.

Q32 (c) Колико често твој родитељ/старатељ ради неку од ових ствари када користиш интернет? ОЗНАЧИ ПО ЈЕДНО ПОЉЕ У СВАКОМ РЕДУ

		Никада	Скоро никада	Понекад	Често	Све време	Не знам	Не желим
а	Дозвољава ми да користим интернет							
б	Подстиче ме да истражујем и научим неке ствари на интернету							
в	Предлаже ми начине како да безбедно користим интернет							
г	Разговара са мном о томе шта радим на интернету							
д	Показује ми занимљив садржај на интернету или ми предлаже нове апликације, платформе или онлајн игрице							
ђ	Учествује са мном у заједничким активностима на интернету							
е	Одређује правила о томе када смем а када не смем да користим интернет							
ж	Помаже ми кад нешто не умем да урадим или пронађем на интернету							
з	Објашњава ми зашто је неки садржај на интернету добар или лош							
и	Објашњава ми зашто ми није дозвољено да радим неке ствари на интернету							
ј	Помаже ми када ми нешто на интернету засмета							

к	Разговара са мном о томе којим се вестима или изворима вести може веровати							
л	Помаже ми да управљам временом које проводим на интернету							
љ	Показује саосећање кад погрешим							
м	Отворен је за моје предлоге када желим да променим правила о томе шта смем а шта не смем да радим на интернету							
н	Показује ми како могу другачије да користим интернет							
њ	Разговара са мном о грешкама које правим на интернету							
о	Тражи моју помоћ кад му је тешко да уради нешто на интернету							

Ограничења коришћења интернета која уводе родитељи

Q33 (c) Да ли твој родитељ/старатељ користи нешто од наведеног? ОЗНАЧИ ПО ЈЕДНО ПОЉЕ У СВАКОМ РЕДУ

	Да	Не	Не знам	Не желим да одговорим
Блокира или ограничава приступ неким врстама садржаја				
Прати које садржаје на интернету гледаш или које апликације користиш				
Користи неку услугу или је склопио неки уговор којим се ограничава време које проводиш на интернету				
Користи контролу којом се ограничавају апликације које смеш да преузмеш са интернета				
Добија обавештења када хоћеш да купиш неки садржај (куповина унутар апликације или игрице				
Користи софтвер којим се ограничава с ким можеш да ступиш у контакт путем позива и порука				
Користи програме којима се блокирају рекламе (енгл. ad blocking)				
Користи технологију за праћење где се налазиш (попут GPS-а)				

Школа

Q34 (c) Да ли у твојој школи:

	Да и слажем се са овим правилом	Да, али се не слажем са овим правилом	Не, али бих волео/ла да имамо то правило	Не, а не бих ни волео/ла да имамо то правило	Не знам	Не желим да одговорим
није дозвољено да доносите телефон у школу?						
дозвољено је да доносите телефон у школу, али не и да га користите, осим у изузетним ситуацијама (у хитним случајевима или из здравствених разлога)?						
дозвољено је да донесете телефон у школу, али смете да га користите само за посебне задатке у вези са учењем (нпр. апликације за учење, квизове или за проналажење информација)?						
дозвољено је да доносите телефон у школу и да га користите (нпр. током одмора), али вам није дозвољено да га користите током часа?						

Личне особине и благостање

МОЛИМО ТЕ ДА ПРОЧИТАШ ОВО:
Сва се деца разликују, а разликују се и њихови животи. Следе нека питања о теби и томе како се осећаш.

Q35 (c) У којој су мери следеће тврдње тачне када си ти у питању?
ОЗНАЧИ ПО ЈЕДНО ПОЉЕ У СВАКОМ РЕДУ

	Потпуно нетачно	Донекле тачно	Прилично тачно	Потпуно тачно	Не знам	Не желим да одговори
а) Не држи ме место и не могу дуго да мирујем						
б) Завршим оно што почнем и имам добру пажњу						
в) Стално се врпољим или мрдам						
г) Лако ми попусти пажња и тешко ми је да се сконцентришем						
д) Размислим пре него што нешто урадим						

Q36 (c) У којој су мери следеће тврдње тачне када си ти у питању? ОЗНАЧИ ПО ЈЕДНО ПОЉЕ У СВАКОМ РЕДУ

	Потпуно нетачно	Донекле тачно	Прилично тачно	Потпуно тачно	Не знам	Не желим да одговорим
а) Радим опасне ствари из забаве						
б) Радим узбудљиве ствари, чак и кад су опасне						

Q37 (c) У којој су мери следеће тврдње тачне када си ти у питању?
ОЗНАЧИ ПО ЈЕДНО ПОЉЕ У СВАКОМ РЕДУ

	Потпуно нетачно	Донекле тачно	Прилично тачно	Потпуно тачно	Не знам	Не желим да одговорим
Лако ми је да се држим својих циљева и да их остварим						
Обично могу да смислим шта да урадим у новим ситуацијама						
Могу да решим већину проблема ако се довољно потрудим						
Ако упаднем невољу, обично могу да смислим решење						

Q38 (c) Испод су неке тврдње о осећањима и мислима. Означи поље које најбоље описује твоје искуство током ПОСЛЕДЊЕ ДВЕ НЕДЕЉЕ.

	Никад	Ретко	Понекад	Често	Све време
Оптимистичан/на сам у погледу будућности					
Осећам се корисно					
Осећам се опуштено					
Осећам се заинтересовано за друге људе					
Имам вишка енергије					
Добро излазим на крај са проблемима					
Јасно размишљам					
Задовољан/на сам собом					
Осећам блискост са другим људима					
Осећам се самопоуздано					
Способан/на сам да одлучујем о стварима					
Осећам се вољеним/ом					
Заинтересован/а сам за нове ствари					
Весео/ла сам					

Q39 (c) Означи поље испод речи која указује на то колико ти се често ове ствари дешавају. Нема исправних и погрешних одговора.

	Никада	Понекад	Често	Увек
Тешко ми је да идем ујутро у школу, јер се осећам нервозно и уплашено				
Немам енергије да било шта радим				
Море ме бриге кад увече легнем да спавам				
Брине ме шта ће се догодити				
Ништа ми више није посебно забавно				
Одједном се осетим веома уплашено без икаквог разлога				
Осећам се безвредно				
Осећам се тужно или празно				
Када имам проблем, срце ми јако брзо куца				
Често сам уморан/на				
Плашим се да ћу испасти смешан/на				

Дигитална будућност и права (за децу статију од 11 година)

40 (c) У којој се мери слажеш са наредним тврдњама о твојим ставовима или осећањима о новим технологијама (попут вештачке интелигенције, интерактивних играчака, робота и других дигиталних апликација)?

	Уопште се не слажем	Углавном се не слажем	Донекле се слажем	Углавном се слажем	Потпуно се слажем	Не знам (88)	Не желим да одговорим (99)
Осећам се укључено и поштовано када користим дигиталне апликације							
Верујем да компаније које прикупљају податке о мени (нпр. бележе моје понашање на интернету, слушају или прикупљају информације о томе где се налазим) чувају безбедно те информације							
Брину ме лажне слике и нетачне приче које се креирају коришћењем апликација и онлајн технологија, као и проблеми које могу да изазову (нпр. малтретирање на интернету, дезинформисање, заоштравање и сукобе упротних мишљења)							
Верујем да ће нове технологије свима олакшати приступ знању							
Мислим да је у реду да интернет платформе (нпр. Гугл или Инстаграм у ТикТок) користе моје податке, као што су моји „лајкови“ и интересовања како би ми слале рекламе за ствари које мисле да бих желео/ла да купим или које су ми потребне							
Верујем да ће нове технологије (као вештачка интелигенција) ученицима и радницима ослободити време које сад проводе обављајући досадне активности							

Бринем да веб-сајтови или апликације можда деле моје личне податке с другима а да ме претходно не питају за сагласност							

Q41 (c) У којој се мери слажеш са овим тврдњама?

	Уопште се не слажем	Углавном се не слажем	Донекле се слажем	Углавном се слажем	Потпуно се слажем	Не знам (88)	Не желим да одговорим (99)
Мислим да ће ме нове технологије обузети и да ће ми одузимати превише времена							
Мислим да је у реду да државне власти користе информације прикупљене преко апликација и веб-сајтова како би доносиле одлуке о мени (када је реч о запослењу) или школи (када је реч о пријему на факултете на пример)							
Бринем да полиција може да користи податке који се прикупљају преко веб-сајтова и апликација како би доносила одлуке, нпр. да ли да хапси или зауставља и претреса људе							
Верујем да ће нове технологије подстицати људску креативност и маштовитост							
Бринем да ће нове технологије прилично исцрпети природне ресурсе и наштетити животној средини							
Бринем да ће нове технологије постати превише напредне за људска бића и да људи неће моћи да их контролишу							

Драги ученице,

Хвала ти што си учествовао у истраживању Деца Европе на интернету! Својим учешћем дао си велики допринос успешном спровођењу овог истраживања.

У упитнику су ти постављена различита питања, нека су се тицала негативних искустава која се могу доживети на интернету. Можда се теби или неком од твојих другара или другарица догодило да искуси вршњачко насиље на интернету или да виде садржаје који су узнемирујући. Веома је важно да у таквим ситуацијама разговараш с неким или потражиш помоћ од одраслих особа у које имаш поверења. Ако већ ниси, можеш да се обратиш својим

родитељима/старатељима или запосленима у школи (психологу, педагогу, учитељима, наставницима). Они ти могу помоћи да на прави начин разрешиш проблематичне ситуације и успешно пребродиш негативна искуства. Ако ти се до сада није десило ништа негативно на интернету, али су те питања из упитника забринула или учинила да се осетиш нелагодно због могућих ризика, важно је да знаш да су таква осећања сасвим у реду. Она би требало да те подстакну на опрезност приликом коришћења интернета. Веома је важно да поделиш своју забринутост и да се информишеш о безбедном коришћењу интернета: како се насиље може предупредити, како и када треба реаговати, коме пријавити и сл. О овим стварима такође можеш да разговараш са одраслим особама у које имаш поверења. Уколико ти је потребан савет или помоћ, или ако о било чему што те забрињава желиш да разговараш анонимно (тако да нико не зна ко си), можеш да се обратиш:

1. Националном контакт центру за безбедност деце на интернету „Паметно и безбедно”, позивом на број 19833 или преко веб-сајта: http://www.pametnoibezbedno.gov.rs
2. НАДЕЛ-у (Национална дечја линија) позивом на број 116111 или путем чета: https://www.116111.rs/

Уколико имаш било каквих додатних питања о овом истраживању, можеш да контактираш чланове истраживачког тима Деца Европе на интернету (проф. др Драган Попадић: dpopadic@f.bg.ac.rs, доц. др Тијана Милошевић: tijana.milosevic@ucd.ie, проф. др Оливер Тошковић: otoskovi@f.bg.ac.rs и проф. др Добринка Кузмановић: dkuzmano@f.bg.ac.rs).